UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU: 341.231.14-053.2

ZAHARIA VIRGINIA

PROTECȚIA SPECIALĂ A COPIILOR ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

SPECIALITATEA 552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ŞI EUROPEAN PUBLIC

Teză de doctor în drept

Conducător ştiinţific: BURIAN Alexandru,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autorul:

CHIŞINĂU, 2016

© Zaharia Virginia, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, rusă, engleză)…….....5
LISTA ABREVIERILOR…….....8
INRODUCERE……..……..……...9

1. REGLEMENTĂRI NORMATIVE ŞI REFLECȚII DOCTRINARE PRIVIND PROTECȚIA SPECIALĂ A COPIILOR ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR.....18
1.1. Instituția protecției copiilor reflectată în doctrina dreptului internațional umanitar..……..…….……....18
1.2. Evoluția cadrului legal al protecției internaționale a drepturilor copilului în perioada conflictelor armate……..…….……...25
1.3. Concluzii la capitolul I…….....42

2. PROTECȚIA SPECIALĂ ŞI GARANTAREA DREPTURILOR COPIILOR ANTRENAȚI ÎN CONFLICTELE ARMATE……45
2.1. Abordări specifice ale instituției protecției drepturilor copilului în dreptul internațional umanitar…….…….…….…….....45
2.2. Protecția juridică internațională specială a copiilor în conflictele armate……..48
2.3. Aprecierea juridică a recrutării copiilor…….62
2.4. Statutul juridic al copilului soldat……...72
2.5. Protecția copiilor în dreptul internațional umanitar prin prisma conflictelor armate contemporane……....83
2.6. Concluzii la capitolul II……..89

3. RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU IMPLICAREA COPIILOR ÎN CONFLICTELE ARMATE……....91
3.1. Recrutarea copiilor-combatanți – crimă internațională de război……...91
3.2. Angajarea răspunderii internaționale pentru implicarea copiilor în conflictele armate…....95
3.3. Aportul mecanismelor de control în aplicarea răspunderii privind implicarea copiilor în conflictele armate……107
3.4. Concluzii la capitolul III……...115

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI…….....117
BIBLIOGRAFIE…….....123
ANEXE……...139
ANEXA 1: Tipologia drepturilor copilului reglementate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului……..…….....140
ANEXA 2: Tabel privind dispozițiile dreptului internațional umanitar şi alte prevederi de drept internațional aplicabile copiilor afectați de conflictele armate…….....141
ANEXA 3: Realizarea sancțiunilor pentru încălcarea interdicției recrutării copiilor-soldați în dreptul internațional……..166
ANEXA 4: Interzicerea recrutării copiilor în dreptul international. Dispozițiile actelor normative în materie…….167
ANEXA 5: Statistica cazurilor de deces în statul Kuwait în perioada agresiunii irakiene (2 august 1990-26 februarie 1991)……...169
ANEXA 6: Trăsături definitorii ale statutului de combatant şi persoană civilă…….…….171
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII……172
CV AL AUTORULUI…….....173

ADNOTARE

Zaharia Virginia, ”Protecția specială a copiilor în dreptul internațional umanitar”. Teză de doctor în drept. Chişinău, 2016. Specialitatea 552.08–Drept internațional şi european public.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, lista bibliografică, care cuprinde 149 surse, 6 anexe, 122 pagini de text de bază.

Rezultatele cercetărilor efectuate sunt expuse în 17 articole ştiințifice în revistele de specialitate şi materialele conferințelor ştiințifice naționale şi internaționale.

Cuvinte-cheie: copil, protecția internațională, conflict armat, combatant, victimă a conflictului armat, recrutare, infracțiune internațională, răspundere internațională.

Domeniul de studiu: specialitatea 552.08 – Drept internațional şi european public.

Domeniul de cercetare. Lucrarea reprezintă o abordare ştiințifică a instituției protecției copilului în dreptul internațional umanitar.

Scopul şi obiectivele tezei. Scopul lucrării de doctorat constă în cercetarea aprofundată şi multiaspectuală a conținutului protecției speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar, fapt ce va contribui la argumentarea ştiințifică a instituției protecției juridice a copilului în dreptul internațional umanitar. În acest sens fixăm obiectivele: definirea termenului „copilul” prin prisma reglementărilor de drept internațional; analiza mecanismului recrutării copiilor soldați; analiza statutului juridic al copilului soldat; evaluarea practicii statelor care admit sau tolerează participarea directă a copiilor la ostilități; analiza măsurilor privind interzicerea recrutării copiilor-soldați; analiza sancțiunilor de drept internațional şi național în materia recrutării copiilor în conflictele armate.

Noutatea şi originalitatea ştiințifică a lucrării o constituie abordarea interramurală şi interdisciplinară a conceptelor: copil, recrutare, protecția generală a victimelor conflictelor armate, protecția specială a copiilor în conflictele armate.

Problema ştiințifică importantă soluționată în teză constă în determinarea conținutului instituției protecției speciale a copilului în cadrul dreptului internațional umanitar, evidențierea necesității reglementării exprese a situațiilor întâlnite în conflictele armate contemporane în care copilul necesită protecție suplimentară, cu înaintarea recomandărilor concrete, fapt care permite să fie ameliorată înțelegerea de către teoreticienii şi practicienii din domeniul dreptului internațional a numeroaselor acte normative cu un conținut, deseori, confuz şi contradictoriu în vederea interpretării, aplicării şi cercetării corecte a conceptelor tratate în teză.

Semnificația teoretică a lucrării. Studiul efectuat are un profund caracter ştiințific, în mod special referindu-se la abordarea inovatoare a mecanismelor de protecție a copiilor în perioada conflictelor armate. Teza propusă spre susținere este un demers ştiințific aprofundat centrat pe conceptul de copil şi conținutul protecției juridice internaționale speciale a copilului.

Valoarea aplicativă a lucrării. Teza este destinată studenților, masteranzilor, doctoranzilor, dar şi cadrelor didactice atât în cadrul instituțiilor de învățământ cu auditoriu civil, precum şi de instituțiile cu profil militar. Evident, studiul poate fi util practicienilor în momentul în care aceştia sunt preocupați de rezultatele investigațiilor ştiințifice în materia protecției internaționale speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar.

Implementarea rezultatelor ştiințifice se înscrie prin excelență în direcțiile de cercetare a Departamentului Drept Internațional şi European a Universității de Stat din Moldova, contribuind deja la îmbunătățirea curriculumului la disciplina drept internațional umanitar.

АННОТАЦИЯ

Захария Виржиния, «Специальная защита детей в международном гуманитарном праве». Диссертация на соискание ученой степени доктора права. Кишинэу, 2016.
Специализация 552.08 - Международное и европейское публичное право.

Структура работы: введение, три главы, заключения и рекомендации, список литературы, который содержит 149 источника, 6 приложений, 122 страниц основного текста.

Результаты исследования изложены в 17 научных статьях и материалах национальных и международных научных конференций.

Ключевые слова: ребенок, международная защита, вооруженный конфликт, комбатант, жертва, вербование, международное преступление и ответственность.

Специализация: 552.08 – Международное и Европейское публичное право.

Область исследования: Работа представляет собой научный подход к правовому институту защиты детей в международном гуманитарном праве.

Цель и задачи работы: Цель данной работы заключается в углубленом и многостороннем исследовании содержания специальной защиты детей в рамках международного гуманитарного права, что позволит научно обосновать институт юридической защиты детей в соответствии с международным гуманитарным правом. В связи с этим фиксируем следующие задачи: определение понятия «ребенок» в рамках международногоо гуманитарного права; рассмотрение механизма вербования детей-солдат; анализ правового статуса детей-солдат; оценивание практики государств допускающих или позволяющих прямое участие детей в вооруженном конфликте; исследование мер направленных на предотвращение вербования детей солдат; правовой анализ санкций предусмотренных внутренним и международным правом при вербовании детей в вооруженных конфликтах.

Научная новизна и оригинальность работы обусловленна межотраслевым и междисциплинарным исследованием понятий: ребенок, вербование, общая защита жертв вооруженных конфликтов, специальная защита детей в вооруженных конфликтах.

Разрешенная научная проблема: определение содержания правового института специальной защиты ребенка в рамках международного гуманитарного права, подчеркивая необходимость регулирования ситуаций, возникающих в ходе современных вооруженных конфликтов в которых ребенок нуждается в дополнительной защите, с предложением конкретных рекомендаций, что позволит усовершенствовать понимание правоведами и практикующими юристами специализированных в международном праве, многочисленных противоречивых и неясных актов для правильного толкования, применения и исследования понятий рассмотренных в диссертации.

Теоретическая значимость работы: Данное исследование имеет глубокий научный характер, содержащий инновационный подход к механизмам защиты детей во время вооруженных конфликтов. Диссертация акцентирована на понятии ребенка и содержание специальной международно-правовой защиты ребенка.

Прикладное значение работы Диссертация предназначена студентам, магистрам, аспирантам, преподавателям в рамках учебных заведений с гражданским и военным профилем. Очевидно, что исследование может быть полезным для практиков, при исследовании результатов научных исследований касающихся специальной международной защиты детей в международном гуманитарном праве.

Внедрение научных результатов. Работа вписывается в рамки научного исследования проводимого Департаментом Международного и Европейского Права Государственного Университета Молдовы и уже способствовала обогащению программы курса Международное гуманитарное право.

ANNOTATION

Zaharia Virginia, "Special protection of children in international humanitarian law". PhD in law thesis. Chisinau 2016. Specialty: 552.08. International and European Public Law.

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 149 sources, 6 annexes, 122 pages of basic text.

The research results have been reflected in 17 scientific articles published in specialized magazines as well as in materials of various national and international scientific conferences.

Key words: child, international protection, armed conflict, combatants, victim, recruitment, international crime, international liability.

Research area: Speciality 552.08 – International and European public law.

Scope of the research: This work represents a scientific approach to child protection institution in International Humanitarian Law.

Goal and objectives of the thesis: The purpose of this PhD thesis is to research in-depth and multidimensional content the special protection of children under International Humanitarian Law, which will contribute to the scientific rationale for the institution legal protection of children under international humanitarian law. To this end, the objectives pursued through this research are the following: providing a definition of a child in the light of international law instruments; analyzing the mechanism of recruiting children as soldiers; analyzing the legal status of a child-soldier; assessing the practices of states that allow or tolerate the direct participation of children in hostilities; analyzing the measures prohibiting recruitment of children – soldiers; analyzing the international and national law sanctions regulating the issue of child recruitment.

Scientific novelty and originality of the paper refers to the crosscutting and interdisciplinary approach of the concepts of child, recruitment, general protection of victims of armed conflicts, special protection of children in armed conflicts.

Scientific problem solved in the thesis is the determination of the level of organization of special protection of the child under international humanitarian law, stressing the need for regulating explicit situations encountered in contemporary armed conflicts requires additional child protection by submitting concrete recommendations, which allows to improve the understanding by theorists and practitioners of international law containing numerous acts often confused and contradictory for interpretation, application and research of the correct treated concepts.

Theoretical significance of the paper: the study has a profound scientific approach, specifically referring to the innovative approach to protection mechanisms for children during armed conflicts. The thesis is proposed for supporting a scientific approach focused on the concept of child-depth content and special international legal protection of the child.

Applicative value of the paper The thesis is for students, masters, PhD, lecturers and educational institutions both in the auditorium of civil and military institutions profile. Obviously, the study may be useful to practitioners when they are concerned about the results of scientific investigations in the matter of special international protection of children under International Humanitarian Law.

Implementation of scientific results excellently fits the directions of the researches conducted by the staff of the Department of International and European Law of the State University of Moldova, hence successfully contributing to the improvement of the existing curriculum of international humanitarian law discipline.

LISTA ABREVIERILOR:

Alin. – alineat

Art. – articol

Camera – Camera Preliminară I a Curții Penale Internaționale

Cap. – capitol

CICR – Comitetul Internațional al Crucii Roşii

CPI – Curtea Penală Internațională

Lit. – litera

LRA – Armata de Rezistenţă a Domnului (Lord's Resistance Army)

ONG – organizație nonguvernamentală

ONU - Organizația Națiunilor Unite

RDC – Republica Democrată Congo

SUA – Statele Unite ale Americii

UNESCO – Organizația Națiunilor Unite pentru Ştiință, Educație şi Cultură

UNICEF – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

UNMIS – Misiunea Organizației Națiunilor Unite în Sudan

INTRODUCERE

Bunăstarea copiilor trebuie să fie subiectul
cel mai puțin politizat decât toate celelalte,
or, copiii constituie o zonă de pace şi nu
una de conflict.
[***Carolina Ciugureanu-Mihăiluță***; 19, p. 38]

Actualitatea şi importanța problemei abordate. Dreptul la viață este un drept natural fundamental al omului. Acesta este consfințit în tratatele internaționale în materia drepturilor omului, având caracter absolut ce nu poate fi suspendat sau limitat în situații excepționale sau în caz de conflict armat. Totodată, anume în situațiile de tensiuni interne şi conflicte armate contemporane sunt comise atrocități ce subminează acest drept fundamental şi deseori victimele acestor încălcări devin cele mai vulnerabile pături ale populației statelor.

După ororile provocate de cel de-al doilea Război Mondial, când numărul copiilor, începând cu sugacii, asasinați până la vârsta de 16 ani de către nazişti era apreciat la 1.000.000. [60, p. 124], lumea a aflat care sunt consecințele marilor conflagrații asupra copiilor, precum şi a devenit conştientă de necesitatea de a-i proteja de ceea ce este cel mai rău. Cert este faptul că războiul afectează de asemenea, iar uneori doar copiii.

Astăzi se intensifică cazurile de atragere a copiilor în conflictele armate. Cauzele sunt cele mai variate:

- situația economică precară a beligeranților,
- relațiile tensionate ale copiilor cu membrii familiei sau cu forțele guvernamentale,
- modificarea caracterului conflictelor armate,
- progresul tehnico-ştiințific,
- accesul liber la armament,
- durata conflictelor militare,
- necesitatea de a recupera pierderile din rândul forțelor armate.

Prin urmare, copiii devin nu doar victime, ci şi instrumente în acțiunile de luptă. Suferințele lor capătă forme diferite atât în cadrul conflictului armat, precum şi în rezultatul lor. Copiii sunt omorâți, mutilați, devin orfani, sunt răpiți, lipsiți de educație şi asistență medicală, la fel sunt obligați să suporte traume şi şocuri emoționale. Forțați să părăsească căminele, copiii strămutați devin deosebit de vulnerabili.

Fetele se supun unui risc suplimentar, exploatării şi violenței sexuale. Toate aceste categorii de copii sunt victime ale conflictului internațional; toate categoriile merită atenție şi protecție din partea comunității internaționale.

Această necesitate are la bază următoarele rațiuni: *primo,* copiii sunt mai puțin pregătiți pentru adaptarea sau reacționarea la o situație de conflict; *secundo,* copiii sunt cel mai puțin vinovați pentru izbucnirea conflictului armat, însă totodată anume ei sunt cei care se supun disproporționat încercărilor dificile pe care le antrenează orice conflict armat; *tertio,* copiii întruchipează speranțele şi viitorul oricărei societăți, fiind nimiciți, ca consecință, va fi nimicită însăşi societatea din care fac parte copiii – victime; *quatro,* lipsa gradului de conştientizare a consecințelor implicării copiilor în ostilități.

În lumea întreagă copiii sunt recrutați de către forțele armate sau grupările armate din opoziție şi exploatați în calitate de combatanți. Fiind uşor manipulați, copiii sunt uneori impuşi să comită crime grave, inclusiv violarea şi omorârea persoanelor civile, folosind în acest scop arme de foc. Unii sunt impuşi să-şi omoare chiar membrii familiilor sau alți soldați copii. Alții sunt folosiți în calitate de bucătari, paznici, curieri, spioni, precum şi sclavi sexuali.

În Primul Război Mondial victimele din rândurile populației civile constituiau 5% din numărul total de victime. În cel de-al Doilea Război Mondial această cifră s-a majorat la 48%. Astăzi 90% din victimele conflictelor armate din întreaga lume revin populației civile, un număr considerabil din care îl constituie copiii, şi deşi copiii sunt cei mai puțin vinovați de declanşarea conflictelor armate, ei cel mai mult suferă pe urma lor. În sufletele copiilor care se ciocnesc cu violența şi omorurile, strămutarea sau pierderea oamenilor dragi, frica şi ura lasă urme adânci.

În timpul de față majoritatea conflictelor armate sunt fără caracter internațional, însă în cadrul lor au loc numeroase încălcări de drept internațional umanitar, care după gradul de pericol social pe care îl prezintă nu cedează acțiunilor calificate drept „încălcări grave" şi sunt considerate infracțiuni de război. Societatea internațională nu poate tolera situația că aceste fapte ilicite rămân nepedepsite. Prin urmare, în doctrina dreptului internațional a apărut necesitatea răspândirii mecanismului de contracarare a încălcărilor serioase şi pentru conflictele armate. [119]

Problema de bază în materie o constituie aspectele realizării răspunderii care survine pentru cei care încalcă interdicția utilizării copiilor în conflictele armate: pentru cei ce recrutează, precum şi pentru statele care admit această încălcare.

Din păcate, practica demonstrează că deseori săvârşirea acestei infracțiuni rămâne nepedepsită. Or, la săvârşirea infracțiunii participă mai multe persoane, însă sunt pedepsite unități. În această ordine de idei, argumentând teza că atragerea la răspunderea internațională a

persoanelor vinovate de implicarea copiilor în ostilități este o problemă stringentă sesizată de actorii internaționali, pe parcursul lucrării vom atrage atenție sporită celor două cauze din zilele noastre şi anume a lui Thomas Lubanga Dyilo (Republica Democrată Congo) şi Charles Taylor (Liberia), care au fost deferiți justiției pentru recrutarea copiilor soldați. Procesele ce au avut loc au avut menirea de a preciza definiția şi elementele constitutive ale acestei infracțiuni şi au finalizat prin condamnarea persoanelor pentru mai multe infracțiuni, inclusiv pentru atragerea copiilor în ostilități.

Problema respectivă a căpătat dimensiuni considerabile pe măsura dezvoltării politicii mondiale şi relațiilor internaționale. Azi putem constata acel fapt că necătând la codificările multiple realizate în materia protecției generale şi speciale a copilului în situația conflictelor armate, copilul rămâne a fi victima extrem de vulnerabilă.

Pe acest fundal, în contrast puternic cu aspirațiile societății internaționale legate de progresul considerabil atins în materia realizării agendei de lucru a statelor şi organizațiilor internaționale preocupate de subiectul tratat, este faptul că în continuare au loc încălcări serioase, ce aduc atingere copiilor în situație de conflict armat.

Conform datelor prezentate de Organizația Națiunilor Unite, începând cu anul 1987 în diferite conflicte armate au decedat circa 2 milioane femei şi copii, ce au constituit practic 90% din numărul total al răniților şi decedaților în conflictele armate contemporane, iar în jur de 6 milioane de femei şi copii au primit răni grave şi traume irecuperabile. [119]

În fiecare an între 8 000 şi 10 000 copii sunt mutilați sau omorâți de minele terestre. Mai mult de un milion copii au devenit orfani sau au fost separați de familiile lor de către un război. În jur de 300 000 copii au fost înrolați în circa 20 conflicte armate. [29]

Ținem să menționăm că tema cercetată este una actuală inclusiv pentru statul nostru, or, actualmente, migrația ilegală, ca fenomen, este caracteristică pentru Republica Moldova şi este realizată în următoarele scopuri: utilizarea muncii forțate sau ținerea angajaților în stare de sclavie, exploatare sexuală, folosirea persoanei în industria pornografică, implicarea migranților în conflicte armate, antrenarea persoanei în activitatea criminală. Adopțiile internaționale ilicite pot fi efectuate şi în unul din scopurile enumerate anterior. [11, p. 51]

Deşi nu se cunosc în prezent cazuri de atragere a copiilor din Republica Moldova în conflictele armate, cu excepția conflictului de pe Nistru din anul 1992, statul nostru are obligația generală de a proteja copiii şi această obligație se materializează inclusiv prin asigurarea cadrului normativ efectiv în materia protecției copiilor de efectul ostilităților.

Prin urmare, actualitatea temei ”Protecția specială a copiilor în dreptul internațional umanitar” este condiționată de realitățile vieții contemporane, şi implicit, de importanța studierii problemelor principale ce se ivesc în urma impactului conflictelor armate asupra copiilor.

Scopul şi obiectivele tezei. Reieşind din actualitatea şi importanța prezentului studiu, ne propunem cercetarea aprofundată şi multiaspectuală a conținutului protecției speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar, fapt ce va contribui la argumentarea ştiințifică a instituției protecției juridice a copilului în dreptul internațional umanitar. De asemenea, fixăm sarcina de a determina sancțiunile stabilite pentru recrutarea copiilor existente la moment, precum şi elaborarea recomandărilor practice pentru interzicerea recrutării prin înaintarea sancțiunilor concrete.

În vederea atingerii scopurilor propuse, fixăm următoarele obiective:

- definirea copilului prin prisma reglementărilor de drept internațional umanitar;
- analiza instrumentelor juridice naționale şi internaționale care reglementează situația copiilor afectați de conflictele armate.
- determinarea conținutului protecției generale şi protecției speciale a copiilor în ostilități;
- reflectarea şi evaluarea practicilor recrutării copiilor în conflictele armate, precum şi examinarea premiselor ce determină recrutarea copiilor soldați;
- analiza statutului juridic al copilului soldat;
- analiza măsurilor privind interzicerea şi reprimarea implicării sub orice formă a copiilor în conflictele armate, inclusiv analiza sancțiunilor de drept internațional şi național în materia recrutării copiilor în război, precum şi cercetarea mecanismelor de aplicare a acestor sancțiuni, evaluarea eficacității lor.

Noutatea ştiințifică a rezultatelor obținute rezultă din concluziile obținute la finele studiului asupra formelor şi conținutului protecției juridice a copilului în conflictele armate contemporane. Tematica tezei de doctorat este studiată temeinic şi în mod complex, anterior nefiind supusă, în viziunea noastră, unei atare investigații în Republica Moldova.

Lucrarea aduce un aport considerabil la dezvoltarea materiei protecției speciale a copilului în conflictele armate contemporane în calitatea sa de instituție juridică interramurală.

La fel, în teza de doctorat sunt evidențiate problemele actuale de implicare a copiilor în conflictele armate şi sunt făcute generalizări teoretice şi practice cu referire la dificultățile iscate în procesul de reglementare a acestui fenomen la nivel național, regional şi mondial, constituind aspectul creativ-novator.

În procesul de investigație au fost obținute următoarele rezultate ştiințifice:

1. a fost realizat un studiu amplu al literaturii de specialitate şi al actelor normative internaționale în materia protecției copiilor în conflictele armate întru a facilita înțelegerea locului respectivei instituții interramurale în sistemul dreptului internațional penal, dreptului internațional al drepturilor omului şi dreptului internațional umanitar;
2. a fost fundamentat teoretic şi practic conceptul de protecție specială a copiilor în dreptul internațional umanitar;
3. a fost făcută o analiză comparativă a prevederilor legislative ale diferitor state pe marginea subiectului tratat în prezenta lucrare;
4. au fost analizate profund condițiile angajării răspunderii internaționale pentru implicarea copiilor în ostilități;
5. rezultatele cercetării pot servi la dezvoltarea doctrinei autohtone în materia dreptului internațional public, dreptului internațional penal şi dreptului internațional umanitar.

Problema ştiințifică de importanță majoră soluționată în lucrare constă în cercetarea multidimensională prin prezentarea completă şi obiectivă, în premieră, a determinării conținutului instituției protecției speciale a copilului în cadrul dreptului internațional umanitar, evidențierea necesității reglementării exprese a situațiilor întâlnite în conflictele armate contemporane în care copilul necesită protecție suplimentară, pentru elaborarea şi înaintarea recomandărilor concrete, fapt care permite clarificarea pentru teoreticieni şi practicieni din domeniul dreptului internațional a numeroaselor acte normative cu un conținut, deseori, confuz şi contradictoriu în vederea interpretării, aplicării şi cercetării corecte a conceptelor tratate în teză.

Semnificația teoretică a lucrării rezultă din concluziile obținute la finele studiului asupra formelor şi conținutului protecției juridice a copilului în conflictele armate contemporane.

Lucrarea aduce un aport considerabil la dezvoltarea materiei protecției juridice a copilului în conflictele armate contemporane în calitatea sa de instituție de drept internațional umanitar. Totodată, rezultatele cercetării au un caracter aplicativ pentru specialiştii preocupați de protecția specială a copilului în cadrul dreptului internațional umanitar.

În teza de doctorat sunt evidențiate problemele actuale de implicare a copiilor în conflictele armate şi sunt făcute generalizări teoretice şi practice cu referire la dificultățile iscate în procesul de reglementare a acestui fenomen la nivel național, regional şi mondial.

Teza de doctorat a fost elaborată având la bază suportul teoretico-ştiințific pe care l-au constituit lucrările ştiințifice a autorilor din Republica Moldova (Balan O., Ciugureanu-Mihăiluță C., Rusu L., Țarălungă V., Cauia A., Mocanu E., Şova L., Bodean M., Cuşmir L.); România (Oprea I., Panfil C.-G., Radu R., Zăstroiu V., Diaconescu Gh., Mazilu D., Cloşca I.,

Dianu T., Bernadac C.); Federaţia Rusă (Гунько О., Котляров И.); Belorusia (Старовойтов О., Шакуро Е., Робул А.); Franţa (Records V., Mermet J., Fin E., Torrelli M., Tapa B. G.); Statele Unite ale Americii (Wessels M., Gutman R.); Marea Britanie (Henckaerts J.-M., Doswald-Beck L.) etc., ce conțin informații despre premisele care determină recrutarea copiilor soldați, statutul juridic al copilului soldat, protecția generală şi specială a copiilor în ostilități. Autorii menţionaţi au analizat în linii generale instituţia protecţiei drepturilor copilului. Totodată, cu referire la subiectul protecţiei copilului în conflictele armate autorii s-au limitat la enumerarea prevederilor actelor normative în vigoare. Prezenta lucrare vine cu o analiză deductivă a instituţiei indicate.

Suportul normativ, l-a constituit, în special, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului [37]; Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989 [75] etc., precum şi: Carta Africană a Drepturilor şi Bunăstării Copilului, 1990 [13]; Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie, 1993 [94]; Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda, 1994 [95]; Statutul Curții Penale Internaționale, 1998 [93]. Suplimentar, pentru trasarea concluziilor pertinente la Capitolul 3, am făcut apel la practica judiciară a instanțelor jurisdicționale internaționale.

Prezenta teza de doctorat reprezintă o abordare interdisciplinară, complexă a problemelor teoretice şi practice a instituției interramurale privind protecția copilului în conflictele armate. În acest sens, în expunerea materiei, am ținut cont de conținutul altor ramuri de drept ce conțin reglementări pertinente: protecția internațională a drepturilor omului, dreptul refugiaților, dreptul internațional penal, etc.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de relevanța recomandărilor formulate în teză. Cercetările efectuate constituie o contribuție la dezvoltarea fundamentelor teoretice, fiind destinată studenților, masteranzilor, doctoranzilor, dar şi cadrelor didactice atât în cadrul instituțiilor de învățământ cu auditoriu civil, precum şi de instituțiile cu profil militar. Evident, studiul poate fi util practicienilor în momentul în care aceştia sunt preocupați de rezultatele investigațiilor ştiințifice în materia protecției internaționale speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar.

Lucrarea îşi propune să constituie o contribuție reală la dezvoltarea şi organizarea unui sistem de control efectiv asupra utilizării copiilor în conflictele armate. De asemenea, valoarea practică este determinată de posibilitatea implementării recomandărilor ce vizează oportunitățile de consolidare a normelor juridice internaționale în sfera protecției speciale a copilului în conflictele armate contemporane.

Aprobarea rezultatelor ştiințifice. Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Internațional şi European al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Lucrarea a fost discutată şi recomandată spre susținere în cadrul Seminarului Ştiințific de Profil 552.08 – drept internațional şi european public.

Concluziile şi recomandările, care formează rezultatele ştiințifice ale investigațiilor întreprinse, şi-au găsit reflectare în publicarea articolelor în reviste ştiințifice, inclusiv participari la 11 conferințe ştiințifico-practice internaționale şi naționale.

De asemenea, principalele idei din lucrare au fost expuse în 3 lucrări ştiințifice şi 3 lucrări metodice publicate, 2 din lucrările ştiințifice au fost publicate în ediții străine.

Publicații la tema tezei. Principalele rezultate ale cercetării au fost publicate în 17 lucrări ştiințifice cu un volum de 7,46 coli de autor.

Sumarul compartimentelor tezei. În plan teoretic, dar şi practic, posibilitatea de realizare a protecției copiilor în perioada conflictelor armate presupune parcurgerea consecutivă a trei etape:

- fixarea principiilor protecției copilului în război în acte normative de drept internațional;
- promovarea normelor ce consfințesc protecția internațională a copilului în perioada conflictelor armate, transpunerea lor în viață şi formarea raporturilor juridice respective;
- elaborarea mecanismului de asigurare a eficacității realizării scopurilor identificate de legiuitorul internațional în normele de drept internațional.

Prin urmare, am ținut cont de această construcție atunci când am stabilit structura tezei de doctorat.

Structura tezei este condiționată de scopul şi obiectivele susceptibile cercetării şi include: lista abrevierilor, adnotare (în limba română, rusă şi engleză), introducere, trei capitole tematizate, concluzii generale şi recomandări, bibliografie, şase anexe, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului. În ansamblu, lucrarea numără 176 pagini, iar în lista bibliografică sunt incluse 149 de titluri.

Astfel, prezenta teza de doctorat se prezintă ca o analiză teoretico-ştiințifică a protecției internaționale a copiilor în condițiile unui conflict armat din perspectiva şi aspectul variatelor reglementări interne şi internaționale, realitatea exemplificată realizată prin prezentarea în domeniu, accentuând reticența de care dau dovadă statele în materia implementării noilor reglementări ale sistemului de măsuri de protecție a copiilor în dreptul internațional umanitar. De asemenea, sunt înfățişate regulile cu privire la condițiile în care poate fi recrutat copilul, temeiurile răspunderii internaționale pentru atragerea copiilor la ostilități, practica instanțelor jurisdicționale în materie.

Introducerea reflectă actualitatea şi importanța problemei abordate, a obiectului de cercetare, determină scopul şi obiectivele principale ale tezei, noutatea ştiințifică a rezultatelor

obținute, problema ştiinţifică importantă soluționată în domeniu, suportul metodologic şi teoretico-ştiinţific a tezei, suportul normativ, semnificația teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării, importanța teoretică a studiului, aprobarea rezultatelor şi sumarul compartimentelor tezei.

1. Reglementări normative şi reflecții doctrinare privind protecția specială a copiilor în dreptul internațional umanitar. În contextul acestui capitolul se conține o analiză a situației în domeniul tezei. În acest sens, ne-am propus să realizăm o investigaţie completă şi detaliată a instituției protecției copiilor în dreptul internațional umanitar în plan doctrinar, precum şi în plan normativ, analizând profund materialele ştiinţifice şi actele juridice internaționale şi naţionale la tema tezei propuse spre susținere.

Astfel, primul capitol al lucrării prezintă, printre altele, o compilație a informațiilor privind dezvoltarea cadrului normativ ce direcționează acțiunea internațională în materia protecției copiilor afectați de conflictele armate. La fel, în limitele cercetărilor desfăşurate ne-am propus analiza noțiunilor-cheie ale prezentei lucrări şi anume: definirea copilului potrivit actelor normative internaționale, precum şi abordări terminologice specifice. Totodată, pornind de la caracterul eterogen al conflictelor armate contemporane, am elucidat principalele categorii cunoscute astăzi. În acelaşi timp, fiind conştienți de faptul că analiza naturii juridice ale conflictelor armate constituie obiectul unui studiu separat, am examinat cele mai expresive situații întru demonstrarea tezelor propuse în contextul protecției speciale a copiilor.

2. Protecția specială şi garantarea drepturilor copiilor antrenați în conflictele armate. Capitolul 2 prezintă nucleul subiectului propus spre cercetare ştiinţifică, în mod detaliat, fiind concentrate momente descriptive ale instituției protecției drepturilor copilului în dreptul internațional umanitar cum sunt: conținutul protecției juridice internaționale speciale a copiilor în conflictele armate, aprecierea juridică a recrutării copiilor, statutul juridic al copilului soldat.

Prin modul în care este prezentat materialul doctrinar şi convențional la acest capitol nu am realizat decât o abordare logică, pornind de la informația cunoscută la capitolul 1 spre detalizarea sa pentru a crea o viziune echilibrată asupra instituției precăutate. În această ordine de idei, am elucidat conținutul juridic al protecției generale, precum şi a protecției speciale a copilului în dreptul internațional umanitar, am determinat vârsta minimă de la care copilul poate fi antrenat în ostilități, au fost precăutate situațiile particulare ale copilului refugiat şi copilului prizonier de război etc.

3. Răspunderea juridică pentru implicarea copiilor în conflictele armate. Capitolul 3 încununează abordarea de la general spre particular a instituției protecției speciale a copilului în dreptul internațional umanitar.

Astfel, aici am analizat subiectul recrutării copiilor-combatanți în calitate de crimă internațională de război, am analizat condițiile angajării răspunderii internaționale pentru implicarea copiilor în conflictele armate şi am evaluat aportul mecanismelor de control în aplicarea răspunderii privind copiii în conflictele armate.

Deşi practica statelor de atragere la răspundere pentru implicarea copiilor în ostilități în prezent este extrem de neînsemnată, constatăm că primii paşi substanțiali în această direcție au fost deja făcuți, în special, de către Curtea Penală Internațională.

Concluziile generale şi recomandările prezentate în lucrare dezvăluie gradul evoluat al studiului şi tendința de individualizare în cercetările teoretice de acest sens, cât şi de formare a unor piloni utili pentru specialiştii practicieni. Analiza şi sintetizarea doctrinei, a actelor normative naționale şi internaționale a permis trasarea raționamentelor finale de generalitate în baza cercetărilor efectuate per ansamblu şi prezentarea unor propuneri concrete, inclusiv *de lege ferenda* relevante studiului efectuat.

1. REGLEMENTĂRI NORMATIVE ŞI REFLECȚII DOCTRINARE PRIVIND PROTECȚIA SPECIALĂ A COPIILOR ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

1.1. Instituția protecției copiilor reflectată în doctrina dreptului internațional umanitar

Cercetările scot la iveală realitatea sumbră a copilăriei pentru milioane de copii, expuşi unor pericole ce le împiedică creşterea şi dezvoltarea, cum ar fi războiul, violența, agresiunea, cruzimea, neglijența, exploatarea, handicapul sau orice discriminare. În fiecare zi milioane de copii suferă de pe urma sărăciei şi a crizelor economice, din cauza foamei şi a lipsei de adăpost, a epidemiilor şi a analfabetismului, din cauza degradării mediului, ale dezvoltării haotice şi nesusținute. [21, p. 43]

În pofida faptului că atragerea copiilor în ostilități şi multiplele forme de exploatare a lor în conflictele contemporane a fost şi continue să fie o realitate a vieții internaționale, în plan doctrinar fenomenul respectiv începe a fi tratat relativ recent. Motivele sunt neclare, fiind dictate, în opinia noastră de conjunctura politică internă, dar şi contextul internațional.

Lucrarea, în opinia noastră, cea mai valoroasă, care de altfel a devenit principala sursă de inspirație pentru prezentul studiu este: ”*La protection de l’enfant dans le droit international humanitaire”* scrisă în anul 1984 de către Denise Plattner [145]. Lucrarea a fost inspirată din raportul prezentat de autoare în cadrul simpozionului internațional ”Copiii şi războiul” ce a avut loc în Siuntio, Finlanda la 24-27 martie 1983. Pentru acel moment, dar şi astăzi lucrarea rămâne să fie unică în felul său prin prezentarea unei analize juridice temeinice a cadrului legal existent în materia protecției copilului în cadrul conflictelor armate.

Astfel, pentru prima dată, în doctrină sunt conturate conceptele: protecție generală şi protecție specială a copiilor afectați de ostilități. Mai mult ca atât, autoarea pe bună dreptate, percepe protecția specială a copiilor în conflictele armate în calitate de principiu a dreptului internațional umanitar.

În continuare, autoarea, analizând conținutul protecției speciale, urmează logica şi structura textului Convenției III de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război [35], precum şi protocoalelor adiționale I şi II la aceasta [76], [77] şi analizează în parte: dreptul la protecție şi ajutor, copilul şi familia, mediul cultural al copilului, educația copiilor, drepturile civile ale copiilor, statutul copiilor arestați, reținuți şi internați, copiii şi pedeapsa capitală, copiii orfani şi separați de familii.

Totodată, D. Plattner [145], deşi admite că este imposibil de a exclude participarea copiilor în acțiunile armate, nu a analizat şi situația juridică a copiilor participanți la conflictele armate, ci doar a enumerat articolele protocoalelor adiționale ce reglementează asemenea situații.

Ultimul compartiment al lucrării este dedicat expunerii activității Comitetului Internațional al Crucii Roşii în vederea protecției copiilor – victime ale conflictelor armate. Ținem să menționăm la acest subiect, că CICR atât atunci, în anul 1984, la fel ca şi astăzi este actorul internațional principal care nu conteneşte să amintească subiecților de drept internațional asupra perfecționării protecției juridice a copiilor.

La fel, apreciem meritul autorilor contemporani din vest, care suplimentar elucidării conținutului protecției internaționale a copiilor în cadrul conflictelor armate, în lucrările lor privesc şi aspectele legate de consecințele, impactul social şi psihologic al conflictelor militare asupra individului luat în parte, dar şi asupra sociumului din care acesta face parte. În această ordine de idei, studiul "*Preventing, Demobilizing, Rehabilitating, and Reintegrating Child Soldiers in African Conflicts*" semnat de Aarong Goung în anul 2007 [127] recomandă strategii, pe care comunitatea internațională, inclusiv statele, organizațiile internaționale, organizațiile nonguvernamentale, le pot aplica pentru reducerea numărului de copii combatanți, precum şi pentru reintegrarea foştilor participanți la conflictele armate în mediul lor anterior declanşării conflictului.

Autorul studiului sus-citat, afirmă, pe bună dreptate, că încetarea conflictului armat sau prevenirea recrutării copiilor de către forțele armate pot fi cele mai efective strategii pentru comunitatea internațională în vederea reducerii numărului de cazuri de antrenare a copiilor în acțiunile de luptă. Totodată, măsurile preventive sunt deseori insuficiente. În aceste cazuri, comunitatea internațională trebuie să facă uz de anumite metode centralizate, dar şi descentralizate pentru a demobiliza şi a reabilita copiii combatanți. În calitate de studiu de caz, autorul foloseşte exemplul războiului civil din Uganda, precum şi anumite măsuri întreprinse în alte conflicte din Africa. Astfel, sunt recomandate strategii naționale, dar şi locale pe care comunitatea internațională le-ar putea implementa în Uganda pentru a preveni recrutarea copiilor de către părțile beligerante, precum şi pentru demobilizarea şi reabilitarea copiilor implicați deja activ în conflictele armate. [127, p. 19]

Un alt autor, Mattew Happold, în conspectul realizat pentru Universitatea din Hull "*Child prisoners in war*" [129], consideră că în ultimul timp tot mai frecvente sunt cazurile când copiii sunt utilizați de către actorii nestatali în conflictele armate fără caracter internațional şi aceasta provoacă o serie de dificultăți cu privire la regulile aplicabile pentru asemenea conflicte şi statutul legal al copiilor combatanți implicați.

Prin urmare, autorul îşi focusează cercetările asupra reglementărilor juridice contemporane privind tratamentul copiilor soldați capturați în război. Autorul subliniază în acest context, că detenția copiilor acuzați de colaborare (sau pretinsa colaborare) cu grupurile armate ce are loc cu încălcarea standardelor internaționale aplicabile este o problemă generală, care este raportată de instituțiile din Burundi, Columbia, Republica Democratică Congo, Irac, Izrael, Filipine. [129, p. 1-2]

În studiul întitulat ”*The international legal protection of children in armed conflicts*” autoarea Geraldine Van Bueren [137], tratând problema conflictelor armate din anii 90 ai secolului trecut, consideră că reglementarea internațională legală a conflictelor armate este deosebit de importantă pentru situația copiilor afectați de acestea. Autoarea insistă asupra necesității de a face distincția dintre recrutarea copiilor în conflictele armate şi participarea copiilor la conflictele armate, considerând că astăzi argumentele de ordin militar prevalează asupra rațiunilor de siguranță fizică şi bunăstare a copilului.

Suplimentar, autoarea respinge preocupările celor care insistă asupra unei participări mai avansate a copiilor, inclusiv în cadrul conflictelor armate, avertizând că participarea lor la ostilități ar echivala cu utilizarea lor în anumite forme de exploatare. Astfel, conflictele armate contemporane, fiind astăzi deosebit de brutale şi periculoase fac practic imposibil ca cei ce nu au atins vârsta de 18 ani să-şi exprime consimțământul liber şi neviciat. [137, p. 816-817]

Geraldine Van Bueren [137], la momentul realizării studiului indicat mai sus, în anul 1994, constata existența tratatelor internaționale care instituie domenii ce impun necesitatea de a adopta standarde, în special prevederi clare în materia distincției între recrutare şi participare directă sau indirectă în conflictul armat, şi în acest context proiectul Protocolului adițional la Convenția cu privire la drepturile copilului reprezenta o oportunitate valoroasă în vederea majorării limitei de vârstă. Sunt examinate situațiile particulare care au existat în perioada conflictelor armate din fosta Iugoslavie, Mozambic, Uganda, alte state din Africa.

În studiul întitulat *”War is Not Child's Play! International Law and the Prohibition of Children's Involvement in Armed Conflicts”* [136], autorul Udombana Nsongurua analizează cadrul normativ internațional care interzice implicarea copiilor în conflictele armate. Autorul examinează regimul juridic sub prisma dreptului internațional umanitar, protecției internaționale a drepturilor omului, dreptului penal şi dreptului muncii, care conțin dispoziții îndreptate contra recrutării şi utilizării violente a copiilor în conflictele armate, realitate ce poate fi întâlnită nu neapărat doar în țările din Africa.

Autorul susține că sporirea potențialului instituțiilor competente în materie este punctul de pornire pentru confruntarea problemei. Articolul examinează dreptul internațional

contemporan şi interdicţia impusă de acesta asupra implicării copiilor în conflictele armate, prin interpretarea, în special, a dispoziţiilor Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din anul 2000 la Convenţia privind drepturile copilului din 1989. Astfel sunt examinate motivele recrutării copiilor în conflictele armate şi consecinţele unei asemenea recrutări, sursele dreptului internaţional care interzic recrutarea copiilor în forţele armate, diferenţa eventuală realizată de Protocolul facultativ la *status quo ante,* modul în care prezentul Protocol facultativ ar putea schimba conştiinţa beligeranţilor cu referire la utilizarea copiilor în conflictele armate.

Teza centrală a articolului citat mai sus o constituie ideea că războiul nu este un joc pentru copii şi că recrutarea abuzivă a copiilor în conflictele armate este intolerabilă şi demonstrează o disconsiderare flagrantă a normelor internaţionale legale care au drept scop expres protecţia categoriilor vulnerabile. Participarea copiilor la conflictele armate îi învaţă legile violenţei şi îi antrenează într-un pericol mortal. Expunerile autorului sunt centrate pe ideea că războiul este diabolic.

Partea a II-a a acestui articol creează cadrul discursurilor principale ce reamintesc comunităţii internaţionale despre cruzimea cu care copiii sunt trataţi în momentul în care sunt înrolaţi în forţele armate.

Partea a III-a examinează problema copiilor soldaţi prin prisma prevederilor dreptului internaţional umanitar, drepturile omului, dreptul internaţional penal şi dreptul internaţional al muncii.

Este redat cadrul factologic pentru analiza juridică a practicilor de recrutare de către forţele armate ale beligeranţilor, raţiunile recrutării lor şi impactul recrutării asupra copiilor soldaţi, victimele lor.

Partea a IV-a este centrată pe prevederile Protocolului facultativ, indică schimbările ce au fost aduse ordinii juridice preexistente. De asemenea, sunt analizate obligaţiile statelor părţi la Protocolul facultativ şi este analizat rolul Comitetului cu privire la drepturile copilului în implementarea protocolului.

Partea a V-a reflectă aspectele practice care trebuie lucrate odată ce Protocolul facultativ a intrat în vigoare dacă comunitatea internaţională doreşte să învingă în războiul contra implicării copiilor în conflictele armate. [136, p. 59-60]

Cercetări sumare a statutului juridic al copilului afectat de ostilităţi găsim şi în doctrina rusă. Lucrarea *«Международное гуманитарное право»* a autorului I. Cotlearov [112] tratând subiectul protecţiei victimelor conflictelor armate se limitează la expunerea prevederilor Convenţiilor de la Geneva în materia protecţiei generale şi speciale a populaţiei civile.

Suport valoros pentru prezenta cercetare a servit ghidul ”*Les enfants et les conflits armés*” elaborat de Biroul Internațional al Drepturilor Copiilor în anul 2010 [142]. Ghidul are meritul de a prezenta un conținut exhaustiv privind actele internaționale cu şi fără forță juridică în materia protecției copilului afectat de ostilități.

Sunt tratate momente importante ale relațiilor contemporane: natura schimbătoare a conflictelor armate contemporane, actorii implicați în materia protecției copiilor afectați de ostilități, protecția generală, protecția specială a copilului afectat de ostilități.

Valoare de necontestat a ghidului este partea conținutului ce tratează problemele cu care se confruntă astăzi copiii în conflictele armate şi anume: statutul copiilor refugiați şi copiilor deplasați, violența sexuală, munca copiilor, copiii şi armele uşoare şi de mic calibru, copiii victime, martori şi autori ai infracțiunilor, precum şi rolul copilului în procesul de restabilire a păcii.

În materia răspunderii internaționale pentru implicarea copiilor în ostilități, din păcate, constatăm o insuficiență de surse doctrinare, or, abia recent în anul 2002 a fost transpus în viață mecanismul atragerii la răspundere pentru asemenea fapte ilicite. În acest sens, considerăm că contribuția principală în vederea examinării mecanismului şi condițiilor angajării răspunderii o constituie lucrarea ”*Principles of International Criminal Law*” *(”Принципы международного уголовного права”)* a autorului Gerhard Werle [105].

În lucrare sunt analizate normele ce fundamentează răspunderea penală a persoanelor fizice conform dreptului internațional, şi anume normele ce formulează componența infracțiunii de genocid, infracțiuni contra omenirii, infracțiuni de război şi infracțiunea de agresiune. În textul lucrării este reflectată practica instanțelor jurisdicționale internaționale.

În aşa mod lucrarea ”*Principles of International Criminal Law*” a devenit un ghid pentru toți specialiştii preocupați de aspecte de drept internațional penal, practica instanțelor internaționale şi drept internațional umanitar. [105, p. v]

La capitolul ”Infracțiuni de război”, autorul tratează inclusiv aspecte legate de recrutare şi folosire a copiilor soldați. Lucrarea vine să prezinte o analiză detaliată a prevederilor Statutului Curții Penale Internaționale, dar şi a proiectelor de conținut ce au precedat actualul text.

În această ordine de idei sunt analizate, interpretate prevederile articolului 8(2)(b)(xxvi), 8(2)9(e)(vii). Suplimentar sunt analizate situațiile particulare privind atragerea la răspundere a lui Thomas Lubanga Dyilo, Brima, Katanga, Ngudjolo Chui, Norman etc.

Lucrarea are meritul de a prezenta şi analiza problema tratată în teza de doctorat, concepte nemaiîntâlnite în literatura de specialitate cum sunt: ”recrutare”, ”participare activă”, ”forță sau grup armat”.

Situația juridică a copiilor afectați de ostilități este, de asemenea, subiectul cercetărilor în doctrina autohtonă a dreptului internațional. Mai mulți savanți, şi anume O. Balan, Al. Burian, O. Dorul, C. Ciugureanu-Mihăiluță, V. Țarălungă au avut deja ocazia să se expună pe marginea tematicii tratate în prezenta lucrare.

Monografia ”*Protecţia drepturilor omului în conflictele armate*” [7] semnată de Oleg Balan, tratând fundamental instituţia răspunderii pentru încălcarea drepturilor omului în conflictele armate, are meritul de a face distincţia dintre răspunderea statului şi cea a individului pentru nerespectarea normelor de drept internaţional umanitar. În acest context, autorul a analizat în mod particular prevenirea şi reprimarea crimelor de război, fiind evidenţiate instrumente şi mecanisme create de societatea internaţională, în special, după cel de-al Doilea Război Mondial. Prezintă un interes deosebit, modul în care autorul monografiei a identificat particularităţile angajării răspunderii internaţionale pentru săvârşirea crimelor de război în lumina prevederilor Statutului de la Roma al Curţii Penale Internaţionale.

În volumul II al lucrării *”Drept Internațional Public”* semnat de O. Balan şi Al. Burian în anul 2003 [6], Capitolul VI prezentând materia de drept internațional umanitar, conține o analiză detaliată a tuturor instituțiilor ramurii printre care şi protecția populației civile în caz de conflict armat.

La acest compartiment, lucrarea prezintă o expunere reuşită a conținutului protecției generale şi protecției speciale a victimelor conflictelor armate, printre care şi copiii, iar pe final autorii prezintă lista garanțiilor fixate de Convențiile de la Geneva privind protecția categoriei deosebit de vulnerabile în caz de conflict armat – copiii.

De asemenea, cu referire la doctrina autohtonă, majoritatea autorilor, rezervați în mare parte în expunerea materiei, în lucrările lor de drept internațional public, drept internațional umanitar adoptă tradițional una din două atitudini: fie expun conținutul principalelor prevederi normative în materia protecției umanitare a copiilor afectați de conflictele armate, acesta fiind cazul în special al lucrării: ”*Drepturile copiilor afectați de conflictul armat*”, semnat de C. Ciugureanu-Mihăiluță [24]; fie, un alt grup de autori, tratând subiectul participării copiilor la conflictele armate, fac abstracție în mare parte de la reglementările juridice în materie, tratând cauzele ce aduc la implicarea copiilor în conflictele armate, printre acestea numărându-se factorii emoționali, sociali etc. În acest sens, merită a fi menționat studiul ”*Participarea copiilor în conflictele armate*” realizat de Lucia Rusu [92].

Totodată lucrarea citată are meritul să realizeze o analiză critică a Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din anul 2000 la Convenția privind

drepturile copilului din 1989 [75], care a venit să suplinească lacunele existente în reglementările internaționale, însă misiunea nu a fost dusă până la capăt.

La fel L. Rusu afirmă că la moment nu există soluții simple de combatere a folosirii copiilor în conflictele armate. [92, p. 32] Prin urmare, sunt înaintate o serie de recomandări în vederea înlăturării acestui neajuns simțitor în dreptul conflictelor armate.

În acelaşi timp, remarcăm primele tentative ale doctrinarilor autohtoni de a afirma autonomia instituției protecției copiilor în ostilități în plan juridic. Astfel, studiul ”*Drepturile copiilor afectați de conflictul armat*”, semnat de C. Ciugureanu-Mihăiluță [24] tratând subiectul protecției copiilor în conflictele armate se referă la aspecte legate de înrolarea copiilor în forțele armate, protecția generală recunoscută de sursele dreptului internațional umanitar.

În elaborarea conţinutului prezentei lucrări au fost consultate cu deosebită atenţie tezele de doctorat elaborate de Ioviţă Alexandrina [57] şi Cauia Alexandru [16]. Or, datorită studiului realizat de Ioviţă A. ”Unele probleme de aplicare a principiului distincţiei în dreptul internaţional umanitar” [57] am trasat distincția netă între participanții la conflictele armate contemporane (în speță, civilii) şi copiii. La rândul său, lucrarea de doctorat ”Statutul juridic al combatantului în conflictele armate contemporane” [16] semnată a de A. Cauia ne-a permis să aducem argumente întru respingerea tendințelor existente în doctrina contemporană de a numi copiii neocombatanți.

Relatând cele de mai sus, constatând, în anumite momente inconsistența materiei doctrinare la capitolul protecția specială a copiilor în conflictele armate ne reafirmăm încrederea în faptul că menirea prezentei lucrări este să completeze carențele dar şi lacunele existente în sistemul dreptului internațional public.

Prin urmare, estimăm util să reiterăm la acest capitol problema ştiințifică de importanță majoră soluționată în lucrare, care constă în determinarea conținutului instituției protecției speciale a copilului în cadrul dreptului internațional umanitar, evidențierea necesității reglementării exprese a situațiilor întâlnite în conflictele armate contemporane în care copilul necesită protecție suplimentară, cu înaintarea recomandărilor concrete, fapt care permite să fie ameliorată înțelegerea de către teoreticienii şi practicienii din domeniul dreptului internațional a numeroaselor acte normative cu un conținut, deseori, confuz şi contradictoriu în vederea interpretării, aplicării şi cercetării corecte a conceptelor tratate în teză.

1.2. Evoluția cadrului legal al protecției internaționale a drepturilor copilului în perioada conflictelor armate

După laborioase cercetări, specialişti în ale statisticii au ajuns la concluzia că de-a lungul istoriei s-ar fi declanşat circa 25 000 de războaie. Cum fiecare război este urmat de o pace, putem considera, cifric vorbind, că au existat 25 000 de perioade de pace. Întotdeauna războaiele au constituit un pericol pentru suveranitatea şi independența națională a statelor, pentru integritatea lor teritorială, pentru viața şi sănătatea oamenilor şi pentru bunurile materiale şi spirituale create de-a lungul timpului. [27, p. 145]

Născut din preocupări concrete, de a salva răniții pe câmpul de luptă, dreptul internațional umanitar caută, în primul rând, să protejeze persoana umană în situații periculoase. Experiența războaielor multiplică categoriile victimelor: războiul naval şi naufragiatul, Primul Război Mondial şi prizonierul de război, al Doilea Război Mondial şi populația civilă în întregime. [149, p.45]

Astfel, obiectul de reglementare a dreptului internațional umanitar contemporan este, în esență, protecția persoanei umane în situația conflictelor armate. La rândul său, protecția copiilor în conflictele armate se înscrie prin excelență în sfera de reglementare a respectivei ramuri de drept. Mai mult ca atât, astăzi putem considera această instituție ca fiind una interramurală, ea putând fi regăsită în cadrul mai multor ramuri de drept internațional public: protecția internațională a drepturilor omului, dreptul internațional umanitar şi nu în ultimul rând – în dreptul internațional penal.

Or, dreptul internațional penal contemporan, stabileşte în sarcina statelor, printre altele, anumite obligații cu privire la respectarea drepturilor omului şi libertăților fundamentale. Cu toate acestea, demnitatea persoanei umane suferă în numeroase țări atingeri grave, aruncând îndoieli asupra eficacității regulilor stabilite pentru protecția drepturilor omului, în general, şi a protecției drepturilor copiilor în conflictelor armate, în special.

Realizând prezenta cercetare, pretindem să o facem într-un mod complet şi desăvârşit, prin urmare nu putem omite aspectul evolutiv al instituției juridice analizate. În cele ce urmează, vom prezenta evoluția istorică a instituției protecției drepturilor copiilor în conflictele armate, conținut ce vine să completeze informația despre codificarea respectivei instituții.

În vederea stabilirii exacte a conținutului, a sensului real şi deplin al instituției protecției drepturilor copiilor în cadrul conflictului armat, au fost examinate normele care au precedat celor supuse analizei, expunerea de motive a reglementărilor existente astăzi, izvoarele de documentare a actelor internaționale ce tratează obiectul prezentului studiu, ajungându-se pe această cale la cunoaşterea condițiilor istorice, sociale şi politice care au generat adoptarea

acestei norme de drept (cauza legii – *ocasio legis*) şi la determinarea obiectivelor vizate prin norma propusă (scopul legii – *ratio legis*). [46, p. 82-83]

În antichitate, este cunoscut că acțiunile lui Ramses au fost aplaudate, cuceririle efectuate de acesta au fost proslăvite în numeroase scrieri şi cântece populare. Jafurile în teritoriile străine, aducerea în robie a unor populații întregi, reduse la condiții primitive au transformat Egiptul într-o societate a opulenței înconjurat de zone sărăcite, de pe teritoriile cărora tot ce era de valoare fusese sustras, jefuit şi adus în interiorul imperiului.

Dreptul de a pedepsi pe cei care nu se supuneau era socotit un drept firesc. Războaiele împotriva populațiilor vecine se caracterizau prin cruzimi fără seamăn. La asirieni prizonierii şi sclavii erau marcați cu fierul înroşit. Aceeaşi cauzalitate complexă, aceeaşi concepție, aceeaşi viziune le întâlnim în explicațiile date cu privire la războaiele de cucerire duse de Grecia Antică, Roma, Imperiul Otoman. [62, p.40-41]

Grecia antică se dezvoltă pe seama cuceririi şi stăpânirii unor populații barbare. În acest sens amintim afirmația lui Aristofan ”*Ubi bene, ibi patria*” (trad. Acolo unde este bine, acolo este patria). În cunoscuta sa lucrare ”Politica” Aristotel arată că popoarele lumii vecine Greciei sunt inferioare şi ca inteligență şi ca abilitate, şi ca atare, ”aceste popoare sunt incapabile de a se organiza, guverna şi de a cuceri țările vecine”. [62, p. 41-42]

Cu referire la Roma Antică, ideea principală care domina concepția şi acțiunea războinicilor romani o constituia subordonarea tuturor celorlalte popoare de către Roma. Romanii tindeau să dobândească o glorie universală şi eternă prin construirea unui imperiu fără precedent în lume.

În concepția vremii, aflată în scrierile filosofilor, istoricilor, poeților stăruia ideea că războiul trebuie purtat împotriva lumii ”barbare”, pentru promovarea civilizației romane. [62, p. 42]

Necătând la cruzimea acelor timpuri, pot fi observate primele idei de umanizare a conflictelor armate, astfel Legile Manu din secolele XII-XI î.e.n. conțineau un ansamblu de norme cu privire la mijloacele de desfăşurare a războiului şi cu privire la persoanele împotriva cărora este îndreptat. Prin aceste reguli era interzisă folosirea arcurilor cu săgeți otrăvite şi nu era permisă atacarea persoanelor fără apărare. [62, p. 48-49]

”Dreptul” de cucerire era justificat şi de otomani, în campaniile pe care aceştia le organizau şi sub stindardul războaielor împotriva necredincioşilor. Istoricii descriu măcelurile în masă şi distrugerile din țările din sud-estul Europei în care otomanii îşi organizau acțiunile lor de cucerire. Popoarele român, bulgar, grec, sârb, albanez, maghiar, macedonean, croat au fost crunt lovite prin acțiunile organizate în cursul acestor războaie. [62, p. 43].

Cu referire la *jus in bello* dreptul islamic interzice omorârea femeilor, copiilor, bătrânilor, invalizilor, bolnavilor mintal, țăranilor, meşteşugarilor, negustorilor. [118]

Toate sursele iudaismului (talmudul şi interpretările rabinice) relevă o mare asemănare cu regulile contemporane de drept internațional şi de drept internațional umanitar. Tradiția evreiască distinge războiul în numele lui Yahve de alte războaie. Primul nu cunoaşte careva limitări apropiindu-se astfel de războiul sfânt, pe când celelalte „războaie ordinare" cunosc reguli generale (oferirea păcii oraşelor asediate, interdicția de a tăia pomii fructiferi, tratamentul special al femeilor şi copiilor). [42]

Bilanțul marilor conflagrații este tragic. În Primul Război Mondial, cele 18 state beligerante au pierdut 46 milioane oameni (morți, răniți, dispăruți), dintre care 23 milioane de morți (din rândul morților 13 milioane au fost civili).

Operațiile militare din cel de-al Doilea Război Mondial s-au desfăşurat pe teritoriul a 40 de state din Europa, Asia şi Africa. Au fost mobilizați 110 milioane de oameni din 61 state. Pierderile în oameni însumează 50 milioane de morți, la care se adaugă alte câteva zeci milioane de răniți şi dispăruți (peste jumătate din pierderi au fost din rândul civililor). [8, p. 6]

Aceste pierderi au fost determinate de evoluția ireversibilă a mijloacelor de război spre o formă din ce în ce mai totală, pornind de la bombardamentele clasice şi terminând cu teribilele bombe atomice. În conflictele armate care au avut loc după 1945, după unele date, au pierit mai mulți oameni decât în al Doilea Război Mondial, iar proporția civililor ucişi este impresionantă. [50, p.296] Din păcate, datele statistice nu reflectă pierderile din rândurile copiilor, dar indubitabil acestea au fost considerabile.

Obligațiile generale asupra respectării drepturilor omului după cel de-al Doilea Război Mondial, au fost incorporate în Carta ONU. Dispozițiile Cartei, cu privire la drepturile omului, vor să impună statelor membre, organizației însăşi, datoria de a favoriza respectul universal şi efectiv al drepturilor omului pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie şi de a acționa în vederea atingerii acestui scop. Aceste obligații, având un caracter general, au fost definite ulterior printr-o serie de declarații, pacte şi convenții adoptate sub forma unor rezoluții de către ONU. [47, p. 5-6]

Rezumând, la nivel internațional universal, protecția drepturilor copilului a avut de parcurs o cale îndelungată, cuprinsă în două etape: etapa declaratorie – debutând cu adoptarea în 1924 a Declarației drepturilor copilului, urmată de Declarația omonimă din 1959 – şi etapa convențională marcată de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului din 1989 şi cele două Protocoale Opționale ale sale din 2000. [103, p. 258]

Astfel, la 2 noiembrie 1959 Adunarea Generală a ONU a adoptat prin Rezoluția 1386 Declarația Drepturilor Copilului care a avut scopul de a extinde protecția specială enunțată în Declarația de la Geneva privind Drepturile Copilului din anul 1924.

Declarația, în ansamblul său, se centrează pe ideea protecției şi bunăstării copilului. Ea nu recunoaşte, însă, copilul, ca ființă de sine stătătoare, cu sentimente şi dorințe proprii. Copilul rămâne mai degrabă un obiect de preocupare decât o persoană care beneficiază de autodeterminare. [20, p.70]

Perioada anilor 60-70 a fost marcată de confuzie cu privire la ce anume implică de fapt drepturile copilului. Ar trebui tratate în mod diferit de drepturile adultului, presupun o subordonare sau o autonomie față de părinți? Conceptul de ”drepturi ale copilului” îşi caută o definiție. [20, p.70]

În anii 70 s-a dezvoltat o puternică mişcare ”de eliberare a copilului”. Prevederi referitoare la drepturile copilului au fost cuprinse într-un număr însemnat de tratate şi declarații referitoare la drepturile copilului. Însă, lipsa unui act internațional, cu valoare de universalitate, care să pună drepturile copilului sub autoritatea dreptului internațional şi a ONU, se simțea acut. Numeroase state şi instituții specializate ale ONU au subliniat acest lucru. [20, p.71]

În anul 1978, Guvernul polonez propune ONU un proiect de Convenție cu privire la drepturile copilului, care nu este însă acceptat. În 1979, Comisia ONU pentru drepturile omului a creat un grup de lucru deschis pentru elaborare unei convenții în materia drepturilor copilului. La lucrările acestui grup au participat 43 de țări, organizații interguvernamentale şi organizații nonguvernamentale, în număr de aproximativ 50.

Ezitările care au caracterizat reacția guvernelor față de propunerea elaborării unei convenții cu privire la drepturile copilului s-au reflectat în nivelul participării lor. În primii ani, la lucrările grupului n-au participat niciodată mai mult de 30 de state. Dacă participarea celor mai multe guverne a fost caracterizată ca insuficientă, prezența şi aportul organizațiilor interguvernamentale a fost calificată ca scandalos de slabă. [20, p.71]

Activitatea în cadrul grupului s-a desfăşurat pe bază consensuală. Nici o propunere nu a fost adoptată pe bază de vot, ceea ce a făcut ca procesul elaborării să fie dificil şi de lungă durată. Cele mai multe dificultăți în realizarea consensului au fost legate de anumite probleme de fond, cum ar fi definirea vârstei minime a copilului, libertatea religioasă, adopția, vârsta minimă a participării copilului la conflictele armate.

După îndelungate negocieri, în anul 1988 Convenția a fost prezentată Comisiei ONU pentru drepturile omului, în vederea avizării textului acesteia. În iulie 1989, 12 copii de pe toate continentele au pornit din Coreea spre New-York într-o ambarcațiune cu pânze spre a remite

textul Convenției Secretarului General al ONU, domnului Xavier Perez De Cuellar. Convenția cu privire la Drepturile Copilului a fost adoptată în unanimitate la 20 noiembrie 1989 de către Adunarea Generală a ONU şi semnată de 60 de state [37].

Adoptarea Convenției a marcat culminația a mai mult de 6 decenii de pledoarii ale experților în drepturile omului cu referire la grija şi protecția fiecărui copil din cele 2 miliarde de copii de pe glob. Acest document, caracterizat de unii autori ca o adevărată Cartă a drepturilor copilului, reprezintă un răspuns direct la încălcările grave şi persistente din diferite zone şi culturi ale globului. Pornind de la considerentul că ”omenirea datorează copilului tot ce îi poate oferi mai bun”, situându-se pe linia dezvoltării unor principii cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948 [40], în alte documente şi convenții de referință în materie, Convenția cu privire la Drepturile Copilului detaliază o serie de prevederi de bază privind protecția copilului. [20, p.71] Astfel, deşi multe din drepturile prezentate în Convenția cu privire la drepturile copilului sunt enumerate sub o formă sau alta în tratatele internaționale cu privire la drepturile omului, este pentru prima dată când copilul este menționat ca fiind subiectul exclusiv al drepturilor şi protecției internaționale. [103, p. 259]

Orientată spre secolul XXI, Convenția are un text global, coerent, în care copilul este poziționat în raport cu familia, comunitatea, statul şi din perspectiva valorilor universale. În acelaşi timp, pe fondul recunoaşterii şi proclamării acestor standarde comune, Convenția ia în considerare diferențele de natură culturală, socială, economică şi politică dintre state, subliniind dreptul acestora de a identifica mijloacele proprii de implementare a drepturilor comune tuturor copiilor. [20, p.71]

Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului [37] încorporează toate drepturile omului (Anexa 1), cu aplicațiile lor specifice la copii, reflectând astfel concepția conform căreia toate drepturile omului sunt universale, inalienabile, indivizibile, interdependente şi strâns legate între ele. Prevederile Convenției urmează să fie completate, în ceea ce priveşte aplicarea lor, cu reglementările de bază cuprinse în legislația internă şi interpretate în spiritul asigurării unei protecții efective pentru toți copiii, respectându-se normele de morală şi ordinea publică stabilite de stat. [20, p.73]

Deşi Convenția, ca şi celelalte documente privind drepturile omului, este bazată pe concepția de drepturi individuale ale copilului, cea mai mare parte a acțiunii în favoarea copiilor este de ordin programatic, vizând dezvoltarea de ansamblu, şi mai puțin inspirată de drepturile individuale. De aceea, Comitetul pentru drepturile copilului a pus accentul, în directivele date statelor cu privire la întocmirea rapoartelor, pe măsurile de ordin general, inclusiv pe cele cu caracter politic, pentru punerea în aplicare a principiilor şi prevederilor Convenției. [20, p.73]

În acest sens, Convenția se referă la măsuri legislative, administrative şi altele, iar în ceea ce priveşte drepturile economice, sociale şi culturale, la adoptarea măsurilor – la nivelul maxim al resurselor disponibile, iar la nevoie – în cadrul cooperării internaționale. De exemplu, statele trebuie să adopte legi pentru a proteja copilul pe piața formală şi neformală a muncii, pentru a asigura educația obligatorie; alte legi pot fi adoptate în domeniile sănătății, securității sociale, educației şi altele.

Măsurile administrative şi altele pot include orice măsuri de coordonare şi supraveghere, la nivel național şi local, proceduri de protecție şi asigurare a drepturilor copilului. Alte măsuri importante pentru aplicarea Convenției vizează educația şi formarea personalului care lucrează cu copiii: educatori, psihologi, pediatri, asistenți sociali, poliția.

Este foarte important de a colecta şi a prezenta date credibile privind situația copiilor. Mai mult decât alte convenții Convenția cu privire la drepturile copilului accentuează importanța acordată cooperării internaționale. Aceasta apare ca un complement la folosirea la maximum a resurselor disponibile; de asemenea, se fac referiri la standarde şi acorduri internaționale, la măsuri bilaterale şi multilaterale, într-un context transnațional. De altfel, în procesul elaborării Convenției s-a avut în vedere crearea de proceduri constructive, care să fie folosite ca bază pentru asistența tehnică şi cooperare internațională, pentru mobilizarea de resurse în scopul promovării şi protecției drepturilor copilului. [20, p.73]

Constituind un document internațional deosebit de relevant pe linia traducerii în viață a marilor principii privind drepturile omului, Convenția conține însă şi unele imperfecțiuni, aceasta din cauza că autorii documentului au aplicat *mutatis mutandis* anumite prevederi din documentele internaționale privind adulții la viața copiilor, care prezintă un anumit specific. [20, p.74]

Depăşind limitele mandatului său legal, Convenția a stabilit noi principii etice şi norme internaționale de comportament față de copii. Textul este un document novator, indubitabil orientat spre un nou mileniu, astfel încât conform acestuia:

1. Copilul este o persoană şi în această calitate el poate invoca drepturile omului;
2. Copilul este dotat cu un statut care-i acordă dreptul de a fi protejat, de a beneficia de diverse prestații (educație, sănătate, securitate socială) şi îi permite de a participa în funcție de maturitatea sa la luarea deciziilor esențiale care-l privesc (libertatea gândirii şi opiniei);
3. Copilul are o poziție determinată în raportul său cu familia, cu comunitatea şi statul din perspectiva valorilor universale care depăşesc specificul cultural şi local fără să-l nege. [101, p. 20]

În acest tratat internațional se reflectă specificul copilului: pe de o parte el este o ființă umană, titular de drepturi, pe de altă parte, el necesită protecție din partea părinților şi persoanelor care-i înlocuiesc, a societății, a statului, deoarece este social vulnerabil şi nu beneficiază de capacitate deplină de exercițiu. [103, p. 259]

În fine, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37] a adus o mulțime de schimbări în domeniul protecției copilului:

- Este primul instrument internațional obligatoriu adoptat în acest domeniu.
- Este actul de drepturi ale omului, ratificat la cea mai extinsă scară din lume. Convenția a fost ratificată de toate țările, cu excepția SUA.
- Convenția promovează cei trei P: *participarea* copiilor, în funcție de vârstă şi maturitate, la probleme care le afectează destinul; *protecție* împotriva oricărei forme de abuz, violență şi practici care le încalcă drepturile; *prevede* drepturi care sunt concepute ca garanții împotriva potențialelor încălcări.
- Convenția consideră copiii ca subiect şi nu ca obiect al legii. Copiii sunt persoane cu drepturi care trebuie respectate de către adulți, societate şi toate instituțiile implicate în problemele copiilor. Copiii au dreptul să fie respectați şi tratați cu demnitate pentru simplul fapt că sunt oameni, indiferent de vârstă.
- Interesul superior al copilului trebuie să se afle la baza tuturor deciziilor luate în privința sa. În toate cazurile, interesele copilului sunt mai importante decât cele ale adulților implicați.
- Conținutul Convenției se referă la o mare diversitate de domenii – juridic, administrativ, educațional etc. – în care drepturile copilului trebuie respectate. [20, p.75]

Concomitent protecția copiilor în conflictele armate a fost una din cele mai timpurii preocupări a dreptului internațional; totodată standardele protecției oferite de reglementările internaționale au fost minime. [137, p. 810]

Convenția (IV) de la Haga cu privire la legile şi obiceiurile războiului terestru din 1907 [32] a incorporat doar principiul respectării vieții de familie fără a ține cont de situația particulară a copiilor.

Chiar Declarația Drepturilor copilului adoptată de Societatea Națiunilor din anul 1924 [42] avându-şi originile în preocupările societății internaționale asupra situației copiilor afectați de conflictele armate din Balcani a prevăzut doar faptul că în situațiile de criză copii ar trebui să primească în primul rând asistența necesară.

În anul 1938 Conferința Internațională a Crucii Roşii a solicitat Comitetului Internațional al Crucii Roşii să coopereze cu Uniunea Internațională a Bunăstării Copilului pentru a cerceta

posibilitatea asigurării protecției în baza convenției şi în anul 1939 a fost elaborat proiectul Convenției cu privire la protecția copiilor în situații de urgență şi conflicte armate.

La 12 ianuarie 1939 proiectul a fost acceptat, însă lucrările ulterioare au încetat în lumina evenimentelor ce au urmat. Necesitatea unei reglementări internaționale în materie este reamintită în anul 1946 când Crucea Roşie boliviană la Conferința preliminară a Societăților de Cruce Roşie pentru analiza convențiilor de la Geneva a înaintat proiectul Convenției pentru protecția copiilor în cazul conflictelor internaționale sau în război civil.

Rezoluția a recomandat ca prevederile proiectului convenției să fie incorporate în viitoarea convenție de la Geneva cu privire la protecția populației civile, însă intenția reală urmărită era de a elabora un tratat suplimentar (a V-a convenție de la Geneva).

Până în final, statele nu au reuşit să adopte asemenea convenție, şi astăzi instrumentul de bază în materie este Convenția de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război din 1949, a IV-a Convenție de la Geneva [36], care a incorporat 17 articole cu privire la situația specifică a copiilor, fiind recunoscută protecția generală pentru copii în calitate de parte componentă a populației civile şi protecția specială a copiilor ce locuiesc în teritoriile ocupate şi neocupate. [137, p. 810-811]

Totodată, convenția s-a dovedit a fi inconsistentă în materia reglementată, nefiind fixată vârsta de la care copilul este în drept să participe la ostilități.

Adunarea Generală a ONU a încercat să înlăture această lacună adoptând în anul 1974 Declarația cu privire la protecția femeilor şi copiilor în situații de urgență şi conflictele armate [41].

În textul Declarației este înscrisă solicitarea adresată statelor de a face toate eforturile de către statele angajate într-un conflict armat, în operații militare pe teritorii străine sau în operații militare pe teritorii care se află sub dominație colonială, pentru a cruța femeile şi copiii de pustiirile războiului. Vor fi luate toate măsurile necesare pentru interzicerea unor măsuri ca persecuții, torturi, represalii, tratamente degradante şi violente, în special în partea din populația civilă constituită din femei şi copii. [41]

Protecția specială a copiilor afectați de un conflict armat este o normă, la origini, cutumiară de drept internațional umanitar. La momentul de față, însă, există un şir de acte internaționale cu sau fără caracter normativ obligatoriu care o consfințesc.

În calitate de prim tratat internațional în materie, citățm Convenția ONU privind drepturile copilului din 1989 [37], care stipulează că statele trebuie să respecte şi să asigure respectarea regulilor de drept internațional umanitar cu privire la copil şi să întreprindă „toate măsurile necesare pentru a asigura protecția şi îngrijirea copiilor care sunt afectați de conflictele armate".

Totodată, deşi este ratificată aproape universal, această convenție este departe de a fi aplicată în mod universal de către state. Mai ales în situațiile de conflict armat, copiii suferă disproporționat de mult, suferințele fiind de lungă durată, şi impactul conflictelor armate asupra generațiilor viitoare poate conține germenii continuării sau reînceperii conflictelor.

Anume din acest considerent, Convenția privind drepturile copilului din 1989 [37] a fost amendată în anul 2000 cu Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate [75]. Acest protocol are scopul de a completa prevederile convenției în materia protecției copiilor în conflictele armate, conținând garanții suplimentare cu referire la înrolarea voluntară, dacă legislația statului o permite, a copiilor sub 18 ani, precum şi stabileşte bazele cooperării statelor în vederea realizării prevederilor acestui protocol.

Suplimentar, după adoptarea în anul 1989 şi după ratificarea practic universală a Convenției Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind drepturile copilului [37], comunitatea internațională cu atenție sporită urmăreşte după respectarea drepturilor copilului în timpul conflictelor armate. Acest fenomen a devenit obiectul numeroaselor studii realizate în cadrul ONU, fiind materializate într-un număr mare de acte internaționale adoptate sub egida organizației. (Anexa 2) Or, acest subiect a fost înscris în agenda de lucru a mai multor organe principale şi subsidiare ale ONU, precum şi ale instituțiilor specializate după prezentarea la 16 decembrie 2002 de către Secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, Kofi Annan, Consiliului de Securitate a unui raport care indică un număr de 23 de părți participante la conflicte, forțe regulate sau grupuri rebele, care recrutează copii-soldați, inclusiv în Afganistan, Burundi sau Liberia [4]. „*Pentru prima oară într-un raport oficial adresat Consiliului de Securitate, sunt menționați cei care violează normele protecției copilului în zone de război*", a subliniat într-un comunicat Olara Otunnu, un reprezentant al lui Kofi Annan. Raportul afirmă că stabilirea unei liste este „o etapă importantă în efortul nostru pentru a face să fie respectată (...) obligațiunea internațională de protecție a copiilor", a adăugat oficialul, estimând că beligeranții nu vor mai putea viola dreptul internațional „fără a fi pedepsiți". [4, p.4] Raportul citează țări, precum Afganistan, Burundi, Republica Democratică Congo, Liberia, Somalia, Columbia, Birmania, plus Nepal, în care copiii sunt folosiți în calitate de combatanți. Documentul menționează de asemenea conflicte care s-au încheiat recent în Angola, Kosovo, Congo-Brazzaville, Sierra Leone şi Guineea-Bissau, în care sunt în curs de realizare programe de demobilizare şi de reintegrare a copiilor-ostaşi. Coaliția pentru eliminarea utilizării copiilor-soldați, o organizație cu sediul la Londra, estimează că în anul 2001 peste 300.000 erau folosiți în conflictele armate în 41 de țări. [4]

În anul 1992, în cadrul unei Şedinţe speciale destinate participării copiilor în conflictele armate, şedinţă întrunită de către Comitetul cu privire la drepturile copilului, a fost înaintată recomandarea de a elabora un proiect de Protocol Adiţional la Convenţia privind drepturile copilului. Scopul urmărit ţinea, în fine, de ridicarea la 18 ani a vârstei de mobilizare şi implicare a copiilor în conflictele armate.

În anul 1993 Comitetul şi-a centrat lucrările asupra acestei recomandări, iar în 1995 Comisia ONU cu privire la drepturile omului a creat un grup de lucru pentru atingerea obiectivelor urmărite.

După mai multe discuţii contradictorii şi pauze de lungă durată, anul 2000 marchează apariţia Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate, la Convenţia privind drepturile copilului din 1989 [75]. În noul document au fost incluse multiple momente şi reglementări privitoare la lichidarea lacunelor specifice Convenţiei din 1989 cu scopul de a preveni implicarea copiilor în conflictele armate. [92, p. 32]

O altă categorie de surse în cadrul instituţiei protecţiei copilului afectat de conflictele armate o constituie sursele *soft law.*

Astfel, reieşind din realitatea existentă, Consiliul Economic şi Social al Organizaţiei Naţiunilor Unite, prin rezoluţia 1687 (LII) din 2 iunie 1972, luând cunoştinţă cu raportul Secretarului General al ONU privind protecţia femeilor şi copiilor în perioada conflictelor armate şi în situaţii excepţionale, a propus Secretarului General şi Comisiei ONU despre condiţia femeilor să examineze raţiunea elaborării proiectului Declaraţiei privind protecţia femeilor şi copiilor în situaţii excepţionale şi în perioada conflictelor armate, care ulterior a fost adoptată de către Adunarea Generală a ONU prin Rezoluţia 3318 (XXIX) din 14 decembrie 1974.

Declaraţia prevede în articolul 1 că atacurile săvârşite asupra populaţiei civile, bombardarea acesteia, care provoacă suferinţe considerabile, în special femeilor şi copiilor, care constituie cea mai vulnerabilă parte a populaţiei civile, sunt interzise.

Aceste acţiuni urmează să fie condamnate. Declaraţia prevede că statele, care participă în conflictele armate trebuie să întreprindă toate măsurile pentru a proteja femeile şi copiii de consecinţele devastatoare ale războiului şi în acest sens trebuie să fie întreprinse aşa măsuri cum sunt: urmărirea, tortura, tratamentul degradant, aplicate în special faţă de femei şi copii. [45] Ulterior, au urmat:

Rezoluţia nr. 1261 din august 1999 a Consiliului de Securitate a ONU cu privire la copiii în conflictele armate, adoptată la 25 august 1999, Consiliul de Securitate a ONU a chemat părţile în conflictele armate „să întreprindă acele măsuri necesare în timpul conflictelor armate, întru a minimaliza durerea suferită de copii”. [88]

Rezoluția nr. 1379 din noiembrie 2003 a Consiliului de Securitate a ONU a cerut Secretarului General să includă în raportul său anual lista părților la conflictele armate, care recrutează şi folosesc copii încălcând obligațiile internaționale care le revin. [89]

Rezoluția nr. 1539 din aprilie 2004 a Consiliului de Securitate a ONU cerea fiecărei din părțile indicate pe listă să pregătească planuri de acțiune pentru a opri recrutarea şi folosirea copiilor. Suplimentar, a cerut Secretarului General să pregătească un plan de instituire a unui mecanism sistematic şi cuprinzător de monitorizare şi informare privind recrutarea şi folosirea copiilor soldați, precum şi alte abuzuri comise împotriva copiilor afectați de conflictele armate. [90]

Prin Rezoluția nr. 1590 din 24 martie 2005 Consiliul de Securitate a ONU a decis înființarea unei Misiuni ONU în Sudan (UNMIS), având ca unul dintre obiective: facilitarea dezarmării, demobilizării şi a procesului reintegrării aşa cum s-a solicitat prin Acordul de Pace acordînd o atenție specială nevoilor femeilor şi copiilor combatanților, precum şi punerea sa în aplicare prin dezarmarea voluntară şi colectarea armelor de distrugere în masă. [87]

Rezoluția nr. 1612 din iulie 2005 a Consiliului de Securitate a ONU cerea punerea imediată în aplicare a acestui mecanism. [91]

Regula protecției copiilor afectați de conflictele armate a fost, de asemenea, invocată în câteva rezoluții ale Consiliului de Securitate a ONU şi Adunării Generale a ONU în contextul examinării anumitor conflicte, cum ar fi cel din Sierra Leone şi Sudan. [130, p.480]

Un interes aparte îl prezintă Convenția 182 a Organizației Internaționale a Muncii privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copilului şi acțiunea imediată în vederea eliminării lor. Această convenție interzice, *inter alia*, recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor pentru folosirea în conflictele armate. [38]

În calitate de surse de drept internațional umanitar în materie, este necesar să notăm că Dreptul de la Geneva deosebeşte două situații, acestora corespunzând surse diferite.

Astfel, protecția drepturilor copiilor în conflictele armate internaționale este consfințită în Convenția a IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război din 1949 [36] (articolele 23-24, 38, 50, 76 şi 89), iar Protocolul Adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 1977 [76] prevede în articolul 77 (1): „copiii trebuie să facă obiectul protecției speciale" şi articolul 70 conține dispoziții exprese în acest sens.

Protecția copiilor în conflictele armate fără caracter internațional este reglementată de dispozițiile Protocolului Adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind

protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 1977 [77], care stabileşte: „copiii trebuie asigurați cu ajutorul şi îngrijirea pe care le necesită".

Deşi tangențial, statutele tribunalelor internaționale pentru fosta Iugoslavie (1993) [94] şi Rwanda (1994) [95], precum şi Statutul Curții Penale Internaționale (1998) [93] conțin dispoziții identice aplicabile copiilor pe timp de război în partea ce se referă la definirea genocidului: „Genocidul presupune, inter alia, transferarea forțată a copiilor dintr-un grup național, etnic, rasial sau religios într-un alt grup cu intenția de a distruge în întregime sau parțial acest grup ca atare."

La fel, în Statutul Curții Penale Internaționale [93], este calificată drept crimă de război – implicarea activă în ostilități a copiilor sub vârsta de 15 ani sau recrutarea lor în forțele armate naționale în timpul unui conflict armat internațional (art.8, § 2, b) sau în forțele armate naționale sau alte grupuri armate în timpul unui conflict armat fără caracter internațional. (art. 8, § 2, e). La acest moment, estimăm util să expunem prevederile Statutului Curții Penale Internaționale [93] în materia competenței *ratione personae* care constituie fundamentul individualizării răspunderii penale şi a pedepsei penale inclusiv în situația comiterii infracțiunilor indicate mai sus. Potrivit articolului 25 din Statutul Curții Penale Internaționale [93], întitulat *Răspunderea penală individuală*:

"*1. Curtea este competentă în privința persoanelor fizice în baza prezentului statut.*

2. Oricine comite o crimă ce ține de competența Curții este individual responsabil şi poate fi pedepsit conform prezentului statut.

3. Conform dispozițiilor prezentului statut, o persoană răspunde penal şi poate fi pedepsită pentru o crimă ce ține de competența Curții dacă:

a) comite acea crimă, fie individual, împreună cu o altă persoană sau prin intermediul unei alte persoane, fie că această altă persoană este sau nu responsabilă penal;

b) ordonă, solicită sau încurajează comiterea unei asemenea crime, atunci când există comitere sau tentativă de comitere a acestei crime;

c) în vederea facilitării comiterii unei astfel de crime, ea îşi aduce ajutorul, concursul sau orice altă formă de asistență la comiterea ori la tentativa de comitere a acestei crime, inclusiv furnizând mijloacele acestei comiteri;

d) contribuie în orice alt mod la comiterea sau la tentativa de comitere a unei asemenea crime de către un grup de persoane acționând împreună. Această contribuție trebuie să fie intenționată şi, după caz: (i) să urmărească facilitarea activității criminale sau proiectului criminal al grupului, dacă această activitate sau acest proiect comportă executarea unei

crime ce ține de competența Curții; sau (ii) să fie făcută în deplină cunoştință a intenției grupului de a comite această crimă.

e) fiind vorba de crima de genocid, incită direct şi public pe altul să o comită;

f) încearcă să comită o asemenea crimă prin acte care, prin caracterul lor substanțial, constituie începutul executării crimei fără ca aceasta să fie îndeplinită datorită unor circumstanțe independente de voința sa. Cu toate acestea, persoana care abandonează efortul de a comite crima sau împiedică prin orice alt mod săvârşirea ei nu poate fi pedepsită în baza prezentului statut pentru tentativă dacă a renunțat complet şi în mod voluntar la proiectul criminal.

4. Nici o dispoziție a prezentului statut, referitoare la răspunderea penală a indivizilor, nu afectează răspunderea statelor în dreptul internațional."

Influența conflictelor militare asupra copiilor şi anume chestiunea soldaților-copii şi exploatării sexuale au făcut obiectul cercetărilor complexe ale organizațiilor internaționale nonguvernamentale.

Un aport important la tratarea acestui subiect a fost adus de către Comitetul Internațional al Crucii Roşii, care în timpul conferințelor sale internaționale a adoptat mai multe rezoluții, cum ar fi: Rezoluția 2C, Geneva 1995 [84]; Rezoluția 5, Geneva 1995 [85]; Rezoluția 8.1, Sevilia 1997 [86]. În totalitatea lor, rezoluțiile adoptate de către Conferințele Internaționale a Crucii Roşii şi Semilunii Roşii din anii 1986 şi 1995 subliniază importanța protecției drepturilor copilului în conflictele armate [106; p.129]. Iar Planul de Acțiune pentru anii 2000 – 2003, adoptat de către cea de-a 27-a Conferință Internațională a Crucii Roşii şi Semilunii Roşii din anul 1999 a cerut ca toate părțile într-un conflict armat să întreprindă măsuri efective pentru ca să asigure ca „copiii să primească protecție specială, îngrijire şi asistență" la care ei au dreptul. [130; p.481]

De asemenea, în calitate de componentă a efortului depus de comunitatea internațională întru prevenirea folosirii copiilor în forțele armate, grupul de lucru a organizațiilor nonguvernamentale asupra Convenției privind drepturile copilului şi UNICEF au întrunit conferința din Cape Town (Africa de Sud) în perioada 27-30 aprilie 1997. În rezultatul conferinței au fost adoptate Principiile şi Cele Mai Bune Practici de la Cape Town, care recomandă care acțiuni urmează să fie realizate de către guverne în statele beligerante pentru a pune capăt acestor încălcări ale drepturilor copiilor [123].

Dispoziții din cele mai reuşite despre protecția copiilor pe timp de conflicte armate pot fi găsite în Carta Africană a Drepturilor şi Bunăstării Copilului din 1990 [13]. Aceasta stabileşte în

articolul 22: „Statele Părți trebuie să respecte şi să asigure respectarea regulilor de drept internațional umanitar, aplicabile conflictelor armate, care afectează copilul”.

Protocolul Cartei Africane a Drepturilor Omului şi Popoarelor, referitor la drepturile femeii în Africa din 2003 conține în art. 11 al. 4 prevederea: „Statele vor întreprinde toate măsurile necesare pentru ca niciun copil, îndeosebi fetele mai mici de 18 ani, să nu ia parte la ostilități, şi, în special, ca copiii să nu fie înrolați în forțele armate”. [78]

Sunt foarte importante şi Orientările Uniunii Europene privind copiii şi conflictele armate adoptate în 2003, deoarece conțin un plan de acțiuni necesare a fi întreprinse pentru o mai bună protecție a copiilor pe timp de conflict armat. Prin aceste „orientări ale Uniunii Europene pentru promovarea şi protecția drepturilor copilului” („orientările”), Uniunea Europeană subliniază importanța principalelor instrumente juridice, norme şi standarde europene şi internaționale în domeniul drepturilor omului, precum şi a angajamentelor politice relevante în domeniul promovării şi protecției drepturilor copilului, în special a Declarației universale a drepturilor omului, a Declarației drepturilor copilului, a pactelor internaționale privind drepturile omului, a Convenției cu privire la drepturile copilului şi a celor două protocoale opționale ale acesteia, a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, a Statutului Curții Penale Internaționale, a Declarației şi a Planului de acțiuni „O lume demnă pentru copii” adoptate de Sesiunea specială a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite în anul 2002, precum şi a altor instrumente şi standarde relevante în domeniul drepturilor copilului.

Orientările prevăd faptul că în relațiile sale cu țările terțe, precum şi în cadrul forurilor internaționale, Uniunea Europeană va acționa, în special, în sensul:

- promovării active a obiectivelor sale privind promovarea şi protecția drepturilor copilului ca parte integrantă a politicii externe a Uniunii Europene în domeniul drepturilor omului, inclusiv în contexte legate de dezvoltare, pace şi securitate, şi al promovării în continuare a integrării acestor obiective în cadrul altor politici externe, inclusiv prin dialog politic, cooperare în domeniul dezvoltării, asistență umanitară şi proces de aderare; - urmăririi unei abordări bazate pe drepturile omului în punerea în aplicare a acestor obiective în sensul principiilor generale ale Convenției cu privire la Drepturile Copilului, respectiv nediscriminarea, interesul copilului, participarea copilului precum şi supraviețuirea şi dezvoltarea copilului;
- promovării unei abordări globale, reafirmând astfel indivizibilitatea, interdependența şi interacționarea drepturilor copiilor, acordând în acelaşi timp o atenție specifică domeniilor prioritare în cauză;

- urmăririi promovării şi protecției drepturilor copilului în deplină conformitate cu instrumentele şi standardele internaționale relevante, în special cu Convenția cu privire la drepturile copilului, prin adoptarea tuturor măsurilor legislative, administrative sau de altă natură necesare, în special a măsurilor transversale identificate drept „măsuri generale de punere în aplicare" de către Comitetul pentru drepturile copilului.
- vizării unei întăriri a capacităților „titularilor de obligații" (state şi guverne, pentru a-şi respecta obligațiile), precum şi ale „titularilor de drepturi" (copiii, pentru a beneficia şi a-şi invoca drepturile). [68]

La rândul său, Consiliul Europei a adoptat o serie de recomandări menite să amelioreze soarta copilului inclusiv în situație de conflict armat:

- Recomandarea 16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale, 2001 [146];
- Recomandarea 1703 – protecția şi asistența pentru copiii separați de părinți, care solicită azil, 2005;
- Recomandarea 1561 – măsuri sociale în favoarea copiilor războiului în Europa de Sud-Est, 2002;
- Recomandarea 1551 – construirea în secolul XXI a unei societăți cu şi pentru copii: continuarea strategiei europene pentru copii (Recomandarea 1286 (1996);
- Recomandarea 1459 – Planul de acțiune în favoarea copiilor din Kosovo, 2000;
- Recomandarea 1398 – situația copiilor în Albania, 1999;
- Recomandarea 1371 - abuzul asupra copiilor, 1998;
- Recomandarea 1336 – prioritate asupra luptei împotriva exploatării muncii copiilor, 1997;
- Recomandarea 1286 – o strategie europeană pentru copii, 1996;
- Recomandarea 1121 – drepturile copiilor, 1990;
- Rezoluția 1215 – campania împotriva recrutării copiilor soldați şi participarea lor la conflictele armate, 2000;
- Rezoluția 1212 – violul în conflictele armate, 2000.

Suplimentar, protecția copiilor în situație de conflict armat se conține în: Memorandumul privind Aplicarea Dreptului Internațional Umanitar între Croația şi Republica Federativă Socialistă Iugoslavia [63], Acordul privind Aplicarea Dreptului Internațional Umanitar între Părțile la Conflictul din Bosnia şi Herțegovina [3], Declarația Mileniului ONU [44], Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene [14], Acordul dintre Guvernul Republicii Filipine şi Frontul Naţional Democratic din Filipine privind Respectarea Drepturilor Omului şi Dreptul Internațional Umanitar în Filipine [1].

În temeiul analizelor efectuate, codificarea normelor de protecție internațională a copiilor afectați de conflictele armate se face atât prin tratate internaționale, cât şi prin alte acte internaționale. Un exemplu elocvent în acest sens se prezintă a fi actele adoptate în cadrul Conferințelor Internaționale a Crucii Roşii. Astfel, Rezoluția nr.2 adoptată la cea de a XXVI-a Conferință, întitulată ”Protecția populației civile în perioada conflictului armat” [84] conține prevederi privind soarta copiilor. Punctul ”C” conține următoarele prevederi:

- Statele au obligația să întreprindă toate măsurile necesare pentru a asigura copiilor protecția de care aceştia au nevoie în virtutea dreptului național şi internațional;
- Sunt condamnate acțiuni, precum omorârea intenționată a copiilor, precum şi exploatarea lor sexuală, ”relele” tratamente şi violența;
- Sunt condamnate acțiunile statelor în vederea recrutării şi înrolării copiilor de mai puțin de 15 ani în forțele armate sau în grupurile armate, acestea constituind o încălcare de drept internațional umanitar;
- Se recomandă părților beligerante de a se abține de a înarma copiii cu vârsta mai mică de 18 ani şi de a întreprinde toate măsurile necesare pentru a evita situația ca copiii mai mici de 18 ani să ia parte la ostilități;
- Sunt încurajate statele, Mişcarea Internațională a Crucii Roşii şi alte entități şi organizații competente să elaboreze măsuri preventive ”să evalueze programele existente şi să realizeze noi programe pentru ca copiii, victime a conflictelor armate să primească asistența medicală, psihologică şi socială furnizată, pe cât este posibil, de un personal calificat şi sensibilizat de aspectul specific al acestor situații”. [84]

În pofida acestor reguli de drept internațional umanitar, mii de copii iau parte activă la ostilități şi însuşi devin victimele acestor conflicte. [29] Statele au responsabilitatea primordială în sensul curmării acestei stări. Astfel, acestea sunt chemate să ratifice cât mai curând tratatele care oferă protecție copiilor pe timp de conflict armat şi să ia măsuri la nivel național în vederea implementării acestor tratate. [64; p.45]

Fie în forme legislative, fie în alte forme, aceste măsuri au scopul de a impune statele să respecte regulile stabilite de tratatele internaționale şi în acest sens se sugerează să fie acordată prioritate implementării următoarelor reguli: participarea la ostilități (Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989) [75], detenția şi internarea (Protocoalele adiționale I şi II din 1977 la Convențiile de la Geneva din 1949) [76], [77], pedeapsa capitală (Convenția a IV de la Geneva din 1949 [36] şi Protocoalele adiționale din 1977 [76], [77]). [133, p. 2]

Numeroase manuale militare conțin indicații privind protecția specială a copilului. Regula este, de asemenea, înscrisă în legislațiile mai multor state, cum sunt: Azerbaijan, Bangladeş, Republica Belarus, Irlanda, Norvegia, Argentina şi Venesuela. [130 p.479]

Dat fiind acest număr impunător de codificări internaționale regionale şi universale, acte naționale cu conținut identic, necătând la efortul depus de anumite state de a interzice folosirea copiilor în ostilități nu putem să afirmăm că situația s-a ameliorat. Din contra, atunci când Convenția ONU cu privire la drepturile copilului din 1989 [37] este unul dintre cele mai semnate şi ratificate texte, în situația când dispunem de instrumente juridice fundamentale, Convențiile de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36] şi Protocoalele adiționale I şi II la Convențiile de la Geneva din 1977 [76], [77], ce comportă dispoziții specifice pentru copii, dificultățile întâlnite în materia protecției copiilor sunt la fel de dificile ca şi pentru toți civilii. [29]

Reieşind din contextul investigațiilor doctrinare, conținutul prevederilor normative naționale şi indernaționale în materia protecției copiilor în dreptul internațional umanitar, actualitatea şi importanța prezentului studiu, *scopul prezentei lucrări* rezidă în cercetarea aprofundată şi multiaspectuală a conținutului protecției speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar, fapt ce va contribui la argumentarea ştiințifică a instituției protecției juridice a copilului în dreptul internațional umanitar. De asemenea, fixăm sarcina de a determina sancțiunile stabilite pentru recrutarea copiilor existente la moment, precum şi elaborarea recomandărilor practice pentru interzicerea recrutării prin înaintarea sancțiunilor concrete.

În vederea realizării scopului prezentului demers ştiințific, identificăm şi fixăm următoarele *obiective* ale cercetării:

- definirea copilului prin prisma reglementărilor de drept internațional umanitar;
- analiza istrumentelor juridice naționale şi internaționale care reglementează situația copiilor afectați de conflictele armate.
- determinarea conținutului protecției generale şi protecției speciale a copiilor în ostilități;
- reflectarea şi evaluarea practicilor recrutării copiilor în conflictele armate, precum şi examinarea premiselor ce determină recrutarea copiilor soldați;
- analiza statutului juridic al copilului soldat;
- analiza măsurilor privind interzicerea şi reprimarea implicării sub orice formă a copiilor în conflictele armate, inclusiv analiza sancțiunilor de drept internațional şi național în materia recrutării copiilor în război, precum şi cercetarea mecanismelor de aplicare a acestor sancțiuni, evaluarea eficacității lor.

Aportul autorului în cercetare constă în sintetizarea elementelor – cheie din evoluția cadrului legal al protecției internaționale a drepturilor copilului în perioada conflictelor armate, având drept călăuză reglementările normative şi reflecțiile doctrinare privind protecția specială a copiilor în dreptul internațional umanitar.

Prezentând situația actuală a protecției speciale a copiilor în dreptul internațional umanitar, am evidențiat perspectivele în vederea determinării conținutului instituției protecției speciale a copilului în cadrul dreptului internațional umanitar, evidențierea necesității reglementării exprese a situațiilor întâlnite în conflictele armate contemporane în care copilul necesită protecție suplimentară.

În contextul argumentelor formulate privind protecția specială a copiilor în dreptul internațional umanitar, sunt conturate direcțiile de perfecționare în vederea ameliorării înțelegerii de către teoreticienii şi practicienii din domeniul dreptului internațional a numeroaselor acte normative cu un conținut, deseori, confuz şi contradictoriu privind interpretarea, aplicarea şi cercetarea corectă a conceptelor tratate în teză.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Dreptul internațional public prezintă ca norme imperative interdicția de a recurge la forță sau amenințarea cu forța în relațiile internaționale, egalitatea suverană a statelor, protecția internațională a drepturilor omului, dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, pacta sunt servanda, legile şi obiceiurile războiului, interzicerea poluării mediului ambiant etc.

După cum se poate observa, normele cu caracter umanitar, printre care se înscrie şi Convenția cu privire la drepturile copilului, sunt considerate, alături de principiile fundamentale ale dreptului internațional, drept norme imperative.

Ultimul deceniu a devenit teatru pentru numeroasele evoluții în materia implicării, dar şi a protecției copiilor în perioada ostilităților.

În acest sens, statele sesizând pericolul pe care-l prezintă impactul conflictelor armate asupra viitoarelor generații s-au unit întru crearea unui răspuns categoric situațiilor din viața internațională şi, în special, luarea unei atitudini prompte vis-a-vis de subiecții ce săvârşesc asemenea infracțiuni.

Instituția protecției internaționale a drepturilor copilului în calitatea sa de ansamblu de norme de drept internațional ce reglementează conduita subiecților de drept internațional în vederea asigurării şi protecției drepturilor copiilor în toate sferele vieții a început să se contureze după cel de-al II-lea Război Mondial.

Sistemul contemporan de protecție a drepturilor copilului, în calitate de parte componentă a protecției internaționale a drepturilor omului, a fost format în cadrul Organizației Națiunilor Unite, al cărui principiu fundamental a devenit proclamarea respectării drepturilor şi libertăților omului fără careva discriminare [118].

Cadrul normativ în materia protecției copiilor afectați de conflicte armate este unul tradițional, fiind exprimat de surse convenționale, surse subsidiare, iar cutumei revenindu-i rolul de a suplini lacunele existente. Totodată, este necesar să remarcăm rolul activ al Consiliului de Securitate a ONU care contribuie efectiv la sporirea gradului de protecție a copiilor. În acest sens Consiliul de Securitate a elaborat o serie de rezoluții ce au culminat cu Rezoluția 1612 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind copiii şi conflictele armate, adoptată la 26 iulie 2005 [91].

Soluționarea noilor probleme în sfera protecției drepturilor copiilor trebuie făcută în contextul modificărilor trăsăturilor caracteristice ale conflictului armat şi efectelor sale asupra copiilor. Or, pentru a asigura o protecție eficientă a copiilor în conflictele armate, dreptul internațional trebuie să fie capabil să răspundă la natura schimbătoare a conflictelor armate contemporane. [137, p. 809]

În ultimii ani conflictele armate dau dovadă de o schimbare a strategiei militare. Astfel, dacă în perioada Războiului Rece şi primii ani ce au urmat s-a discutat despre conflicte clasice în care două armate erau puse faţă în faţă, în ultimul deceniu, structura operaţional-acţională pe care au îmbrăcat-o dispozitivele de acţiune, în special pentru forţele terestre, a determinat diversificarea tacticilor. Fiecăreia dintre tipurile de forţe – forţe luptătoare, forţe de sprijin/susţinere al/a luptei şi forţe de sprijin logistic – îi corespunde un tip de tactică: tactica forţelor luptătoare (tactica armelor întrunite), tactica forţelor de sprijin şi tactica logisticii trupelor. [65] Arta militară nu a rămas în afara evenimentelor şi fenomenelor ce au determinat evoluţia omenirii după sfârşitul Războiului Rece, ci s-a adaptat continuu.

Globalizarea este unul dintre fenomenele ce au influenţat arta militară, prin modificarea treptată a naturii războiului. Lupta armată a rămas forma organizată de practicare a violenţei, însă ea include acum o componentă civilă importantă, se urmăresc obiective cu impact psihologic maxim, sunt evitate victimele şi distrugerile inutile. Principiile clasice ale luptei armate nu s-au schimbat radical, ci au căpătat noi valenţe, noi completări ce ilustrează fizionomia şi natura conflictelor contemporane. [49, p.55] Revoluţia în domeniul militar, ce este influenţată la rândul său de globalizare, are, de asemenea, impact direct asupra artei militare. Problema fundamentală este aceea că nicio forţă militară nu îşi poate permite să fie statică din

punct de vedere al naturii sale şi al capabilităţilor. Tehnologiile militare şi cele corelate se modernizează permanent, iar capabilităţile şi echipamentele devin învechite. De aceea, pentru a rămâne credibile şi eficiente, forţele militare trebuie să treacă periodic printr-o perioadă de transformare, atât în ceea ce priveşte tehnica şi capabilităţile, cât şi în ceea ce priveşte conceptele, doctrinele şi strategiile. Toate aceste adaptări şi transformări ne conduc la ideea că, în viitorul apropiat, acţiunile militare vor avea loc, probabil, într-un spaţiu de luptă fluid, multidimensional. Principalele caracteristici vor fi: acţiunile asimetrice, mobilitatea, dispersabilitatea, descentralizarea, manevrabilitatea, flexibilitatea, folosirea unei game largi de acţiuni de luptă aeriene, terestre, navale, spaţiale, informaţionale, psihologice şi speciale, duse simultan la nivel strategic, operativ şi tactic, continuu şi într-un ritm susținut, urmărindu-se lovirea decisivă a punctelor decisive ale inamicului şi obţnerea imediată a victoriei prin înfrângerea lui psihică şi fizică. [49, p.56] În aceste condiții creşte riscul afectării copiilor de consecințele conflictelor armate deoarece majoritatea conflictelor armate interne sunt purtate în regiuni tribale şi ca rezultat orice persoană din afara unui grup particular este privită ca duşman. [137, p. 809]

2. PROTECȚIA SPECIALĂ ŞI GARANTAREA DREPTURILOR COPIILOR ANTRENAȚI ÎN CONFLICTELE ARMATE

2.1. Abordări specifice ale instituției protecției drepturilor copilului în dreptul internațional umanitar

Cel mai deranjant subiect în contextul protecției internaționale a copilului în dreptul internațional umanitar este absența unei definiții clare a copilului în legile de purtare a războiului. În mai multe sisteme naționale de drept persoana este considerată copil în anumite raporturi juridice şi adult în cadrul altor raporturi. De asemenea, în dreptul internațional diferite instrumente legale desemnează diferite vârste cu scopul de a determina când o persoană este copil sau adult. Anume pornind de la aceste considerente situația protecției copilului în conflictele armate a fost şi rămâne să fie dificilă deoarece mulți copii nu sunt copii în strictă conformitate cu legea. [135]

Dicționarul explicativ al limbii moldoveneşti defineşte copilul ca om de la naştere până la adolescență; om care n-a ajuns încă la maturitate [48, p. 628], iar Noul dicționar universal al limbii române defineşte copilul ca băiat sau fată în primii ani ai vieții.

Odată cu adoptarea Convenției privind drepturile copilului din 1989 [37], societatea internațională a recunoscut necesitatea de a acorda protecție specială copiilor în virtutea imaturității lor fizice şi mintale. În acelaşi timp a fost ridicată întrebarea despre definirea conceptului de „copil" în dreptul internațional.

Necătând la faptul că termenul „copil" este precăutat în context social, definirea lui în plan juridic se prezintă a fi deosebit de importantă. Dacă, însă, nu se reuşeşte să se ajungă la o definiție concretă, este necesar, cel puțin, de a determina limitele temporale în care o persoană poate fi numită copil, deoarece acesta se bucură de drepturi speciale doar într-o anumită perioadă a vieții.

Dificultatea determinării acestor concepte în dreptul internațional rezultă din faptul că între state există diferențe esențiale în diverse domenii: politic, cultural, religios, în sistemele de drept, care, în final, fac imposibilă o definire exactă a conceptului de copil.

Tradițional în legislațiile statelor, „copilul" este definit prin apelarea la criteriul de vârstă. Dreptul internațional la fel a luat drept fundament limitele temporale şi a încercat să definească copilul prin stabilirea momentului, din care începe protecția juridică a copilului şi momentului în care aceasta încetează. [117]

Potrivit actelor internaționale, copilul dobândeşte *de iure* statutul de persoană, de ființă umană, care prin simplul fapt al naşterii sale beneficiază de drepturi ce trebuie garantate şi respectate. [19, p. 35]

Actele internaționale pornesc de la recunoaşterea copilului ca subiect de drept şi, în această calitate, a dreptului lui de a se bucura de toate drepturile civile, politice, culturale, economice, sociale etc. Reglementările pornesc de la ideea necesității identificării unor mijloace specifice de ocrotire a intereselor copiilor. În conformitate cu aceasta, sensul major al protecției copiilor constă nu numai în asigurarea egalității de drepturi, ci, mai mult – în favorizarea lor. [19, p. 38]

Astfel, în termenii Convenției privind drepturile copilului, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabila copilului stabileşte limita majoratului sub această vârstă (art.1). [37]

Totodată, până la adoptarea Convenției privind drepturile copilului, Declarația drepturilor copilului din anul 1959 a stabilit din ce moment persoana este copil. În preambulul declarației se menționează. „*copilul, în virtutea imaturității sale fizice şi psihice, are nevoie de protecție şi îngrijire specială, inclusiv protecția juridică corespunzătoare atât până, cât şi după naştere*". [43]

La rândul său, Pactul internațional cu privire la drepturile civile şi politice prin copil subînțelege persoana care nu a atins vârsta răspunderii penale. [101, p. 20]

Prin urmare, este destul de dificil de a determina până la ce vârstă omul rămâne să fie copil şi când anume acest copil devine adult.

Dreptul internațional umanitar nu conține o determinare exactă a conceptului „copil", însă în dispoziții separate stabileşte vârsta de 15 ani drept vârstă până la care copilul beneficiază de protecție specială, în contextul protecției victimelor de război. [115, p.109].

Convențiile de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36] şi Protocoalele adiționale I şi II la Convențiile de la Geneva din 1977 [76], [77] folosesc diferite limite de vârstă pentru a determina măsurile variate de protecție pentru copii, dar cea mai frecventă este limita de 15 ani.

Limita de 18 ani este folosită pentru:

- permisiunea de a lucra în teritoriile ocupate;
- pronunțarea pedepsei capitale;
- executarea pedepsei capitale.

Iar limita de 15 ani este prevăzută pentru:

- măsurile de asigurare ca orfanii şi copiii separaţi de familiile lor să nu fie lăsaţi în voia soartei;
- tratament preferenţial asemănător pentru străini, ca şi pentru proprii cetăţeni;
- măsuri preferenţiale cu privire la mâncare, asistenţă medicală şi protecţie, adoptate înainte de ocupaţie;
- hrană suplimentară pentru copiii internaţi, proporţional cerinţelor lor fiziologice;
- participarea la ostilităţi şi recrutarea.

Vârsta de 12 ani este prevăzută cu privire la măsurile luate faţă de copii pentru a putea fi identificaţi prin portul anumitor semne distinctive [130, p.482].

În opinia mai multor autori, această flexibilitate în reglementări este necesară, deoarece există persoane, care în multe privinţe rămân în urmă cu dezvoltarea atât fizică, cât şi mintală după 15 ani [114, p.110].

Interzicerea categorică de participare a copiilor în conflictele armate este ireală şi chiar imposibilă. Totuşi, în Protocoalele adiţionale I şi II la Convenţiile de la Geneva din 1977 [76], [77] este fixat scopul de a exclude pe cât este posibil aceste acţiuni, în special prin interzicerea recrutării adolescenţilor care nu au atins vârsta de 15 ani.

Suplimentar definiţiei generale a copilului în textele actelor internaţionale întâlnim şi alte concepte, asupra cărora estimăm necesar să ne pronunţăm.

Astfel, în sintagma ”Copilul afectat de conflictul armat” – termenul se referă la băieţi şi fete care suferă pe urma consecinţelor directe şi indirecte ale războiului.

Consecinţele directe ale unui conflict armat presupun recrutarea ilegală, violenţa sexuală, omorul, mutilările, separarea de familii, tratamentul, detenţia ilegală sau dizabilitatea cauzată de război.

Consecinţele indirecte ale războiului presupun accesul redus la serviciile de bază, creşterea sărăciei, malnutriţiei, bolile, stigmatizarea în mediul familial şi comunitar (de exemplu, copilul asociat forţelor sau grupurilor armate care revin în familie, ori fetele care au născut copii ca urmare a cazurilor de viol).

Efectele conflictelor armate asupra copiilor pot fi considerabile şi să presupună consecinţe pe termen lung asupra bunăstării fizice, emoţionale şi mentale. [82, p. 370]

”Copil separat” – este copilul separat de ambii părinţi (mamă şi tată) sau de persoana care iniţial a fost însărcinată în baza legii sau în baza cutumei, să-i asigure necesităţile; nu este necesar ca copilul să fie separat de alţi membri ai familiei sale. Anumiţi ”copii separaţi” pot fi însoţiţi de membrii adulţi ai familiilor lor. [142, p. 370]

”Copilul victimă sau copilul martor al unei infracțiuni” este o persoană mai mică de 18 ani care este victima sau martorul unui act criminal sau a urmăririi intentate contra autorului prezumat al crimei sau a unui grup de autori prezumați ai crimei. [142, p. 370]

În pofida unui cadru cuprinzător de instrumente, standarde şi angajamente privind drepturile copilului şi a primelor progrese în atingerea obiectivelor convenite, realitatea curentă pentru milioane de copii din lumea întreagă este încă foarte contrastantă raportat la aceste angajamente şi obiective.

Copiii se confruntă în continuare cu ameninţări importante la adresa supravieţuirii, cu lipsa oportunităţilor în ceea ce priveşte natura şi efectele conflictelor armate contemporane.

Efortul întregii omeniri la momentul de faţă este îndreptat spre realizarea unui cadru normativ viabil în materia protecţiei copiilor afectaţi de conflictele armate. În acest sens, dreptul internaţional umanitar are la bază două principii fundamentale: principiul distincţiei combatanţilor de persoanele civile (Anexa 6) şi doctrina aplicării proporţionale a forţei.

Este imperios ca societatea internaţională să afirme aceste principii, care au fost elaborate timp de secole, anume pentru protecţia femeilor şi copiilor. [110] Or, copiii de rând cu femeile, sunt cele mai vulnerabile categorii ale populaţiei beligeranţilor afectată de conflicte armate.

2.2. Protecția juridică internațională specială a copiilor în conflictele armate

În materia dreptului internațional victimele atrocităților întotdeauna au întâlnit dificultăți în a fi auzite, iar copiii au cel mai mult de suferit pe urma acestui fapt. În cadrul mai multor sisteme legale copiii nu au drepturi de a iniția în mod independent acțiuni procedurale, cu excepția situațiilor când realizează accesul la justiție prin intermediul părinților sau reprezentanților legali.

Totodată, în momentul în care un tânăr este înrolat într-o armată națională sau este încadrat de mişcările de gherilă, datorită faptului că copiii nu au drepturi legale independente, ei merită înțelegere, ajutor şi protecția din partea celor maturi, care, din păcate, şi reprezintă sursa abuzurilor de orice natură realizate asupra copiilor.

Abia după cea de-a doua conflagrație mondială protecția juridică a copilului şi-a găsit loc în dreptul internațional umanitar. Experiența acestui conflict a demonstrat imperioasa necesitate de a elabora un instrument de drept internațional public destinat să protejeze pe timp de război populația civilă. La 12 august 1949 a fost adoptată Convenția IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile pe timp de război [36].

Copiii în calitate de element a populației civile, au fost puşi sub protecția acestei Convenții. Suplimentar, Conferința diplomatică din anul 1949 a prezentat prima reglementare în

dreptul internațional umanitar a conflictelor armate fără caracter internațional, conținută în articolul 3 comun celor patru convenții la Geneva din anul 1949. În acest context, copiii sunt protejați la fel ca „toate persoanele care nu participă la ostilități" [145].

Anume Convențiile de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36] au marcat începutul codificării şi dezvoltării dreptului internațional umanitar.

Convenția IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile pe timp de război [36], precum şi Protocoalele adiționale I şi II la Convențiile de la Geneva din 1977 [76], [77], în cercurile restrânse denumite regimul Convențiilor de la Geneva au adus acel aport considerabil protecției umanitare a participanților la conflictele armate prin umanizarea şi ameliorarea soartei victimelor în război care printre categoriile protejate includ bolnavii, răniții precum şi persoanele civile, inclusiv copiii. Regimul Convențiilor de la Geneva nu se expune asupra legalității purtării războiului.

După Starke „*Scopul principal al acestei reguli este de a reduce sau de a limita suferința indivizilor şi de a circumscrie sfera geografică în care este permisă realizarea operațiunilor de luptă. Din aceste considerente convențiile de la Geneva deseori sunt numite „dreptul umanitar al războiului*". [135]

Desigur, în literatura de specialitate nu lipsesc criticile aduse utilității şi rațiunii existenței acestor reguli, dat fiind faptul că acestea au fost deseori şi pe larg încălcate. În acest context este necesar să amintim că fără acest sistem de reguli brutalitatea războiului ar fi şi mai oribilă, precum şi absolut necontrolabilă.

Prin urmare, după cum o impune logica evenimentelor petrecute pe arena mondială de după cel de-al Doilea Război Mondial, din start pornim de la ideea că în dreptul internațional umanitar copilul este obiectul unei protecții generale, în calitate de persoană care nu participă la ostilități – membru a populației civile, după cum această categorie este protejată de Convențiile de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36], precum şi obiectul unei protecții speciale, pornind de la calitatea sa de a fi în mod deosebit vulnerabil.

Suplimentar la cele indicate mai sus, copilul care participă la ostilități este la fel protejat.

Pentru a înțelege conținutul protecției juridice speciale a copiilor în conflictele armate urmează să trecem în revistă momentele esențiale ce decurg din protecția generală a copiilor, întru a cunoaşte contextul şi scopul urmărit de măsurile de protecție specială a copiilor.

Apărut din preocupări concrete, dreptul internațional umanitar de la bun început a ținut să protejeze categoriile de victime: rănitul sau prizonierul de război; pentru a generaliza protecția acordată de acest drept, el trebuie astăzi să afirme drepturile oricărei persoane în caz de conflict armat. În această ordine de idei, diferența între dreptul umanitar şi drepturile omului astăzi a

dispărut; în ambele sisteme de drept protecția generală nu exclude voința de a asigura o protecție mai efectivă a anumitor categorii de persoane particular vulnerabile. [149, p. 62]

În timpul unui conflict armat internațional, copilul intră în categoria persoanelor protejate de Convenția a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile pe timp de război, 1949 [36].

În acest sens, el beneficiază, în special, de toate dispozițiile legate de tratamentul persoanelor protejate, care enunță principiul fundamental al tratamentului uman şi include respectarea dreptului la viață, a integrității fizice şi psihice şi interzicând constrângerea, tortura, pedepsele colective [145].

Articolul 13 din Partea II a Convenției a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile pe timp de război, 1949 [36] stipulează acest principiu în termeni incerți. Partea II conține reguli cu privire la spitale şi localități, precum şi zonele sigure, protecția bolnavilor, răniților, evacuarea, protecția spitalelor civile, precum şi a personalului lor, protecția transportului aerian, naval, acordarea asistenței medicale, produselor alimentare, hainelor, noutăților cu privire la membrii familiilor etc.

Articolul 13 defineşte scopul aplicării Părții a II-a specificând, că prevederile acesteia sunt aplicabile întregii populații ale beligeranților fără careva distincții bazate pe rasă, naționalitate, religie sau opinii politice şi îşi propun drept scop să reducă suferințele cauzate de război. Lista criteriilor de discriminare după cum sunt cele bazate pe rasă, naționalitate, religie sau opinii politice nu are caracter exhaustiv [125].

Este necesar de menționat faptul că principiul conținut în acest articol cheamă la o interpretare liberală şi extensivă.

În calitate de membru a populației civile, copilul beneficiază de regulile dreptului internațional umanitar privind purtarea războiului. Aceste reguli, care dezvoltă principiul realizării distincției dintre civili şi combatanți, precum şi cel al interzicerii atacurilor îndreptate contra populației civile în cadrul conflictelor armate internaționale şi-au găsit reflectare în Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva din 1977 [76]. În acest context, art. 48 din Protocolul adiţional I prevede: ”Regulă fundamentală. În vederea asigurării respectării şi protecției populației civile şi a bunurilor cu caracter civil, părțile la conflict trebuie întotdeauna să facă o diferențiere între populația civilă şi combatanți, ca şi între bunurile cu caracter civil şi obiectivele militare şi, în consecință, să dirijeze operațiunile lor numai împotriva obiectivelor militare”.

La rândul său, art.44, alin.3 dispune „Pentru ca protecția populației civile împotriva efectelor ostilităților să fie întărită, combatanții sunt obligați să se diferențieze de populația civilă

atunci când iau parte la un atac sau la o operațiune militară pregătitoare a unui atac. Dat fiind totuşi că există situații în conflictele armate în care, ca urmare a naturii ostilităților, un combatant armat nu se poate diferenția de populația civilă, el îşi păstrează statutul de combatant, cu condiția ca, în astfel de situații, să poarte armele sale la vedere:

a) pe durata fiecărei acțiuni militare şi

b) în timpul în care este expus vederii de către adversar atunci când ia parte la o desfăşurare militară care precede lansarea unui atac la care trebuie să participe".

Suplimentar, Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva din 1977 [76] în articolul 75, menționează că constituie unul dintre cele mai remarcabile progrese a evoluţiei dreptului internaţional umanitar, acordă protecţie minimă tuturor persoanelor care nu beneficiază de garanţiile Convenţiei IV (cu excepţia titlului II): propriilor resortisanţi a unei părţi beligerante şi resortisanţilor statelor ce nu sunt parte la Convenţia IV; de asemenea beneficiază de această protecţie minimă persoanele ce pot fi excluse de sub protecţia Convenţiei IV, ele făcând obiectul unei suspiciuni legitime precum că au participat la o activitate prejudiciabilă securităţii statului, sabotaj sau spionaj (art. 5 Convenţia IV); în final, protecţie şi mai extinsă pentru orice persoană care a participat la lupte fără să fi avut statutul de combatant şi, respectiv, neputând fi considerat drept prizonier de război, este recunoscută de articolul 75. [149, p. 63-64]

Într-un conflict armat internațional copiii sunt protejați prin garanțiile fundamentale referitoare la tratamentul persoanelor care nu participă la ostilități, enunțate în articolul 3 comun celor patru Convenții de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36], denumit de mai mulţi autori "mini-convenţie", care prevede:

"În caz de conflict armat neprezentând un caracter internațional şi ivit pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante, fiecare dintre Părțile în conflict va trebui să aplice cel puțin următoarele dispoziții:

1. Persoanele care nu participă direct la ostilități, inclusiv membrii forțelor armate care au depus armele şi persoanele care au fost scoase din luptă din cauză de boală, rănire, detenţiune sau din orice altă cauză, vor fi, în toate împrejurările, tratate cu omenie, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu bazată pe rasă, culoare, religie sau credință, sex, naştere sau avere sau orice alt criteriu analog. În acest scop, sunt şi rămân prohibite, oricând şi oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus:

a) atingerile aduse vieții şi integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele, mutilările, cruzimile, torturile şi chinurile;

b) luările de ostatici;

c) atingerile aduse demnității persoanelor, mai ales tratamente umilitoare şi înjositoare;

d) condamnările pronunțate şi execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod regulat, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de către popoarele civilizate.

2. Răniții şi bolnavii vor fi ridicați şi îngrijiți. Un organism umanitar imparțial, aşa cum este Comitetul Internațional al Crucii Roşii, va putea să ofere serviciile sale Părților în conflict. Părțile în conflict se vor strădui, pe de altă parte, să dispună intrarea în vigoare, prin acorduri speciale, a tuturor sau a unei părți din celelalte dispoziții ale prezentei convenții. Aplicarea dispozițiilor care preced nu va avea efect asupra statutului juridic al Părților în conflict".

Datorită acestor dispoziții, copilul are dreptul, cel puțin, în cadrul conflictelor armate crâncene, la un tratament uman, care exclude atingerile aduse vieții sale, integrității sale corporale, demnității sale [145].

Protocolul Adițional II la Convențiile de la Geneva, semnat la 10 iulie 1977 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional codifică, de asemenea, principiul în conformitate cu care nici populația civilă, nici persoanele civile nu vor deveni obiectul atacurilor armate. [77] La fel, Protocolul II dezvoltă garanţiile fundamentale ale unui tratament uman, ale cărui principii de bază rezultă din articolul 3 comun celor patru convenţii. Acest articol vizează în primul rând protecţia persoanelor capturate de partea adversă, chiar dacă textul poate să primească o interpretare mai extinctivă; orice ambiguitate este anihilată de articolul 4 din Protocolul II care protejează "toate persoanele care nu participă direct la ostilităţi, fie că ele sunt sau nu sunt private de libertate": toată populaţia, prin aceasta, este protejată. [149, p. 64] Astfel, faţă de susmenţionatul articol 3 comun celor patru convenţii, Protocolul II aduce ameliorări substanţiale prin dezvoltarea garanţiilor fundamentale ale unui tratament uman, dar de asemenea asigurând o mai bună protecţie a răniţilor şi bolnavilor, precum şi stabilind principiul imunităţii populaţiei civile contra atacurilor. În această perspectivă, trebuie reamintită interdicţia de deplasare forţată a populaţiei în afara cazurilor când securitatea persoanelor civile sau raţiuni imperative de ordin militar o cer. [149, p. 65]

Cu referire la protecția specială a copilului în conflictele armate, este necesar să specificăm că cea de-a IV-a Convenție de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 1949 [36] conține un număr foarte mare de dispoziții care îmbunătățesc soarta copiilor în conflictele armate.

Astfel în anul 1949 exista deja intenția de a proteja în special copilul contra consecințelor războiului.

Totodată această Convenție nu enunță principiul care se află la baza numeroaselor sale reguli de protecție a copiilor [145].

Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale [76] suplinește această lacună. Astfel, articolul 77 cu denumirea „Protecția copiilor" stipulează:

1. *Copiii vor trebui să facă obiectul unui respect special şi vor trebui să fie protejați împotriva oricărei forme de atentat la pudoare. Părțile la conflict le vor acorda îngrijiri şi ajutorul de care au nevoie, ținând seama de vârsta lor sau de orice alt motiv.*
2. *Părțile la conflict vor lua toate măsurile posibile în practică pentru ca copiii sub 15 ani să nu participe direct la ostilități, îndeosebi abținându-se de la a-i recruta în forțele lor armate. Atunci când ele încorporează persoane de peste 15 ani, dar sub 18 ani, Părțile la conflict se vor strădui să acorde prioritate celor mai în vârstă.*
3. *Dacă, în cazuri excepționale şi în pofida dispozițiilor paragrafului 2, copii care nu au 15 ani împliniți participă direct la ostilități şi cad în mânile unei părți adverse, vor continua să beneficieze de protecția specială acordată de prezentul articol, fie că sunt sau nu prizonieri de război.*
4. *Dacă sunt arestați, deținuți sau internați pentru motive în legătură cu conflictul armat, copiii vor fi puşi sub pază în localuri separate de cele ale adulților, cu excepția cazului familiilor cazate ca unități familiale, aşa cum prevede paragraful 5 al art. 75.*
5. *O condamnare la moarte pentru o infracțiune în legătură cu conflictul armat nu va fi executată împotriva persoanelor care nu aveau 18 ani în momentul infracțiunii*.

Prin urmare, principiul protecției speciale a copilului într-un conflict armat internațional este consacrat în mod expres [145].

Mai mult ca atât, această prevedere completează lacunele articolului 16 din Convenția de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 1949 [36], în care răniții şi bolnavii, lăuzele, însă nu copiii *per se* au fost declarați obiecte a unui respect şi protecții speciale, dar cuprinde o obligație generală că copiii vor fi tratați cu atenție deosebită în toate circumstanțele. [129, p. 3]

Aceiaşi dezvoltare a fost adusă conflictelor armate fără caracter internațional prin Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977 [77] care în articolul 4 întitulat „Garanții fundamentale" conține un paragraf destinat exclusiv copiilor. El stipulează: „*copiii vor primi îngrijirea şi ajutorul de care au nevoie*". Acest articol, în alin.3 enumeră măsurile speciale ale căror obiect trebuie să devină copiii, oferind, în consecință un conținut

precis de reguli generale enunțate mai sus, şi anume: copiii vor primi îngrijirea şi ajutoarele de care au nevoie, în special:

a) ei vor primi educație, inclusiv educația religioasă şi morală, conform dorinței părinților sau, în lipsa acestora, a persoanelor care îi au în îngrijire;

b) se vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a se facilita reunirea familiilor separate temporar;

c) copiii sub vârsta de 15 ani nu vor fi recrutați în forțele sau grupurile armate şi nu li se va permite să participe la ostilități;

d) ocrotirea specială prevăzută în acest articol pentru copiii sub vârsta de 15 ani se va aplica în continuare dacă, în pofida dispozițiilor alin. c), aceştia au participat direct la ostilități şi au fost capturați;

e) se vor lua măsuri, dacă va fi cazul şi ori de câte ori este posibil, cu consimțământul părinților sau al persoanelor care, în virtutea legii sau cutumei, au răspunderea principală pentru îngrijirea lor, pentru evacuarea temporară a copiilor din zona în care au loc luptele într-o zonă a țării mai sigură şi pentru ca aceştia să fie însoțiți de persoane care să vegheze asupra securității şi bunăstării lor.

Conținutul articolului 4 permite să fie apreciată importanța pe care autorii Protocolului adițional II au acordat-o protecției copilului în conflictele armate fără caracter internațional şi să fie susținută ideea că principiul protecției speciale a copilului în aceste conflicte să fie afirmat [145].

În acelaşi timp Convențiile de la Geneva I, II, III, IV din 1949 [33], [34], [35], [36] şi Protocoalele adiționale I şi II la Convențiile de la Geneva din 1977 [76], [77] comportă o serie de precizări având drept scop asigurarea unei protecții generale şi speciale efective a drepturilor copilului atât pentru perioada conflictelor armate, cât şi contra consecințelor nefaste ale războiului.

În această ordine de idei, nou-născuții sunt asimilați „răniților", după cum sunt definiți de Protocolul I (art.8, lit.a). Suplimentar, copiii mai mici de 15 ani şi mamele copiilor mai mici de 7 ani fac parte din categoria populației civile care poate fi adăpostită în zonele sanitare şi de securitate stabilite de către părți într-un conflict armat internațional în conformitate cu art.14 a Convenției a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război [36]. La fel, copiii şi lăuzele intră în categoria persoanelor civile care în virtutea Convenției a IV-a de la Geneva trebuie să fie evacuate din locul asediat (art.17) [145].

Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76] prevede în condiții stricte

evacuarea temporară a copiilor, dacă aceasta este dictată de motive imperioase ce țin de securitatea lor (art.78).

În cadrul conflictelor armate fără caracter internațional, Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977 [77] încurajează, în anumite situații, evacuarea temporară a copiilor într-o regiune unde nu au loc ostilități (art.4, §3, lit.e).

După cum a fost menționat anterior, Protocolul adițional I impune părților unui conflict armat internațional obligația de a acorda îngrijiri şi ajutor copiilor.

În Convenția IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36], mai multe dispoziții țin cont de necesitățile speciale ale copiilor. Astfel, orice Înaltă Parte trebuie să permită trecerea liberă a ajutoarelor destinate copiilor sub vârsta de 15 ani şi lăuzelor (art.23).

De asemenea, Puterea ocupantă trebuie să faciliteze buna funcționare a instituțiilor destinate îngrijirii copiilor în teritoriul ocupat (art.50). O parte în conflict are obligația să întrețină persoanele dependente care rămân fără mijloace suficiente de existență sau sunt incapabile să-şi câştige existența (art.81).

Lăuzele şi copiii sub vârstă de 15 ani, pe care o Parte în conflict a fost nevoită să-i interneze din motive de securitate, trebuie să primească suplimente de hrană conform necesităților fiziologice (art.89).

În temeiul Protocolului adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76], prioritate va fi acordată copiilor şi lăuzelor la distribuirea ajutoarelor (art.70, §1).

Evacuarea temporară a copiilor în termenii articolului 78 din Protocol este prevăzută la fel în cazurile în care o necesită motive ce țin de sănătate sau tratamentul medical al copiilor (art.78, §1).

În ce priveşte conflictul armat fără caracter internațional, Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977 [77], după cum a fost menționat anterior, enunță dreptul la îngrijiri şi ajutor copiilor (art.4, §3).

Cu referire la legătura dintre copil şi familia sa, în baza concluziilor unui studiu al UNESCO privind copilul în război, dispozițiile dreptului internațional umanitar care au drept obiect păstrarea unității familiale în conflictele armate, au o importanță deosebită.

În baza acestui studiu: „Atunci când este aprofundată natura suferinţelor psihice ale copilului victimă de război, descoperim că acestea nu sunt decât efectele războiului – însuşi – cum sunt bombardamentele, operaţiunile militare care l-au afectat emoţional.”

Simţul său de aventură, interesul său pentru distrugere pot fi acomodate celor mai mari pericole, şi el nu este conştient de pericol, dacă el îşi are în preajmă un protector, care în inima lui de copil, întruchipează securitatea.”

Evident, principiul unităţii familiei este indubitabil mai uşor de aplicat în condiţii de pace, decât în cadrul unui conflict armat.

Orice decizie ce permite copiilor să rămână cu familiile lor în pericol în regiunile conflictelor armate sau evacuarea copiilor din aceste zone şi, prin urmare, separarea lor de familii este realizată cu dificultate.

Totuşi deportările sau transferurile forţate sunt măsuri provizorii care trebuie luate în interesul copiilor, dat fiind faptul că în asemenea situaţii copiii trebuie să-şi părăsească casele, familiile şi să se mute într-un mediu necunoscut. [137, p. 820]

Aceasta este consecinţa evenimentelor asupra legăturilor sale afective familiale şi separarea de cadrul cutumiar al vieţii sale care afectează copilul, şi prin aceasta, despărţirea brutală de mama sa” [145].

Protocolul adiţional (I) la Convenţiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecţia victimelor conflictelor armate internaţionale din 08 iunie 1977 [76] în art.74 enunţă obligaţia de a reuni familiile separate. Înaltele părţi contractante şi părţile în conflict vor facilita, în toată măsura posibilului, reunirea familiilor separate ca urmare a conflictelor armate şi vor încuraja, în special, acţiunea organizaţiilor umanitare care se consacră acestei sarcini, în conformitate cu dispoziţiile Convenţiilor şi ale prezentului Protocol şi în conformitate cu regulile lor de securitate.

Unitatea familiei este luată în consideraţie în diverse dispoziţii cu privire la tratamentul persoanelor private de libertate.

Convenţia IV de la Geneva privind protecţia persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36], că în măsura posibilităţilor, membrii unei familii care sunt internaţi vor fi reuniţi în aceleaşi localuri, vor fi plasaţi separat de alţi interni şi le vor fi acordate facilităţi necesare pentru a purta viaţa de familie (art.82).

Persoanele internate vor putea cere ca copiii lor lăsaţi fără supraveghere să fie internaţi (art.82). În baza Protocolului adiţional (I) la Convenţiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecţia victimelor conflictelor armate internaţionale din 08 iunie 1977 [76] unitatea familiilor

arestate, deținute sau internate va fi păstrată pe cât este posibil în perioada de detenție (art.75, §5).

Aceasta este, de asemenea, motivul pentru a asigura prezența maternă copilului, care se află în centrul protecției oferite de regulile Protocolului adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76] privind mamele copiilor de vârstă fragedă care depind de ele şi care sunt arestate, deținute sau internate. Situația lor trebuie examinată cu prioritate (art.76, §2).

Părțile beligerante trebuie să evite pronunțarea pedepsei capitale față de aceste femei, iar dacă condamnarea la moarte este pronunțată – ea nu va fi executată (art.76, §3).

Protecția legăturii familiale a fost luată în considerație în cadrul evacuării temporare a copiilor în termenii articolului 78 din Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76]. Această operațiune este supusă unor condiții foarte stricte [145].

Consimțământul părinților, tutorilor sau persoanelor căror legea atribuie custodia copilului este necesar (art.78, §1). Suplimentar, toate măsurile trebuie să fie întreprinse pentru a păstra identitatea copiilor evacuați (art.78, §3).

În virtutea principiului intangibilității statutului personal al copilului, enunțat în Convenția a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36], se interzice unei Puteri ocupante să modifice situația familială sau starea civilă a copiilor (art.50).

În acest context, termenul „statut personal" denotă atributele personale ale persoanei particulare care include naționalitatea, originea etnică, familia şi religia copilului. Practica demonstrează că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost făcute încercări de a modifica statutul personal al copiilor. Ei au fost luați cu forța de la mamele lor şi siliți să locuiască cu alți părinți, fiindu-le acordată şi o altă naționalitate. Anume în acest sens, principiul inviolabilității statutului personal al copilului reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte ale principiilor ce guvernează respectarea persoanei umane şi a drepturilor familiale. [125]

Vom cita la fel şi articolul 51 din Convenția a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36], care interzice unei Puteri ocupante să supună muncilor forțate persoanele protejate cu vârsta mai mică de 18 ani.

În fine, expunerea tuturor măsurilor prevăzute de dreptul internațional umanitar pentru a proteja legăturile dintre copil şi familia sa va fi incompletă dacă nu vom menționa, pe de o parte, dispozițiile care au drept scop păstrarea urmei persoanelor dispărute, pe de altă parte, acele dispoziții, care permit membrilor familiilor lor să cunoască soarta persoanelor protejate [145].

În virtutea Convenției a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36], Părțile beligerante trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru ca toți copiii mai mici de 12 ani să fie identificați, în special, prin portul unei plăci de identitate (art.24).

Puterea ocupantă trebuie să faciliteze identificarea copiilor şi înregistrarea identității lor şi să creeze în cadrul birourilor lor de informații privind persoanele protejate, o secție specială însărcinată cu căutarea identității copiilor care rămâne să fie nesigură (art.50).

Este necesar să insistăm asupra extremei importanțe a unui sistem de identificare a copiilor, şi în special, a celor de vârstă fragedă. Acesta este unicul motiv pentru a evita ca miile de copii să nu fie abandonați ca urmare a evenimentelor petrecute în cadrul războiului: exilurile, bombardamentele, distrugerile de oraşe, etc. [145].

Insistăm asupra subiectului susmențional, deoarece Convențiile de la Geneva recunosc o importanță deosebită identificării copiilor pentru a facilita reîntregirea familiilor lor. În acest context, merită a fi menționate eforturile făcute de către Comitetul Internațional al Crucii Roşii cu scopul de a reuni copiii cu părinții după cele două războaie mondiale.

Practica atestă că absența oricăror modalități de a identifica copiii orfani sau cei separați de familiile lor a avut consecințe dezastruoase. Careva din aceşti copii au fost prea tineri pentru a-şi reține chiar identitatea. [135]

Convenția a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36] recunoaşte printre altele dreptul oricărei persoane care se află într-un teritoriu ocupat sau pe teritoriul unuia dintre beligeranți de a lua cunoştință de noutățile legate de locul de aflare a membrilor familiilor lor (art.25).

În sfârşit, datorită sistemului realizat de Convențiile de la Geneva şi competenților recunoscute de Agenția centrală de căutare, rudele pot să primească informații privind copiii, care se află sub puterea uneia dintre Părți (art.136).

Totodată, pentru a facilita activitatea de căutare a Agenției, Părțile la Convențiile de la Geneva vor pune la dispoziția acesteia informațiile de care dispun, clasate după criteriile:

- numele copilului;
- prenumele copilului;
- sexul copilului;
- locul şi data naşterii (dacă aceste date nu sunt cunoscute va fi indicată vârsta aproximativă);
- numele deplin al tatălui;
- numele deplin al mamei;

- naționalitatea copilului;
- limba maternă a copilului, precum şi oricare alte limbi vorbite de către acesta;
- adresa familiei copilului;
- oricare număr de identificare al copilului;
- starea sănătății copilului;
- grupa de sânge a copilului;
- oricare particularități (semne speciale);
- data şi locul găsirii copilului;
- data şi locul părăsirii țării de către copil;
- religia copilului, dacă există;
- adresa actuală a copilului în statul gazdă;
- dacă copilul a decedat înainte de reîntoarcere în țară, data, locul şi circumstanțele decesului, precum şi locul unde a fost înmormîntat.

Informația indicată mai sus are drept scop facilitarea identificării şi reîntoarcerii copiilor în familiile lor sau în țara lor. În acest sens, Comitetul Internațional al Crucii Roşii până în prezent desfăşoară o activitate fructuoasă în identificarea şi reîntregirea copiilor cu familiile lor după cel de-al Doilea Război Mondial. [125]

În cadrul unui conflict armat fără caracter internațional, Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977 [77] dispune ca toate măsurile necesare să fie luate pentru a facilita reîntregirea familiilor separate (art.4, §3, lit.d.). Evacuarea copiilor este subordonată „consimțământului părinților sau persoanelor care exercită custodia copiilor" (art.3, §3, lit.e). Pedeapsa cu moartea nu va fi executată contra mamelor copiilor minori (art.6, §4) [145].

Un aspect nu mai puțin important al protecției speciale a copiilor în conflictele armate ține de mediul cultural al copilului. Atunci când copilul rămâne în cadrul familiei sale, el beneficiază de mediul cultural cu care este obişnuit. Protejând mediul familial al copilului, dreptul internațional umanitar protejează, de asemenea, valorile morale, religia, cultura şi tradițiile în care copilul este crescut.

Dacă copilul este orfan, sau separat de părinții săi, acest mediu cultural poate fi afectat de conflict. Din dispozițiile dreptului internațional umanitar cu privire la această categorie de copii rezultă că autorii Convenției a IV-a de la Geneva şi a Protocolului adițional I au ținut cont de principiul conform cărui copilul, în caz de conflict armat internațional trebuie să beneficieze de un mediu pe cât de posibil apropiat celui cu care este obişnuit.

În practică, însă, situația este departe de a fi ideală, de exemplu, în Bosnia şi Herțegovina a apărut o problemă specifică cu privire la unitatea familiei, fiind vorba despre copiii născuți sau ce urmau să fie născuți în viitorul apropiat în rezultatul violurilor.

La fel, în trecut, au fost făcute numeroase erori în legătură cu adopția copiilor din Cambodgia şi Vietnam. Copiii au fost plasați în culturi diferite de cea a lor, iar ulterior au descoperit că au membrii ai familiilor în viață. [137, p. 823]

În concluzie, dorim să subliniem că este imperios ca comunitatea internațională să recunoască importanța acordării unui răspuns efectiv oricărei situații în care copiii sunt implicați în conflictele armate. Acest scop poate fi atins într-un mod pe cât se poate de efectiv prin ridicarea gradului de imperativitate a actelor în materia protecției copiilor afectați de conflictele armate.

Suplimentar, în materia protecției copiilor combatanți, comunitatea internațională îşi propune drept scop primordial adoptarea măsurilor care ar fundamenta capacitatea colectivităților locale să minimizeze sau să prevină folosirea copiilor soldați. De exemplu, statele trebuie să implementeze în ordinea juridică națională standardele naționale şi internaționale care reglementează vârsta minimă de recrutare.

Organizațiile neguvernamentale, grupurile religioase şi societatea civilă pot juca roluri importante în stabilirea cadrului moral care ar caracteriza participarea copiilor la conflictele armate ca fiind inacceptabilă.

O altă măsură preventivă este documentarea activă şi timpurie a copiilor neacompaniați în zonele de şedere a refugiaților sau persoanelor deplasate. De asemenea, trebuie să includă măsuri speciale cu privire la demobilizarea şi reintegrarea copiilor soldați în societate. [51] Or, în special, tratatele de pace încheiate după cel de-al Doilea Război Mondial cum au fost: Tratatul de pace cu România [100], Tratatul de pace cu Italia [99], Tratatul de pace cu Bulgaria [98] încheiate la Paris la 10 februarie 1947 nu conţin dispoziţii speciale privind protecţia sau reabilitarea copiilor afectaţi de ostilităţi.

În acelaşi timp, protecția juridică specială a copiilor în perioada ostilităților are drept obiectiv asigurarea protecției efective copiilor în situațiile care îi face şi mai vulnerabili, cum este situația copilului prizonier de război sau copilul refugiat. Astfel, Convenția cu privire la drepturile copilului nu conține prevederi speciale referitor la tratamentul copiilor soldați luați în prizonierat. Pe de altă parte, textul este mult mai explicit cu referire la tratamentul copiilor deținuți în orice alte situații.

Carta Africană a Drepturilor şi Bunăstării Copilului [13] nu merge mai departe de prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului [129, p. 4]

La rândul lor, copiii refugiați reprezintă unul dintre grupurile cu cel mai înalt grad de vulnerabilitate în ansamblul populației refugiate alături de femei, bătrâni şi persoane cu handicap, fapt ce implică obligații specifice cu privire la protecția lor. Numărul copiilor neînsoțiți variază în funcție de cauzele şi condițiile exodului. Conform estimărilor specialiştilor, numărul lor oscilează de la 2 până la 5 la sută dintr-o populație refugiată. [97, p. 41]

Instrumentele de drept internațional care protejează situația copilului refugiat sunt: Declarația universală a drepturilor omului (1948), Convenția cu privire la drepturile copilului, (1989) şi Convenția privind statutul refugiaților (1951) şi Protocolul privind statutul refugiaților din 1967.

Întâlnim unele referiri la protecția copiilor refugiați în Actul final al Conferinței ce a adoptat Convenția din 1951, care recomandă guvernelor să ia măsurile necesare pentru protecția refugiaților minori, îndeosebi a celor neînsoțiți, în special în cazul tutelei şi adopției. [97, p. 41]

Principiul protecției copiilor este chemat să asigure drepturile copiilor solicitanți de azil şi copiilor refugiați la un nivel egal cu cel al copiilor din statul-gazdă. Copiii trebuie să primească, indiferent de faptul că sunt însoțiți de părinți sau nu, protecția şi asistența umanitară pentru a se bucura de drepturile lor.

Estimăm util, pe final de paragraf, să prezentăm date statistice pertinente în materia protecției generale şi speciale a copiilor – victime ale conflictelor armate, or, anume starea reală a lucrurilor ne permite să înțelegem conotația practică a prezentului demers ştiințific, care printre altele, îşi propune sensibilizarea atenției societății interne şi internaționale vis-a-vis de această problemă stringentă a omenirii de astăzi.

Majoritatea copiilor care s-au ciocnit cu conflictele armate, le suportă consecințele dramatice în calitate de persoane civile. În Cambodja în anul 1991 în trei spitale provinciale, Comitetul Internațional al Crucii Roşii a calculat că 10% din răniți erau copii cu vârsta până la 14 ani, iar în Tailanda, pentru primele şase luni ale anului 1992, 15% din 596 de cazuri de raniți de pe urma minelor au fost copii mai mici de 14 ani.

Conflictele armate provoacă victime în rândurile copiilor, inclusiv în mod indirect. În perioada conflictului armat din Golf distrugerea sistemelor de canalizare a cauzat răspândirea epidemiei bolilor intestinale.

În noiembrie 1989 cu puțin timp înaintea conflictului, în Irac, 52 copii mai mici de 5 ani au decedat din cauza malnutriției, 96 din cauza diareei şi 110 de pneumonie.

În noiembrie 1992, 592 copii la fel mai mici de 5 ani au decedat din cauza malnutriției, 1102 pe urma diareei şi 1272 din cauza pneumoniei.

În consecință, este cel puțin straniu că un procent disproporționat din atenția societății internaționale este concentrată asupra copiilor soldați. Cum au remarcat unii autori, există doar câteva memoriale care onorează moartea femeilor şi copiilor ca parte a populației civile față de numărul complexelor memoriale ce dau omagii soldaților căzuți pe câmpul de luptă. [137, p. 817]

2.3. Aprecierea juridică a recrutării copiilor

Una dintre cele mai sacre legi de drepturi ale persoanei este cerința ca copiii să fie protejați de relele tratamente, odată ce ei reprezintă viitorul umanității. Recrutarea lor abuzivă în conflictele armate reprezintă o încălcare gravă a acestei legi sfinte; acest fapt constituie o infracțiune de război, dar trebuie tratată inclusiv ca crimă contra umanității.

Viitorul copilului de astăzi depinde esențial de eliminarea factorilor care îi periclitează bunăstarea, inclusiv înrolarea sa în forțele armate. Din momentul în care copiii au drepturile inerente la viață, supraviețuire, dezvoltare, comunitatea internațională trebuie să-i asigure dezvoltarea copilului, oferindui-i posibilitățile maxime în acest sens.

”Dezvoltarea” este abordată ca un concept holistic, ce include dezvoltarea copilului din punct de vedere fizic, mental, spiritual, moral, psihologic şi social. Realitatea este crudă: la momentul de față există suficiente tratate, declarații, studii şi cărți privind problema implicării copiilor în conflictele armate. Ce contează toate acestea odată ce copiii sunt morți, or ”cuvintele pe hârtie nu pot salva copiii în pericol”. [103, p. 108-109]

Forțele armate recrutează copii din diferite motive; copiii pot suplini numărul insuficient al adulților încadrați în forțele armate, iar combatanții speriați şi flămânzi sunt mult mai ascultători, nu discută ordinele şi sunt mai uşor de manipulat decât soldații adulți.

Rolul copiilor în cadrul conflictelor armate s-a extins considerabil sub aspect calitativ de la participarea indirectă a copiilor la participarea directă în ostilități. Acest fapt a modificat substanțial natura problemelor.

Copiii participă direct la comiterea acelor atrocități, la care anterior, predecesorii lor istorici, doar erau martori. Comiterea violențelor, subminează încrederea copiilor în principiile umanității, iar ca efect copiii dezvoltă incapacitatea de a dezvolta relații de încredere, de lungă durată cu semenii, apropiații.

Copiii care comit acte de violență pot suporta şi mai serioase consecințe, de lungă durată. De exemplu, sănătatea lor fizică poate fi compromisă de traume sau boli, cum este HIV sau SIDA, boli contactate, de regulă, în timpul serviciului lor în cadrul forțelor armate. La fel, copiii pot suporta traume psihologice serioase. [127, p. 19]

În plan istoric, copiii au participat la conflictele armate în calitate de cercetaşi, spioni sau curieri. Totodată, utilizarea armelor uşoare, care pot fi întreținute şi aplicate fără mare efort, în conflictele armate moderne permite copiilor să participe la ostilități în calitate de combatanți. [127, p. 19]

Premisele ce determină recrutarea copiilor în conflictele armate sunt extrem de variate şi complexe. Mediul copiilor – în special mediul familial, căminul părintesc, precum şi şcoala, comunitățile religioase – influențează copiii să ia arma în mâină. Ignoranța şi lipsa şcolarizării copiilor, la fel contribuie în mod indirect la implicarea copiilor în conflictele armate, or, mulți copii, în special cei din statele în curs de dezvoltare, cu greu înțeleg pentru ce luptă. Implicit, maturitatea intelectuală a copilului îi influențează experiența obiectivă. Prin urmare, ne raliem opiniei expuse de Tiffany Richards: ”*Cunoaşterea cauzei conflictului este necesară pentru a permite copilului să adopte propriile concluzii şi decizii cu referire la război. Lipsa cunoştinţelor referitoare la temeiurile apariției conflictului este periculoasă, deoarece copiii needucați deseori urmează orb indicațiile organizațiilor teroriste*”.

Uneori beligeranții fac apel la loialitatea copilului față de comunitatea din care face parte, îndemnându-l să ia în mâni arma dacă îl preocupă soarta comunității. Uneori copii aderă în mod voluntar grupurilor armate, deşi termenul ”voluntar” este discutabil, pornind de la condițiile oribile care stau la bază.

Copiilor deseori le lipseşte capacitatea să determine interesele principale, să-şi formeze în mod independent propria opinie şi să analizeze ideologiile. În diverse situații copiii pot deveni ”voluntari” în serviciile militare din diferite motive, inclusiv pentru motive de protecție fizică, necesitatea de hrană sau alt tip de asistență, presiune socială, răzbunare, precum şi din spirit de aventură. În timpul conflictului armat, copiii sunt separați de familiile lor, sunt nevoiți să părăsească căminul familial şi în aceste circumstanțe ei încep să perceapă grupurile armate drept unica şansă pentru supraviețuire.

Muți copii provin din medii marginalizate, din grupuri vulnerabile în care părinții, impuşi de sărăcie şi foame sunt obligați să-şi ofere copiii grupurilor militare. După cum a afirmat Institutul pentru Educație a UNESCO ”considerentele de vârstă, gen sau modalitatea în care au fost recrutați demonstrează că mai mulți copii soldați provin din segmentele sărace sau marginalizate ale societății, zone rurale izolate, însăşi zonele de conflict, precum şi din medii familiale imperfecte sau inexistente”. [136, p. 63-64]

Anumiți părinți îşi încurajează fetele să devină soldați, dacă şansele lor de a se căsători sunt slabe. Copiii cred că au responsabilitatea de a merge la război pentru a-şi ajuta familiile. Alte motive pentru înrolarea copiilor în calitate de voluntari în ostilități presupun simțul violenței

în experiența copilului, alegerea intuitivă pentru o ”alternativă mai bună sau mai rea”, precum şi motivele de religie sau ideologie. Or, aşteptările şi sentimentele copiilor cu privire la putere şi capacitate atât înainte, cât şi în timpul războiului au un impact decisiv asupra deciziei lor de a participa la ostilități. [136, p. 64]

Natura conflictelor, în mod general, îşi lasă amprenta asupra implicării copiilor în conflictele armate. În Africa, conflictele de regulă sunt de lungă durată, cum a fost cazul Angolei, Sudanului, Somaliei, Liberiei, Etiopiei, Ugandei etc. [136, p. 64] Şi după cum a fost arătat în prezenta lucrare, în toate aceste state, la o anumită etapă a derulării conflictului, s-a atestat o implicare activă a copiilor în acțiunile de luptă.

Un exemplu elocvent în acest context îl prezintă Armata de Rezistență a Domnului (LRA), care este una dintre numeroasele grupări militaro-criminale ce împânzesc Africa [12]. Strategia LRA a fost răpirea copiilor şi transformarea lor în viitori criminali. Practic, copiii răpiți în urmă cu 10-15 ani sunt cei care comit acum cele mai mari atrocități pentru LRA [82].

Joseph Kony este liderul ugandez al mişcării de gherilă „Armata de Rezistenţă a Domnului” – ”Lord's Resistance Army” (LRA). Gruparea teroristă urmăreşte impunerea unui guvern teocratic bazat pe Cele zece porunci. Armata de Rezistenţă a Domnului susţine că Joseph Kony este mesagerul Domnului. Sub conducerea lui Kony, LRA acţionează în nordul Ugandei, Republica Democrată Congo, Sudanul de Sud şi Sudan. Gruparea a răpit, torturat, violat şi forţat aproximativ 66.000 de copii să lupte pentru ideologia sa. Peste 2 milioane de oameni au fugit din calea trupelor LRA.

Drept urmare, în 2005, Kony a fost pus sub acuzare de Curtea Penală Internaţională pentru crime împotriva umanităţii, însă nu a putut fi capturat şi se afla încă în libertate. În acest moment este primul pe lista celor mai căutaţi oameni din lume [58].

Armata de Rezistență a Domnului a înrolat până în anul 2001 26,615 copii, deşi Curtea Penală Internațională deține date, precum că mai mult de 85% din forțele LRA erau constituite din copii. Un număr considerabil din copiii implicați în acest conflict armat îl constituie fetele. Astfel, acestea fiind însărcinate, iar ulterior ducându-şi copiii în spate erau obligate cu arma în mână să participe la ostilități. [136, p. 65-66]

Progresul tehnologic, şi în special, multiplicarea armelor uşoare, de asemenea, facilitează utilizarea copiilor soldați. Armele uşoare sunt operate nesofisticat, deseori sunt accesibile şi copiii le pot utiliza la fel de uşor ca adulții.

Din păcate, nu există un tratat universal care ar interzice proliferarea armelor mici sau uşoare. Puținele reglementări existente în materie au caracter național, lipsind reglementarea internațională. [136, p. 66-67]

În general, copiii sunt recrutați în conflictele armate deoarece prezintă multiple avantaje din punct de vedere a costului şi aşteptărilor. Este mult mai uşor pentru comandanții grupurilor armate să controleze soldații copii decât pe cei adulți, deoarece copiii se supun mai uşor ordinelor. Fiind din punct de vedere fizic vulnerabili şi uşor de intimidat copiii devin soldați ascultători şi, de regulă, sunt folosiți în prima linie a forțelor armate.

Vulnerabilitatea lor este deseori asociată cu dezvoltarea psihologică şi emoțională insuficientă, fapt ce permite să fie mai uşor de intimidat decât adulții. În timpul războiului dintre Iran şi Irak copiii sub 15 ani erau priviți drept forțe de luptă puternice, deoarece nu aveau frică. [136, p. 67]

Se consideră că practicile de implicare a copiilor în conflictele armate au lăsat în urma lor mai mult de 2 milioane de vieți copilăreşti curmate, mai mult de 6 milioane copii mutilați, circa un milion de copii orfani şi zece milioane de copii cu traume psihologice serioase, 12 milioane de copii refugiați. [136, p. 67-68]

Drogurile, precum cocaina sau marihuana deseori reduc frica copiilor şi le fortifică capacitatea lor de luptă. Deseori, copiii sunt convinşi că portul anumitor obiecte asupra lor (de exemplu oglinzile sparte) îi protejează de gloanțe. Anumiți copii sunt obligați să meargă în fața trupelor şi fiind neînarmați sunt sortiți pieirii. Alteori, copiii sunt asigurați că decedând pe câmpul de luptă ei cu siguranță vor ajunge în rai, asemenea promisiune a transformat mulți copii din Orientul Mijlociu în terorişti sinucigaşi. [136, p. 68]

Prin urmare, cercetările din domeniul vizat au reuşit să demonstreze faptul că partea covârşitoare a copiilor combatanți parvine din următoarele grupuri (categorii):

1. Copii despărțiți de familie (orfani, vagabonzi sau cu un părinte);
2. Copii neprotejați social-economic (cei care nu au acces la studii, cei care nu beneficiază de un nivel decent de viață);
3. Grupurile marginalizate de minori (copiii străzii, copiii minorităților etnice şi ai refugiaților);
4. Copii din regiunile care sunt nemijlocit afectate de conflictele armate. [92, p. 31]

Participând la conflictele armate, copiii se supun singuri pericolului. Dar se întâmplă şi altceva: comportamentul lor adesea impulsiv şi necumpătat, constituie o sursă de pericol avansat şi pentru cei din preajma lor. Prin urmare, a apărut necesitatea reglementărilor în domeniu. [92, p. 31]

În contradicție cu definiția dată de articolul 1 copilului cu toate celelalte prevederi şi cu spiritul documentului, articolul 38 din Convenția cu privire la drepturile copilului coboară vârsta de recrutare în forțele armate naționale la 15 ani. Această prevedere a fost constant criticată de promotorii drepturilor copilului. Nu se poate deroga de la principiile Convenției în timpul

conflictelor armate. Mai ales, în conformitate cu definiția copilului şi cu principiul interesului superior al copilului, nu trebuie permisă participarea la ostilități a copiilor sub 18 ani nici direct, nici indirect; nici un copil sub 18 ani nu trebuie înrolat în forțele armate, nici prin recrutare, nici la cerere. [24, p. 71]

Protocoalele adiționale I şi II din 1977 la Convențiile de la Geneva din 1949) [76], [77] stabilesc vârsta minima de 15 ani pentru participarea la ambele tipuri de conflicte: internaționale şi fără caracter internațional. Totodată se atestă existența unei incertitudini în materia definiției precise a recrutării. Astfel, în doctrină recrutarea copiilor se prezintă ca un proces de implicare a copiilor în conflictul armat, proces care îşi are premisele sale, precum şi etape speciale. [109, p. 56]

În baza celor afirmate de Dulti termenul ”recrutare” include ambele tipuri de activități: înrolarea voluntară şi cea forțată, astfel, părțile beligerante au obligația de a interzice atât recrutarea forțată, cât şi stoparea voluntarilor de a se înrola în forțele armate în cazul în care nu au împlinit vârsta de 15 ani. Această poziție a fost adoptată de Austria şi Finlanda în momentul elaborării textului Convenției cu privire la drepturile copilului.

Totodată, au existat state care s-au opus pornirilor inițiale, spre exemplu Algeria, care a declarat că stabilirea vârstei minime pentru recrutare nu obligă statele să împiedice copiii care doresc să se angajeze în mod voluntar în războiul pentru eliberare națională.

Poziția Algeriei, neagreată de către unii, totuşi a fost acceptată de textul celei de-a IV-a Convenții de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36] care utilizează termenul expres ”înscriere voluntară”, făcând astfel diferența dintre recrutare şi înscrierea voluntară. [137, p. 813-814]

Distincția dintre forma forțată şi voluntară deseori este delicată şi incertă în dependență de diferiți factori de mediu, care pot, în anumite situații impune copilul să se ”înroleze în calitate de voluntar”.

În situațiile de recrutare forțată, copilul nu-şi exercită liber alegerea, însă devine implicat în aplicarea violenței asupra integrității sale fizice sau asupra unei persoane apropiate lui. În multe situații, grupurile de miliții, poliția sau forțele armate recrută în mod arbitrar copiii de pe străzi, din şcoli, orfelinate.

Copiii din familii mai educate sunt deseori lăsați în pace sau părinții sunt impuşi să achite anumite sume de bani pentru a nu fi adusă atingere copiilor. [136, p. 62-63]

În cadrul negocierilor purtate pe marginea articolului 38 din Convenția ONUcu privire la drepturile copilului, 1989 [37] un număr de state, în special America Latină şi statele scandinave

s-au expus pentru ridicarea plafonului sus-menționat de vârstă până la 18 ani ca vârstă minimă pentru recrutare. Poziția lor, însă, a fost combătută de Marea Britanie şi SUA.

În final, necătând la disputele aprinse între delegațiile statelor, articolul 38 a reiterat standardul existent, cu alte cuvinte, vârsta de 15 ani drept vârstă minimă de la care se permite recrutarea copiilor în conflictele armate, cu menționarea ca, în primul rând, să fie recrutați tinerii mai în vârstă. [41, p. 814]

Recrutarea nu presupune neapărat faptul că copilul va participa direct la ostilități. În baza Protocolului I, copilul sub vârsta de 15 ani ”nu trebuie să ia parte direct la ostilități”. Comitetul Internațional al Crucii Roşii s-a opus vehement includerii termenului ”direct” cu intenția de a exclude şi participarea indirectă a copiilor, care în anumite situații ne apare la fel de periculoasă ca şi participarea directă la operațiunile de luptă. Aceste argumente ale CICR au fost respinse în timpul elaborării Protocolului I, însă au fost acceptate pentru textul Protocolului II, care interzice orice participare a copiilor de până la 15 ani la conflictele armate fără caracter internațional. În aşa mod statele au acceptat ideea că participarea indirectă a copiilor la conflictele armate fără caracter internațional este mai sigură decât participarea lor indirectă în războaiele civile. [137, p. 815]

Sub aspect filosofic, participarea copilului în conflictul armat ridică probleme fundamentale pentru cei care militează pentru o participare mai largă a copiilor în procesul de luare a deciziilor care le decid soarta. [137, p. 816] Cei care au militat insistent şi coerent asupra recunoaşterii unei mai mari autonomii ai copiilor în instrumentele internaționale, refuză să accepte aceeaşi poziție şi în cadrul discuțiilor asupra participării copiilor la conflictele armate.

Unii pot afirma că restricțiile fixate de tratatele internaționale cu referire la vârsta minimă de recrutare afectează drepturile copiilor la libera asociere şi reduc considerabil din libertatea lor de expresie, în special din momentul în care copiii au demonstrat că sunt soldați competenți. Subiectul devine şi mai discutabil atunci, când copiii cred că unicul aport pe care ei îl pot aduce este lupta pentru eliberare, acesta fiind cazul copiilor soldați din Uganda. Asemenea loialitate nu se datorează întotdeauna manipulărilor din partea forțelor beligerante. Uneori lipsa de experiență a acestei categorii de participanți la conflictele armate este exploatată şi copiii au fost trimişi nepregătiți în prima linie de luptă.

Copiii a căror familii întregi şi structuri sociale au fost distruse de grupurile inamice pot găsi în forțele armate un refugiu, care le poate satisface necesitățile de bază cum ar fi mâncare, îmbrăcăminte. În cealaltă extremă, unii copii nu supraviețuiesc, doar dacă sunt preluați de forțele armate. [137, p. 816]

Deşi, după cum va fi demonstrat în continuare, dreptul internațional umanitar limitează drastic participarea copiilor la ostilități, aceştia continue să fie înrolați în forțele armate naționale din diferite cauze de ordin: religios, politic, economic, etnic, fie din cauza strămutării populației, separării copiilor de familiile lor ş.a.

În continuare, vom expune conținutul principalelor instrumente juridice care reglementează recrutarea copiilor în dreptul internațional. Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva din 12.08.1949 [76] în art.77 (2), precum şi Protocolul adițional II la Convențiile de la Geneva din 12.08.1949 [77] în art.4 (3) (c) interzic recrutarea copiilor. Această interdicție se conține, la fel, şi în Convenția cu privire la Drepturile copilului, Carta africană cu privire la drepturile şi bunăstarea copilului, precum şi în Convenția privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor şi acțiunea imediată în vederea eliminării lor. Suplimentar, înrolarea copiilor în forțele armate constituie componență de infracțiune internațională atât în statutul Curții Penale Internaționale, cât şi în Statutul Curții Speciale pentru Sierra Leone.

Consiliul de Securitate a Organizației Națiunilor Unite (ONU), prin Rezoluția nr.1261 din anul 1999 [88], a condamnat ferm recrutarea copiilor cu încălcarea dreptului internațional.

Interdicția respectivă poate fi întâlnită şi în multe legislații naționale. Un exemplu elocvent în acest sens este legislația Republicii Moldova. În textul actului de ratificare a Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989 [75] se conține dispoziția: „...*Republica Moldova declară că vârsta minimă de incorporare în serviciul militar în termen în Republica Moldova este de 18 ani*". [61]

Recrutarea copiilor care nu au atins vârsta de 15 ani şi utilizarea lor în activitățile militare prezintă prin sine o infracțiune de război, care încalcă principiul dreptului internațional umanitar *ratione personae* care presupune acordarea protecției persoanelor civile şi neimplicarea lor în conflictele armate.

Interzicerea recrutării nu este doar prevăzută de dreptul internațional, ci şi este un obicei de drept internațional umanitar. Interdicția de implicare a copiilor în conflictele armate formează două componențe de infracțiuni, pe care le deosebeşte doar un singur element: recrutarea copiilor până la 15 ani în situația unui conflict armat internațional şi recrutarea copiilor până la 15 ani în situația unui conflict armat intern. [108, p.35]

Deşi studiul este axat pe problema protecției copiilor până la 15 ani, este necesar să menționăm că copii cu vârsta cuprinsă între 15 şi 18 ani la fel au nevoie de protecție. Însă această protecție este acordată doar de către statele care au ratificat protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului. [108, p.48].

Deşi Protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului majorează vârsta minimă pentru recrutarea copiilor, acesta prevede şi excepția care permite să fie înrolați copii sub 18 ani, dar statul în acest sens trebuie să acorde anumite garanții:

- înrolarea trebuie să fie benevolă;
- acordul părinților sau tutorilor legali.

Vom face o remarcă la acest subiect, menționând că majorarea vârstei minime este o măsura efectiva de protecție a copiilor în conflictele armate, iar excepția de recrutare a copiilor sub vârsta de 18 ani se prezintă ca fiind neconvingătoare.

În ce priveşte alte formațiuni militare decât forțele armate, de regulă, anume ele sunt vinovate de nerespectarea regulilor menționate mai sus. Protocolul facultativ la Convenția privind drepturile copilului interzice acestor grupări să recruteze persoane sub vârsta de 18 ani. [108, p. 56]

Acest document, însa, nu aduce sancțiuni concrete pentru încălcarea acestei dispoziții, dar impune parților obligația să întreprindă măsurile necesare pentru a preveni încălcarea acestor reguli.

Suplimentar, Statutele Curții Penale Internaționale şi Curții Speciale pentru Sierra Leone au fixat aceeaşi vârstă minimă pentru recrutare în forțele armate sau grupurile armate – 15 ani, după cum a prevăzut-o şi Convenția privind drepturile copilului.

După ratificarea Convenției privind drepturile copilului, Columbia, Olanda, Spania, Uruguai şi-au exprimat dezacordul cu vârsta-limită de 15 ani pentru recrutarea copiilor stabilită de convenție, optând pentru vârsta de 18 ani [130, p.484].

La cea de-a 27-a Conferință Internațională a Crucii Roşii şi Semilunii Roşii din anul 1999 Canada, Danemarca, Finlanda, Guinea, Islana, Mexic, Mozambic, Norvegia, Africa de Sud, Suedia, Elveția, Tailanda şi Uruguai au pledat pentru ridicarea limitei de vârstă în vederea recrutării copiilor la 18 ani.

La fel, 18 ani este vârsta limită fixată de Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.182 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor şi acțiunea imediată în vederea eliminării lor, 1999 [38], Carta africană a Drepturilor şi Bunăstarii copilului, 1990 [13].

Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989 [75] prevede: „*Statele părți vor veghea ca persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani să nu constituie obiectul înrolării obligatorii în cadrul forțelor armate*" (art.2) şi „*Grupurile armate distincte de forțele armate ale unui stat nu trebuie sub nici o formă să înroleze sau să utilizeze pentru ostilități persoanele sub 18 ani*" (art.4, al.1) [75].

Secretariatul General al ONU a anunțat vârsta minimă cerută soldaților implicați în operațiunile de menținere a păcii şi a solicitat statelor să trimită în contingentele lor naționale soldați de preferință nu mai tineri de 21 ani şi nicidecum mai mici de 18 ani.

Subiectul recrutării copiilor în conflictele armate a fost şi este inclus cu regularitate în ordinea de zi a organizațiilor internaționale neguvernamentale. Conferința a XXVI Internațională a Crucii Roşii a recomandat părților beliferante să întreprindă toate măsurile posibile pentru a nu admite participarea în conflictele armate a persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani.

Totodată, necătând la numeroasele reglementări în materie, articolul 38 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37] ştirbeşte din protecția preconizată de Convențiile de la Geneva şi protocoalele adiționale. Astfel, punctul 2 din art. 38 obligă statul să urmărească ca persoanele care nu au 15 ani „să nu ia direct parte la ostilități". Această dispoziție coincide în mare parte cu articolul 77, alineatul 2 din Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76], însă se deosebeşte de articolul 4, alineatul 3c a Protocolului adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977 [77], care nu face deosebire dintre participarea directă şi cea indirectă la ostilități, deoarece interzice părților să recruteze persoanele, care nu au atins vârsta de 15 ani, precum şi le interzice să le permită participarea la ostilități (directă sau indirectă). Şi totuşi, articolul 38 alineatul 2 nu atenuează acțiunea articolului 4 alineatul 3c, deoarece primul obligă statul participant să adopte față de copii măsuri pozitive de prevenire, iar al doilea se limitează la obligația negativă de a se abține de la recrutarea copiilor şi permiterea participării lor la conflictele armate [109, p.373-374].

În ce priveşte alineatul 4 al articolului 38, acesta obligă statul să întreprindă toate măsurile posibile, pe când Convențiile I, II, III, IV de la Geneva din 1949 [33], [34], [35], [36] şi Protocoalele adiționale I şi II din 1977 la ele [76], [77] conțin un şir de obligații absolute.

Această critică, expusă în literatura de specialitate, nu ne pare a fi convingătoare. Este evident, că articolul 38 nu-şi propune ca scop reglementarea tuturor situațiilor în care se poate afla un copil pe timp de război. Aceste situații particulare sunt reglementate de un drept special – dreptul conflictelor armate, la care se face trimitere specială în alineatul 1 din articolul 38. Nu poate fi pus la îndoială faptul, că la apariția contradicțiilor, vor fi aplicate dispozițiile corespunzătoare ale dreptului conflictelor armate, acesta având calitatea de *lex specialis* [109, p.374].

Aici ar putea fi aplicat în această situație principiul persoanei sau victimei celei mai favorizate, care constă în următoarele: atunci când două dispoziții de drept internațional umanitar

se contrazic, trebuie aleasă întotdeauna dispoziția care asigură o protecție juridică mai bună. Soluția este variabilă şi pentru cazul examinat, or, şi articolul 41^3 din Convenția ONU privind drepturile copilului, 1989 [37] prevede: „*Nici o dispoziție din prezenta convenție nu aduce atingere prevederilor mai favorabile pentru realizarea acestor drepturi ale copilului care pot figura:*

a) în legislația unui stat parte; sau

b) în dreptul internațional în vigoare pentru statul respectiv".

Rezumând, la momentul de față, deşi nu există o practică uniformă privind respectarea minimului de vârstă pentru recrutare, există un acord ca acesta să nu fie mai mic de 15 ani [130, p.485]. Suplimentar, Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989 [75] cere ca, la recrutarea persoanelor între 15 şi 18 ani, prioritate să fie acordată celor mai în vârstă.

Statele ar trebui să ia în considerație necesitățile specifice de protecție ale copiilor la recrutarea acestora în forțele armate şi chiar în timpul pregătirii militare de orice nivel efectuate pe timp de pace [17, p.34].

Considerăm, că pentru a preveni înrolarea copiilor în forțele armate este necesar:

1. să nu fie permisă recrutarea persoanelor mai tinere de 18 ani;
2. să fie prevăzute pedepse dure față de cei care practică înrolarea în armată a persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu deplină [104, p.39].

Acestea fiind standardele minime, statele sunt încurajate să asigure o protecție mai mare prin legislația lor internă. Totodată, răspunderea pentru exterminarea fenomenului participării copiilor la conflictele armate revine în primul rând statelor, în parte, care au ratificat convențiile referitoare la protecția copiilor în timpul conflictelor armate şi care au obligația de a adopta, la nivelul legislației interne, măsurile de implementare a acestor convenții care trebuie să corespundă cu ordinea juridică internă a statului dat. Aceste măsuri legislative, sau de altă natură, trebuie să ofere statelor posibilitatea de a respecta normele stabilite de convenții pe de o parte, şi să asigure respectarea lor pe de altă parte. [17, p. 33]

În acelaşi timp trebuie să fim conştienți de aspecte absolut logice - dacă dreptul internațional ar reuşi să obțină interdicția absolută asupra recrutării şi participării copiilor în conflictele armate, foarte multe state s-ar priva de un potențial semnificativ în rândurile forțelor armate. Posibilitatea unei asemenea pierderi este deosebit de sensibilă pentru anumite guverne, deoarece copiii-soldați s-au dovedit a fi combatanți efectivi.

În conflictul armat dintre Iran şi Irac copiii cu vârsta până la 15 ani au participat activ la ostilități şi erau priviți de către soldații irachieni drept forțe puternice. Ei au declarat că copiii

soldați iranieni, contra cărora luptau, prezentau cele mai mari dificultăți, în calitate de adversari, deoarece ei nu aveau frică de nimic, iar o armată fără frică este cea mai periculoasă din lume. Asemenea mărturisiri putem afla şi în legătură cu conflictul armat din Cambodja, unde un ofițer din Khmerii Roşii a declarat: ”de obicei durează ceva timp, însă tinerii devin cei mai eficienți soldați de care dispunem”. [137, p. 813]

Rezumând, edificarea şi susținerea unui comportament moral al militarilor în ceea ce-i priveşte pe copii este ca şi garantarea aplicării principiilor şi normelor dreptului conflictelor armate, o întreprindere de durată, necesitând cunoaştere şi voință de respectare, instruire şi antrenament. Deşi statele au ratificat instrumentele respective, spre exemplu, unele dintre ele manifestă opoziție față de mărirea vârstei de recrutare, având în vedere tradițiile şi cutumele naționale; ca să nu mai spunem că pragul maturității, ca şi ideea că militarii contribuie la evoluția societății, variază de la o țară la alta. Oricum, standardele umanitare ale actualului drept al conflictelor armate sunt recunoscute universal astfel încât combatanții pot să gândească la faptul că trebuie să se comporte față de copiii altora aşa cum ar dori să facă adversarii lor față de proprii copii. [9]

Recrutarea copiilor-soldații comportă consecințe negative atât pentru copii, cât şi pentru persoanele care s-au ciocnit cu ei în acțiunile militare.

Recrutarea copiilor-soldați are ca efect moartea, cauzarea vătămărilor corporale copiilor, precum şi adaptarea dificilă a copilului la viața normală. Aceasta, de asemenea, işi impune amprenta negativă asupra generațiilor viitoare.

Atitudinea pasivă față de implicarea copiilor în conflictele armate vine în contradicție cu dispozițiile actelor internaționale, care reglementează protecția specială a copiilor. Din acest considerent, interzicerea recrutării copiilor-soldați este problema primordială, care trebuie să fie soluționată atât de părțile beligerante, precum şi de către societatea internațională.

2.4. Statutul juridic al copilului soldat

Cele patru convenții de la Geneva din anul 1949 din păcate nu conțin reglementări asupra recrutării copiilor de forțele armate sau participarea lor directă sau indirectă la operațiunile armate. Cu toate acestea, omenirea de după cel de-al Doilea Război Mondial este conştientă de problema utilizării copiilor soldați.

În paragrafele precedente am adus date statistice privind implicarea activă a copiilor în ostilități, prin urmare constatăm că fenomenul copiilor soldați este una din trăsăturile conflictelor armate contemporane. Astăzi cunoaştem frecvente cazuri în care copiii se asociază grupurilor armate, prin urmare fiind numiți ”copii soldați”.

Folosirea lor este interzisă de dreptul internațional, totodată necătând la aceste interdicții, dar şi sporirea activismului, înăspririi sancțiunilor impuse de comunitatea internațională, întâlnim frecvente practici ale statelor în acest sens.

Este important să menționăm, că în dreptul internațional termenul ”soldat” nu există. În vederea desemnării participanților activ la ostilități este utilizat termenul ”combatant”, dar acest termen nu poate fi utilizat pentru copii pornind de la ilegalitatea asocierii lor cu participarea la ostilități. Prin urmare, astăzi organizațiile de protecție a copiilor, copilăriei au dezvoltat un nou termen care nu cunoaşte în prezent o întrebuințare largă – ”copiii asociați grupurilor şi forțelor armate”. [142, p. 146]

În lipsa definiției copilului şi cu atât mai mult a copilului soldat în dreptul internațional umanitar contemporan, suntem nevoiți să apelăm la Principiile directoare de la Paris privind copiii asociaţi cu forţele sau grupările armate, adoptate de UNICEF la 6 februarie 2007, care definesc ”copilul soldat” ca orice persoană cu vârsta sub 18 ani care este sau a fost recrutată sau utilizată de către o forță sau un grup armat oricare ar fi funcția exercitată de acesta. [74]

Termenul desemnează în special, dar nu exclusiv, copiii, fete şi băieți, utilizați în calitate de combatanți, bucătari, portari, curieri, spioni sau în scopuri sexuale. Termenul nu desemnează doar copilul care participă sau a participat direct la ostilități. [74]

Copii soldați sunt desemnați ,,copiii asociați grupelor şi forțelor armate” de către agențiile de protecție a copilăriei. La rândul lor, forțele armate presupun forțele armate ale unui stat, armata sa, iar grupul armat sau grupul politic armat este entitatea armată distinctă de cea guvernamentală care include în special grupurile politice armate, milițiile şi grupurile paramilitare.

Grupul armat cuprinde forțele opoziției, grupurile tribale, grupurile armate asociate unei minorități etnice sau religioase şi multor altor tipuri de grupuri de miliții. Aceşti termeni sunt uneori utilizați pentru a face referire la grupurile armate (deseori paramilitare şi miliții) care sunt susținute sau care sunt aliații forțelor guvernamentale, fără a face parte din ele. Este necesar de a nota că mai multe persoane şi agenții de protecție a copilăriei utilizează termenii ”grup” şi ”forțe” cu sens unic. [142, p. 370-371]

Dacă este adevărată afirmația că utilizarea copiilor soldați a început în cel de-al Doilea Război Mondial, atunci, cu siguranță, războiul nu a încetat în anul 1945, deoarece acesta a creat precedentul periculos de utilizare a copiilor în conflictele armate ce urmau să fie declanşate mai târziu. În toată lumea, copiii au fost înrolați în forțele armate ale beligeranților, precum şi în grupurile armate pentru a servi ambele părți: atât statele, precum şi forțele nestatale în conflictele armate interne şi internaționale. [136, p. 61]

Fenomenul copiilor soldați este delicat, sofisticat şi complicat, este o problemă ce afectează în prezent atât statele dezvoltate, precum şi cele în curs de dezvoltare.

De exemplu, circa 35% dintre recruții britanici sunt raportați ca având mai puțin de 18 ani. SUA, de asemenea, periodic recrutează copii mai tineri de 18 ani în forțele armate regulate. În mod accidental, primul soldat american decedat în timpul campaniei militare realizate de SUA în Afganistan a fost un băiat afganez de 14 ani. Partidul Muncitorilor din Kurdistan, de asemenea, recrutează adolescenți, băieți şi fete, în Germania şi Suedia, pentru a-i antrena în Orientul Mijlociu, înainte de a-i trimite în calitate de soldați în conflictele armate din Turcia. [136, p. 61-62]

Nefiind prezente date oficiale exacte cu privire la numărul copiilor soldați, suntem nevoiți să apelăm la cifrele oferite de actori neguvernamentali. Astfel, în conformitate cu raportul Amnesty International pentru anul 2006 la acel moment se numărau peste 300 000 copii, utilizaţi în conflictele armate. [80]

Diferite surse citează cifre diferite referitor la numărul copiilor afectați de conflictele armate care astăzi au loc. Aşa, unele surse indică despre 300 000 copiii, băieți şi fete, cu vârstele cuprinse între 8 şi 18 ani sunt utilizați în calitate de copii combatanți în circa 33 țări. Peter Singer notează că copiii cu vârsta de circa 6 ani sunt astăzi participanți activi în peste trei pătrimi din toate conflictele armate. [127, p. 19]

În conflictele armate nu sunt implicați doar băieții, între anii 1990 şi 2003 fetele au fost prezente în forțele armate din 55 state, iar în 38 cazuri, au fost implicate direct în conflictele armate. [127, p. 19-20]

Folosirea copiilor în calitate de combatanți înseamnă, cel mai des, separarea de mediul familial, privarea de posibilitatea de a continua studiile, traume fizice şi psihologice, abuz sexual şi tortură. De multe ori copiii îşi pierd viața. De asemenea, în special în țările în care copiii nu sunt înregistrați la naştere, menținerea vârstei de 15 ani permitea, de fapt, înrolarea unor copii chiar sub această vârstă.

La mai bine de 10 ani de la adoptare, cel mai mare dezavantaj al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37] – vârsta minimă de participare a copilului la conflictele armate – a fost modificată prin Protocolul facultativ cu privire la im plicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția ONU privind drepturile copilului din 1989 [75]. Acest fapt a permis înlăturarea lacunei existente în mecanismul universal de protecție a drepturilor copilului. [8, p. 71]

Deoarece regulile nu sunt adresate însăşi copiilor, ci subiecților care îi recrutează, copiii combatanți, odată ce corespund criteriilor relevante, beneficiază de aceeaşi protecție ca şi

celelalte persoane aflate în condiții similare. Singurul criteriu de vârstă nu permite de a-i considera ”combatanți ilegali”.

Copiii soldați care sunt membri ai forțelor armate ce participă într-un conflict armat internațional sunt combatanți autorizați să participe direct la ostilități (articolul 43 al Protocolului adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76]). [129, p. 2-3]

O situație specifică, în contextul prezentului paragraf, o prezintă statutul juridic al copilului prizonier. Legătura intrinsecă dintre statutul de prizonier de război şi statutul de combatant nu ne permite, totuşi să punem semnul egalității între aceste două noțiuni. [16, p. 37]

Nu toți cei care pot beneficia de statutul de prizonier de război în conformitate cu prevederile articolului 4A al Convenției III de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război din 1949 [35] pot fi calificați drept combatanți în sensul articolului 43 al Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76], [16, p. 46]

Articolul 77 din Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76] face referire la copiii soldați capturați în calitate de ”cazuri excepționale”, deoarece respectivul articol restricționează substanțial recrutarea copiilor.

Rezultând din multitudinea actelor ce interzic folosirea copiilor în conflictele armate, putem trage concluzia că obligațiile statului în materie variază considerabil în dependență de care tratate este legat respectivul stat. [129, p. 1-2]

Folosirea copiilor-soldați este mai răspândită în Afica. Mai exact, această practică este apărută în Africa de Vest în urma războiului în Sierra Leone şi în Liberia. Astăzi în aceste țări se numără 10 000 şi respectiv 15 000 copii folosiți pe câmpul de luptă, iar în urma crizei din Côte d'Ivoire, această practică a fost prelungită.

În Rwanda, 100 000 copii au fost separați de familiile lor, conform datelor prezentate de UNICEF. Genocidul, la fel a făcut numeroase victime în rândul copiilor. Maternitățile, orfelinatele au făcut obiectul atacurilor sistematice. [139]

În special, în războiul civil din Uganda ambele, atât forțele rebele, cât şi Guvernul continuă să recruteze copii în acțiunile de luptă. Armata de Rezistență a Domnului (LRA) din Uganda recrutează copiii deseori în mod forțat. Problema se înrăutățeşte în continuare, copiii fiind preluați forțat din şcoli, case, de pe străzi din Uganda de Nord pentru a lupta contra Guvernului, ori, în cazul multor fete tinere, sunt folosiți în calitate de servitori sau sclave sexuale

de către comandanții LRA. Unii copii sunt vânduți în Sudan în schimbul armelor, sau executați în fața altor copii "pentru a lua aminte".

Familiile copiilor recrutați şi vecinii sunt deseori omorâți pentru a elimina orice tentativă a copiilor de a se retrage din LRA. Uneori, însăşi copiii sunt obligați să-şi omoare membrii familiilor sau vecinii pentru a întări senzația că ei nu ar putea reveni vreodată la casele lor. [127, p. 20]

În ultimii 20 de ani ai războiului civil circa 30 000 copii din Uganda de Nord au fost forțați de ARD să servească în calitate de combatanți, servitori sau sclavi sexuali. Copiii din zonele rurale sau izolate au riscul cel mai înalt de a fi răpiți de către LRA.

În jur de 40 000 de copii părăsesc casele lor de la sate în fiecare noapte, pentru a dormi în localități populate relativ mai sigure. Prin urmare, oraşele populate sunt în general mai sigure, decât localitățile rurale deschise. [127, p. 20]

Dar copiii sunt folosiți în scopuri militare nu doar de forțele rebele din Uganda. Aceleaşi practici, deşi camuflate, sunt aplicate şi de forțele guvernamentale. Astfel, sunt recrutați copiii salvați de LRA, iar ulterior aceştia sunt trimişi pe câmpul de luptă de partea adversă. Armata guvernamentală recrutează copiii în cursul procesului de "salvare" a lor. Foştilor soldați din Armata de Rezistență a Domnului le sunt promise salarii, uniforme noi şi alternative traiului în stradă. Copiii pot refuza ofertele, însă riscă să fie insultați şi reproşați. [127, p. 20]

Dreptul internațional mandatează un anumit număr de protecții pentru copiii prizonieri în război. Oricum, prevederile relevante pot fi regăsite în mai multe tratate internaționale. Acest fapt nu constituie o problemă în sine atât timp, cât toate statele lumii, înafară de SUA, sunt părți la Convenția cu privire la drepturile copilului.

Totodată, concilierea celor permise de dreptul internațional umanitar şi prevederile Convenției cu privire la drepturile copilului nu este făcută întotdeauna fără probleme. Din prevederile articolului 31 din Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, putem deduce concluzia, că nu există careva impedimente pentru aplicarea Convenției cu privire la drepturile copilului în vederea interpretării prevederilor Protocolului adițional I şi Protocolului adițional II la Convențiile de la Geneva care reglementează situația copiilor deținuți sau internați din motive ce au legătură cu un conflict armat. [129, p. 5]

Suplimentar, în dreptul internațional umanitar a apărut necesitatea de a găsi răspunsul la întrebarea: în ce circumstanțe un copil soldat poate fi persecutat şi pedepsit pentru activitățile sale? Copiii soldați sunt de cele mai dese ori utilizați în conflictele armate interne, în care nu se cunoaşte conceptul de combatant legal, fapt ce garantează imunitatea de persecutare pentru acțiunile referitoare la conflictul armat. În anumite cazuri, copilul este recrutat, în special, pentru

lipsa lor de maturitate şi, ca consecinţă, ei devin mai labili şi pot fi convinşi mai uşor să comită atrocităţi. [129, p. 6]

Reglementările internaţionale ezită să stabilească vârsta minimă pentru răspunderea penală. Protocolul adiţional la acest capitol nu conţine careva reglementări. Convenţia cu privire la drepturile copilului cere statelor să stabilească vârsta minimă pentru răspunderea penală, însă ea nu-şi propune să fixeze care ar trebui să fie aceasta.

Totodată, Comitetul pentru Drepturile Copilului nu a mers mai departe de a constata că vărsta minimă pentru răspunderea penală fixată la mai puţin de 12 ani nu este ”internaţional acceptabilă”. Totuşi astăzi pare a fi cert faptul că pentru prejudiciile suportate în cadrul conflictelor armate, copilul este în drept să beneficieze atât de protecţia oferită de dreptul internaţional umanitar, precum şi de cea oferită de Convenţia cu privire la drepturile copilului.

De exemplu, la elaborarea Statutului Tribunalului special pentru Sierra Leone, unicul tribunal internaţional al cărui statut prevede în mod expres judecarea persoanelor pentru crimele comise atunci când erau copii, Secretarul General al Naţiunilor Unite, Consiliul de Securitate şi Guvernul Sierra Leone au căzut de acord ca acuzaţii să fie trataţi ”în conformitate cu standardele în materia drepturilor omului, inclusiv cele referitoare la drepturile copilului”. [129, p. 5-6]

Poziţia iniţială a Administraţiei SUA în lupta contra Al-Qaeda a fost fixată ca conflict armat internaţional, însă acesta nu face parte din categoria conflictelor armate reglementate de convenţiile de la Geneva.

Persoanele deţinute au fost considerate ca ”combatanţi ilegali”, neavând dreptul la protecţia de care beneficiază prizonierii de război sau persoanele civile. [129, p. 7] Estimăm, însă, această poziţie ca fiind una nefundamentată din punct de vedere juridic, dar şi ştiinţific, noţiunea de ”combatant ilegal” fiind una extrem de discutată în rândul cercurilor ştiinţifice în domeniu. [16, p. 39]

Dreptul conflictelor armate nu defineşte cu precizie vârsta la care combatantul este considerat copil sau adult. Normele general acceptate, inclusiv convenţiile de la Geneva şi alte protocoale internaţionale la care SUA sunt parte, nespecificând situaţia combatanţilor minori, recunosc că în timpul unui conflict armat persoanele civile şi indivizii cu vârsta mai mică de 15 ani trebuie trataţi diferit de persoanele mature.

Trei deţinuţi afganezi transferaţi în închisoarea Guantanamo Bay, având vârsta cuprinsă între 13 şi 15 ani au avut parte de condiţii de detenţie speciale, corespunzătoare vârstei lor. Situaţia a fost confirmată de purtătorul de cuvânt al Pentagonului: ”Recunoaştem că cerinţele speciale ale deţinuţilor minori şi circumstanţele nefericite afectează grav destinele lor fragede. A fost depus tot efortul pentru a le asigura un mediu sigur de orice influenţă a deţinuţilor mai în

vârstă". Minorilor le-a fost respectat dreptul la educație, fiindu-le organizate cursuri de engleză, arabă, matematică, ştiințe, artă şi Islam; ei au jucat fotbal, baschet; au vizionat filme; iar printre aceste activități copiii au fost interogați asupra cunoaşterii Al-Qaeda şi Talibanilor. Cei trei deținuți au fost eliberați şi repatriați în Afganistan în ianuarie 2004, iar ulterior fiind intervievați de jurnaliști, au vorbit pozitiv despre perioada captivității lor. [129, p. 8]

Subiectul deținerii copiilor minori capturați în Războiul contra Terorismului purtat de SUA a fost pe larg mediatizat, fiind implicate mai multe organizații nonguvernamentale specializate în protecția copiilor. Situația reală, grație lor, a devenit mult mai transparentă. Astfel, în răspunsul scris la întrebarea adresată de Comisia pentru drepturile copilului, Departamentul de Stat al SUA a declarat că începând cu anul 2002 circa 2500 persoane sub vârsta de 18 ani la momentul reținerii au fost deținuți în Guantanamo, Afganistan şi Irac.

Începând cu anul 2002, SUA au reținut circa 90 copii în Afganistan. Din anul 2003 au fost reținuți aproximativ 2400 copii în Irac, dintre care 500 au fost deținuți până în aprilie 2008. În răspunsul SUA a fost indicat că aceşti copii au fost deținuți, deoarece participau activ la ostilitățile contra SUA şi forțele Coaliției. [129, p. 10]

În toate cazurile, în caz de necesitate, copiilor le-a fost acordată asistența medicală în mod separat de populația adultă deținută, copiii fiind subiectul programelor speciale de protecție. Copiii au primit asistență medicală de la profesioniştii care recunosc că datorită necesităților lor, ei au nevoie de îngrijire specială.

În august 2007 Centrul Educației Juvenile a fost deschis în Câmpul Cropper din Irac, având misiunea de a asigura instruirea copiilor deținuți în baza unui curriculum fixat în colaborare cu Ministerul Irachian al Educației. Astfel, toți deținuții minori au avut acces la educația de bază de gradul 1-6, după un curriculum axat pe 6 subiecte: citirea, scrierea limbii arabe, instruirea matematică de la simplele exerciții până la ecuațiile algebrice; istoria şi ştiințele sociale, începând cu cele ale Iracului, ulteior cele ale lumii; ştiințele Pământului şi biologia; instruirea civică a Guvernului irakian şi instruirea de bază în litere, numere, frazele limbii engleze. [129, p. 11-12]

Pornind de la starea reală a lucrurilor, când copiii soldați sunt un fenomen ce acompaniază coflictele contemporane, suntem impuşi să dăm răspuns la întrebarea: dacă copiii participă activ la ostilități, cum vor răspunde ei pentru infracțiunile comise?

Dacă de acum încolo responsabilitatea penală a unui individ care a recrutat sau folosit un copil cu vârsta sub 15 ani este clar stabilită, nu trebuie să omitem nici responsabilitatea aceleiaşi persoane, în calitatea sa de superior ierarhic al copilului, pentru actele comise de copil. [81]

Articolul 28 al Statutului de la Roma întitulat ”Răspunderea şefilor militari şi a altor superiori ierarhici” prevede:

În afară de alte motive de responsabilitate penală potrivit prezentului statut pentru crimele ce ţin de competenţa Curţii:

a) un şef militar sau o persoană care deţine efectiv funcţia de şef militar răspunde penal pentru crimele ce ţin de competenţa Curţii, comise de forţele plasate sub comandă şi controlul său efectiv sau sub autoritatea şi controlul său efectiv, după caz, dacă nu a exercitat controlul care se cuvenea asupra forţelor în cazurile în care:

(i) acest şef militar sau această persoană ştia ori, datorită circumstanțelor, ar fi trebuit să ştie că aceste forțe comiteau sau urmau sa comită aceste crime; şi

(ii) acest şef militar sau această persoană nu a luat toate măsurile necesare şi rezonabile care erau în puterea sa pentru a împiedica sau a reprima executarea ori pentru a raporta autorităţilor competente în scopurile anchetei şi urmăririi;

b) în ceea ce priveşte relaţiile dintre superiorul ierarhic şi subordonaţi, neprevăzute la lit. a), superiorul ierarhic răspunde pentru crimele ce ţin de competenţa Curţii, comise de subordonaţii plasaţi sub autoritatea şi sub controlul său efectiv, dacă nu a exercitat controlul care se cuvenea asupra acestor subordonaţi în cazurile în care:

(i) superiorul ştia că aceşti subordonaţi comiteau sau urmau să comită aceste crime ori a neglijat în mod deliberat să ţină seama de informaţiile care indicau aceasta în mod clar;

(ii) aceste crime erau legate de activităţi ce ţineau de responsabilitatea sa şi de controlul său efectiv; şi

(iii) superiorul ierarhic nu a luat toate măsurile necesare şi rezonabile care erau în puterea sa pentru a împiedica sau a reprima executarea ori pentru a raporta autorităţilor competente în scopurile anchetei şi urmăririi”. [93]

Un copil poate el însuşi să comită acte care să constituie o infracțiune gravă în dreptul internațional umanitar. Dacă, în anumite condiții, acest copil poate fi responsabil din punct de vedere penal, superiorul său va putea fi, la rândul lui, să răspundă pentru actele copilului-soldat. [9]

Statutul Curții Penale Internaționale, 1998 în articolul 26 prevede: „*Curtea nu are competenta față de o persoana sub vârsta de 18 ani in momentul pretinsei comiteri a unei crime*”. [93]

Aşa cum o indică şi formularea sa, articolul vrea să delimiteze competența Curții şi nu constituie o regulă de drept internațional. Într-adevăr, responsabilitatea penală a unui copil pentru genocid, crime împotriva umanității sau crime de război nu este exclusă, în principiu, de dreptul internațional.

În practică, este posibil ca majoritatea copiilor să nu posede *mens rea* (elementul subiectiv al crimei). Crima de genocid, de exemplu, implică ,,intenția de a distruge, în întregime sau parțial, un grup național, etnic, rasial sau religios, aşa cum e el" (Statutul CPI, art.6). Este cazul tuturor copiilor acuzați de genocid în Rwanda. [9]

Din contră, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37] face trimitere la infracțiunile de drept penal legate de acțiuni sau de omisiuni interzise de dreptul internațional. Această referință rezultă în urma unei lecturi *a contrario* a art.40 (2) al Convenției: ,,statele participante veghează în special: (a) ca nici un copil să nu fie suspectat, acuzat sau incriminat de legea penală pe baza acțiunilor sau omisiunilor ce nu erau interzise de dreptul național sau internațional în momentul în care ele au fost comise". [9]

Lucrările pregătitoare ale Statutului Curții Penale Internaționale arată că statele au adoptat soluția art.26 pentru a nu risca nici un conflict între Statut şi jurisdicțiile naționale în ceea ce priveşte vârsta minimă a responsabilității penale.

Citit în lumina principiului complementarității jurisdicției Curții în raport cu jurisdicțiile naționale, art.26 lasă jurisdicțiilor naționale sarcina de a judeca minorii. În fața jurisdicțiilor naționale, copiii-soldați presupuşi, responsabili de crime de drept internațional vor fi judecați ca şi alți copii în conflict cu legea. Aici este clară referirea la justiția civilă, dar trebuie, de asemenea, remarcat că acei copii de mai puțin de 18 ani încorporați în forțele armate sunt supuşi justiției militare, fără ca nici un instrument internațional să poată să remedieze în mod explicit acest lucru. De aceea, e necesar să se vegheze ca un sistem legal militar să fie compatibil cu normele internaționale cu privire la copil, asigurându-se bineînțeles de: verificarea vârstei copilului, predominarea interesului superior al copilului, verificarea condițiilor de detenție şi respectarea dispozițiilor Dreptului Internațional Umanitar şi a Dreptului Omului, respectarea interzicerii la pedeapsa capitală, existența pedepselor cu caracter educativ şi nu doar punitive şi disciplinare. [9]

Toate normele internaționale şi regionale privind administrarea justiției juvenile vor trebui să fie respectate. Vom invoca în acest sens: art.14 (4) al Pactului internațional cu privire la drepturile civile şi politice, 1966: ,,*Procedura aplicabilă tinerilor care nu sunt încă majori în ceea ce priveşte legea penală va ține cont de vârsta acestora şi interesul pe care îl prezintă reeducarea lor*". [70]

Norme asemănătoare sunt stabilite de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 în special în art.40 (1): *orice copil în conflict cu legea penală are dreptul la un tratament care „să fie de natură să favorizeze sensul demnității şi valorii personale, care să întărească respectul pentru Drepturile Omului şi libertățile fundamentale ale oamenilor şi care să țină cont de vârstă, precum şi de necesitatea de a facilita integrarea acestuia în societate şi asumarea unui rol constructiv în sânul acesteia”*. [37]

În particular, legislația națională va trebui să prevadă o vârstă limită, sub care copilul nu este responsabil penal. În plus, procedura în fața jurisdicției naționale va trebui să garanteze, *inter alia*, dreptul de a fi audiat, dreptul de a avea un proces echitabil, dreptul de a fi tratat de către autorități şi instituțiile special concepute pentru copii şi adaptate nevoilor lor. În cadrul unei proceduri de respectare a drepturilor lor, copiii-soldați vor putea astfel să facă apel la eventuale circumstanțe atenuante, precum acelea de a fi fost drogați sau constrânşi să acționeze împotriva voinței lor. În orice caz, o condamnare la pedeapsa cu moartea nu poate fi pronunțată (nici, *a fortiori*, executată) în cazul persoanelor care au mai puțin de 18 ani în momentul comiterii infracțiunii. [9]

Vârsta fragedă a copiilor-soldați nu este singurul element ce trebuie luat în considerare atunci când se evaluează problema responsabilității lor penale. Copiii-soldați, cel puțin cei care au mai puțin de 15 ani, sunt în primul rând victimele unei crime de război, pentru motivul recrutării şi folosirii pentru a participa la ostilități. Luând în considerare acest fapt, anumiți autori susțin că miza judecării copiilor-soldați minori de 15 ani va sfârşi prin a-i face victime pentru a doua oară. Coerența dreptului ar impune astfel, ca tribunalele naționale să nu judece decât copiii a căror recrutare şi participare la ostilități sunt tolerate de dreptul internațional, de exemplu copiii între 16 şi 18 ani, înrolați voluntar în forțele armate ale unei țări a cărei legislație permite acest tip de recrutare. Această exigență a coerenței, împreună cu faptul că aceşti copii cu vârste mai mici de 15 ani nu posedă, în general, o capacitate foarte mare de discernământ, ar trebui să determine legislatorul național să fixeze cel puțin la 15 ani vârsta responsabilității penale pentru crime de drept internațional.

Pentru a înlătura copiilor traumatismul unei trimiteri în judecată, anumiți autori sugerează alternativa unei amnistii, aplicabilă exclusiv copiilor şi însoțită de un program de reabilitare. O amnistie generală care este limitată în două privințe: în primul rând, aplicabilă doar copiilor şi, în al doilea rând, plasarea copiilor într-un program educațional de reabilitare pentru a face integrarea lor – urmează aceeaşi linie a legilor internaționale cu privire la drepturile umanitare internaționale ale omului şi este, de asemenea, o abordare practică ce ia în considerare atât

resursele disponibile după terminarea conflictului, cât şi implementarea pe viitor a unei generații de ,,băieți pierduți" fără educație sau priceperi. [9]

Totuşi, se pare că un alt gen de considerații trebuie făcut înaintea celor deja precizate. Ca regulă generală, dreptul internațional nu apreciază că procedura judiciară este cea mai bună soluție pentru comportamentul copiilor suspectați, acuzați sau învinuiți de infracțiuni de drept penal. Or, art.40 (3), lit. (b), al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37] prevede că măsurile pentru a trata copiii în conflict cu legea penală fără a recurge la procedura judiciară ar trebui să fie luate de fiecare dată când aceasta ar fi posibil sau de dorit, fiind în acelaşi timp subînțeles faptul că drepturile omului şi garanțiile legale să fie amplu respectate. Regula 11(1) a Regulilor de la Beijing sugerează: ,,1. Se va încerca, în măsura posibilului, să se trateze cazul delicvenților juvenili evitând recurgerea la o procedură în fața autorității competente". [9]

Procedurile extrajudiciare, precum programele comunitare, în special de supraveghere şi orientare temporară, pot să răspundă mai bine imperativului interesului copilului, chiar şi în cazul delictelor celor mai grave. Recurgerea la mijloace extrajudiciare permite evitarea consecințelor negative ale unei proceduri normale în administrarea justiției pentru minori (de exemplu, pecetea unei condamnări şi a unei judecări).

Sunt circumstanțe singulare ale fiecărui caz care justifică recurgerea la mijloace extrajudiciare, chiar atunci când au fost comise delicte din cele mai grave (primul delict, act comis sub presiunea unei bande, etc.). [9]

Ținând cont de momentele susmenționate, autorii contemporani au identificat o serie de strategii efective în vederea soluționării problemei copiilor soldați. În continuare prezentăm succint principalele instrumente, ce vor fi analizate detaliat în capitolul ce urmează:

1. încetarea conflictului armat. Comunitatea internațională trebuie să-şi concentreze atenția asupra încetării conflictului pentru a reduce cererea pentru copii soldați, prevenirea recrutării, demobilizarea şi reabilitarea copiilor soldați. Aceasta se prezintă ca fiind cea mai efectivă strategie pentru reducerea utilizării copiilor în război. Procesul de demobilizare şi reabilitare a copiilor soldați trebuie să înceapă odată cu încetarea conflictului în care ei sunt implicați.
2. prevenirea recrutării. Dacă încetarea conflictului armat nu este posibilă, atunci comunitatea internațională trebuie să susțină eforturile naționale şi cele ale comunităților în încercările de a preveni recrutarea copiilor de către forțele şi grupurile armate. Aceasta ar putea implica, de exemplu, monitorizarea localităților rurale şi a satelor pentru a le face mai sigure pentru copii; oricum acestea sunt strategii de termen scurt. Politicile de lungă durată ar trebui să

implementeze oportunități economice în alte părți ale țării implicate într-un conflict armat, pentru a oferi populației alternative mai constructive decât lupta.

3. implementarea metodologiei de identificare. Este dificil de a identifica copiii soldați printre membrii forțelor armate. Utilizarea vârstei minime pentru recrutare este un prim pas pozitiv, totuşi, este necesar de a nu o utiliza arbitrar, ci de a ține cont şi de o serie de alți factori, cum ar fi valorile sociale şi culturale.
4. demobilizarea, reabilitarea şi reintegrarea. Atunci când copilul soldat este identificat, comunitatea internațională poate utiliza metode centralizate şi descentralizate pentru a demobiliza, reabilita şi reintegra acest copil. Organizațiile internaționale, statele şi organizațiile neguvernamentale internaționale vor asigura şi asistență, şi resursele necesare comunităților locale, familiilor pentru a reunifica şi reintegra cu succes foştii copii soldați.
5. acordarea resurselor pentru educație. În final, actorii internaționali trebuie să acorde resurse financiare considerabile şi asistență tehnică pentru a instituționaliza educația formală şi neformală a copiilor soldați demobilizați. Aceste programe pot constitui capacitatea pentru foştii soldați de a profita la maxim de oportunitățile economice, politice, sociale de lungă durată în cadrul procesului de reintegrare. [127, p. 22-23]

Ținând cont de starea reală a vieții internaționale, Consiliul de Securitate a ONU a chemat statele să sporească efortul de încetarea utilizării copiilor în calitate de combatanți în conflictele armate.

În mandatul operațiunilor de menținere a păcii deja se includ sarcina protecției copiilor, iar în componența mai multor misiuni de menținere a păcii, spre exemplu în Republica Democrată Congo şi în Cote d'Ivoire intră specialişti civili pentru protecția copiilor.

La fel, este necesar ca în cadrul negocierilor cu privire la situația copiilor în cadrul conflictelor armate să participe toate părțile beligerante.

În ce priveşte subiecții nestatali, participarea lor la asemenea negocieri nu trebuie să le afecteze statutul lor politic sau juridic şi trebuie realizată cu acordul guvernului respectiv.

Cu referire la aceşti subiecți, se vor răsfrânge regulile de purtare a conflictelor armate stabilite de Convențiile de la Geneva şi alte documente de drept internațional în materie, pe care subiecții le vor respecta. [110]

2.5. Protecția copiilor în dreptul internațional umanitar prin prisma conflictelor armate contemporane

În contextul subiectului cercetat, estimăm util să ne expunem asupra precizărilor de ordin

terminologic. Or, această determinare ne va permite pe parcursul prezentului studiu să expunem corect materia – obiect al prezentului studiu. [62, p.36]

Unii autori analizând aspecte de drept umanitar, inclusiv cele legate de protecția drepturilor copiilor în conflictele armate, folosesc termenul ”război”. Originea cuvântului ”bellum” (război) provine din vechiul cuvânt ”duellum”. După cum arătau elinii, ”bellum” este legat de prezența unei mulțimi care se înfruntă în luptă. [62, p. 35].

Războiul este definit ca un fenomen social-politic, determinat de o cauzalitate complexă, constând în confruntarea violentă a unor colectivități, popoare, state. Noi, însă, ne vom ralia tendinței ce predomină în literatura de specialitate şi vom opera cu termenul ”conflict armat” pentru desemnarea fenomenului social-politic complex ce presupune confruntarea violentă a colectivităților.

Este de înțeles, că obiectivul lumii postbelic, al acelei lumi care a trăit zilele celui mai cumplit holocaust din întreaga istorie, trebuia să-l constituie excluderea războaielor din viața societății. [27, p. 152]

Dacă până în secolul XX, pierderile în rândurile populației civile în timp de conflict armat erau minore (1 civil la 10 combatanți sau mai puțin), în Primul Război Mondial şi în cel de-al doilea pierderile în rândul populației civile au fost sensibil egale cu cele din rândurile combatanților. În conflictele armate recente se înregistrează pierderi de 10 ori (uneori de 20 ori) mai mari în rândurile civililor, decât în cel a combatanților. [8, p. 7] Astfel, în cele peste 150 de conflicte armate ce au avut loc în perioada anilor 1945-1982, au fost omorâte circa 20 milioane persoane, majoritatea dintre care au fost femei şi copii.

În anii 90 doar conflictele armate interne au provocat moartea a peste 1,5 milioane copii, iar alte 5 milioane au fost nevoiți să se refugieze pentru a evita consecințele nefaste. În anul 1986 în Angola şi Mozambic 140 000 copii (ce reprezentau 45% din mortalitatea infantilă din aceste state) au decedat ca urmare a conflictelor armate şi a consecințelor acestora. [137, p. 810]

Dezbaterile de la Geneva din anul 1948 al căror obiect l-a constituit pregătirea şi adoptarea convențiilor pentru protecția victimelor conflictelor armate au debutat la un interval relativ scurt de la terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, adică într-un moment în care conştiința omenirii, a opiniei publice mondiale era profund marcată, mai mult decât oricând, de ororile conflagrației mondiale în general, de holocaustul nazist în special. Era o perioadă când, dincolo de sentimentele de durere sau compasiune pentru victimele masacrelor ori rudele acestora, îşi făceau loc aspirațiile de reprimare justițiară a criminalilor naționali sau internaționali – proceselor de judecată de la Nürnberg şi Tokio le-au succedat o suită de procese naționale intentate în mai multe state, în principal colaboraționiştilor la politica nazistă. [46, p. 91]

Protecția copiilor în timp de război a fost, este şi va fi problema centrală a oricărui stat şi a oricărui combatant sau necombatant. Şi asta, pentru bunul şi simplul motiv că aceste persoane inocente nu au puterea să se apere singure. Rămâne o obligație juridică (şi nu numai juridică) şi o datorie de mare moralitate a celor mari. [8, p. 325]

Astăzi o acțiune umanitară nereuşită umbreşte rezultatele a zece acțiuni reuşite. Mecanismele simple de altădată nu mai dau rezultate. În prezent, valorile umane au devenit o sintagmă numai filosofică, iar acolo oamenii obişnuiți nu pot să ajungă. S-a creat un vid moral, greu de acceptat de comunitatea internațională.

Valorile general umane par să fie ascunse generațiilor actuale. Totul este trist, oamenii sunt umiliți peste tot. În ultimii zece ani au fost ucişi în jur de două milioane de copii – grea povară pentru omenire. Două milioane de copii ucişi ar putea însemna 1 000 trenuri pline cu copii duşi în fața plutonului de execuție, sau 666 nave ”Titanic” scufundate de lumea civilizată, sau 4 orașe a cite 500 000 de copii peste care este aruncată bomba atomică. Imaginea este şi mai sumbră, dacă luăm în calcul cele 6 milioane copii răniți în aceeaşi perioadă, precum şi alte milioane supuşi violențelor sexuale. [8, p. 108-109]

Un alt aspect al protecției copiilor afectați de ostilități este problema refugiaților, care atinge cote alarmante, din ce în ce mai mulți copii iau parte activă la desfăşurarea conflictelor armate din toate zonele globului. La nivelul anului 1992, pe glob, peste 200 000 copii participau direct la desfăşurarea conflictelor armate, cifra fiind, în prezent în creştere. [8, p. 7]

În prezent se cunosc două tipuri de conflicte armate: conflictul armat internațional şi conflictul armat fără caracter internațional. Conflictul armat internațional îşi găseşte reglementarea, în principal, în Convențiile de la Haga din 1907 [32], în cele patru Convenții de la Geneva din 1949 [33], [34], [35], [36] şi în Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 1977 [76].

Conflictul armat fără caracter internațional este reglementat de articolul 3 comun pentru toate cele patru Convenții de la Geneva din 1949, precum şi de Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 1977 [77].

Trebuie precizat faptul, că nici o prevedere din actele normative internaționale în vigoare nu împiedică Părțile (atât în cadrul conflictelor armate internaționale, cât şi în cele fără caracter internațional) să aducă un plus de reglementare sau de protecție, fie prin tratate (bilaterale sau multilaterale – cu arie restrânsă de acțiune), încheiate încă din timp de pace, fie prin înțelegeri intervenite în timpul desfăşurării conflictului armat. Aducerea unui plus de reglementare sau

protecție nu înseamnă însă, nicidecum, restrângerea sau anularea unor prevederi ale tratatelor internaționale în vigoare. [8, p. 95-96]

În ultimul timp se modifică substanțial caracterul şi tactica purtării operațiunilor de luptă. Aceste modificări au creat noi amenințări la viața şi integritatea copiilor. În multe conflicte armate, în special cele din Asia şi Africa, acțiunile armate poartă un caracter intern şi sunt purtate la periferie, unde accesul este dificil.

Astfel, copiii şi alte pături vulnerabile ale populației civile deseori devin obiecte directe ale violențelor. Mii de copii mor şi sunt răniți în urma conflictelor armate, şi încă mai mulți decedează în urma foametei şi bolilor ce însoțesc conflictele. În condițiile conflictelor armate, copiii, de asemenea, sunt lipsiți de posibilitatea să realizeze alte drepturi fundamentale, inclusiv dreptul la educație şi dreptul la odihnă. [110]

O altă categorie a conflictelor armate contemporane sunt şi conflictele armate de tip asimetric care contrapun actori cu potențial militar vădit inegal. În acest context, acțiunile teroriştilor şi măsurile antiteroriste lasă urme adânci în conştiința copiilor. Atacurile săvârşite de terorişi sunt preponderent îndreptate contra populației civile şi au loc inclusiv în lăcaşele sfinte, şcoli, spitale şi alte locuri publice. Tot mai des pentru săvârşirea a asemenea atacuri se folosesc copii, inclusiv în calitate de detonatori sinucigaşi.

Ca rezultat, măsurile antiteroriste deseori, de asemenea, sunt îndreptate contra copiilor, inclusiv sub formă de arest şi reținere a suspecților de legături cu organizațiile teroriste. Mulți asemenea copii sunt reținuți timp îndelungat pentru săvârşirea unor încălcări minore, cum ar fi aruncarea cu pietre sau participare la manifestații. Într-un şir de conflicte armate în diferite regiuni ale lumii în instituțiile penitenciare sunt deținuți copii, față de care nu se aplică normele procesuale cuvenite, având loc o încălcare a standardelor internaționale de realizare a justiției față de minori. [110]

În ultimii ani caracterul conflictului armat pare să suporte modificări sub aspectul subiecților săi, care devin tot mai neomogeni şi se supun cu dificultate determinării exacte. Ei includ forțele guvernamentale armate, grupurile de rebeli sau mişcările de eliberare națională, forțele, grupurile militare ilegale.

Deseori există ”zona gri” în care ambițiile politice coincid cu activitatea criminală în dependență de timpul şi circumstanțele concrete. În acest spațiu, unde se intersectează intențiile criminale şi motivele politice, deseori se adaugă aşa fenomen cum este lupta pentru resurse economice sau materie primă, când conflictul este deseori purtat pentru a prelua controlul asupra resurselor naturale. Afară de recrutarea copiilor în calitate de combatanți şi alte acțiuni ce se

referă la categoria încălcărilor grave a drepturilor lor, copiii pot, de asemenea, fi supuşi muncii forţate în mine sau pot fi folosiţi în reţele criminale, ce se ocupă de traficul de copii. [110]

Există dovezi că răspândirea largă şi accesibilitatea armelor alimentează şi agravează conflictele armate. La fel, se cunoaşte că există legătură directă între creşterea cazurilor de utilizare a copiilor în conflictele armate şi accesibilitatea armelor, pe care le pot însuşi chiar şi copiii mici. [110]

O trăsătură caracteristică a conflictului armat contemporan sunt şi cazurile frecvente de viol a copiilor şi femeilor. Sentimentul de înjosire, ruşine pe care îl resimt victimele violenței sexuale deseori provoacă marginalizarea lor în societate, astfel, la nivelul comunităților este necesar de a realiza măsuri pentru acordarea ajutorului multilateral fetelor şi băeților ce au avut de suferit pe urma acestor acte de violență. [110]

Rapoartele de anchetă stabilite în cazul genocidului din Rwanda în anul 1994 au stabilit că practic toate femeile cu vârsta mai mare de 12 ani care au supraviețuit genocidului, au fost violate. În timpul conflictului din fosta Iugoslavie mai mult de 20 000 femei au devenit victime ale agresiunilor sexuale. [29]

Conflictele din zilele noastre se caracterizează deseori prin dezintegrarea aparatului guvernamental şi a serviciilor sociale de bază. 55 din 59 conflicte înregistrate începând cu anii 1990 se produc în interiorul frontierelor de stat. Aceste ”conflicte armate totale” lovesc fără distincție, deoarece este necesar de a afecta, a răni civilii pentru a ruina adversarul. (Anexa 5)

Totodată, nu putem vorbi de ”război” atunci când în realitate, era vorba de atacuri din partea oamenilor înarmați în oraşele din Darfur în Sudan, operațiunile de ”curățare” casă cu casă în micile oraşe din Cecenia. Jumătate din victimele conflictelor armate civile sunt copii. Un exemplu cel mai teribil în acest sens a servit drama de la Beslan (Osetia) din 1 septembrie 2004.[29]

Războaiele civile sunt spații în care aplicarea textelor internaționale nu are nici un sens pentru beligeranți. Unica pârghie de a obliga statele să acționeze în modul cuvenit este instituția răspunderii internaționale.

De exemplu, Tribunalul special pentru Sierra Leone, cu referire la copiii soldați arată că sancțiunile dure îi pot afecta pe cei care au recrutat sau utilizat copii în conflictele armate.

Evident, pornind de la cele menționate mai sus, omenirea în persoana statelor, organizațiilor internaționale interguvernamentale, dar şi a actorilor nonguvernamentali a sesizat pericolul atragerii copiilor în ostilități şi astăzi, suplimentar reglementărilor internaționale, statele încearcă să implementeze măsuri noi de protecție cum sunt:

a) protecția contra tuturor formelor de violență sexuală;

b) separarea de adulții privați de libertate, afară de cazul în care ei sunt membri a aceleiaşi familii;
c) accesul la educație, alimentare şi ocrotirea sănătății;
d) evacuarea de pe câmpul de luptă din motive de securitate;
e) reunificarea copiilor neînsoțiți cu familiile lor. [130, p.48]

Comitetul Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind Drepturile Copilului a indicat că protecția specială recunoscută copiilor pe timpul conflictelor armate include:

a) protecția copiilor în cadrul familiei;
b) asigurarea asistenței şi îngrijirii necesare;
c) accesul la alimentare, ocrotirea sănătății şi educație;
d) interzicerea torturii, abuzurilor;
e) interzicerea pedepsei capitale;
f) păstrarea mediului cultural copilăresc;
g) protecția în situațiile de privațiune de libertate;
h) asigurarea asistenței umanitare şi ajutorului copiilor în timpul conflictelor armate. [30]

După al Doilea Război Mondial, comunitatea internațională a fost martorul apariției noilor forme de conflicte armate. Mijloacele şi metodele de luptă sunt în continuă perfecționare. În prezent asistăm la un număr crescând de conflicte în care sunt antrenate atât forțele armate organizate, precum şi combatanții atipici.

Războiul modern cauzează pierderi mult mai considerabile printre civili şi, bineînțeles, în rândurile copiilor. În scopul de a ține cont de această evoluție a evenimentelor pe arena mondială, în perioada anilor 1974-1977 şi-a ținut lucrările o Conferință diplomatică, rezultatul căreia a devenit adoptarea în anul 1977 a două Protocoale adiționale la Convențiile de la Geneva - Protocolul adițional I la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate internaționale, 1977 [76] şi Protocolul adițional II la convențiile de la Geneva din 1949 cu privire la protecția victimelor din conflictele armate fără caracter internațional, 1977 [77]. Aceste instrumente au ameliorat considerabil protecția populației civile şi, în special cea a copiilor în perioada conflictelor armate.

Concluzionând abordările din acest paragraf, putem menționa că numeroasele reglementări de drept internațional umanitar stabilesc şi dezvoltă principiul protecției speciale a copiilor în timpul conflictului armat [115, p.104].

În opinia noastră, o protecție reuşită trebuie să se bazeze pe ceea ce este mai bun într-o ființă umană – nevoia ei naturală de a proteja copiii şi simțul dreptății – şi să ofere soluții practice pentru rezolvarea problemelor. [56, p.49]

Investigațiile confirmă că este fundamental să se ia măsuri pentru rezolvarea problemei copiilor implicați în conflictele armate, deoarece viitorul aparține copiilor, dar şi pentru că aceştia au drepturi aşa cum se prevede în toate acele instrumente internaționale, regionale sau naționale privind drepturile omului care au făcut obiectul prezentului studiu.

2.6. Concluzii la capitolul 2

Recrutarea copiilor există încă din antichitate, dar a început să fie privită ca factor negativ abia la sfârşitul secolului XX ca rezultat al schimbării caracterului şi metodelor de purtare a conflictelor armate.

Copiii au început să participe direct la ostilități, au fost învățați să folosească armele şi explozivele. În prezent, în conflictele armate sunt atraşi circa 250 000 copii. Doar în ultimii zece ani aproximativ 2 milioane copii au fost omorâți în timpul conflictelor armate şi 6 milioane copii au fost mutilați. [131]

Drepturile copiilor în conflictele armate pot fi mai eficient realizate odată cu satisfacerea următoarelor condiții: drepturile sunt cuprinse în actele normative internaționale cu caracter regional şi universal, precum şi în tratatele internaționale locale; drepturile sunt reflectate şi strict determinate în legislația națională şi au mecanisme efective de aplicare şi executare; drepturilor respective le corespund toate celelalte elemente componente ale instituției protecției drepturilor copilului în război (obligațiile altor subiecți, garanțiile etc.); drepturile sunt reflectate în legi prin posibilitatea prestabilită de alegere dintre multitudinea mijloacelor rezultative de protecție.

Regulile de drept internațional ce protejează copiii în conflictele armate, după cum rezultă din prevederile Convențiilor de la Geneva din 1949 [33], [34], [35], [36], Protocoalele adiționale I şi II din 1977 la Convențiile de la Geneva [76], [77], Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37]; Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989 [75] sunt următoarele:

- Copiilor trebuie să le fie garantate drepturile fundamentale în perioada conflictelor armate: este interzisă împiedicarea trecerii libere a produselor alimentare de primă necesitate, hainelor şi medicamentelor destinate copiilor sub vârsta de 15 ani; lăuzelor sau mamelor cu copii sugari, precum şi mamelor cu copii mai mici de 7 ani; va fi acordată prioritate copiilor în distribuirea ajutoarelor umanitare; este interzisă crearea foametei în rândul civililor în calitate de metodă de luptă; este interzis atacul obiectelor indispensabile supraveţuirii populației civile (rezerve de produse alimentare, surse de apă, spitale etc.); copiilor şi altor grupuri vulnerabile

trebuie să le fie acordată prioritate în timpul evacuării din zonele de conflict; precum şi accesul la asistența medicală necesară.

- Copiii trebuie protejați contra violenței în perioada conflictelor armate: persoanele civile întotdeauna trebuie să fie distinse de combatanți şi nu trebuie să devină țintă a atacurilor; copiilor, în calitate de parte a grupului vulnerabil, ce include femei însărcinate, lăuze, bolnavi şi persoane în vârstă etc. trebuie să le fie acordat un respect special şi protecție contra abuzurilor de orice natură; anumite mijloace de război sunt interzise – arme chimice, arme biologice, laserul de luptă, minele antipersonal etc.; este interzisă violența sexuală; strămutarea forțată a populației civile este interzisă, inclusiv aşa-numita ”purificare etnică”; nimeni nu va deveni subiectul torturii fizice şi psihice, pedepselor corporale sau tratamentelor inumane ori degradante; copiii cu vârsta de până la 15 ani nu vor fi recrutați de forțele armate şi nu li se va permite participarea la ostilități; dacă copiii au fost recrutați în mod ilegal sau utilizați în ostilități, ei trebuie să fie demobilizați şi să le fie asigurat accesul la asistența necesară pentru recuperarea lor fizică şi psihologică, precum şi reintegrarea lor socială; este interzisă aplicarea pedepsei capitale față de persoanele care la momentul săvârşirii infracțiunilor internaționale aveau mai puțin de 18 ani.
- Copiii capturați sau separați de familiile lor în perioada conflictelor armate sunt în drept să primească protecție specială şi asistență; părțile beligerante sunt obligate, în măsura posibilului, să păstreze membrii familiei împreună în cadrul internării; dacă copiii arestați, deținuți sau internați nu pot fi lăsați să stea împreună cu membrii familiilor lor, atunci ei vor fi ținuți separat de adulți; precum şi se va păstra separarea pe gen; femeile gravide şi lăuzele precum şi copiii cu vârsta de până la 15 ani trebuie asigurați cu hrană suplimentară ținând cont de necesitățile lor fiziologice; copilul deținut trebuie să aibă contact direct, regulat şi frecvent cu familia sa; familiile au dreptul să cunoască soarta rudelor sale; trebuie realizate eforturi în vederea identificării copiilor orfani sau separați, înregistrării lor cu scopul reîntregirii familiilor; copilul trebuie să fie capabil să-şi continue studiile inclusiv în locurile de detenție, precum şi în afara lor, sub supravegherea persoanelor cu tradiții culturale similare; mediul cultural al copilului trebuie păstrat, inclusiv valorile morale, religia, cultura şi tradițiile în care copilul a fost crescut [126].

3. RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU IMPLICAREA COPIILOR ÎN CONFLICTELE ARMATE

3.1. Recrutarea copiilor-combatanți – crimă internațională de război

Crimele de război şi crimele contra umanității, denumite generic crime internaționale, datorită gradului sporit de pericol pentru existența statelor şi a populațiilor, au fost scoase în afara legii şi, pentru a împiedica şi descuraja comiterea lor, a fost creată o ramură juridică nouă – Dreptul internațional penal.

Crimele de război constituie o categorie importantă de fapte penale prin care se încalcă în mod grav regulile stabilite prin tratatele internaționale sau cu caracter cutumiar, referitoare la modul de desfăşurare a conflictului armat şi la protecția anumitor categorii de persoane şi de bunuri în cadrul acestuia. [7, p. 102]

Termenul *crimă de război* este o expresie care desemnează încălcarea normelor de purtare a războiului de către orice persoană sau persoane, militare sau civile. Principiile şi normele de drept internațional, referitoare la conducerea ostilităților, la mijloacele şi metodele de luptă, la care se recurge în conflictul armat, inclusiv la limitele în care acestea pot fi folosite, ca şi cele privind protecția, în condițiile speciale ale acțiunilor de luptă, a anumitor categorii de persoane şi bunuri, se aplică în mod egal şi nediferențiat tuturor părților implicate în conflict, menirea acestor reguli fiind de a limita efectele distrugătoare ale confruntărilor militare şi de a împiedica producerea de distrugeri inutile, de a umaniza recurgerea la forța armelor şi de a determina pe combatanți de a se abține de la exces, dincolo de orice rațiune şi justificare.

Crimele de război sunt condamnabile în temeiuri morale, etice sau religioase, întrucât ele constituie încălcări ale normelor legale, având drept rezultat lezarea celor nevinovați şi neprotejați, duc la degradarea scopurilor şi principiilor beligeranților, sunt cauză a slăbirii disciplinei propriilor forțe militare, afectează relațiile cu alte state şi pot cauza represalii din partea oponenților. [5, p. 16]

La sfârşitul Primului Război Mondial conceptele de crimă internaţională, criminali de război şi răspunderea penală internaţională erau deja conturate în dreptul internaţional. Pe baza acestora au fost formulate acuzaţiile împotriva unor persoane prin Tratatul de la Versailles şi au fost pedepsiţi principalii criminali de război după al Doilea Război Mondial. În acest sens, termenul de *crimă de război* este o expresie care desemnează încălcarea normelor de purtare a războiului de către orice persoană sau persoane militare sau civile. [7, p.103]

Sfera crimelor de război a fost extinsă considerabil prin Convențiile I, II, III, IV de la Geneva din 1949 [33], [34], [35], [36] şi prin Protocoalele adiționale I şi II la aceste Convenții

din 1977 [76], [77]. În Convenții se specifică că în conflictele armate sunt interzise oricând şi oriunde: luarea de ostatici, execuțiile fără judecată, tortura şi orice tratament crud şi dezonorant. De asemenea, convențiile prevăd în mod categoric obligația statelor de a urmări şi pedepsi persoanele care se fac vinovate de comiterea crimelor de război.

Pornind de la principii general recunoscute în materie, de incriminare şi jurisdicție în privința crimelor de război, Convențiile de la Geneva au stabilit obligația statelor de a adopta legislația necesară pentru pedepsirea infracțiunilor grave pe care le prevăd, de a căuta persoanele vinovate şi de a le deferi tribunalelor sale, indiferent de naționalitate, potrivit principiului represiunii universale. [5, p.16]

Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76], stabileşte următoarele fapte ca fiind infracțiuni grave:

- îndreptarea atacurilor împotriva populației civile;
- lansarea de atacuri nediscriminatorii, afectând populația civilă sau bunurile sale;
- atacarea instalațiilor ce conțin forțe periculoase (baraje, hidrocentrale, centrale electrice nucleare, etc.);
- atacarea localităților neapărate şi a zonelor demilitarizate;
- atacarea unei persoane scoase din luptă;
- folosirea cu perfidie a emblemelor şi semnelor Crucii Roşii. [5, p.17]

Semnificativ este şi faptul că Protocolul I din 1977 de la Geneva incriminează practicile de apartheid. [5, p.17]

Scopul Protocolului adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977 [76] nu este de a înlocui sistemul represiv al Convențiilor din 1949, ci de a-l dezvolta şi consolida. Protocolul proclamă ca infracțiuni grave acțiunile definite ca atare de Convențiile de la Geneva, la care adaugă noi infracțiuni grave, extinzându-le la noi categorii de persoane şi bunuri. Protocolul I de la Geneva din 1977, deşi nu reprezintă un maximum dorit, constituie un compromis satisfăcător, crimele de război ocupând un loc distinct în dreptul internațional umanitar. [5, p.17]

Datorită gradului de pericol ridicat pe care îl reprezintă, crimele de război şi crimele contra umanității au fost declarate imprescriptibile. Aceasta presupune că făptuitorii lor pot fi urmăriți şi judecați oricând, indiferent de timpul trecut de la comiterea acestora. Principiul imprescriptibilității acestor crime a fost consacrat într-o serie de instrumente postbelice, printre care şi Convenția ONU asupra imprescriptibilității crimelor de război şi crimelor contra umanității. [5, p.18]

Desigur, lista încălcărilor principiilor şi normelor convenţionale şi a interdicţiilor exprese privind utilizarea unor anumite arme care sunt considerate crime internaţionale rămâne deschisă şi ea va fi, fără îndoială, tot mai completă în anii ce vin, fie pe calea incriminării directe în baza unor convenţii internaţionale, fie prin convenirea unor dispoziţii ca să oblige statele să includă în legislaţia lor naţională incriminarea faptelor interzise prin convenţii internaţionale. Un exemplu elocvent în acest sens serveşte Convenţia privind muniţiile cu fragmentare, deschisă spre semnare la Oslo la 03 decembrie 2008, care interzice utilizarea muniţiilor care se împrăştie sau eliberează submuniţii explosive, fiecare cântărind mai puţin decât 20 kg şi include acele submuniţii explosive. [7, p.112]

În concluzie, putem menţiona că crimele de război constituie o categorie importantă de fapte penale, prin care se încalcă, în mod grav, regulile stabilite prin tratatele internaţionale sau cu caracter cutumiar, referitoare la modul de desfăşurare a conflictului armat şi la protecţia anumitor categorii de persoane şi bunuri în cadrul acestuia. [7, p.112]

Crimele de război sunt condamnabile pe temeiuri morale, etice sau religioase, întrucât ele constituie încălcări ale normelor legale, au drept rezultat lezarea celor nevinovaţi şi neprotejaţi, conduc la degradarea scopurilor şi principiilor beligeranţilor, sunt cauze a slăbirii disciplinei propriilor forţe militare, afectează relaţiile cu alte state şi pot cauza represalii din partea oponenţilor. [7, p.112]

În termenii teoriei, apariția normelor ce au încriminat utilizarea copiilor în cadrul conflictelor armate a fost generată în contextul istoric, social şi juridic al anilor postbelici – *ocasio legis* – ca reacție a comunității internaționale față de pierderile în rândurile copiilor şi menirea normei, scopurile urmărite de aceasta – *ratio legis* – au fost de a preîntâmpina şi combate practicile de implicare a copiilor în conflictele armate atât în plan național, precum şi la eşalon mondial, în conformitate cu obligațiile asumate de state prin semnarea Convenției cu privire la drepturile copilului.

Normele juridice în materia copiilor implicați în ostilități au cunoscut o evoluție graduală, la momentul de față ajungându-se la crearea restricțiilor şi sancțiunilor mult mai riguroase. Suplimentar convențiilor internaționale, statele au subscris principiilor şi angajamentelor internaționale.

Deşi nu dețin elementul de constrângere, aceste principii, odată fiind adoptate indică voința şi un angajament asumat de state cu scopul de a proteja mai bine copiii şi de a adera la norme mai severe în materie de protecție. [142, p. 153]

Cu toate acestea, astăzi statele dau dovadă de reticență în implementarea standardelor internaționale în materie. Aşa, în anul 1994, Salvadorul, care era parte atât la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989 [37], precum şi la Protocolul Adițional II, a stabilit vârsta minimă pentru recrutare de 18 ani, insă rapoartele martorilor din teritoriu arătau că copiii erau atraşi de forțele armate de la vârsta de 14 ani. Uneori o energie disproporționată este pierdută pentru stabilirea resurselor, lăsând astfel mai puține resurse pentru implementarea lor. Pornind de la această experiență, fostul Secretar General al Amnesty International, membrul Suediei în Comitetul pentru drepturile copilului a insistat asupra creării procedurii ce instituia ”răspunsurile urgente”, care apar ca măsură excepțională utilizată de Comitet în situațiile serioase şi urgente, care presupun riscuri a încălcărilor grave a prevederilor normative, în special, în cadrul conflictelor armate. În asemenea situații, Comitetul adresează Guvernului în cauză o scrisoare prin care aduce la cunoştință informația de care dispune cu referire la articolele relevante din Convenție şi solicită un răspuns. Răspunsul trebuie privit ca o parte a dialogului dintre un stat parte la convenție şi Comitetul. Asemenea măsuri intermediare sunt necesare, în special, deoarece în baza rapoartelor inițiale, statele au obligația de a raporta doar fiecare cinci ani. [137, p. 826]

Întru a exclude în perspectivă, asemenea atitudini periculoase, Statutul de la Roma al Curţii Penale Internaționale din 17.07.1998, fiind adoptat cu scopul creării unei instanțe internaționale competente şi permanente, menite să judece indivizii care au comis cele mai odioase crime împotriva umanității, a recunoscut natura criminală şi inumană a recrutării şi utilizării copiilor în război [142, p. 17]. Elementul de noutate care este adus prin Statut, este extinderea sferei noțiunii de criminal de război şi asupra persoanelor civile, chiar dacă acestea nu participă la acţiuni militare. Această extindere rezultă din incriminarea deportărilor pentru munci forţate sau în alte scopuri, care pot fi săvârşite, mai ales de persoanele investite cu aceste competenţe de către autoritățile publice statale. [7, p.104]

Potrivit articolului 8 din Statut, întitulat ”Crime de război” sunt pasibile de răspundere:

În temeiul alin. 2 lit. a) p. (xxvi) fapta de a proceda la recrutarea şi înrolarea copiilor de vârstă mai mică de 15 ani în forțele armate naționale sau de a-i face să participe activ la ostilități;

În temeiul alin. 2 lit. e) p. (vii) fapta de a proceda la recrutarea şi înrolarea copiilor în vârstă mai mică de 15 ani în forțele armate sau în grupări armate ori de a-i face să participe activ la ostilități.

Prima învinuire pronunțată de Curte a fost cea a lui Tomas Lubanga pentru recrutarea şi utilizarea copiilor în Republica Democrată Congo. Acest caz a fost ales pentru realizarea urmăririlor cu scopul de a semnala dezaprobarea comunității internaționale a unei asemenea

crime şi de a recunoaşte această crimă ca cea mai gravă ce poate fi săvârşită în perioada unui conflict armat. Această sancțiune legală a avut un efect important. [142, p. 17]

Cu referire la cadrul juridic al statului nostru pe marginea subiectului tratat, menționăm că articolul 137 litera f) din Codul penal al Republicii Moldova, 2002 întitulat ”Infracțiuni de război contra persoanelor” prevede răspunderea pentru: ” *recrutarea şi încorporarea copiilor care nu au împlinit vârsta de 18 ani în forțele armate naționale, precum şi determinarea acestora, prin orice mijloace, să participe activ la operațiuni militare*”.

Iar articolul 206 ”Traficul de copii” prevede răspunderea penală pentru: *”(1) Recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unui copil, precum şi darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului, în scopul:*

… d) folosirii în conflicte armate”.

În aşa mod, legiuitorul nostru a încriminat toate formele de implicare a copiilor în ostilități, asigurând în aşa mod respectarea angajamentelor asumate în baza instrumentelor internaționale ratificate.

3.2. Angajarea răspunderii internaționale pentru implicarea copiilor în conflictele armate

Cu referire la subiectul răspunderii juridice internaţionale pentru implicarea copiilor în conflictele armate, este cazul să deosebim două situaţii de drept. Primul caz, reflectat în literatura de specialitate de majoritatea autorilor, ţine de individualizarea răspunderii penale internaţionale. În acelaşi timp, interzicerea recrutării copiilor în conflicte armate, consacrată în baza tratatelor internaţionale, impune obligaţii pe seama statelor în calitate de principali subiecţi de drept internaţional.

Răspunderea pentru încălcarea drepturilor omului în timpul conflictelor armate poate fi privită ca răspundere colectivă, adică răspunderea părţii beligerante – în cele mai multe cazuri a statului – pentru toate acţiunile săvârşite de persoanele din efectivul forţelor sale armate sau ca răspundere individuală a infractorilor, delicvenţilor concreţi. [7; p.133]

Experienţa conflictelor armate ne demonstrează că în timp de război numărul de infracţiuni cu caracter statal organizat este extrem de mare. Astfel, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, ca niciodată până atunci, caracterul statal organizat al încălcării drepturilor omului s-a manifestat într-un sistem întreg de prescripţii ale statelor beligerante, care dictau forţelor armate şi autorităţilor metode criminale de ducere a războiului. Acestea se refereau şi la

tratarea prizonierilor de război, a răniţilor şi bolnavilor, la tratarea populaţiei civile pe teritoriile cotropite, crearea lagărelor de concentrare pentru nimicirea în masă a oamenilor ş.a. [7; p.133]

Examinând problema răspunderii colective a statelor pentru încălcarea drepturilor omului în perioada conflictelor armate, nu putem ignora rolul Organizaţiei Naţiunilor Unite. Art.89 al Protocolului adiţional nr.I se limitează la afirmarea ”că în caz de încălcare gravă a Convenţiei sau a prezentului Protocol” statele semnatare ”se obligă să întreprindă măsuri de rigoare atât în comun, cât şi individual, în conlucrare cu ONU şi în conformitate cu Carta Naţiunilor Unite”. E necesar de menţionat, că şi Adunarea Generală, şi Consiliul de Securitate a ONU, în repetate rânduri, au adoptat rezoluţii, adresând apeluri către părţile participante la diferite conflicte armate, să-şi respecte obligaţiile stipulate de normele privind protecţia drepturilor omului în timpul conflictelor armate. [7; p.137]

Răspunderea părţilor în conflict pentru încălcarea Convenţiilor sau a Protocolului presupune că încălcări grave de acest gen, într-adevăr, au avut loc, adică faptul acestor încălcări a fost constatat în ordinea stabilită. Cu regret, e foarte dificil de constatat astfel de încălcări referitor la un şir de norme ale Protocolului nr.I. Art. 90 prevede în cazuri dificile posibilitatea instituirii Comisiei internaţionale pentru constatarea faptelor. Comisia poate fi instituită doar după ce, cel puţin, 20 de state contractante prin declaraţie unilaterală ”vor accepta să recunoască competenţele Comisiei”. După instituire, Comisia are competenţă de a examina pretinsele fapte de încălcare gravă a Convenţiilor sau Protocolului nr.I şi ”de a contribui la restabilirea tratării respectuoase a Convenţiei şi prezentului protocol prin executarea serviciilor sale benefice”. [7; p.137]

Înainte de a stabili condiţiile şi limitele în care se angajează răspunderea internaţională penală pentru încălcarea principiilor şi normelor dreptului conflictelor armate este necesară prezentarea acestor principii şi norme. Studiul crimelor de război impune analiza principalelor reguli de fond ale legilor de purtare a războiului, care în doctrină adeseori este numit şi dreptul războiului sau dreptul conflictelor armate. Stabilirea, că o anumită faptă concretă constituie o crimă de război, fie că aceasta este prevăzută în cadrul aceleiaşi convenţii, fie printr-un instrument juridic separat, trebuie să se facă întotdeauna prin raportarea la regulile convenţionale care sunt încălcate. Configuraţia juridică a crimei respective, conţinutul şi aspectele ei particulare, conturându-se numai după analiza fiecărei dintre convenţiile în care sunt prevăzute normele a căror nerespectare se sancţionează penal. [7, p. 102]

Este de menţionat, că nu orice încălcare a unei prescripţii sau interdicţii formulate în cuprinsul normelor de drept, a conflictelor armate constituie o crimă de război, ci numai

încălcările cele mai grave ale acestor norme, prevăzute ca având caracter criminal prin convenţii sau alte instrumente internaţionale cu valoare juridică şi cu caracter de universalitate. [7; p.106]

Statele pot, iar uneori sunt obligate prin tratate internaţionale, să prevadă în codurile lor penale ca infracţiuni mai puţin grave (delicte) unele fapte prin care se încalcă prevederile convenţiilor internaţionale din domeniul dreptului conflictelor armate care nu sunt încadrate în categoria crimelor internaţionale. Cele patru Convenţii de la Geneva din 1949, dar şi Protocolul I din 1977, prevăd în acest sens obligaţia statelor părţi de a lua măsuri necesare pentru a face să înceteze actele contrare Convenţiilor, altele decât infracţiunile grave, şi de a le sancţiona fie pe cale penală, fie prin măsuri administrative sau disciplinare. Amintim, cu titlu de exemplu, că Codul Penal al Republicii Moldova (RM), adoptat prin Legea RM nr.985-XV din 18 aprilie 2002, incriminează crimele de război în capitolul I al Părţii speciale, făcând referire la încălcările interzise de tratatele internaţionale la care RM este parte (art.143). [7; p.106]

Procesul angajării răspunderii internaţionale, precum şi consecinţele pe care le implică producerea unor fapte internaţionale cu caracter ilicit a fost şi este o preocupare constantă atât pentru doctrinari, cât şi pentru practicieni, atunci când se aduc atingeri valorii umane şi este nesocotit scopul principal al omenirii – de menţinere a păcii şi a securităţii internaţionale. [7; p.129]

În speţă, *consecinţele directe* ale unui conflict armat presupun recrutarea ilegală, violența sexuală, omorul, mutilările, separarea de familii, tratatul, detenția ilegală sau dizabilitatea cauzată de război.

Consecinţele indirecte ale războiului presupun accesul redus la serviciile de bază, creşterea sărăciei, malnutriției, bolile, stigmatizarea în mediul familial şi comunitar (de exemplu, copilul asociat forțelor sau grupurilor armate care revine în familie, ori fetele care au născut copii ca urmare a cazurilor de viol).

Efectele conflictelor armate asupra copiilor pot fi considerabile şi să presupună consecințe pe termen lung asupra bunăstării fizice, emoționale şi mentale. [142, p. 370]

Analiza reglementărilor de drept internațional penal şi drept internațional umanitar (Anexa 4) arată că interzicerea recrutării copiilor sub 15 ani şi obligarea lor de a participa direct la ostilități este bine stabilită de dreptul internațional convențional şi face, începând din acest moment, parte din dreptul internațional cutumiar. Totodată, în p. 17 al Raportului Secretarului General asupra înființării unui Tribunal special pentru Sierra Leone din 4 octombrie 2000 se menționează: ”Dacă interdicția de a recruta copii este acum recunoscută în dreptul internațional

cutumiar, recunoaşterea acestui delict în dreptul cutumiar ca crimă de război ce angajează răspunderea penală individuală a acuzatului nu este clar stabilită." [81]

Prin urmare, pentru ca responsabilitatea penală individuală să fie pusă în cauză, este necesară stabilirea existenței nu numai a regulilor primare, care interzic comportamentul, dar şi a regulilor secundare, care incriminează violările. [9]

Curtea Penală Internațională (CPI) în calitate de organ permanent de justiție internațională penală a preconizat în actul său constitutiv competența de a judeca crimele internaționale, din care fac parte şi infracțiunile de război printre care se număr recrutarea şi înrolarea în forțele armate, precum şi în grupurile armate a copiilor cu vârstă mai mică de 15 ani. Astfel, articolul 8 din Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (1998) determinând crimele de război conține prevederea: „*1. Curtea are competență în ceea ce priveşte crimele de război, îndeosebi când aceste crime se înscriu într-un plan sau o politică ori când ele fac parte dintr-o serie de crime analoage comise pe scară largă.*

În scopurile statutului, prin crime de război se înțelege:

a) infracțiunile grave la convențiile de la Geneva din 12 august 1949, şi anume oricare dintre faptele menționate mai jos, dacă ele se referă la persoane sau bunuri protejate de dispozițiile convențiilor de la Geneva:

... (vii) fapta de a proceda la recrutarea şi înrolarea copiilor în vârstă mai mică de 15 ani în forțele armate sau în grupări armate ori de a-i face să participe activ la ostilități;..."

Cuvintele ,,utilizare" şi ,,participare" sunt folosite astfel, încât să acopere în acelaşi timp participarea directă la luptă şi participarea activă la activități în raport cu lupta, cum ar fi recunoaşterea, spionajul, sabotajul, dar şi folosirea copiilor ca momeli, ca mesageri sau ca posturi militare de control.

Nu sunt vizate activitățile care nu au în mod evident nici un raport cu ostilitățile, cum ar fi livrarea proviziilor alimentare la o bază aeriană sau angajarea personalului de serviciu în cartierele rezervate ofițerilor căsătoriți.

Per a contrario, angajarea copiilor drept comisionari pentru a aproviziona frontul sau la alte activități pe front chiar este acoperită de această terminologie". În ceea ce priveşte semnificația exactă a noțiunii de participare ,,activă" la ostilități, lucrările pregătitoare lasă să se înțeleagă că este mai largă decât cea de participare ,,directă". [9]

De aici deducem care este meritul acestui tratat internațional în sfera protecției speciale a copiilor în conflictele armate - Statutul Curții Penale Internaționale, 1998 [93] a fixat repetat vârstă minimă pentru recrutare în forțele armate sau grupurile armate – 15 ani. Până la semnarea Statutului de la Roma aceeaşi vârstă fusese prevăzută de Convenția privind drepturile copilului,

1989 [37]. Suplimentar protecției speciale, Statutul de la Roma conține prevederi cu privire la protecția generală a copiilor în conflictele armate. Deşi tangențial, Statutul Curții Penale Internaționale conține dispoziții aplicabile copiilor pe timp de război în partea ce se referă la definirea genocidului: „*Genocidul presupune, inter alia, transferarea forțată a copiilor dintr-un grup național, etnic, rasial sau religios într-un alt grup cu intenția de a distruge în întregime sau parțial acest grup ca atare*."

În anul 2003 Procurorul Curții Penale Internaționale Luis Moreno Ocampo a primit printr-o scrisoare semnată de Președintele Republicii Democrate Congo o descriere a situației care se desfăşoară în întreaga Republică Democratică Congo după intrarea în vigoare a Statutului de la Roma a Curții Penale Internaționale la 1 iulie 2002, din care rezultă că au fost comise infracțiuni ce constituie competența Curții Penale Internaționale. Prin această scrisoare RDC a rugat Procurorul să ancheteze cazul cu scopul de a determina, dacă una sau mai multe persoane ar trebui acuzate pentru aceste crime şi autoritățile s-au angajat să coopereze cu Curtea Penală Internațională.

După ce a primit mai multe comunicări din partea persoanelor fizice şi organizațiilor internaționale, Procurorul a anunțat în iunie 2003 că va urmări îndeaproape situația în RDC indicând că a stabilit-o ca fiind una prioritară pentru Biroul său. De la acel moment, el nu a încetat să lucreze pentru a analiza situația în RDC, în special în Ituri.

În septembrie 2003 Procurorul a informat Adunarea Statelor Părți că este dispus să prezinte Camerei Preliminare o cerere de autorizare cu scopul de a demara o anchetă conform împuternicirilor sale. Decizia a fost luată după o examinare aprofundată a exigențelor în materie de competență şi admisibilitate a Statutului de la Roma. Procurorul a considerat că o anchetă a crimelor grave comise în RDC va fi în interesul justiției şi victimei.

Ulterior, prin scrisoarea trimisă în noiembrie 2003, Guvernul RDC a salutat participarea Curții Penale Internaționale şi în martie 2004 Guvernul RDC a descris Curții Penale Internaționale situația care persistă în țara sa. Astfel, milioane de civili sunt morți ca urmare a conflictelor ce au avut loc în RDC începând cu anii 90. Curtea are competența asupra crimelor comise după 1 iulie 2002, dată în care Statutul de la Roma a Curții Penale Internaționale a intrat în vigoare. Statele şi organizațiile internaționale au semnalat miile de persoane omorâte în RDC începând cu anul 2002. Rapoartele prezentate conțin date despre săvârşirea violurilor, torturilor, deplasărilor forțate şi înrolărilor ilegale de copii soldați.

Dl Luis Moreno-Ocampo, Procurorul Curții Penale Internaționale a afirmat: "*Pornirea primei anchete de către Curtea Penală Internațională constituie un pas important pentru justiția*

internațională şi protecția victimelor. Decizia de a deschide o anchetă a fost luată cu cooperarea RDC, altor guverne şi organizații internaționale”.

Statutul de la Roma a Curții Penale Internaționale face deosebire dintre examinarea preliminară şi ancheta oficială cu privire la situația în care crimele ce constituie competența Curții sunt prezumate a fi comise. Înainte de a porni o anchetă, Procurorul trebuie să analizeze informațiile disponibile şi să se asigure că criteriile prevăzute de Statutul de la Roma sunt respectate.

Primul mandat de arest eliberat de CPI a fost emis pe numele lui Thomas Lubanga Dyilo, originar din regiunea Ituri, resortisant al Republicii Democrate Congo, fondator prezumat a Uniunii patrioților congolezi (UPC) şi a forțelor sale armate – Forțele patriotice pentru eliberarea Congo (FPLC). Se presupune că a fost preşedintele UPC din momentul fondării sale în septembrie 2000, precum şi că a ocupat postul de comandant superior a FPLC din septembrie 2002 până cel puțin la finele anului 2003.

În mandatul de arest N.ICC – 01/04-01/06 emis de către Curtea Penală Internațională pe numele lui Thomas Lubanga Dyilo şi Bosco Ntaganda din 10.02.2006 se conține afirmația că există motive rezonabile de a crede, că din luna iulie 2002 până în decembrie 2003, membri FPLC au comis acte repetate de înrolare în FPLC a copiilor mai mici de 15 ani, care au fost antrenați în lagărele aparținând FPLC din Bogoro, Sota, Irunu, Rwampara, Bule, Centrale, Momdro. În mandat se conține învinuirea de săvârşirea crimei de război care consistă în recrutarea, folosirea activă în ostilități a copiilor sub 15 ani (în temeiul §2 art.8 punctul VII, punctul XXVI din Statutul Curții Penale Internaționale din 1998).

În acelaşi timp, Camera nu este convinsă că declarațiile copiilor martori vor fi credibile îndeosebi, deoarece aceştia „au indicat numele comandanților care nu mai sunt în viață sau fizic nu puteau să fie prezenți la acel moment, descriu insigne care nu există, care corespund gradelor FPLC şi evenimente care printr-un simplu calcul matematic sunt imposibile”.

Examinând cauza, CPI a oferit comentarii utile celor mai importante acte în materia protecției copiilor victime ale conflictelor armate. Unul dintre acestea ține de calificarea formelor de participare a copiilor combatanți la conflictele armate. Faptul de „a participa activ” la ostilități semnifică nu doar o participare directă la ostilități, cu alte cuvinte la lupte, dar cuprinde de asemenea, faptul participării active la activități legate nemijlocit de lupte, cum sunt cercetarea, spionajul, sabotajul, precum şi utilizarea copiilor în calitate de curieri, fie utilizarea lor la posturile de control militar.

În acest sens, Camera consideră că articolul nu poate fi aplicat atunci când activitatea examinată nu are legătură cu ostilitățile. Astfel, livrarea produselor alimentare la o bază aeriană nu cade sub incidența articolului 77-2 al Protocolului adițional I la Convențiile de la Geneva.

Camera consideră, că art.8-2-b-XXVI şi 8-2-e-VII din Statutul Curții Penale Internaționale sunt aplicabile în caz de angajare a copiilor în scopuri militare. Acesta este cazul folosirii copiilor în calitate de gardă de corp.

Cu referire la antrenarea copiilor în lagărele de antrenament, Camera notează, că pornind de la probele acumulate, antrenarea copiilor începea în a doua zi de la sosirea lor în lagăre şi putea să dureze până la 2 luni; numărul acestor elemente atestă o practică organizată şi sistematică, care consistă în formarea de noi recruți, fiind constrânşi la o disciplină riguroasă şi severă, fiind supuşi la exerciții fizice lungi şi penibile care durau toată ziua, precum şi fiind constrânşi să cânte cântece militare agresive, iar la finele antrenamentelor copiii primeau deseori o uniformă militară, o armă de foc şi muniții.

Camera subliniază, că copiii erau considerați ca fiind apți de luptă şi că comandanții FPLC îi atrăgeau la lupte în prima linie.

- elementele distinctive în ambele articole: „în forțe armate naționale" şi „sau în forțe sau grupe armate".

Camera consideră că este necesar să fie definită expresia „forțe armate naționale". În acest sens, art.43 din Protocolul adițional I la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 [76], defineşte forțele armate ale unei Părți beligerante ca fiind alcătuite din toate forțele, toate grupele şi toate unitățile armate şi organizate, care sunt plasate sub un comandament responsabil de conduită subordonaților în fața acestei Părți, chiar dacă aceasta este reprezentată de un guvern sau o autoritate nerecunoscută de Partea adversă. Aceste forțe armate trebuie să fie supuse unui regim intern de disciplină, care asigură, în special, respectarea regulilor de drept internațional aplicabile în conflictele armate.

Camera constată, că în cadrul unui conflict internațional, Protocolul adițional I nu obligă ca forțele armate să fie de natură guvernamentală. Cu privire la acest fapt, Camera face referire la comentariul acestui protocol, conform cărui „este perfect clar că Protocolul şi-a extins sfera de aplicare la entități care nu sunt state". Dacă ele corespund exigențelor definite de acet articol, mişcările de eliberare, care luptă în special contra dominației coloniale şi mişcările de rezistență reprezentînd un subiect de drept internațional preexistent pot fi „Părți beligerante" în sensul Convenției şi Protocolului. Însă autoritatea care le reprezintă trebuie să aibă anumite trăsături ale unui guvern, cel puțin cu privire la forțele sale armate.

Comentariul articolului 43 al Protocolului I menționează că noțiunea de „Parte la un conflict” este relativ deschisă şi cuprinde, de asemenea, mişcările de rezistență care reprezintă un subiect de drept internațional preexistent şi guvernele în exil, protagonistele conflictelor de „autodeterminare” sau de „eliberare națională”.

Totodată, Camera notează că articolul 1 al Regulamentului de la Haga din 1907 cu privire la legile şi obiceiurile războiului, care au căpătat un caracter cutumiar consideră la fel, că corpurile de voluntari care nu fac parte din armata regulată trebuie să întrunească următoarele condiții:

- să aibă în frunte o persoană responsabilă pentru subordonații săi;
- să aibă un semn distinctiv stabil, care poate fi recunoscut la distanță;
- să poarte deschis arma;
- să se conformeze în operațiunile lor legilor şi obiceiurilor de război.

Cu privire la termenul „naționale” care califică forțele armate în contextul articolululi 8-2-b-XXVI al Statutului, Camera reaminteşte că cadrul conflictului armat internațional nu este limitat doar la utilizarea forței între două state, însă cuprinde, de asemenea, anumite situații în care părțile la conflict pot fi forțe sau grupuri armate organizate. Întrebarea ridicată de Cameră este de a şti, dacă adjectivul „naționale”, care caracterizează termenul „forțele armate” limitează sfera de aplicare a acestei dispoziții la forțele armate „guvernamentale”. În această privință, articolul 31 din Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, întitulat „Regula generală de interpretare” dispune:

“1. Un tratat trebuie să fie interpretat cu buna credința potrivit sensului obişnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor şi în lumina obiectului şi scopului său.

2. În vederea interpretării unui tratat, contextul cuprinde, în afara de text, prealabil şi anexe:

a) orice acord în legătura cu tratatul şi care a intervenit între toate părțile cu prilejul încheierii tratatului;

b) orice instrument stabilit de către una sau mai multe părți cu prilejul încheierii tratatului şi acceptat de celelalte părți ca instrument având legătura cu tratatul.

3. Se va ține seama, odată cu contextul:

a) de orice acord ulterior intervenit intre părți cu privire la interpretarea tratatului sau la aplicarea dispozițiilor sale;

b) de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului;

c) de orice regulă pertinența de drept internațional aplicabilă relațiilor dintre părți.

4. Un termen va fi înțeles într-un sens special, dacă este stabilit că aceasta a fost intenția părților".

În primul rând, sensul ordinar al adjectivului „naționale" nu impun în mod necesar interpretarea acestui termen ca fiind forțe armate guvernamentale. Cu referire la acest subiect, Camera constată că Camera de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie în cazul Procurorul contra Duska Tadic a definit termenul „național" în sensul articolului 4 (1) a Convenției a IV-a de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949 [36] pentru a determina care persoane ar putea fi considerate ca „persoane protejate" prin această convenție.

În cazul citat mai sus Camera de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie a constatat asupra acestui punct că „conflictele armate interetnice moderne se caracterizează prin apariția noilor state în timpul conflictului, şi în acest sens dificultățile pot să apară mai mult în legătură cu apartenența etnică, decât cu cea națională".

În cazul Procurorul contra Delalic, Camera de Apel al Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie a considerat că „victimele sârbe din Bosnia trebuie considerate ca persoane protejate în sensul Convenției a IV-a de la Geneva, deoarece ele au fost arestate şi deținute în principal, deoarece ele erau sârbe şi pentru autoritățile bosniace era evident că ele aparțin părții inamice în cadrul conflictului armat şi reprezentau o amenințare pentru statul bosniac".

Prin urmare, Camera observă că termenul „național" în articolul 4-1 din Convenția a IV-a de la Geneva a fost interpretat de Camera de Apel al Tribunalului Internațional Penal pentru fosta Iugoslavie ca nefăcând doar referință la naționalitatea ca atare, însă, de asemenea, indicând la apartenența la partea inamică în cadrul conflictului armat.

În al doilea rând, interpretarea termenului „naționale" în sens de „guvernamentale" nu poate decât să contravină scopului Statutului Curții, care nu este altceva decât ca să nu mai lase nepedepsite „crimele cele mai grave care aduc atingere întregii comunități internaționale".

Astfel, a considera că termenul „naționale" semnifică „guvernamentale" ar putea aduce judecătorul la un veritabil paradox. El va fi impus să considere că un autor prezumat poate fi considerat ca fiind responsabil, dacă aparține unei Părți în conflict, care aparține unui stat, însă el nu va fi urmărit dacă aparține unei părți la acelaşi conflict, care va fi calificat ca grup armat (cazul FPLC).

Articolul 32 din Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, întitulat „Mijloace complimentare de interpretare" dispune: „*Se poate recurge la mijloace complementare de*

interpretare, îndeosebi la lucrările pregătitoare şi la împrejurările în care a fost încheiat tratatul, fie pentru a se confirma sensul rezultând din aplicarea articolului 31, fie pentru a se determina sensul atunci când interpretarea dată conform articolului 31:

a) lasă sensul ambiguu sau obscur; sau

b) duce la un rezultat vădit absurd sau nerațional".

În fapt, considerațiile elementare de umanitate şi de bun sens fac absurdă ideea, că crima de înrolare a copiilor de mai puțin 15 ani poate să angajeze răspunderea lui Thomas Lubanga Dyilo doar în cadrul unui conflict intern datorită unicului fapt că FPLC în calitate de forță armată, nu va putea fi calificată ca „forțe armate naționale" în sensul articolului 8-2-b-XXVI din Statut. Astfel, se va admite că autorul unei astfel de crime nu va putea fi urmărit din simplul fapt, că actul său a fost comis în contextul unui conflict armat internațional. Or, autorii statutului au vrut să includă în conținutul articolului 8 din Statut un număr mai considerabil de comportamente criminale comise în contextul conflictului armat internațional.

Prin urmare, Camera consideră că în termenii articolului 8-2-b-XVI din Statut „forțele armate naționale" nu sunt limitate la forțele armate ale unui stat.

Astăzi, se crează impresia că infracțiunile cu implicarea copiilor în ostilități cuprind un spectru larg de acțiuni legate de desfăşurarea operațiunilor militare. În acest sens, termenul "participare activă" trebuie interpretat în sens larg. În proiectul Statutului de la Roma CPI din anul 1998 a fost inclusă dispoziția după care acest termen acoperă atât participarea directă la ostilități, precum şi participarea activă în alte tipuri de activități militare strâns legate de acțiunile militare, cum sunt: activitatea de cercetare, exercitarea funcției de curier, spionajul, sabotajul etc., dar şi transportarea celor necesar forțelor sau grupurilor armate. Din contra, activitatea nelegată direct de acțiunile militare, cum este livrarea de produse alimentare la bazele militare sau realizarea lucrărilor de menaj în locuințele ofițerilor nu este considerată infracțiune. La această concluzie au ajuns Camera preliminară I a CPI şi Tribunalul pentru Sierra Leone. Limitele conduitei ilicite la fel cuprind şi cazurile de participare activă a copiilor în ostilități de bună voie. Deşi voluntarii nu sunt "utilizați" în sensul îngust al acestui cuvânt. [105, p. 565]

La 14 martie 2012, T. Lubanga a fost declarat vinovat în calitate de coautor al crimelor de război, şi anume recrutarea copiilor mai mici de 15 ani în Forțele patriotice pentru eliberarea Congo şi folosirea lor activă în ostilități în cadrul unul conflict armat fără caracter internațional în perioada 1 septembrie 2002 – 13 august 2003 (în conformitate cu prevederile articolului 8-2-e-vii din Statutul de la Roma). Sentința a fost adoptată cu unanimitate de voturi de către Camera de primă instanță I în componența Adrian Fulford (Marea Britanie), Elizabeth Odio Benito (Costa Rica) şi René Blattmann (Bolivia).

La 10 iulie 2012, Thomas Lubanga Dyilo a fost condamnat la o pedeapsă de 14 ani privațiune de libertate. Pentru moment condamnatul îşi ispăşeşte pedeapsa în cartierul penitenciar al Curții Penale Internaționale la Haga.

Un alt caz de atragere a persoanei vinovate de utilizare a copiilor în ostilități a devenit cazul lui Bosco Ntganda, care la 22 martie 2013 s-a predat benevol Curții şi este în prezent deținut. Prima sa audiere a avut loc la 26 martie 2013 în fața Camerei preliminare II.

La 9 iunie 2014 Camera preliminară II a confirmat cu unanimitate acuzațiile aduse lui Bosco Ntganda şi anume 15 capete de acuzare pentru comiterea infracțiunilor de război (omorul şi tentativa de omor, atacurile contra civililor, sclavia sexuală a civililor, deplasările de civili, furturi, atacul asupra obiectelor protejate, distrugerea bunurilor adversarului, precum şi violarea, sclavia sexuală, înrolarea copiilor soldați cu vârsta sub 15 ani şi utilizarea lor în scopul participării active în ostilități) şi 5 capete de acuzare pentru săvârşirea crimelor contra umanității (omorul şi tentativa de omor, viol, sclavie sexuală, persecutări, transfer forțat al populației). Camera a trimis cauza lui Ntganda în fața unei camere de primă instanță. Procesul a început la 2 iunie 2015 şi a avut loc în fața Camerei de primă instanță IV. [72] Următoarea şedință este preconizată pentru data de 05 septembrie 2016.

Un alt exemplu de atragere la răspundere penală individuală a persoanelor vinovate de atragerea copiilor în ostilități este Tribunalul special pentru Sierra Leone şi dacă Curtea Penală Internațională nu are competență decât în ceea ce priveşte crimele comise după intrarea în vigoare a Statutului său, la 1 iulie 2002, competența *ratione temporis* a Tribunalului special pentru Sierra Leone, din contra, se extinde la crimele comise începând cu 30 noiembrie 1996, adică înainte de intrarea în vigoare a Statutului său. În cazul Tribunalului special pentru Sierra Leone, se pune, deci, problema de a stabili dacă crima de recrutare şi de utilizare a copiilor-soldați exista în dreptul internațional cutumiar la 30 noiembrie 1996. Problema este departe de a fi teoretică. Principiul non-retroactivității legii penale cere, de fapt, ca actul acuzat să fie condamnat în drept înainte de momentul comiterii sale. Pe baza acestui principiu, apărarea lui Sam Hinga Norman – Coordonatorul național al Forțelor de Apărare Civilă din Sierra Leone în timpul conflictului – a contestat natura cutumiară a crimei de recrutare şi utilizare a copiilor-soldați şi, în consecință, competența Tribunalului de a judeca anticipat pentru capetele de acuzare care se refereau la această crimă. Dacă este adevărat, că existau deja exemple de practică a statelor în favoarea incriminării recrutării şi a utilizării copiilor-soldați înainte de noiembrie 1996, cum ar fi prevederile Codului penal spaniol, Legea organică 10/1995, 23 noiembrie 1995, o practică şi o *opinio juris* suficientă pentru a stabili o normă cutumiară în această problemă nu

s-a concretizat, decât cu ocazia adoptării Statutului Curții Penale Internaționale, la data de 17 iulie 1998. [81]

Lucrările pregătitoare ale Statutului Curții arată un acord substanțial al statelor în favoarea incriminării unui comportament deja interzis în dreptul internațional. Anumite state, cum ar fi Canada, au recunoscut în mod explicit caracterul cutumiar al formulării crimelor adoptate de Statutul de la Roma. Astfel, Art.6 (4) din Convenția asupra crimelor contra umanității şi crimelor de război afirmă: „Se înțelege că, în vederea aplicării articolului prezent, crimele vizate în art.6 şi 7 şi în paragraful 2 al art.8 din Statutul de la Roma sunt, din 17 iulie 1998, crime după dreptul internațional cutumiar, şi că pot fi astfel de crime şi înainte de data menționată". [81]

În acest context, recrutarea şi utilizarea copiilor sub 15 ani sunt incriminate, de asemenea, şi prin Statutul Tribunalului special pentru Sierra Leone, conținut în Acordul dintre ONU şi Guvernul Sierra Leone asupra creării Tribunalului special pentru Sierra Leone [2].

Primul proiect al Statutului, propus Consiliului de Securitate de către Secretarul General al Națiunilor Unite, condamna, printre violările grave ale Dreptului Internațional Umanitar, „răpirea şi înrolarea forțată a copiilor sub 15 ani în forțe sau grupări armate, în vederea participării active la ostilități". Această formulare, foarte restrictivă, varia în raport cu Statutul Curții Penale Internaționale. Numai răpirea copiilor sub 15 ani şi înrolarea lor forțată în forțe sau grupări armate erau condamnate. Participarea copiilor la ostilități nu era considerată o crimă *per se*, ci mai degrabă ca elementul subiectiv (*mens rea*) al celor două crime precedente. O asemenea alegere se explică, conform Secretarului General, prin „caracterul contestabil în dreptul obişnuit al crimei definite în termenii Statutului Curții Penale Internaționale, 1998 [93]".

Prima versiune a Statutului condamnă, deci, nu elementele specifice unei noi crime, ci mai degrabă nişte acțiuni care constituiau deja nişte crime în sine. După Raport, elementele crimei în termenii articolului 4 din Statutul propus de Tribunalul special ar fi: „a) răpirea, care în cazul copiilor sierra-lionezi constituie un fel de crimă la adresa art.3 comun Convențiilor de la Geneva; b) recrutarea forțată într-un sens mai general – făcând abstracție de formalitățile administrative; c) transformarea şi folosirea copilului, printre alte tratamente degradante, de „copil combatant". [81]

Înțelesul formulării propuse de Raportul Secretarului General era mult mai limitat decât interdicția, în drept obişnuit, a recrutării şi participării directe a copiilor la ostilități. De aceea, a provocat mai multe critici. În cele din urmă, Consiliul de Securitate a refuzat formula propusă, pe care a înlocuit-o cu cea din Statutul Curții Penale Internaționale. [81]

Ca urmare a adoptării de către Consiliul de Securitate a ONU a mai multor rezoluții asupra copiilor şi conflictelor armate, Departamentul operațiunilor de menținere a păcii a Națiunilor Unite şi Reprezentantul special al Secretarului general pentru copii şi conflicte armate au demarat o colaborare pentru a sensibiliza căştilor albastre referitor la copii. Acest parteneriat a permis inițierea soldaților misiunilor de menținere a păcii pe probleme legate de drepturile copilului şi a contribuit la informarea consilierilor cu informative, legate de protecția copilăriei în cadrul misiunilor de menținere a păcii, în final, contribuind la o mai bună cooperare între aspectele civile şi cele militare în cadrul misiunilor. Circa 60 consilieri pentru protecția copilăriei au fost detaşați în şapte misiuni de menținere a păcii şi două misiuni politice. Rolul lor este de a realiza Mecanismul de supraveghere şi de comunicări a informației privind încălcările grave a drepturilor copilului. [142, p. 153]

În aceste condiții, sancționarea practicii de recrutare a copiilor în conflictele armate a fost determinată într-o manieră preponderentă de necesitatea de a colabora pe plan internațional pentru prevenirea şi reprimarea implicării copiilor în conflictele armate – având în vedere dispozițiile Convenției cu privire la drepturile copilului în cadrul ONU – cât şi necesitatea de a asigura cadrul juridic care să permită pedepsirea persoanelor vinovate de nerespectarea prevederilor de drept internațional. (Anexa 3)

3.3. Aportul mecanismelor de control în aplicarea răspunderii privind implicarea copiilor în conflictele armate

Întru remedierea situației la zi în materia implicării copiilor în ostilități, omenirea este preocupată de crearea instrumentelor efective. Mecanismele care pot fi puse în aplicare începând cu a doua zi a unui conflict armat pentru a trata violările dreptului internațional umanitar comise eventual nu trebuie să aibă neapărat un caracter exclusiv judiciar.

Reconcilierea şi prevenirea viitoarelor violări pot fi, de asemenea, prevăzute de mecanismele nonjudiciare, complementare procedurilor judiciare, precum o comisie a adevărului şi reconcilierii, un sistem de reparații, ritualuri tradiționale, etc. Se pare, că acest tip de mecanisme nonjudiciare poate realiza aceleaşi scopuri ale justiției şi ale pacificării sociale, precum munca tribunalelor, asigurând în acelaşi timp readaptarea şi reintegrarea copiilor-soldați. [9]

Totodată, nu putem să nu semnalăm o serie de dificultăți întâmpinate în calea realizării instrumentelor de acest gen. Astfel, cele mai multe cazuri de violență asupra copiilor rămân invizibile. Copiilor le este frică să le semnaleze, iar adulții nu urmăresc cum trebuie cazurile

declarate. Ca urmare a lipsei de informații şi studii, guvernelor le este greu să elaboreze politici eficiente de prevenire. [31, p. 9]

Prin urmare, estimăm că orice mecanism de protecție a copiilor trebuie să aibă la bază 4 principii:

- Protecția copiilor;
- Prevenirea abuzurilor de orice gen asupra copiilor; Statele trebuie să militeze împotriva tuturor formelor de violență asupra copiilor. Scopul respectiv urmează să fie atins prin sensibilizare, educare, pregătire şi dezvoltarea unor competențe pentru promovarea culturii non-violenței şi pentru atingerea nivelului de toleranță zero. [31, p. 7]

La fel, statele trebuie să stabilească strategii de prevenire a violenței asupra copiilor. În acest sens, vor fi create sau ameliorate sistemele de notificare a cazurilor de violență.

- Urmărirea situației copiilor;
- Participarea copiilor.

Setul de instrumente juridice oferit de dreptul internațional public, dar şi cel umanitar, nu este unica armă în lupta contra încălcărilor de drept. Or, protecția copilăriei este la înălțimea investițiilor politice sau financiare consimțite de cei mai înalți actori ai societății internaționale. Astfel, pentru a oferi o protecție sporită copiilor în cadrul conflictelor armate este necesar de a da dovadă de pragmatism, or, fără asistența politică şi financiară Convenția internațională privind protecția drepturilor copilului devine un instrument neefectiv. În acest sens, actorii societății internaționali au creat un şir de mecanisme mai mult sau mai puțin efective în materia aplicării răspunderii privind copiii în conflictele armate, dar întotdeauna binevenite în vederea reabilitării copiilor – victime ale conflictelor armate. Unul din cele mai reuşite instrumente în acest sens sunt mecanismele de control.

Prin organizarea controlului asupra neimplicării copiilor în conflictele armate urmează să subînțelegem un sistem de metode de verificare a respectării obligațiilor convenționale destinate pentru acordarea statelor membre ale tratatelor internaționale de informații cu privire la îndeplinirea obligațiilor de către alți participanți, prevenirea şi depistarea cazurilor de încălcare a lor. Controlul în ultimă instanță asigură securitatea internațională.

La momentul de față este acumulată o experiență destul de variată despre elaborarea, acordarea, implementarea în formă convențională şi funcționarea diferitor măsuri, metodelor şi mijloacelor concrete pentru realizarea îndeplinirii obligațiilor în materia protecției copiilor în conflictele armate. La ele se referă măsurile pe bază de colaborare, inclusiv inspecțiile la fața locului, realizate atât de grupele de inspectori naționali, precum şi de cei internaționali, inclusiv cei ce prezintă organizațiile internaționale.

O particularitate a controlului internațional în dreptul internațional umanitar este faptul că fundamentul său juridic sunt normele ce se conțin în izvoarele convenționale privind protecția victimelor conflictelor armate, metodelor interzise de purtare a conflictelor armate, precum şi dispozițiile tratatelor internaționale privind mijloacele de purtare a conflictelor armate. Convențiile de la Geneva şi protocoalele adiționale prevăd mai multe forme organizatorice ale controlului:

a) Ancheta realizată de părțile beligerante cu scopul identificării cazurilor de încălcare a normelor de drept internațional umanitar;
b) Activitatea de control a Comisiei internaționale de stabilire a faptelor;
c) Activitatea de control a statelor protectoare;
d) Activitatea de control al Comitetului Internațional al Crucii Roşii. [113, p. 216]

Într-un şir de acte se preconizează crearea mijloacelor de control mixte, alcătuite din reprezentanți naționali, dar şi internaționali.

Controlul în materie ar trebui să aibă cel puțin trei forme efective:

1) publicarea rapoartelor anuale de către guvernele care cunosc asemenea practici;
2) dezbaterile în forumurile naționale, precum şi cele internaționale cu referire la subiectul utilizării copiilor în conflictele armate;
3) analiza şi publicarea datelor prelucrate cu privire la numărul copiilor afectați de conflictele armate.

Cu siguranță, asigurarea controlului în materia protecției copiilor în conflictele armate corespunde intereselor tuturor statelor.

Tratatele de bază, ce constituie fundamentul securității urmează să acționeze în continuare în cadrul politicii internaționale, pornind de la necesitatea fortificării cooperării internaționale, activizarea eforturilor pentru contrapunerea problemelor actuale ale securității globale. Este important ca statele să simtă protecția sigură a intereselor naționale cu sprijinul societății internaționale şi să poată conta pe ajutorul politic şi moral din partea partenerilor şi aliaților în situațiile care aduc atingere suveranității acestor state şi prestigiului lor în viața internațională. [53, p. 57]

Urmând ideea, că este mai uşor să previi, decât să combați practicile utilizării copiilor în conflictele armate contemporane, comunitatea internațională a încercat fără succes să prevină recrutarea copiilor combatanți, în special de către națiunile africane. Cauza eşecului este probabil faptul, că reglementările internaționale sunt realizate cu dificultăți în aceste state, în special în cadrul războaielor civile, unde nu se face distincția între combatanți şi persoanele civile. Suplimentar, uneori este chiar dificil de a identifica cine sunt copiii în aceste conflicte armate. În

multe state africane, Angola şi Mozambic, băieții şi fetele deseori îşi asumă rolul adulților în societate atât pe timp de pace, precum şi pe timp de război. Actorii locali, inclusiv părinții şi membrii societății au fixat diferite rezultate în materia prevenirii copiilor soldați. Deseori lor le-au lipsit resursele necesare sau abilitățile de a preveni faptul utilizării active a copiilor în forțele armate. În alte cazuri, ei au fost ignoranți în vederea realizării drepturilor lor. Guvernele naționale, în general, nu au fost de ajutor în aceste circumstanțe, probabil deoarece ele sunt implicate activ în conflictele armate, cărora le dedică resursele necesare pentru a lupta. [79, p. 21-22]

Încetarea conflictului armat sau prevenirea recrutării copiilor de către forțele armate pot fi cele mai efective strategii pentru comunitatea internațională în vederea reducerii numărului de cazuri de antrenare a copiilor în acțiunile de luptă. Totodată, măsurile preventive sunt deseori insuficiente. În aceste cazuri, comunitatea internațională trebuie să facă uz de anumite metode centralizate, dar şi descentralizate pentru a demobiliza şi a reabilita copiii combatanți. [127, p. 19]

O practică absolut reuşită este implementarea strategiilor de demobilizare şi reabilitare folosite în Uganda, unde după terminarea războiului civil, guvernul a trebuit să facă față problemei reintegrării a 3000 copii soldați în sistemul şcolar. Au fost multe dezbateri asupra chestiunii, dacă aceşti copii trebuie să fie şcolarizați în continuare cu alți copii sau în academiile militare. În special, datorită dificultăților relevate de reintegrarea acestor copii în şcoli şi efectul lor asupra altor copii, ei şi-au continuat studiile în academiile militare. [137, p. 824]

Guvernul Ugandei colaborează cu organizațiile interguvernamentale şi organizațiile internaționale, inclusiv ONU, pentru a asigura programe de asistență psihologică pentru copiii combatanți demobilizați, revenirea lor în sânul familiei şi reintegrarea lor în societate. Aceste măsuri s-au soldat cu succes. [127, p. 21]

În calitate de metode centralizate au fost realizate strategii guvernamentale naționale: copiii depistați şi salvați de pe câmpul acțiunilor de luptă sunt aduşi la cel mai apropiat detaşament al forțelor armate guvernamentale, ulterior ei sunt preluați de unul din centrele organizațiilor neguvernamentale aflate în mai multe oraşe. Metodele centralizate au la bază ideea, că traumele suferite de copiii combatanți necesită îngrijiri specializate, individuale înainte ca aceştea să revină în familiile lor. În acest sens, copiilor le sunt acordate îngrijiri medicale, antrenarea lor în programele psihologice înainte de a fi reintegrați în mediul lor. Metodele centralizate sunt deseori percepute ca fiind periculoase, deoarece guvernele la fel au interes în utilizarea copiilor soldați. Din momentul în care guvernul este un participant activ la războiul

civil, este dificil de a determina dacă în el se poate de avut încredere, în sensul ajutorării membrilor părții adverse în conflict. [127, p. 21]

Metode descentralizate – organizațiile internaționale şi strategiile organizațiilor neguvernamentale: Odată ce un copil este preluat de o organizație internațională sau de o organizație nonguvernamentală, aceste organizații stabilesc legăturile lui cu familia, ulterior reintegrează fostul soldat în mediul său. În acest sens sunt luați în considerație mai mult factori sociali şi culturali. Totodată, centrele locale, create în acest scop, înfruntă probleme serioase de ordin financiar dar şi lipsa resurselor umane. Astfel, Centrul World Vision de reabilitare a copiilor combatanți din nordul Ugandei deseori întreține un număr de copii ce de şase ori îi depăşeşte capacitatea. [127, p. 21]

Un alt exemplu de demobilizare, reabilitare şi reintegrare pentru tratamentul centralizat al copiilor soldați este Centrul Lhanguene din Mozambic, creat de Guvern împreună cu Salvați Copiii pentru a asista copiii care au fost atraşi de Rezistența Națională a Mozambicului pentru a fi martori sau a participa la omoruri. Personalul centrului compus din medici, psihologi şi asistenți sociali au lucrat cu copiii pentru ca aceştia să-şi poată reîncepe viața în comunitate. [137, p. 824-825] Ca parte componentă a procesului de reabilitare a foştilor copii soldați, aceştia erau izolați social în Centrul Lhanguene şi erau forțați să discute cu consilierii la subiectul atrocităților pe care le-au comis sau la care au fost martori în timpul războiului. Programul respectiv, însă, a eşuat, deoarece copiii fie nu doreau, fie nu puteau participa la el. Suplimentar, punerea accentului pe sănătatea mintală distrage atenția de la resursele necesare mai importante pentru reintegrarea foştilor copii soldați în societatea civilă. De asemenea, acest centru a fost utilizat deseori în calitate de instrument politic (pentru a da publicității atrocitățile comise de gruparea rebelă), precum şi a scos în evidență ideea că copiii nu ar fi bineveniți în familiile şi mediul lor. Necătând la aceste momente, Centrul Lhanguene a demonstrat că programele centralizate de reunificare familială au fost realizate cu succes. [127, p. 22]

În Angola, spre exemplu, copiii au avut de înfruntat o serie de probleme la etapa de reintegrare, datorită lipsei de resurse şi instituții necesare în acest sens. Foştilor copii soldați le-au fost acordate ajutoare sub formă de haine, bani şi hrană, dar după revenirea lor la locul de baştină ei au fost incapabili să revină la viața pe care au avut-o ani în urmă. Astfel, în lipsa programelor educaționale şi vocaționale, mulți copii au sfârşit prin a ajunge în stradă sau în aservire. [127, p. 22]

În Sierra Leone foştii copii soldați au fost trimişi să lucreze în minele de diamante pentru plăți mizere, deoarece ei nu aveau alte oportunități economice după război. [127, p. 22]

În acelaşi timp, există pericole inerente procesului de reabilitare. În Afganistan, copiii care au fost antrenați în calitate de spioni de către autoritățile afganeze sovietice şi au fost capturați de Mujahadin, au fost ”reabilitați” şi pregătiți în calitate de spioni pentru Mujahadin. [137, p. 825]

La fel, guvernele nu întotdeauna atrag atenția cuvenită activității serviciilor de reabilitare, în special dacă consideră copiii în calitate de prizonieri de război. Datorită originilor recente ale obligației legale a statelor de a asigura activitatea serviciilor de reintegrare a copiilor victime ale conflictelor armate, informația este insuficientă. [137, p. 825]

În contextul acestor experiențe problematice, au fost propuse şi create o serie de instrumente întru ameliorarea sorții copiilor afectați de ostilități. Unul din mecanismele efective în acest sens este Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF).

Născut după război pentru copiii celui de-al Doilea Război Mondial, UNICEF este astăzi prezent în circa 25 state implicate atinse de conflictele armate, având drept sarcină primordială de a acorda ajutor şi de a contribui la instaurarea unui mediu protector pentru copiii. În acest scop UNICEF utilizează tot arsenalul de instrumente juridice existent în dreptul internațional contemporan, totodată pentru a ajuta efectiv copiii implicați în conflictele armate, şi pentru a-i proteja de răul existent, organizația nu se poate mulțumi doar cu arbitrarea în spatele textelor internaționale care nu sunt deloc aplicate uneori. Realitatea situațiilor cu care se confruntă azi societatea internațională, de la Beslan la RDC, trecând prin Uganda, ne invită la realism. [29]

Reiterăm că potențialul Convenției cu privire la drepturile copilului în protecţia copiilor victime ale conflictelor armate prin obligarea statelor părți la convenție să asigure asistența psihologică şi reinserarea lor socială este o novație în sistemul normativ internațional. Principiul de bază pentru toate programele de recuperare şi reintegrare a copiilor traumatizați pe urma războaielor este că acestea trebuie să fie realizate într-un mediu unde se asigură ocrotirea sănătății, autorespectul şi demnitatea copilului. De la adoptarea Convenției, UNICEF a inițiat programe în Croația şi Serbia pentru pregătirea profesioniştilor apți să identifice şi să consilieze copiii care manifestă simptomele războiului. [137, p. 824]

În februarie 1999 UNICEF a prezentat Consiliului de securitate agenda sa pentru copii cu privire la pace şi securitate, definindu-i prioritățile: încetarea utilizării copiilor soldați, protecția asistenței umanitare şi personalului umanitar; susținerea acțiunilor contra minelor antipersonal; protecția copiilor de efectele sancțiunilor; asigurarea ca operațiunile de menținere a păcii să țină cont de copii şi de necesitățile lor specifice; evidențierea insuficienței nepedepsirilor crimelor de război; promovarea sistemelor de alertă timpurie şi de prevenire a conflictelor. [29]

Protecția oferită azi de UNICEF are loc în condițiile acțiunilor de luptă. Toți copiii, inclusiv cei strămutați în urma conflictului au, de asemenea, dreptul la serviciile de bază şi au nevoie să aibă acces la îngrijirile de sănătate, educație, ajutor psihosocial şi reinserare socială. În anumite circumstanțe se recurge la negocierea ”zilelor de liniște” şi crearea culoarelor de securitate într-o zonă de conflict care permite a ajutora răniții şi de a organiza campanii de vaccinare.

În anul 2004, în statele afectate de conflicte armate, UNICEF a putut împreună cu partenerii săi să vaccineze mii de copii contra poliomielitei în RDC, Somali, Sudan. Astfel pentru protecția copiilor în cadrul unui conflict armat este necesar uneori de a negocia direct cu beligeranții, de a-i convinge să deschidă coridoare, zone de pace. La fel, pentru protecția copiilor şi femeilor în conflictele armate, sunt create adăposturi bine amenajate, care permit copiilor sau tinerilor să ia parte la activități, precum sensibilizarea cu privire la protecția minelor, securitate etc. [29]

Protecția copiilor deplasați consistă în mod esențial în adăpostirea lor de atentatele fizice sau psihologice precum violența, violența sexuală, abandonul, tratamentele crude şi degradante sau înrolarea în trupele armate.

Crearea primelor spații adaptate la necesitățile copiilor datează cu anul 1999 în Albania; ele vizau acordarea ajutorului integrat copiilor pe câmpul de refugiați. În acest sens, mii de copii kosovari au beneficiat de serviciile preponderent educaționale. Prin urmare, protecția copiilor implică realizarea sau susținerea programelor educaționale, şcolilor chiar în inima conflictelor şi continuarea programelor de alimentare, de vaccinare şi ocrotire a sănătății.

UNICEF împreună cu CICR au consolidat conceptul zonelor spitale promovând ideea că atunci când un copil este prins în mijlocul unui conflict armat, acesta trebuie privit ca persoană aflată în zona de pace şi, respectiv, locul unde se află copiii, vor fi considerate drept zone de pace. Ideea rezultă şi din faptul, că ambele părți beligerante poartă reciproc grija copiilor afectați de conflictele armate. Această adaptare a conceptului zonelor de siguranță nu unui spațiu anume, ci unui grup specific al populației necesită o aplicare abstractă, dar şi constructivă a dreptului internațional. Procedeul respectiv implică o combinare a principiilor de drept internațional umanitar cu principiile protecției internaționale a drepturilor omului, [137, p. 818] în special principiul 8 al Declarației cu priire la drepturile copilului din 1959, care prevede: ”Copilul în toate circumstanțele trebuie să fie printre primii care primesc protecție şi ajutor”. [43]

Declararea copiilor drept zone de pace şi în consecință – încetarea focurilor pentru a permite evacuarea copiilor din Liban şi Salvador la momentul respectiv a fost un pas important în desfăşurarea umanitară a ostilităților. [137, p. 818]

Suplimentar la zonele de pace, organizațiile interguvernamentale au reuşit să stabilească coridoare de liniște, ce reprezintă anumite căi pe care pot fi aduse celor ce au nevoie echipamente medicale, produse alimentare.

În anul 1989 în Sudan organizațiile internaționale au încercat să asigure o lună de pace, însă părțile – forțele guvernamentale şi rebelii, nu au putut ajunge la un acord. [137, p. 819]

Suplimentar, cooperarea statelor în materia protecției copiilor în situațiile de conflicte armate va combina instrumente regionale pertinente importante cum sunt:

- stabilirea normelor:
- evaluarea normelor în materia protecției copiilor în conflictele armate:
- stabilirea proceselor de monitorizare a angajamentelor:

Mai multe mecanisme asigură monitorizarea aplicării de către statele membre a angajamentelor față de drepturile omului. Organismele statutare ale Consiliului Europei (Adunarea Parlamentară şi Comitetul de Miniştri) au creat diferite sisteme de supraveghere (pe țări, pe teme sau pe tratate de referință). Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului şi deciziile şi concluziile Comitetului european al drepturilor sociale sunt exemple de mare importanță. O altă instituție independentă, Comisarul pentru drepturile omului al Consiliului Europei, contribuie considerabil la evaluarea situației din țările vizate. În rapoartele şi activitățile sale, Comisarul este preocupat din ce în ce mai mult de problemele legate de drepturile copiilor. Organismele de monitorizare sunt încurajate să acorde o atenție particulară problemelor referitoare la drepturile copiilor. Programul ”Construirea unei Europe cu şi pentru copii” va examina sistematic deciziile, rapoartele şi recomandările referitoare la drepturile copiilor. [31, p. 19]

- ***Elaborarea şi dezvoltarea politicilor:***

Activitățile din cadrul acestui instrument vizează activitatea organizațiilor interguvernamentale şi ONG-urilor, care printre altele efectuează o analiză eficientă a cadrului juridic şi instituțional la nivel național şi local, identificarea bunelor practici şi elaborarea metodelor şi strategiilor naționale pentru protecția drepturilor copiilor; analiza politicilor de prevenire la nivel național şi local, identificarea bunelor practici şi elaborarea unor modele de politici de prevenire la nivel național şi local. [31, p. 21]

- ***Asistența tehnică şi programele de cooperare:***

La solicitarea statelor interesate, Consiliul Europei cooperează cu autoritățile naționale şi oferă asistență mai ales în următoarele domenii: reformă legislativă, elaborarea politicilor şi cadrelor instituționale, formarea profesioniştilor.

- ***Sensibilizarea şi activitățile de educare, pregătire şi comunicare:***

Presupune organizarea unor campanii informare asupra unor probleme specifice, cum este implicarea copiilor în conflictele armate contemporane; organizarea de activități şi campanii la nivel național.

- ***Mobilizarea celor 4 actori principali (cei 4 piloni): guvernele, parlamentele, autoritățile locale şi ONG-urile.***

Pe lângă cooperarea statelor propriu-zisă, la moment se impune şi necesitatea cooperării organismelor regionale specializate cu cele universale, la fel, specializate. De exemplu, în cadrul programului ”Construirea unei Europe cu şi pentru copii”, Consiliul Europei îşi propune acționarea în parteneriat cu alți actori, cum ar fi Uniunea Europeană şi UNICEF. [31, p. 15]
Copiii nu sunt mini-persoane cu mini-drepturi. Programul pe 3 ani al Consiliului Europei ”Construirea unei Europe cu şi pentru copii” vizează garantarea respectării drepturilor copilului peste tot şi de către toți în Europa. [31, p. 3]

Din abordările prezentului paragraf, ajungem la concluzia că, datorită aplicării contemporane, practice şi în anumite situații aplicarea cu succes a dreptului internațional umanitar cu privire la copiii civili, aşteptarea comunității internaționale a fost ca incorporând prevederile legate de conflictele armate în Convenția cu privire la drepturile copilului, standardele în materie vor fi ridicate sau cel puțin menținute. Copiii trebuie să beneficieze de întregul „arsenal” de norme de drept internațional ce reglementează purtarea ostilităților şi efectele lor asupra populației civile, în general.

Putem conchide, că principiile de bază ce urmează să fie aplicate includ: limitarea mijloacelor de purtare a conflictelor armate, trasarea distincției dintre populația civilă şi cei ce participă la ostilități (în purtarea operațiunilor militare, toate eforturile trebuie depuse pentru protejarea populației civile), interdicția ca populația civilă să devină obiectul represiilor, transferărilor forțate sau alte atentate la demnitatea populației civile a unui stat. [137, p. 819]

3.4. Concluzii la capitolul 3

Efortul consolidat al subiecţilor de drept internaţionali şi al actorilor nonstatali a permis să fie elaborat cadrul normativ în materia răspunderii internaţionale penale pentru implicarea copiilor în ostilităţi. Acest fapt a permis să fie degajată deja o jurisprudenţă uniformă în materie. Cu toate acestea, este în continuare dificil să conturăm condiţiile răspunderii statelor care tolerează practicile de implicare a copiilor în ostilităţi, aceasta datorându-se raţionamentelor de ordin politic.

Utilizarea copiilor soldați este o problemă globală, dar cu cele mai puternice interferențe la nivel local. Acest fapt implică o combinație de strategii care urmează să fie aplicate pe diferite

nivele (de la mondial, la local) pentru a răspunde provocărilor noi ce apar în materia protecției internaționale a copiilor de efectele nefaste ale conflictelor armate.

Acțiunile întreprinse de guvernele naționale, statele străine, organizațiile internaționale şi organizațiile neguvernamentale sunt un început admirabil, dar, din păcate, nu au oferit instrumentele necesare pentru soluționarea problemei utilizării copiilor soldați în conflictele armate contemporane.

Prin urmare, astăzi societatea internațională este îndreptățită să aplice strategii combinate, centralizate şi descentralizate pentru a răspunde efectiv noilor provocări la acest capitol.

Comitetul Internațional al Crucii Roşii, care acționează în favoarea victimelor conflictelor armate a fost întotdeauna sensibil la soarta copiilor pe timp de război. Începând cu Primul Război Mondial, în special, Comitetul a depus efortul maxim pentru a limita suferințele copiilor contribuind, pe de o parte, la codificarea protecției lor juridice, pe de altă parte – prin acționarea în țările afectate de conflictele armate.

În materia protecției copiilor combatanți, comunitatea internațională îşi propune drept scop primordial adoptarea măsurilor care ar fundamenta capacitatea colectivităților locale să minimizeze sau să prevină folosirea copiilor soldați. De exemplu, statele trebuie să implementeze în ordinea juridică națională standardele naționale şi internaționale care reglementează vârsta minimă de recrutare.

Organizațiile neguvernamentale, grupurile religioase şi societatea civilă pot juca roluri importante în stabilirea cadrului moral, care ar caracteriza participarea copiilor la conflictele armate ca fiind inacceptabilă.

O altă măsură preventivă este documentarea activă şi timpurie a copiilor neacompaniați în zonele de şedere a refugiaților sau persoanelor deplasate.

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

Studierea, analiza şi generalizarea materialului expus în prezenta investigaţie ştiinţifică permit formularea unui spectru larg de concluzii generale, concluzii care, în viziunea noastră, urmează să determine, la maximum, aplicabilitatea practică a ideilor expuse pe parcurs.

Investigaţiile efectuate în cadrul prezentei lucrări au pus în lumină actualitatea şi importanţa temei de cercetare.

Ajunşi la finalul acestui studiu, considerăm că scopul urmărit de noi a fost atins, iar obiectivele propuse au fost elucidate.

În rezultatul studiului complex asupra doctrinei, legislaţiei naţionale şi internaţionale în materia protecţiei speciale a copilului în dreptul internaţional umanitar, fapt ce ne-a ajutat în conturarea cu claritate a problemei ştiinţifice importante soluţionate în teză, ne exprimăm regretul privind lipsa unei definiţii al beneficiarului protecţiei internaţionale speciale în dreptul internaţional umanitar – copilul.

Pe parcursul studiului am prezentat multiple definiţii ale copilului, după cum sunt acestea prezentate în actele internaţionale, dar şi în doctrină.

Considerăm, că definiţia ce merită a fi reţinută este cea propusă de Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului din 1989, [37]: ” *prin copil se înţelege orice fiinţă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabila copilului stabileşte limita majoratului sub această vârstă*”. Or, anume convenţia citată şi Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din anul 2000 la Convenţia privind drepturile copilului din 1989 [75] pot fi invocate în calitate de *lex specialis* în materia protecţiei internaţionale a copiilor.

Protecţia specială a copiilor afectaţi de un conflict armat este o normă, la origini, cutumiară de drept internaţional umanitar. La momentul de faţă, însă, există un şir de acte internaţionale cu sau fără caracter normativ obligatoriu care o consfinţesc.

Tratatele fundamentale în materia protecţiei copilului în ostilităţi sunt Convenţiile I, II, III, IV de la Geneva din anul 1949 [33], [34], [35], [36] în special Convenţia (IV) privind protecţia populaţiei civile din anul 1949 [36], protocoalele adiţionale I şi II din anul 1977 la convenţiile de la Geneva [76], [77], Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului din anul 1989 [37] şi Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din anul 2000 la Convenţia privind drepturile copilului din 1989 [75].

În urma analizei actelor în materie, putem afirma cu certitudine că la momentul de faţă există un stimul colosal pentru implementarea în teren a standardelor şi normelor internaţionale

în materia protecției drepturilor omului. Este necesar să păstrăm acest impuls pentru consolidarea succeselor obținute anterior şi pentru asigurarea unui progres în continuare a eforturilor comunității internaționale în materia protecției copiilor de consecințele nefaste ale conflictelor armate.

Chintesența protecției generale şi protecției speciale a copiilor în ostilități poate fi prezentată în următorul conținut:

1. Copiilor trebuie să le fie garantate drepturile fundamentale în perioada conflictelor armate:
   - Este interzisă împiedicarea trecerii libere a produselor alimentare de primă necesitate, hainelor şi medicamentelor destinate copiilor sub vârsta de 15 ani, lăuzelor sau mamelor cu copii sugari, precum şi mamelor cu copii mai mici de 7 ani;
   - Va fi acordată prioritate copiilor în distribuirea ajutoarelor umanitare;
   - Este interzisă provocarea foametei în rândul civililor în calitate de metodă de luptă;
   - Este interzis atacul obiectelor indispensabile supraveţuirii populației civile (rezerve de produse alimentare, surse de apă, spitale etc.)
   - Copiilor şi altor grupuri vulnerabile trebuie să le fie acordată prioritate în timpul evacuării din zonele de conflict; precum şi accesul la asistența medicală necesară.
2. Copiii trebuie protejați contra violenței în perioada conflictelor armate:
   - Persoanele civile întotdeauna trebuie să fie distinse de combatanți şi nu trebuie să devină țintă a atacurilor;
   - Copiilor, în calitate de parte a grupului vulnerabil, ce include femei însărcinate, lăuze, bolnavi şi persoane în vârstă etc. trebuie să le fie acordat un respect special şi protecție contra abuzurilor de orice natură;
   - Anumite mijloace de război sunt interzise – arme chimice, arme biologice, laserul de luptă, minele antipersonal etc.;
   - Este interzisă violența sexuală;
   - Strămutarea forțată a populației civile este interzisă, inclusiv aşa-numita ”purificare etnică”;
   - Nimeni nu va deveni subiectul torturii fizice şi psihice, pedepselor corporale sau tratamentelor inumane ori degradante;
   - Copiii cu vârsta de până la 15 ani nu vor fi recrutați de forțele armate şi nu li se va permite participarea la ostilități;

- Dacă copiii au fost recrutați în mod ilegal sau utilizați în ostilități, ei trebuie să fie demobilizați şi să le fie asigurat accesul la asistența necesară pentru recuperarea lor fizică şi psihologică, precum şi reintegrarea lor socială;
- Este interzisă aplicarea pedepsei capitale față de persoanele care la momentul săvârşirii infracțiunilor internaționale aveau mai puțin de 18 ani.

3. Copiii capturați sau separați de familiile lor în perioada conflictelor armate sunt în drept să primească protecție specială şi asistență.
   - Părțile beligerante sunt obligate, în măsura posibilului, să păstreze membrii familiei împreună în cadrul internării.
   - Dacă copiii arestați, deținuți sau internați nu pot fi lăsați să stea împreună cu membrii familiilor lor, atunci ei vor fi ținuți separat de adulți; precum şi se va păstra separarea pe gen;
   - Femeile gravide şi lăuzele, precum şi copiii cu vârsta de până la 15 ani trebuie asigurați cu hrană suplimentară, ținând cont de necesitățile lor fiziologice;
   - Copilul deținut trebuie să aibă contact direct, regulat şi frecvent cu familia sa;
   - Familiile au dreptul să cunoască soarta rudelor sale;
   - Trebuie realizate eforturi în vederea identificării copiilor orfani sau separați, înregistrării lor cu scopul reîntregirii familiilor;
   - Copilul trebuie să fie capabil să-şi continue studiile, inclusiv în locurile de detenție, precum şi în afara lor, sub supravegherea persoanelor cu tradiții culturale similare;
   - Mediul cultural al copilului trebuie păstrat, inclusiv valorile morale, religia, cultura şi tradițiile în care copilul a fost crescut. [126]

Situația copiilor soldați s-a ameliorat mult odată cu intensificarea cooperării internaționale în domeniul protecției copiilor în cadrul conflictelor armate. Cooperarea se prezintă ca instrumentul de bază în soluționarea problemelor legate de impactul conflictelor armate asupra copiilor.

La moment, forțele rebele din anumite state suferă pe urma cooperării internaționale în materia combaterii atragerii copiilor în ostilități. Prin urmare, nu pot realiza înrolarea copiilor şi atragerea lor la participare activă în ostilități. Cu toate acestea, unele state dau dovadă de lipsă a cooperării, favorizând sau tolerând atragerea copiilor în ostilități cum sunt: Uganda, Congo, Sierra Leone etc.

Un moment important în consolidarea protecției speciale a copilului afectat de conflictul armat a devenit şi crearea mecanismului atragerii la răspundere penală internațională a persoanelor vinovate. Astfel, Curtea Penală Internațională şi-a început activitatea cu înaintarea

acuzării privind recrutarea copiilor în conflict armat lui Thomas Lubanga Dyilo, iar Tribunalul special pentru Sierra Leone a acuzat zece persoane pentru săvârşirea acestei infracţiuni.

Problema ştiinţifică de importanţă majoră soluţionată în lucrare constă în cercetarea multidimensională prin prezentarea completă şi obiectivă, în premieră, a determinării conţinutului instituţiei protecţiei speciale a copilului în cadrul dreptului internaţional umanitar, evidenţierea necesităţii reglementării exprese a situaţiilor întâlnite în conflictele armate contemporane în care copilul necesită protecţie suplimentară, pentru elaborarea şi înaintarea recomandărilor concrete, fapt care permite clarificarea pentru teoreticieni şi practicieni din domeniul dreptului internaţional a numeroaselor acte normative cu un conţinut, deseori, confuz şi contradictoriu în vederea interpretării, aplicării şi cercetării corecte a conceptelor tratate în teză.

Cercetările efectuate permit formularea unor recomandări referitoare la ameliorarea, inclusiv, a cadrului normativ în materia protecţiei drepturilor copiilor afectaţi de conflictele armate.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de relevanţa recomandărilor formulate în teză. Cercetările efectuate constituie o contribuţie la dezvoltarea fundamentelor teoretice, fiind destinată studenţilor, masteranzilor, doctoranzilor, dar şi cadrelor didactice atât în cadrul instituţiilor de învăţământ cu auditoriu civil, precum şi de instituţiile cu profil militar. Evident, studiul poate fi util practicienilor în momentul în care aceştia sunt preocupaţi de rezultatele investigaţiilor ştiinţifice în materia protecţiei internaţionale speciale a copiilor în dreptul internaţional umanitar.

Lucrarea îşi propune să constituie o contribuţie reală la dezvoltarea şi organizarea unui sistem de control efectiv asupra utilizării copiilor în conflictele armate. De asemenea, valoarea practică este determinată de posibilitatea implementării recomandărilor ce vizează oportunităţile în vederea consolidării normelor juridice internaţionale în sfera protecţiei speciale a copilului în conflictele armate contemporane.

În plan ştiinţific, estimăm necesar să insistăm asupra existenţei unei instituţii consolidate în cadrul dreptului internaţional umanitar, cum este protecţia copilului în cadrul conflictelor armate. Prin urmare, este logică adaptarea literaturii ştiinţifice în materie, or, anume în aşa mod orice studiu de drept internaţional umanitar poate pretinde a fi unul complet.

În calitate de recomandare *de lege ferenda,* estimăm necesar să fie lucrat un nou set de acte internaţionale în materia protecţiei victimelor conflictelor armate, inclusiv cu privire la protecţia copiilor în ostilităţi. Odată ce Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din anul 2000 la Convenţia privind drepturile copilului din 1989 [75] a fost

adoptat şi a intrat în vigoare, comunitatea internațională este pusă în fața noilor provocări. În special, deja la momentul de față este necesară actualizarea acestuia. Or, prin adoptarea protocolului nu s-a urmărit decât crearea unei baze convenționale viabile în lupta contra fenomenului implicării copiilor în conflictele armate contemporane. Comunității internaționale, prin urmare, i-a revenit sarcina să minimalizeze, sau chiar să excludă atragerea copiilor în conflictele armate.

Noul ”arsenal” normativ va trebui să țină cont de tipologia conflictelor armate contemporane, de obligativitatea programelor de reinserare socială a copiilor soldați, dar şi va stabili expres fundamentul şi angajarea răspunderii internaționale a statelor, precum şi a persoanelor vinovate de atragerea copiilor în conflictele armate.

Şi nu în ultimul rând, pornind de la rațiuni de ordin religios, moral insistăm asupra sensibilizării atenției actorilor societății internaționale contemporane vis-a-vis de acest moment al vieții internaționale. Or, scopurile fixate de regimurile internaționale juridice actuale instituite pentru protecția copiilor necesită ca comunitatea internațională să le realizeze prudent, prin politici bine calculate, echilibrate, prin cooperare şi dialog continuu.

Odată ce scopul a fost conturat şi au fost alese mijloacele pentru atingerea acestuia, atunci considerentele de cost nu trebuie să împiedice atingerea rezultatului scontat.

Dezaprobarea internațională a implicării copiilor în conflictele armate s-a ciocnit de refuzul de a executa, de a reglementa consecințele participării lor în ostilități.

Mai multe prevederi recente ale tratatelor în materia drepturilor omului nu sunt compatibile cu regulile stabilite în convențiile de drept umanitar adoptate mai devreme.

Se impune ideea că acest domeniu suferă, în anumite cazuri, de prea multă creație normativă. Totodată, anumite recomandări practice, ținând cont de exigențele drepturilor copiilor şi cele militare, astăzi ar fi binevenite. Cel puțin, statele ar trebui să-şi dezvolte propriile politici. [129, p. 12-13]

Complexitatea şi importanța problemelor care sunt în joc, cât şi multitudinea de actori implicați necesită o abordare strategică. Este imperios ca principalii subiecți vizați, cum sunt statele şi organizațiile internaționale să definească obiective pe termen scurt şi lung, să examineze cadrul lor legislativ (care trebuie să fie conceput ca un cadru juridic complet, coerent şi accesibil) şi instituțional şi să lanseze procese de participare, care să poată mobiliza ansamblul partenerilor şi resurselor disponibile.

Guvernanții trebuie să fie sensibilizați pentru a iniția acțiuni concrete menite să atenueze rigorile războiului. Indubitabil, drepturile copilului trebuie să stea la baza deciziilor tuturor

autorităților şi instituțiilor naționale, precum şi organismelor internaționale guvernamentale şi neguvernamentale.

Toți actorii dreptului internațional, în special cei care sunt în mod obişnuit în contact cu copiii, particularii au sarcina primordială de a crea un mediu de securitate, favorabil liberei dezvoltări a copilului şi de a minimaliza impactul conflictului armat asupra persoanei copilului.

Toate aceste acțiuni, abordate în ansamblul lor, constituie unica modalitate de a izbăvi omenirea de unul dintre cele mai înspăimântătoare pericole ce planează asupra sa – pericolul autoexterminării. Or, citându-l pe Ioan Bârsan: ”În ultimă instanță, răul nu trebuie să învingă binele”. [8, p.24]

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Acordul dintre Guvernul Republicii Filipine şi Frontul Național Democratic din Filipine privind Respectarea Drepturilor Omului şi Dreptul internațional umanitar în Filipine, 16 martie 1998. [On-line]: http://www.philippinerevolution.net/documents/comprehensive-agreement-on-respect-for-human-rights-and-international-humanitarian-law. (Vizitat la 10.05.2015).
2. Acordul dintre ONU şi Guvernul Sierra Leone asupra creării Tribunalului special pentru Sierra Leone UN DOC. S/2000/915, 4 octombrie 2000. p.16-21. [On-line]: http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/2000/915. (Vizitat la 04.09.2014).
3. Acordul privind Aplicarea dreptului internațional umanitar între părțile la conflictul din Bosnia şi Herțegovina https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/yugoslavia-agreements-case-study.htm. [On-line]: (Vizitat la 23.03.2015).
4. Acțiunea Organizației Națiunilor Unite, nr.7 (decembrie), 2002. Raport prezentat de Kofi Annan dezvăluie o listă cu grupuri armate care utilizează copii-soldați. Editor: Igor Guzun. 11 p. [On-line]: www.un.md/news_room/jc/newsletters/2002/atiunea7.doc. (Vizitat la 01.08.2014).
5. Balan O. Protecția drepturilor omului prin reprimarea crimelor de război şi crimelor contra umanității. În: Revista Națională de Drept, nr.1 (28), 2003, p.16-18. 78 p.
6. Balan O., Burian Al. Drept internațional public. Vol.II. Chişinău: Tipografia Centrală, 2003. 386p.
7. Balan Oleg. Protecția drepturilor omului în conflictele armate. CEP USM. Chişinău, 2009. 214p.
8. Bârsan Ioan. Dreptul conflictelor armate. Sibiu: Editura Academiei Trupelor de Uscat, 1998. 464 p.
9. Bădescu V. Aspecte privind implicarea copiilor soldați în conflictele armate. [On-line]: https://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.unap.ro%2Fro%2Funitati%2Fcdiu%2FGL7%2520PROBLEMATICA%2520reprezentata%2520de%2520COPII%2520SOLDATI.doc&ei=qP1DVNe9K8b4Oq6RgIAC&usg=AFQjCNFcpCy8vuUy1czSJhK1knfR76y5lg&bvm=bv.77648437,d.ZWU. (Vizitat la 11.12.2015).

10. Bernadac Cristian. Medicii blestemați (experiențele medicale pe oameni în lagărele de concentrare). Bucureşti: Editura Politică, 1970. 216 p.
11. Bodean M. Protecția copiilor conform normelor de drept internațional şi problemele existente în legislația în vigoare a RM în acest domeniu. În: Revista Națională de Drept, nr.9 (36), 2003, p.50-58. 58 p.
12. Câmpeanu Cristian. Asasinii lui Dumnezeu. În: România Liberă, 25 iulie 2010. [On-line]: http://www.romanialibera.ro/special/reportaje/asasinii-lui-dumnezeu-194682. (Vizitat la 07.08.2014).
13. Carta Africană a Drepturilor şi Bunăstării Copilului, adoptată în iulie, 1990, în cadrul Organizației Unității Africane (OUA), la Addis-Abeba (Etiopia), intrată în vigoare la 29 noiembrie 1999. [On-line]: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/afchild.htm. (Vizitat la 03.05.2015).
14. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. Proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European şi Consiliul Uniunii Europene la data de 7 decembrie 2000, în cadrul Consiliului European de la Nisa. [On-line]: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF. (Vizitat la 15.03.2015).
15. Carta Organizației Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. În: Dupuy P.-M. Les grands texts de droit international public. 2e edition. Paris: Dalloz, 2000, p.28.
16. Cauia Alexandr. Statutul juridic al combatantului în conflictele armate contemporane. Teza de doctor în drept. Chişinău, 2011. 185 pag.
17. Cernei T. Problema implicării copiilor combatanților în conflictele armate. În: Probleme actuale ale dreptului internațional umanitar. Lucrările Mesei Rotunde. Bălți, 2006. 196 p.
18. Ciubăncan Vasile T., Ganea Maria I., Ranca Ion C. Drumul Holocaustului (Calvarul evreilor din nord-vestul Transilvaniei sub ocupația Ungariei 5.IX.1940-25.X.1944). Cluj-Napoca: Ciubăncan, 1995. 236 p.
19. Ciugureanu-Mihăiluță C. Argumente în favoarea asigurării dreptului copilului la dezvoltare. În: Revista Națională de Drept, nr.5 (92), 2008, p.35-40. 68 p.
20. Ciugureanu-Mihăiluță C. Carta Drepturilor copilului. În: Revista Națională de Drept, nr.9 (72), 2006, p.70-75. 80 p.
21. Ciugureanu-Mihăiluță C. Convenția ONU cu privire la Drepturile copilului. Principiile fundamentale. Partea I. În: Revista Națională de Drept, nr.8 (59), 2005, p.43-48. 68 p.
22. Ciugureanu-Mihăiluță C. Convenția ONU cu privire la Drepturile copilului. Principiile fundamentale. Partea II. În: Revista Națională de Drept, nr.9 (60), 2005, p.56-63. 72 p.

23. Ciugureanu-Mihăiluță C. Dreptul copilului de a fi protejat împotriva oricărei forme de violență, neglijare, exploatare sau abuz. În: Revista Națională de Drept, nr.1 (88), 2008, p.50-52. 88 p.
24. Ciugureanu-Mihăiluță C. Drepturile copiilor afectați de conflictul armat. În: Revista Națională de Drept, nr.5 (80), 2007, p.69-71. 88 p.
25. Ciugureanu-Mihăiluță C. Problema clasificării drepturilor şi libertăților fundamentale ale copilului. În: Revista Națională de Drept, nr.1 (76), 2007, p.72-75. 84 p.
26. Ciugureanu-Mihăiluță C. Protecția drepturilor copiilor lipsiți de mediul lor familial. În: Legea şi Viața, nr.9 (201), 2008, p.6-9. 58 p.
27. Cloşca Ionel. Dreptul internațional şi interzicerea armelor de nimicire în masă. Bucureşti: Editura Militară, 1988. 168 p.
28. Cloşcă Ionel, Suceavă Ion. Dreptul internațional umanitar. Bucureşti: Şansa–SRL, 1992. 528p.
29. Comitetul Internațional al Crucii Roşii. Protecția populației civile în perioada conflictului armat. A XXVI-a Conferință Internațională a Crucii Roşii, Rezoluția Nr.2. Geneva, 3-7 decembrie 1995. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/resolution/26-international-conference-resolution-2-1995.htm. (Vizitat la 21.02.2015).
30. Comitetul pentru drepturile copilului. Examinarea Rapoartelor prezentate de statele părți în temeiul art.8 al Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate la Convenția privind drepturile copilului. Sesiunea a 50-a. Reuniunea nr.1382 din 20 ianuarie 2009. Concluziile finale: Republica Moldova, adoptate la Reuniunea nr.1398 din 30 ianuarie 2009. [On-line]: http://www.army.md/inf/comitet1.htm. (Vizitat la 12.08.2014).
31. Construirea unei Europe cu şi pentru copii. DG III – Coeziune socială, Consiliul Europei. Atelierul de creație grafică al Consiliului Europei. Realizarea: Departamentul de Producție al Documentelor şi Publicațiilor (DPDP). Publicat în România, august, 2007. 40 p. [On-line]: http://www.coe.int/t/dg3/children/other%20langauges/Booklet_Romanian.pdf. (Vizitat la 27.04.2015).
32. Convenția (IV) de la Haga cu pivire la legile şi obiceiurile războiului terestru, 18 octombrie 1907, în vigoare din 26 ianuarie 1910. Publicată în: Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate. Documente. Bucureşti: Casa de editură şi presă „Şansa", 1993, pp.22-29.
33. Convenția I de la Geneva privind îmbunătățirea sorții răniților şi bolnavilor din forțele armate în campanie, 12 august 1949, ratificată de Republica Moldova la 24 mai 1993. 194 state-părți. [On-line]:

http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20I.pdf. (Vizitat la 27.04.2015).

34. Convenția II de la Geneva privind îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor şi naufragiaților forțelor armate pe mare, 12 august 1949, ratificată de Republica Moldova la 24 mai 1993. 194 state-părți. [On-line]: http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20II.pdf. (Vizitat la 05.05.2015).
35. Convenția III de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război, 12 august 1949, ratificată de Republica Moldova la 24 mai 1993. 194 state-părți. [On-line]: http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20III.pdf. (Vizitat la 27.04.2015).
36. Convenția IV de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 12 august 1949, ratificată de Republica Moldova la 24 mai 1993. 194 state-părți. [On-line]: http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Conventia%20de%20la%20Geneva%20IV.pdf. (Vizitat la 05.05.2015).
37. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptata de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului Nr.408 din 12.12.1990. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.12.1990, nr.12. [On-line]: http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului-1989.php. (Vizitat la 05.05.2015).
38. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 182 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor şi acțiunea imediată în vederea eliminării lor. Convocată la Geneva de Consiliul de administrație al Biroului Internațional al Muncii, a 87-a sesiune, 1 iunie 1999. [On-line]: http://www.mmpsf.gov.md/file/ilo/conventia_182_md.pdf. (Vizitat la 27.04.2015). Ratificată prin Legea Republicii Moldova Nr.849 din 14.02.2002. Publicat: 07.03.2002 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.33-35. [On-line]: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313250. (Vizitat la 15.03.2015).
39. Cuşmir L. Dreptul internațional şi femeile participante la acțiunile armate. În: Legea şi Viața, nr.1 (139), 2003, p.47-50. 50 p.
40. Declaratia Universala a Drepturilor Omului, adoptata de Adunarea Generala a Organizatiei Natiunilor Unite la 10 de septembrie 1948. [On-line]: http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/legea/declaratia-universala-a-drepturilor-omului.php. (Vizitat la 15.03.2015).

41. Declarația cu privire la protecția femeilor şi copiilor în situații de urgență şi conflictele armate, Adunarea Generală a ONU Nr. 2319 din 14 decembrie 1974. Rezoluția 3318 (XXIX). [On-line]: http://www.un-documents.net/a29r3318.htm. (Vizitat la 12.04.2015).
42. Declarația drepturilor copilului adoptată de Societatea Națiunilor, 26 noiembrie 1924. [On-line]: http://www.unicef.org/vietnam/01_-_Declaration_of_Geneva_1924.PDF. (Vizitat la 21.04.2015).
43. Declarația Drepturilor copilului, proclamată prin Rezoluția 1386 (XIV) a Adunării Generale din 20 noiembrie 1959. [On-line]: http://www.childrights.md/files/07_Declaratia%20drepturilor%20copilului%201959.pdf. (Vizitat la 08.05.2015).
44. Declarația Mileniului prin Rezoluția AG ONU nr.A/RES/55/2 din 13 septembrie 2000. [On-line]: http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm. (Vizitat la 21.04.2015).
45. Declarația privind protecția femeilor şi copiilor în situații excepționale şi în perioada conflictelor armate, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr.3318 (XXIX) din 14 decembrie 1974.
46. Diaconescu Gheorghe. Genocidul. Bucureşti: Editura Militară, 1991. 192 p.
47. Dianu Tiberiu. Protecția penală internațională a drepturilor omului. Bucureşti: Lumina Lex, 1996. 72 p.
48. Dicționar explicativ al limbii moldoveneşti. Academia de Ştiințe a RSSMoldoveneşti. Institutul de Limbă şi Literatură. Vol. I. Chişinău: Carte moldovenească, 1977. 848 p.
49. Frunzeti Teodor. Arta militară contemporană. În: Revista de ştiințe militare. Editată de Secția de Ştiințe Militare a Academiei Oamenilor de Ştiință din România. Nr.1 (18), 2010. ISSN 1582-7410. [On-line]: http://www.aos.ro/site_mod/site_mod_eng/anale/revista/reviste/1-2010/1-2010.pdf. 180 p. (Vizitat la 14.05.2015).
50. Gherghescu Vasile, Cloşca Ionel. Reguli de drept internațional privind starea de pace şi starea de război. Bucureşti: Editura Militară, 1972. 358 p.
51. Graça Machel. Impactul conflictului armat asupra copilului. Raportul expertului Secretariatului General al Națiunior Unite din 26 august 1996. 78 p. [On-line]: http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf. (Vizitat la 08.05.2015).
52. Grotius Hugo. Despre dreptul războiului şi al păcii. Cartea primă. Bucureşti: Editura Ştiințifică, 1968. 109 p.
53. Haruța Ana. Probleme actuale ale reglementării juridice a vânzării armelor în lumea contemporană. Teza de doctor în drept. Specialitatea: 12.00.10 – drept internațional public. – Chişinău, 2011. 185 p.

54. Heydeker Joe, Leeb Johannes. Procesul de la Nürnberg. Traducere de Adela Moțoc şi Ileana Bărbat-Sgarbură. Bucureşti: Orizonturi, 1979. 624 p.
55. Heyman Eva. Am trăit atât de puțin. (Micul meu Jurnal). Bucureşti: Alex, 1991. 136 p. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/resolution/26-international-conference-resolution-2-1995.htm. (Vizitat la 14.04.2015).
56. ICNUR în Moldova. Copiii refugiați şi drepturile copilului. În: Revista de Drept de azil şi drept umanitar. Anul I, Nr.1, august, 2003, 94 p.
57. Ioviță Alexandrina. Unele probleme de aplicare a principiului distincției în dreptul internațional umanitar. Teza de doctor în drept. Chişinău, Academia de Ştiințe a Moldovei, 2008. 150 pag.
58. Kony 2012. Criminalul pe care internetul vrea sa-l faca celebru, pentru a-l distruge. În: Ştirile ProTV din 09 martie 2012. [On-line]: http://stirileprotv.ro/stiri/international/kony-2012-criminalul-pe-care-internetul-vrea-sa-l-faca-celebru-pentru-a-l-distruge.html. (Vizitat la 14.04.2015).
59. Korber-Bercovici Miriam. Jurnal de Gheton. (Djurin, Transmistria, 1941-1943). Bucureşti: Kriterion, 1995. 128 p.
60. Kraus Ota, Kulka Erich. Fabrica morții (o mărturie despre Auschwitz). Bucureşti: PACO-2000, 1993. 304 p.
61. Legea Nr.15-XV din 06.02.2004 pentru ratificarea Protocolului facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate la Convenția privind drepturile copilului. Publicat: 05.03.2004 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 039. Promulgat: 24.02.2004. [On-line]: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312981. (Vizitat la 15.05.2015).
62. Mazilu Dumitru. Dreptul păcii. De la dreptul războiului şi al păcii la dreptul păcii. – Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1983. 408 p.
63. Memorandumul privind Aplicarea dreptului internațional umanitar între Croația şi Republica Federativă Socialistă Iugoslavia. [On-line]: https://www.icrc.org/casebook/doc/case-study/yugoslavia-agreements-case-study.htm (Vizitat la 23.03.2015).
64. Mocanu E. Protecția copiilor pe timp de conflict armat. În: Tendințe actuale de dezvoltare a dreptului internațional umanitar. Lucrările mesei rotunde. Chişinău: ULIM, 29.11.2004. – Chişinău, 2005.
65. Neag Mihai, Virca Ioan. Noi provocări în tactica Forțelor Terestre în contextul integrării euroatlantice. În: Buletin Ştiințific, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu", nr. 2, 2004. [On-line]: http://www.armyacademy.ro/buletin/2_2004/. (Vizitat la 23.03.2015).

66. Oprea Ion, Panfil C.-G., Radu R., Zăstroiu V. Noul dicționar universal al limbii române. Bucureşti: Litera Internațional, 2006. 1676 p.
67. Organizația Națiunilor Unite. Dezbaterile deschise privind problema participării copiilor în conflictele armate a Secretarului General al ONU. New-York, 29 aprilie 2009. S/PV.6114. [On-line]: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N09/316/49/PDF/N0931649.pdf?OpenElement. 35 p. (Vizitat la 14.04.2015).
68. Orientările Uniunii Europene privind copiii şi conflictele armate, 2003. [On-line]: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/10019.ro08.pdf. (Vizitat la 14.04.2015).
69. Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU cadrul Rezoluției 2200 A (XXI) la 16 decembrie 1966 şi ratificat de Republica Moldova la 28 iulie 1990. [On-line]: http://www.hotararicedo.ro/files/files/PACTUL%20INTERNATIONAL%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20CIVILE%20SI%20POLITICE.pdf. (Vizitat la 24.04.2015).
70. Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale şi culturale, 16 decembrie 1966. Adoptat şi deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 septembrie 1996 prin Rezoluția 2200 A (XXI). Intrat în vigoare la 3 ianuarie 1967, c. dispozițiilor art.27. Publicat: 01.01.1998 în Tratate Internaționale Nr. 1, art Nr.19. Intrat în vigoare: 26.04.1993. [On-line]: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356369. (Vizitat la 02.05.2014).
71. Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU cadrul Rezoluției 2200 A (XXI) la 16 decembrie 1966 şi ratificat de Republica Moldova la 28 iulie 1990. [On-line]: http://www.hotararicedo.ro/files/files/PACTUL%20INTERNATIONAL%20CU%20PRIVIRE%20LA%20DREPTURILE%20CIVILE%20SI%20POLITICE.pdf. (Vizitat la 24.04.2015).
72. Pagina oficială a Curții Penale Internaționale. [On-line]: http://www.icc-cpi.int/fr_menus/icc/situations%20and%20cases/Pages/situations%20and%20cases.aspx. (Vizitat la 24.04.2015).
73. Planul de acțiuni pentru anii 2000-2003, adoptat la a 27-a Conferință Internațională a Crucii şi Semilunii Roşii, No.836, Geneva, 31 octombrie – 06 noiembrie, 1999. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jq8k.htm. (Vizitat la 05.05.2015).
74. Principiile de la Paris. Principii directoare privind copiii asociați forțelor armate sau grupurilor armate. Februarie 2007. 50 p. [On-line]:

http://www.unicef.org/french/protection/files/ParisPrincipesFrench310107.pdf. (Vizitat la 14.05.2015).

75. Protocol facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflictele armate din 2000 la Convenția privind drepturile copilului din 1989. [On-line]: http://www.cab1864.eu/upload/PROTOCOL%20FACULTATIV%20CU%20PRIVIRE%20LA%20IMPLICAREA%20COPIILOR%20IN%20CONFLICTE%20ARMATE%20LA%20CONVENTIA%20PRIVIND%20DREPTURILE%20COPILULUI.pdf. (Vizitat la 05.05.2015).
76. Protocolul adițional (I) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din 08 iunie 1977, ratificată de RM la 24.05.1993. 170 state-părți. [On-line]: http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Protocolul%20Aditional%20I.pdf. (Vizitat la 16.05.2015).
77. Protocolul adițional (II) la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional din 08 iunie 1977, ratificată de RM la 24.05.1993. 165 state-părți. [On-line]: http://www.crucearosie.ro/uploads/images/Conventia%20de%20la%20Geneva%20pdfuri/Protocolul%20Aditional%20II.pdf. (Vizitat la 16.05.2015).
78. Protocolul Cartei Africane a Drepturilor Omului şi ale Popoarelor privind drepturile femeilor din Africa (Protocolul Maputo), adoptat la Maputo (Mozambic), la 11 iulie 2003. [On-line]: http://www.achpr.org/files/instruments/women-protocol/achpr_instr_proto_women_eng.pdf. (Vizitat la 24.04.2015).
79. Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor şi pornografia infantilă. Adoptat la New York la 25 mai 2000. Semnat de Republica Moldova la 08 februarie 2002. Ratificat prin Legea nr. 29-XVI din 22 aprilie 2007. [On-line]: http://salvaticopiii.ro/upload/p000600010000_Protocol%20facultativ%20la%20c%20cu%20privire%20la%20drepturile%20copilului%20referitor%20la%20exploatarea%20sexuala%20a%20copiilor.pdf. (Vizitat la 24.01.2016).
80. Raportul Amnesty International (AI) referitor la situația drepturilor omului în lume, lansat la 23 mai 2006 în RM. [On-line]: http://www.amosnews.ro/arhiva/raportul-amnesty-international-2006-24-05-2006. (Vizitat la 05.05.2015).

81. Raportul Secretarului General asupra înființării unui Tribunal special pentru Sierra Leone, UN DOC. S/2000/915, 4 octombrie 2000. p.1-15. [On-line]: http://www.un.org/fr/documents/view_doc.asp?symbol=S/2000/915. (Vizitat la 05.05.2015).
82. Război civil de 24 de ani în Uganda: oficialii ridică din umeri, masacrele continuă. În: Adevărul.ro din 08 aprilie 2010. [On-line]: http://adevarul.ro/international/in-lume/razboi-civil-24-ani-uganda-oficialii-ridica-umeri-masacrele-continua-1_50aca2e07c42d5a66387505a/index.html. (Vizitat la 24.04.2015).
83. Recomandarea (2001) 16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale, adoptată de Comitetul de Miniştri la data de 11 iulie 2007 în cadrul celei de-a 1002-a reuniune a Delegațiilor Miniştrilor. [On-line]: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:q-uMEwt_3EsJ:www.just.ro/Portals/0/Elaborare%2520acte%2520normative/proiecte_dezbatere_publica/criminalitate_informatica/CONVENTIA%2520DE%2520LA%2520LANZAROTE.doc+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=md. (Vizitat la 24.04.2015).
84. Rezoluția 2C a Comitetului Internațional al Crucii Roşii. Protection of the civilian population in period of armed conflict. 26th International Conference of the International Red Cross and Red Crescent Movement, Geneva, Switzerland, No.310, 3-7 December 1995. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/resolution/26-international-conference-resolution-2-1995.htm. (Vizitat la 24.04.2015).
85. Rezoluția 5 a Comitetului Internațional al Crucii Roşii. Strengthening national capacity to provide humanitarian and development assistance and protection to the most vulnerable. 26th International Conference of the International Red Cross and Red Crescent Movement, Geneva, Switzerland, 3-7 December 1995. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/resolution/26-international-conference-resolution-5-1995.htm. (Vizitat la 23.08.2014).
86. Rezoluția 8.1 a Comitetului Internațional al Crucii Roşii. The involvement of children in armed conflict. Position of the International Committee of the Red Cross on the optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child. No.322, Sevilia, 1997. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/57jp4t.htm. (Vizitat la 23.08.2014).
87. Rezoluția nr. 1590 (2005) a Consiliului de Securitate a ONU, adoptată la întrunirea Nr.5151 din 24 martie 2005. [On-line]:

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1590(2005). (Vizitat la 02.08.2014).

88. Rezoluția nr.1261, august 1999 a Consiliului de Securitate a ONU cu privire la copiii în conflictele armate, adoptată la 25 August 1999. [On-line]: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CAC%20SRES%201261.pdf. (Vizitat la 23.08.2014).
89. Rezoluția nr.1379 a Consiliului de Securitate a ONU, adoptată la întrunirea nr.4423 din 20 noiembrie 2001. [On-line]: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/651/10/PDF/N0165110.pdf?OpenElement. (Vizitat la 23.08.2014).
90. Rezoluția nr.1539 a Consiliului de Securitate a ONU. Adoptată la 22 aprilie 2004. [On-line]: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/unres1539.html. (Vizitat la 23.08.2014).
91. Rezoluția nr.1612 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite privind copiii şi conflictele armate, adoptată la 26 iulie 2005. În vigoare de la 22.09.2005. [On-line]: http://lege5.ro/Gratuit/gy4tmnjs/rezolutia-nr-1612-2005-a-consiliului-de-securitate-al-organizatiei-natiunilor-unite-adoptata-la-26-iulie-2005. (Vizitat la 21.04.2015).
92. Rusu L. Participarea copiilor în conflictele armate. În: Legea şi Viața, nr.10 (166), 2005, p.31-32. 58 p.
93. Statutul Curții Internaționale Penale, adoptat la 17 iulie 1998, în vigoare din 01 iulie 2002. [On-line]: http://lege5.ro/Gratuit/ge3tqmbu/statutul-de-la-roma-al-curtii-penale-internationale-din-17071998-. (Vizitat la 23.08.2014).
94. Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie, adoptat de Consiliu de Securitate al Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția nr.827 din 25 mai 1993. [On-line]: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_sept08_fr.pdf. (Vizitat la 21.04.2015).
95. Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda, adoptat de Consiliu de Securitate al Organizației Națiunilor Unite prin Rezoluția nr.955 din 08 noiembrie 1994. [On-line]: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_EF.pdf. (Vizitat la 23.08.2014).
96. Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, 8 august 1945. [On-line]: https://www.uni-trier.de/fileadmin/fb5/prof/OEF008/Vertiefung_Voelkerrecht/Statut_IMG.pdf. (Vizitat la 11.08.2014).
97. Şova L. Principiul protecției copilului – principiu fundamental al protecției refugiaților. În: Revista Națională de Drept, nr.12 (15), 2001, p.41-42. 70 p.

98. Tratatul de pace cu Bulgaria încheiat la Paris la 10 februarie 1947. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/usmu012.asp. (Vizitat la 15.05.2015).
99. Tratatul de pace cu Italia încheiat la Paris la 10 februarie 1947. [On-line]: http://www.istrianet.org/istria/history/1800-present/ww2/1947_treaty-italy.htm. (Vizitat la 05.11.2014).
100. Tratatul de pace cu România încheiat la Paris la 10 februarie 1947. [On-line]: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/usmu011.asp. (Vizitat la 05.05.2015).
101. Țarălungă V. Coraportul dintre Convenția ONU cu privire la drepturile copilului şi Pactele internaționale din 1966 privind drepturile omului. În: Legea şi Viața, nr.7 (199), 2008, p.20-24. 58 p.
102. Țarălungă V. Definiția noțiunii de „copil" în lumina prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. În: Legea şi Viața, nr.9 (201), 2008, p.46-50. 58 p.
103. Țarălungă V. Implementarea normelor internaționale în materia drepturilor copilului în Republica Moldova: probleme teoretico-practice. În: Implementarea normelor dreptului internațional în legislația națională a Republicii Moldova. Chişinău, CEP USM, 2011. p.258-280. 304 p.
104. Voloşenco I. Problema implicării copiilor-combatanți în conflictele armate. În: Probleme actuale ale dreptului internațional umanitar. Lucrările Mesei Rotunde. Bălți, 2006. 169 p.

În limba rusă:

105. Верле Г. Принципы международного уголовного права. Учебник. Одесса: Феникс; Москва: ТрансЛит, 2011. 882 p.
106. Градицкий Т. Личная уголовная ответственность за нарушения международного гуманитарного права, применяемого в ситуации немеждународного вооруженного конфликта. În: Международный журнал Красного Креста. Март. 1998. №. 20, 232 с.
107. Григорьев А. Г. Международное право в период вооруженных конфликтов. Москва: Воениздат, 1992. 31 с.
108. Гунько Ольга Е. Запрещение вербовки детей-солдат: санкции за нарушения. [On-line]: www.icrc.org/web/rus/sisternso.nsf/htmlall/russia-universities-170707/$File/Part_2.pdf. (Vizitat la 05.05.2015).
109. Давид Э. Принципы права вооружённых конфликтов. Москва: Международный Комитет Красного Креста, 2000. 718 с.

110. Канцелярия Специального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооружённых конфликтах. Меняющийся характер конфликтов. [On-line]: https://childrenandarmedconflict.un.org/ru/effects-of-conflict/the-changing-nature-of-conflict/. (Vizitat la 07.05.2015).
111. Канцелярия Специального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооружённых конфликтах. Факультативный протокол к Конвенции о правах ребенка, касающийся участия детей в военных конфликтах (ФПВК). 25 мая 2010 г. [On-line]: https://childrenandarmedconflict.un.org/ru/. (Vizitat la 07.05.2015).
112. Котляров И.И. Международное гуманитарное право. Москва: Юрлитиздат, 2003. 300 p.
113. Котляров И.И., Ходжабегова К.Л. Международное гуманитарное право. Москва: Юнити-Дана, 2010. 143 p.
114. Криль Франсуа. Защита детей во время вооружённых конфликтов. În: Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве. Статьи и документы. Международный Комитет Красного Креста. – Москва, 1999. 376 с.
115. Платтнер Дениз. Защита детей в международном гуманитарном праве. În: Защита лиц и объектов в международном гуманитарном праве. Статьи и документы. Международный Комитет Красного Креста. – Москва, 1999. 376 с.
116. Робул Александра. Международная защита прав ребёнка в современном мире. În: Белорусский Журнал Международного права и международных отношений, 2002, №2. [On-line]: http://evolutio.info/content/view/495/53/. (Vizitat la 05.05.2015).
117. Старовойтов Олег. К вопросу о трактовке понятий «ребёнок» в Международном праве. În: Белорусский журнал международного права и международных отношений, 2000, №2. [On-line]: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=351&Itemid=51. (Vizitat la 01.08.2014).
118. Старовойтов Олег. Международная защита прав ребёнка как институт Международного Права. În: Белорусский Журнал Международного права и международных отношений, 2002, №3. [On-line]: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=503&Itencid=5. (Vizitat la 05.05.2015).
119. Шакуро Елена. Женщины и дети-беженцы в вооружённых конфликтах. // Белорусский журнал международного права и международных отношений, 2001, №3. [On-line]: http://evolutio.info/content/view/445/52/. (Vizitat la 24.04.2015).

În limba engleză:

120. Abdullah M. Al-Hammadi MD, Abdulateef A. Al-Abdalrazaq. Atlas of Iraqi War Crimes in the State of Kuwait. Safat: S.L., 1995. 414 p.

121. Abdullah M. Al-Hammadi MD. Torturing a nation: A Documented Study of the Iraqi aggression towards Kuwaiti people: (2nd august 1990-26th february 1991). Safat: S.L., 1995. 656 p.

122. Amnesty International. A Safe Childhood is a Human Right. [On-line]: http://amnestyusa.org/child_Soldiers/Stories_from_children_associated_with_fighting_forces/page.do?id=1021177&n1=3&n2=78&n3=1270 (Vizitat la 24.04.2015).

123. Cape Town Principles and Best Practices. Adopte dat the Symposium on the prevention of recruitment of children into the armed forces an don demobilization and social reintegration of child soldiers in Africa. Cape Town, South Africa, 27-30 April 1997. [On-line]: www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf. 12 p. (Vizitat la 23.08.2014).

124. Damad (S. Mustafa Mohaghegh). The Law of War in Islam. În: Law and juridical review of the judiciary of the Islamic Republic of Iran. Vol. I, nr.2, 1992, p.45-60. [On-line]: http://www.credho.org/biblio/islam/humanit.htm. (Vizitat la 12.04.2015).

125. Dixit R.K. Special protection of children during armed conflicts under the Geneva conventions regime. În: ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law. [On-line]: http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/2.html. (Vizitat la 05.05.2015).

126. Even Wars Have Limits: Children in the Midst of Conflict. Canadian Red Cross Global Education. 5 p. [On-line]: http://www.redcross.ca/cmslib/general/facilitator_notes.pdf. (Vizitat la 07.05.2015).

127. Goung Aarong. Preventing, Demibilising, Rehabilitating and Reintegrating Child Soldiers in African Conflicts. În: The Journal of International Policy Solutions, Spring, 2007, Vol.7. p.19-24.

128. Gutman Roy. A witness to genocide (the 1993 Pulitzer Prise – winning Dispatches on the „Ethnic Cleansing" of Bosnia). New-York: Macmillan Publishing Company; Toronto: Maxwell Macmillan Canada; New-York, Oxford, Singapore, Sidney: Maxwell Macmilan International, 1997. 180 p.

129. Happold Matthew. Child prisoners in War. În: Prisoners in War, Oxford: Oxford University Press, 2010. [On-line]: http://ssrn.com/abstract=1321546. (Vizitat la 24.04.2015).

130. Henckaerts Jean-Marie, Doswald-Beck Louise. Customary International Humanitarion Law. Volume I: Rules. United Kindom: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0-521-80899-6. 689 p.
131. Info USA. Statistics. [On-line]: http://www.4uth.gov.ua/usa/english/facts/stats.htm. (Vizitat la 07.05.2015).
132. International Committee of the Red Cross. Children in war. Summary table of provisions of international humanitarian law and other provisions of international law specifically applicable to children in war. Ianuary, 2003. 11 p. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/ang03_04a_tableaudih_total_logo.pdf. (Vizitat la 05.05.2015).
133. Legal protection of children in armed conflict. [On-line]: file:///C:/Users/User/Downloads/children-legal-protection-factsheet.pdf. 2 p. (Vizitat la 07.05.2015).
134. Norman Solomon. Judaism and the ethics of war. În: Revue internationale de la croix-ronge_Religion et droit international humanitare, vol.87, Nr.858, juin, 2005. [On-line]: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_858_solomon.pdf. (Vizitat la 12.09.2014).
135. Obote-Odora Alex. Legal Problems with Protection of Children in Armed Conflict. Vol. 6, No 2, June 1999. [On-line]: http://www.murdoch.edu.au/elaw/issues/v6n2/obote-odora62.html. (Vizitat la 01.09.2014).
136. Udombana Nsongurua J. War is not child's play! International Law and the prohibition of children's involvement in armed conflicts (21 aprilie 2006). În: Temple International & Comparative Law Journal, Vol. 20, 2006, No. 1, p. 57-109. [On-line]: http://ssrn.com/abstract=1803637. (Vizitat la 26.08.2014).
137. Van Bueren Geraldine. The international legal protection of children in armed conflicts. În: International and Comparative Law Quarterly. Cambridge University Press, 1994, Nr. 43(4). p.809-826.
138. Wessels Mike. Child soldiers. În: Bulletin of the Atomic Scientists, Chicago, Nov/Dec-1997. [On-line]: http://pangaea,org/street_children/africa/armies.htm. (Vizitat la 23.08.2014).

În limba franceză:

139. Afoukou Franck Armel O. L'Organisation des Nations Unies face aux conflits armes en Afrique: contribution a une culture de prevention. Université d'Abomey Calavi (Benin),

2005. [On-line]: http://www.memoireonline.com/11/06/270/m_onu-conflits-afrique-contribution-a-une-culture-de-prevention3.html. (Vizitat la 05.05.2015).

140. Fin Emmanuel. La protection de l'enfant prisonnier de querre en droit international hummanitare. [On-line]: http://www.infotheque.info/ressource/3396.html. 31 p. (Vizitat la 24.04.2015).

141. Gasser Hans Peter. Un minimum d'humanite'dans les situations de troubles et tensions internes: proposition d'un Code de conduite. În: Revue internationale de la Croix-Rouge, janvier-février, 1988; Nr.769, pag.39-61. [On-line]: http://arch.neicon.ru/xmlui/handle/123456789/1314859. (Vizitat la 05.05.2015).

142. Les enfans et les conflicts armés. Nouvelle édition. Un quide en materie de droit international humanitaire et de droit international des droits de la personne. Bureau international des droit des enfants. Montréal, Québec, H39 1B6, Canada, 2010. 511 p. [On-line]: http://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Guide-droit-international-2010-fran%C3%A7ais.pdf. (Vizitat la 05.03.2016).

143. Mermet Joël. Protocole facultatif a la Convention relative aux droits de d'enfant concernant l'implication d'enfants dans les conflits armes: quell progress pour la protection des droits de l'enfant? [On-line]: http://www.ridi.org/adi/articles/2002/200206mer.htm. (Vizitat la 05.05.2015).

144. O'Donnell M. Dan, Seymour M. Dan. La protection de l'enfant Guide à l'usage des parlementaires. Nr.7, 2004. 178 p. [On-line]: http://www.unicef.org/french/publications/files/La_protection_de_lenfant_Guide_a_lusage_des_parlementaires2.pdf. (Vizitat la 24.04.2015).

145. Plattner Denise. La protection de l'enfant dans le droit international humanitaire. În: Revue Internationale de la Croix-Ronge, 30.06.1984, nr.747, p.148-161. [On-line]: https://www.icrc.org/fre/resources/documents/misc/5fzh54.htm. (Vizitat la 29.08.2014).

146. Recommandation (2001)16 du Comité des Ministres aux Etats membres sur la protection des enfants contre l'exploitation sexuelle, adoptée par le Comité des Ministres, le 31 octobre 2001, lors de la 77r réunion des Délégués des Ministres. Le Comité des Ministres, Conseil de l'Europe. [On-line]: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=234837&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383. (Vizitat la 05.05.2015).

147. Schindler Dietrich. *Le comite internationale de la Croix_Ronge et les droits de l'homme.* În: Revue internationale de la Croix-Rouge, 28 février, 1979, Nr.715. [On-line]: https://www.icrc.org/fre/resources/documents/misc/5fzh5q.htm. (Vizitat la 05.05.2015).

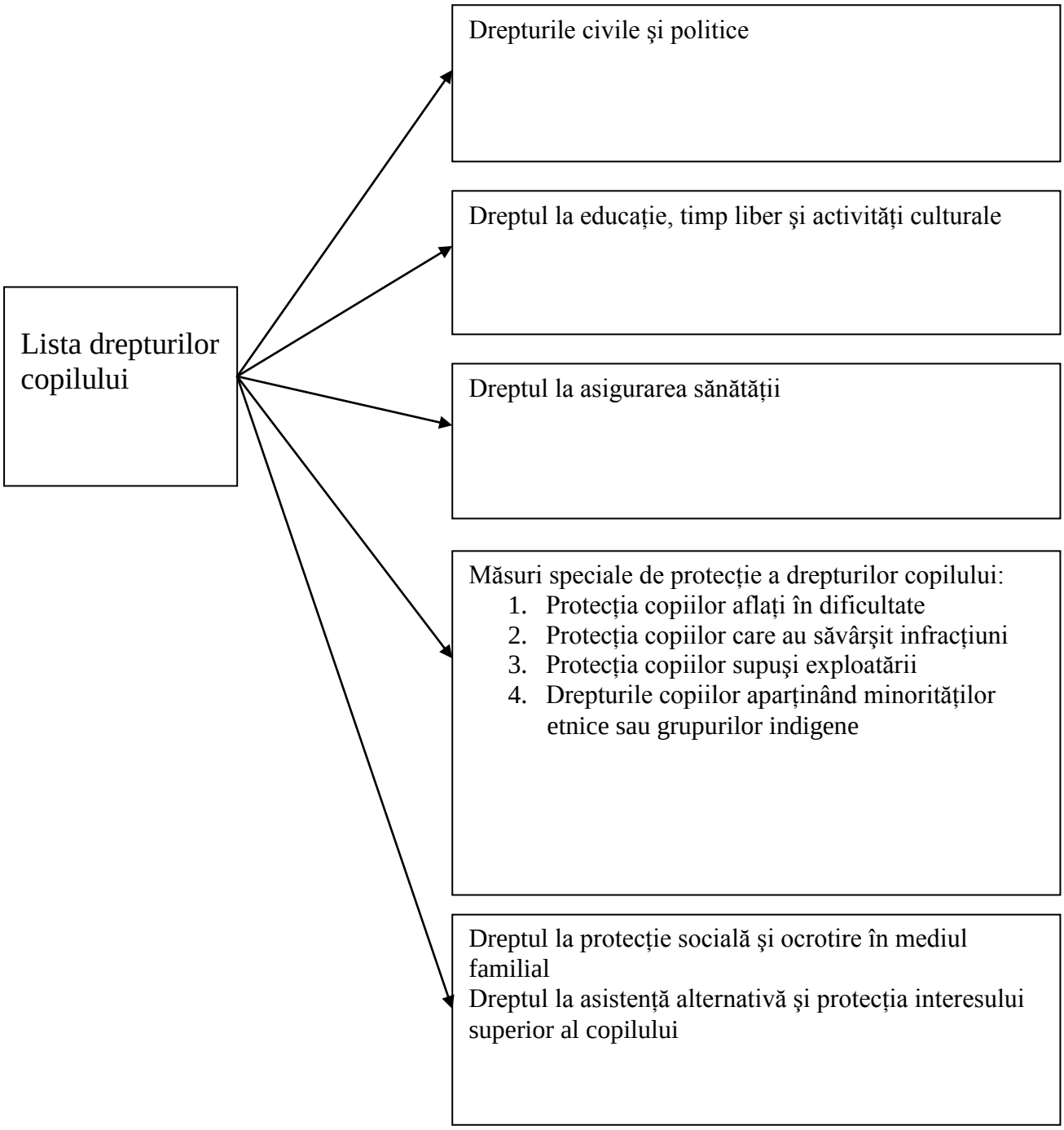
148. Tapa Blaise Gouleu. La protection Internationnale des Populations Civiles dans les Conflits Armés. Université de Nantes France – 3 eme Cycle Droits Fondamentaux, 2003. [On-line]: http://www.memoireonline.com/10/07/636/m_protection-internationale-populations-civiles-conflits-armes1.html. (Vizitat la 07.05.2015).

149. Torrelli Maurice. Le droit international humanitare. Presses Universitaires de France: Puf collection que sais-je, 1989. 128 p.

ANEXE

ANEXA 1:

Tipologia drepturilor copilului reglementate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului [25, p. 72]

ANEXA 2:

Tabel privind dispozițiile dreptului internațional umanitar şi alte prevederi de drept internațional aplicabile copiilor afectați de conflictele armate [132]

Convenția de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război, 1949	
Art. 16	Tratamentul echitabil. Ținând seama de dispozițiile prezentei Convenții relative la grad, ca şi la sex şi sub rezerva oricărui tratament privilegiat, care ar fi acordat prizonierilor de război datorită stării sănătății lor, vârstei sau aptitudinilor lor profesionale, prizonierii trebuie să fie tratați în acelaşi fel de către Puterea deținătoare, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu, bazată pe rasă, naționalitate, religie, păreri politice sau orice alt criteriu analog.
Art. 49	Munca prizonierilor de război. Puterea deținătoare va putea să folosească prizonierii de război valizi ca muncitori, ținând seama de vârstă, sexul, gradul ca şi de aptitudinile lor fizice şi având în vedere, mai ales, menținerea lor într-o stare bună de sănătate fizică şi morală.
Convenția de la Geneva privind protecția persoanelor civile în timp de război, 1949	
Partea II-a	Protecția generală a populației împotriva anumitor consecințe a războiului.
Art. 14	Spitalele şi zonele, localitățile sigure. Înaltele Părți Contractante, încă din timp de pace şi, după deschiderea ostilităților, Părțile în conflict, vor putea crea pe teritoriul lor propriu şi, dacă este nevoie, pe teritoriile ocupate, zone şi localități sanitare şi de securitate, organizate în scopul de a pune la adăpost de urmările războiului răniții şi bolnavii, infirmii, persoanele în vârstă, copiii sub cincisprezece ani, femeile însărcinate şi mamele cu copii sub şapte ani.
Art. 16	Protecția generală. Răniții şi bolnavii, precum şi infirmii şi femeile însărcinate vor face obiectul unei protecții şi al unui respect special. În măsura în care cerințele militare o vor permite, fiecare Parte în conflict va favoriza măsurile luate pentru căutarea morților sau răniților, venirea în ajutorul naufragiaților şi altor persoane expuse la un pericol mare şi protejarea lor contra jafului şi relelor tratamente.
Art. 17	Evacuarea.

	Părțile în conflict se vor strădui să încheie aranjamente locale pentru evacuarea, dintr-o zonă asediată sau încercuită, a răniților, bolnavilor, infirmilor, bătrânilor, copiilor şi a lăuzelor, şi pentru trecerea preoților tuturor religiilor, a personalului şi a materialului sanitar destinat acestei zone.
Art. 18	Protecția spitalelor. Spitalele civile organizate să dea îngrijiri răniților, bolnavilor, infirmilor şi lăuzelor nu vor putea constitui, în nici o împrejurare, obiectul unor atacuri, ele vor fi, oricând, respectate şi protejate de Părțile în conflict.
Art. 21	Transportul terestru şi maritim. Transporturile de răniți şi bolnavi civili, de infirmi şi lăuze, efectuate pe uscat în convoaie de vehicule şi trenuri-spital sau pe mare, de vase afectate acestor transporturi, vor fi respectate şi protejate în acelaşi fel ca şi spitalele, prevăzute de articolul 18 şi vor fi semnalate prin arborarea, cu autorizarea statului, a emblemei distinctive prevăzute de articolul 38 al Convenției de la Geneva din 12 august 1949 pentru îmbunătățirea soartei răniților şi bolnavilor din forțele armate în campanie.
Art. 22	Transportul aerian. Aeronavele folosite exclusiv pentru transportul răniților şi bolnavilor civili, infirmilor şi lăuzelor sau pentru transportul personalului şi al materialului sanitar nu vor fi atacate, ci vor fi respectate dacă vor zbura la înălțimile, orele şi pe rutele convenite în mod special de comun acord, între toate Părțile în conflict interesate.
Art. 23	Asistența medicală, alimentară. Fiecare Înaltă Parte Contractantă va îngădui trecerea liberă a oricărui transport de medicamente şi de material sanitar, precum şi de obiecte necesare cultului, destinate numai populației civile a unei alte Părți contractante, chiar inamice. Ea va autoriza, de asemenea, trecerea liberă a oricărui transport de alimente esențiale, îmbrăcăminte şi întăritoare pentru copiii sub cincisprezece ani, femeilor însărcinate sau lăuzelor. Obligația unei părți contractante de a îngădui trecerea liberă a transporturilor arătate în alineatul precedent este subordonată condiției ca această Parte să fie asigurată că nu are nici un motiv serios să se teamă că: a) transporturile pot fi abătute de la destinația lor, sau b) controlul ar putea să nu fie eficace, sau

	c) că inamicul ar putea să obțină un avantaj vădit pentru eforturile sale militare sau economia sa, substituind aceste transporturi mărfurilor pe care altfel ar fi trebuit să le furnizeze sau să le producă, sau eliberând materiale, produse sau servicii, pe care altfel ar fi trebuit să le afecteze producerii unor astfel de mărfuri. Puterea care autoriza trecerea transporturilor indicate în primul alineat al prezentului articol poate condiționa această autorizație de faptul că distribuirea la beneficiari să fie făcută sub controlul la fața locului al Puterilor protectoare. Aceste transporturi vor trebui să fie îndrumate cât mai repede posibil şi statul care autoriză libera lor trecere va avea dreptul să fixeze condițiile tehnice în care trecerea va fi autorizată.
Art. 24	Măsuri privind bunăstarea copilului. Părțile în conflict vor lua măsurile necesare pentru ca copiii sub cincisprezece ani, deveniți orfani sau despărțiți de familia lor în urma războiului, să nu fie părăsiți şi ca să se înlesnească, în toate împrejurările, întreținerea lor, practicarea religiei lor şi educarea lor. Aceasta va fi încredințată, dacă este posibil, unor persoane cu aceeaşi tradiție culturală. Părțile în conflict vor înlesni primirea acestor copii în țară neutră pe tot timpul duratei conflictului, cu consimțământul Puterii protectoare, dacă există vreuna, şi dacă ele au garanția respectării principiilor enunțate în primul alineat. În afară de aceasta, ele se vor strădui să ia măsurile necesare ca toți copiii sub doisprezece ani să poată fi identificați, prin purtarea unei plăci de identitate sau prin orice alt mijloc.
Art. 25	Noutăți privind familia. Orice persoană care se găseşte pe teritoriul unei Părți în conflict sau pe un teritoriu ocupat de ea va putea primi şi trimite membrilor familiei sale, oriunde s-ar găsi, veşti cu caracter strict familial. Această corespondență va fi îndrumată rapid şi fără întârziere nejustificată. Dacă, datorită împrejurărilor, schimbul de corespondență familială pe calea poştală obişnuită a devenit grea sau imposibilă, Părțile în conflict, interesate se vor adresa unui intermediar neutru, cum este agenția centrală prevăzută la articolul 140, pentru a hotărâ, împreună cu acesta, mijloacele pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor lor în cele mai bune condiții şi, mai ales, cu concursul Societăților naționale de Cruce Roşie (Semilună Roşie, Leul şi Soarele Roşii).

	Dacă Părțile în conflict socotesc necesar să restrângă corespondența familială, ele vor putea cel mult să impună folosirea de formulare-tip conținând douăzeci şi cinci de cuvinte liber alese şi să limiteze trimiterea acestora la unul pe lună.
Art. 26	Familiile separate. Fiecare Parte în conflict va uşura cercetările întreprinse de membrii familiilor dispersate de război pentru a relua legăturile unii cu alții şi, dacă este posibil, să se întâlnească. Ea va încuraja, mai ales, acțiunea organizațiilor care se consacră acestei sarcini, cu condiția ca ea să le fi acceptat şi ca acestea să se conformeze măsurilor de securitate luate de ea.
Partea III-a	Statutul şi tratamentul persoanelor protejate.
Secțiunea I	Prevederi privind teritoriile părților beliferante şi teritoriile ocupate.
Art. 27	Tratamentul. Persoanele protejate au dreptul, în toate împrejurările, la respectul persoanei lor, onoarei lor, drepturilor lor familiale, convingerilor şi practicilor lor religioase, deprinderilor şi obiceiurilor lor. Ele vor fi tratate, oricând, cu omenie şi protejate, mai ales, contra oricărui act de violență sau de intimidare, contra insultelor şi curiozității publice. Femeile vor fi în special protejate contra oricărei atingeri a onoarei lor şi, mai ales, contra violului, constrângerii la prostituție şi contra oricărui atentat la pudoare. Ținând seamă de dispozițiile privitoare la starea sănătății, vârstă şi sex, toate persoanele protejate vor fi tratate cu aceeaşi considerație de Partea în conflict sub puterea căreia se găsesc, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu bazată, mai ales, pe rasă, religie sau păreri politice. Totuşi, Părțile în conflict vor putea să ia, cu privire la persoanele protejate, măsurile de control sau de securitate care vor fi necesare ca urmare a războiului.
Secțiunea II	Persoane din teritoriile părților beliferante.
Art. 38	Persoanele nerepatriate. Cu excepția unor măsuri speciale care pot fi luate în baza prezentei Convenții, mai ales a articolelor 27 şi 41, situația persoanelor protejate va rămâne, în principiu, reglementată de dispozițiile privitoare la tratamentul străinilor în timp de pace. În orice caz, li se vor garanta următoarele drepturi: 1. ele vor putea primi ajutoarele individuale sau colective ce li se vor trimite; 2. ele vor primi, dacă starea sănătății lor o cere, tratament medical şi spitalizare,

	în aceeaşi măsură ca şi cetăţenii statului interesat; 3. li se va îngădui practica cultului lor şi să primească asistenţa spirituală a preoţilor culturii lor; 4. dacă ele locuiesc într-o regiune expusă în mod deosebit pericolelor războiului, vor fi autorizate să se deplaseze din acea regiune în aceeaşi măsură, ca şi cetăţenii statului interesat; 5. copiii sub cincisprezece ani, femeile însărcinate şi mamele cu copii sub şapte ani vor beneficia, în aceeaşi măsură, ca şi cetăţenii statului interesat de orice tratament preferenţial.
Secţiunea III	Teritorii ocupate.
Art. 49	Deportări, transferuri, evacuări. Transferările forţate, în masă sau individuale, precum şi deportările de persoane protejate din teritoriul ocupat în teritoriul Puterii ocupante sau în acel al oricărui alt stat, ocupat sau nu, sunt interzise, oricare ar fi motivul. Totuşi, Puterea ocupantă va putea proceda la evacuarea totală sau parţială a unei anumite regiuni ocupate, dacă securitatea populaţiei sau motive imperioase militare o cer. Evacuările nu vor putea duce la deplasarea persoanelor protejate peste hotarele teritoriului ocupat, decât dacă din motive materiale este imposibilă evitarea unei asemenea deplasări. Populaţia astfel evacuată va fi readusă la cămine, de îndată ce ostilităţile în acest sector vor lua sfârşit. Puterea ocupantă, procedând la aceste transferări sau evacuări, va trebui să asigure, în măsura posibilului, cazarea convenabilă a persoanelor protejate, ca deplasările să fie făcute în condiţii satisfăcătoare de salubritate, de igienă, de securitate şi de hrană şi ca membrii aceleiaşi familii să nu fie despărţiţi unii de alţii. Puterea protectoare va fi informată de orice transferări şi evacuări, de îndată ce acestea vor avea loc. Puterea ocupantă nu va putea să reţină persoanele protejate într-o regiune deosebit de expusă pericolelor războiului, decât dacă securitatea populaţiei sau motive imperioase militare o cer. Puterea ocupantă nu va putea proceda la deportarea sau la transferarea unei părţi din propria sa populaţie civilă în teritoriul ocupat de ea.
Art. 50	Copiii. Puterea ocupantă va înlesni, cu concursul autorităţilor naţionale şi locale, buna

	funcționare a stabilimentelor consacrate îngrijirii şi educației copiilor. Ea va lua toate măsurile necesare pentru a uşura identificarea copiilor şi înregistrarea filiațiunii lor. Ea nu va putea, în nici un caz, să modifice statutul lor personal, nici să-i încadreze în formații sau organizații depinzând de ea. Dacă instituțiile locale nu sunt potrivite în acest scop, Puterea ocupantă va trebui să asigure întreținerea şi educația copiilor orfani sau despărțiți de părinții lor din cauza războiului - în lipsa unei rude apropiate sau a unui prieten care ar putea să-i îngrijească - dacă este posibil, cu persoane de naționalitatea, limba şi religia lor. O secțiune specială a biroului creat în virtutea dispozițiilor articolului 136 va fi însărcinată să ia toate măsurile necesare pentru identificarea copiilor a căror identitate este nesigură. Indicațiile cu privire la tatăl şi mama lor sau la alte rude apropiate vor fi întotdeauna consemnate. Puterea ocupantă nu va putea împiedica aplicarea oricăror măsuri preferențiale în ce priveşte hrana, îngrijirile medicale şi protecția contra urmărilor războiului, care ar fi putut să fie adoptate înainte de ocupație, în favoarea copiilor sub cincisprezece ani, a femeilor însărcinate şi a mamelor cu copii sub şapte ani.
Art. 51	Munca. Puterea ocupantă nu va putea constrânge persoanele protejate să servească în forțele sale armate sau auxiliare. Orice presiune sau propagandă cu scopul angajărilor voluntare este interzisă. Puterea ocupantă nu va putea constrânge la lucru persoanele protejate, decât dacă ele sunt în vârstă de peste 18 ani, şi atunci numai la lucrări necesare pentru nevoile armatei de ocupație sau pentru servicii de interes public, pentru alimentație, adăpostire, îmbrăcăminte, transporturi sau pentru sănătatea populației țării ocupate. Persoanele protejate nu vor putea fi constrânse la nici o muncă care le-ar obliga să ia parte la operațiuni militare. Puterea ocupantă nu va putea constrânge persoanele protejate să asigure cu forța securitatea instalațiilor unde ele execută o muncă obligatorie. Munca va fi executată numai în cadrul teritoriului ocupat în care se află persoanele despre care este vorba. Fiecare asemenea persoană va fi menținută, în măsura posibilului, la locul său obişnuit de muncă. Munca va fi plătită în mod echitabil şi proporțional cu capacitățile fizice şi intelectuale ale muncitorilor. Legislația în vigoare în țara ocupată privind condițiile de muncă şi măsurile de

	protecție, mai ales în ce privește salariul, durata muncii, echipamentul, pregătirea prealabilă şi despăgubirile datorate pentru accidentele de muncă şi bolile profesionale, va fi aplicabilă persoanelor protejate supuse muncilor la care se referă prezentul articol. Rechiziționarea mânii de lucru nu va putea duce, în nici un caz, la o mobilizare a muncitorilor într-o organizație cu caracter militar sau semimilitar.
Art. 68	Pedeapsa capitală. Când o persoană protejată comite o infracțiune numai în scopul de a păgubi Puterea ocupantă, dar care nu aduce atingere a vieții sau integrității corporale a membrilor forțelor sau administrației de ocupație, nici nu creează un pericol colectiv serios şi nici nu aduce atingere gravă bunurilor forțelor sau administrației de ocupație sau instalațiilor folosite de ele, această persoană este pasibilă de internare sau de simplă închisoare, cu condiția ca durata acestei internări sau acestei închisori să fie proporțională cu infracțiunea comisă. În afară de aceasta, internarea sau închisoarea va fi pentru astfel de infracțiuni singura măsură privativă de libertate care va putea fi luată cu privire la persoanele protejate. Tribunalele prevăzute de articolul 66 al prezentei Convenții vor putea, în mod liber, schimba pedeapsa cu închisoarea într-o măsură de internare de aceeaşi durată. Dispozițiile de ordin penal promulgate de Puterea ocupantă în conformitate cu articolele 64 şi 65 pot prevedea pedeapsa cu moartea față de persoanele protejate numai în cazurile în care acestea sunt vinovate de spionaj, de acte grave de sabotaj împotriva instalațiilor militare ale Puterii ocupante sau de infracțiuni intenționate care au cauzat moartea uneia sau mai multor persoane şi cu condiția că legislația teritoriului ocupat, în vigoare înainte de începerea ocupării, să prevadă pedeapsa cu moartea în asemenea cazuri. Pedeapsa cu moartea nu va putea fi pronunțată contra unei persoane protejate, decât dacă s-a atras în mod special atenția tribunalului asupra faptului că acuzatul, nefiind un cetățean al Puterii ocupante, nu este legat de aceasta prin nici o obligație de credință. Pedeapsa cu moartea nu va putea fi pronunțată în nici un caz contra unei persoane protejate sub optsprezece ani în momentul infracțiunii.
Art. 76	Tratamentul deținuților. Persoanele protejate inculpate vor fi deținute în țara ocupată şi, dacă sunt

	condamnate, vor trebui să-şi ispăşească pedeapsa acolo. Ele vor fi despărțite, dacă este posibil, de alți deținuți şi supuse unui regim alimentar şi de igienă suficient pentru a le menține într-o stare bună de sănătate şi cel puțin corespunzător regimului închisorilor țării ocupate. Ele vor primi îngrijirile medicale cerute de starea sănătății lor. Vor fi, de asemenea, autorizate să primească orice ajutor spiritual pe care l-ar cere. Femeile vor fi ținute în localuri separate şi puse sub supravegherea directă a femeilor. Se va ține seamă de regimul special prevăzut pentru minori. Persoanele protejate deținute vor avea dreptul să primească vizita delegaților Puterii protectoare şi ai Comitetului Internațional de Cruce Roşie, în conformitate cu dispozițiile articolului 143. În afară de aceasta, ele vor avea dreptul să primească cel puțin un pachet cu ajutoare pe lună.
Secțiunea IV	Reglementarea tratamentului populației internate.
Art. 81	Deținerea. Părțile în conflict care vor interna persoanele protejate vor fi obligate să le întrețină în mod gratuit şi să le acorde, de asemenea, îngrijirile medicale cerute de starea sănătății lor. Pentru rambursarea acestor cheltuieli nu se va scădea nimic din alocațiile, salariile sau creditele datorate internaților. Puterea deținătoare va trebui să se îngrijească de întreținerea persoanelor care depind de internați, dacă ele sunt fără suficiente mijloace de subzistență sau sunt incapabile să-şi câştige ele însele existența.
Art. 82	Gruparea pe interese. Puterea deținătoare va grupa, în măsura posibilului, pe internați, după naționalitatea, limba şi obiceiurile lor. Internații cetățeni ai aceleiaşi țări nu vor fi despărțiți numai pentru simplul fapt al deosebirii de limbă. Pe întreaga durată a internării lor, membrii aceleiaşi familii şi, în special, părinții şi copiii lor, vor fi strânşi în acelaşi loc de internare, cu excepția cazurilor în care nevoile de lucru, motive de sănătate sau aplicarea dispozițiilor prevăzute în Capitolul IX al prezentei secțiuni ar face necesară o despărțire temporară.

	Internații vor putea cere ca copiii lor, lăsați în libertate fără supravegherea părinților, să fie internați cu ei. Ori de câte ori va fi posibil, membrii internați ai aceleiaşi familii vor fi strânşi în aceleaşi clădiri şi vor fi cazați separat de ceilalți internați; de asemenea, va trebui să li se acorde înlesnirile necesare pentru a duce o viață de familie.
Art. 85	Acomodarea, igiena. Puterea deținătoare are obligația de a lua toate măsurile necesare şi posibile pentru ca persoanele protejate să fie cazate, de la începutul internării lor, în clădiri sau cantonamente care prezintă toate garanțiile de igienă şi salubritate şi care asigură o protecție eficace împotriva asprimilor climatului şi efectelor războiului. Locurile de internare permanentă nu vor fi aşezate, în nici un caz, în regiuni nesănătoase sau al căror climat ar fi vătămător pentru internați. În toate cazurile în care persoanele protejate ar fi internate temporar într-o regiune nesănătoasă, sau al cărei climat ar fi vătămător sănătății, persoanele protejate vor trebui să fie transferate, cât de repede o vor permite împrejurările, într-un loc de internare unde aceste riscuri nu vor fi de temut. Localurile vor trebui să fie pe deplin apărate împotriva umezelii, suficient de încălzite şi luminate, mai ales între amurg şi stingerea focurilor. Dormitoarele vor trebui să fie suficient de spațioase şi bine aerisite, internații vor dispune de aşternut şi pături în număr suficient, ținând seamă de climă şi de vârstă, de sex şi de starea sănătății internaților. Internații vor dispune, zi şi noapte, de instalații sanitare conforme cerințelor igienei şi care vor fi ținute într-o continuă stare de curățenie. Li se vor da apă şi săpun în cantitate suficientă pentru spălatul lor zilnic şi pentru spălatul rufelor lor; în acest scop le vor fi acordate instalațiile şi înlesnirile necesare. Ei vor dispune, între altele, de instalații de duşuri sau de băi. Li se va acorda timpul necesar pentru spălat şi curățenie. De câte ori va fi necesar, cu titlu de măsură excepțională şi temporară, de a cartirui femei internate care nu aparțin unui grup familial în acelaşi loc de internare cu bărbații, va trebui, în mod obligatoriu, să li se dea dormitoare şi instalații sanitare separate.
Art. 89	Alimentarea. Rația alimentară zilnică a internaților va fi satisfăcătoare în ce priveşte

	cantitatea, calitatea şi varietatea, pentru a le asigura un echilibru normal al sănătății şi pentru a împiedica tulburările de subnutriție; se va ține seamă, de asemenea, de regimul obişnuit al internaților. Internaților li se va da posibilitatea, în afară de aceasta, de a-şi prepara singuri suplimentele de hrană de care ar dispune. Li se va furniza apă potabilă în calitate suficientă. Fumatul va fi autorizat. Muncitorii vor primi un supliment de hrană proporțional cu natura muncii pe care o prestează. Femeile însărcinate şi lăuzele şi copiii sub cincisprezece ani vor primi hrană suplimentară proporțional cu nevoile lor fiziologice.
Art. 91	Atenția medicală. Fiecare loc de internare va avea o infirmerie potrivită, pusă sub autoritatea unui medic calificat, unde internații vor primi îngrijirile de care ar putea avea nevoie, precum şi un regim alimentar potrivit. Localuri de izolare vor fi rezervate bolnavilor atinşi de afecțiuni contagioase sau mintale. Lăuzele şi internații atinşi de o boală gravă sau a căror stare necesită un tratament special, o intervenție chirurgicală sau o internare în spital, vor trebui să fie admişi în orice stabiliment calificat pentru a-i trata şi vor primi acolo îngrijirile, care nu vor trebui să fie mai prejos, decât cele care sunt date întregii populații. Internații vor fi tratați, de preferință, de un personal medical de naționalitatea lor. Internații nu vor putea fi împiedicați de a se prezenta autorităților medicale spre a fi examinați. Autoritățile medicale ale Puterii deținătoare vor remite, la cerere, oricărui internat tratat un certificat oficial, indicând natura bolii sau a rănilor lui, durata tratamentului şi îngrijirile primite. O copie de pe acest certificat va fi trimisă agenției centrale, prevăzute de articolul 140. Tratamentul, precum şi furnizarea oricărui aparat necesar menținerii internaților în bunăstare de sănătate, mai ales protezele, dentare sau de alt fel, şi ochelari, vor fi acordate gratuit internaților.
Art. 94	Recreare, studii, sport, jocuri. Puterea deținătoare va încuraja activitățile intelectuale, educative, recreative şi sportive ale internaților, lăsându-i însă liberi de a participa sau nu la acestea. Ea va lua toate măsurile posibile pentru a asigura exercitarea lor şi le va pune în special

	la dispoziție localuri potrivite. Toate înlesnirile posibile vor fi acordate internaților pentru a le îngădui să-şi continue studiile sau să înceapă altele noi. Instrucțiunea copiilor şi a adolescenților va fi asigurată; ei vor putea frecventa şcolile fie în interiorul, fie în afara locului de internare. Internaților va trebui să li se dea posibilitatea de a face exerciții fizice, de a practica sporturi şi jocuri în aer liber. În acest scop, în toate locurile de internare vor fi rezervate spații libere suficiente. Locuri speciale vor fi rezervate copiilor şi adolescenților.
Art. 119	Pedepse disciplinare. Pedepsele disciplinare aplicabile internaților vor fi: 1. o amendă care nu va depăşi cincizeci la sută din salariul, prevăzut în articolul 95 şi aceasta pe o perioadă care nu va trece de treizeci de zile; 2. suprimarea avantajelor acordate în afara retribuției, prevăzute de prezenta Convenție; 3. corvezile nedepăşind două ore pe zi, executate pentru întreținerea locului de internare; 4. arestul. Pedepsele disciplinare nu vor fi, în nici un caz, neomenoase, brutale sau periculoase pentru sănătatea internaților. Ele vor trebui să țină seamă de vârsta, sexul lor şi de starea sănătății lor. Durata aceleiaşi pedepse nu va depăşi niciodată un maximum de treizeci zile consecutive, chiar dacă un internat ar avea să răspundă disciplinar de mai multe fapte, în momentul în care s-a hotărât în privința lui, dacă aceste fapte sunt conexe sau nu.
Art. 127	Transferarea internaților. Transferarea internaților se va face totdeauna cu omenie. Ea se va efectua, de regulă, cu trenul sau cu alte mijloace de transport şi în condiții cel puțin egale celor de care beneficiază trupele Puterii deținătoare în deplasările lor. Dacă, în mod excepțional, trebuie să se facă transferări pe jos, ele nu se pot efectua decât, dacă starea fizică a internaților o permite şi nu vor trebui expuşi, în nici un caz, unei oboseli excesive. Puterea deținătoare va furniza internaților, în timpul transferării, apă potabilă şi

	hrană în cantitate, calitate şi varietate suficiente pentru a-i menține sănătoşi, precum şi îmbrăcăminte, adăposturi potrivite şi îngrijiri medicale necesare. Ea va lua toate precauțiile necesare pentru asigurarea securității lor în timpul transferării şi va întocmi, înainte de plecare, lista completă a internaților transferați. Internații bolnavi, răniți sau infirmi, precum şi lăuzele, nu vor fi transferați câtă vreme sănătatea lor ar putea fi compromisă prin călătorie, decât dacă securitatea lor ar cere-o imperios. Dacă frontul se apropie de un loc de internare, internații care se găsesc acolo nu vor fi transferați, decât dacă transferarea poate să aibă loc în condiții satisfăcătoare de securitate sau dacă, rămânând pe loc, sunt amenințați de riscuri mai mari decât dacă ar fi transferați. Hotărând transferarea internaților, Puterea deținătoare va trebui să țină seama de interesele lor, în special să nu sporească dificultățile de repatriere sau de reîntoarcere la căminele lor.
Art. 132	Repatrierea şi acomodarea în statele neutre pe durata ostilităților sau ocupației militare. Orice persoană internată va fi eliberată de Puterea deținătoare, de îndată ce nu vor mai exista cauzele care au determinat internarea sa. În afară de aceasta, Părțile în conflict se vor strădui să încheie, în timpul ostilităților, acorduri în vederea eliberării, repatrierii, reîntoarcerii la cămine sau pentru spitalizarea în țară neutră a anumitor categorii de internați şi, în special, a copiilor, femeilor însărcinate şi a mamelor cu sugari şi copii mici, a răniților şi bolnavilor sau a internaților care au fost multă vreme în captivitate.
Secțiunea V	Birourile de informare şi Agenția Centrală.
Art. 136-140	Birourile Oficiale de Informare şi Agenția Centrală. Articolul 136 De la începutul unui conflict, şi în toate cazurile de ocupație, fiecare dintre Părțile în conflict va constitui un Birou oficial de informații, însărcinat să primească şi să transmită informații asupra persoanelor protejate care se găsesc sub puterea sa. Fiecare dintre Părțile în conflict va transmite acestui birou, în cel mai scurt timp posibil, informații asupra măsurilor luate de ea împotriva oricărei persoane protejate ridicate de peste două săptămîni, supusă domiciliului forțat sau internată. În afară de aceasta, ea va însărcina diversele ei servicii care se ocupă cu asemenea

	chestiuni să furnizeze grabnic biroului sus-arătat indicațiile privitoare la schimbările survenite în situația acestor persoane protejate, cum ar fi transferările, eliberările, repatrierile, evadările, internările în spital, naşterile şi decesele. Articolul 137 Biroul Național de Informații va transmite imediat, prin mijloacele cele mai rapide şi prin intermediul Puterilor protectoare, pe de o parte, şi al agenției centrale prevăzute de articolul 140, pe de altă parte, informațiile privitoare la persoanele protejate, către Puterea ai cărei cetățeni sunt persoanele mai sus-arătate sau către Puterea pe teritoriul căreia ele îşi aveau domiciliul. Birourile vor răspunde, de asemenea, tuturor cererilor care le sunt adresate cu privire la persoanele protejate. Birourile de informații vor transmite informațiile relative la o persoană protejată, afară de cazurile în care transmiterea lor ar putea să aducă prejudicii persoanei interesate sau familiei sale. Chiar în acest caz, informațiile nu vor putea fi refuzate agenției centrale, care fiind avertizată asupra împrejurărilor, va lua precauțiile necesare indicate în articolul 140. Toate comunicările scrise, făcute de un birou vor fi autentificate printr-o semnătură sau printr-un sigiliu. Articolul 138 Informațiile primite de Biroul național de informații şi retransmise de el vor fi de natură să permită identificarea exactă a persoanei protejate şi înştiințarea grabnică a familiei sale. Ele vor cuprinde, pentru fiecare persoană, cel puțin numele de familie, prenumele, locul şi data completă a naşterii, naționalitatea, ultimul domiciliu, semnele particulare, prenumele tatălui şi numele mamei, data şi caracterul măsurii luate cu privire la persoană, precum şi locul de unde a fost ea ridicată, adresa la care poate să-i fie trimisă corespondența, precum şi numele şi adresa persoanei care trebuie să fie informată. De asemenea, vor fi transmise regulat şi dacă este posibil, în fiecare săptămână, informații privitoare la starea sănătății internaților bolnavi sau a răniților grav atinşi. Articolul 139 Biroul Național de Informații va fi însărcinat, între altele, să strângă toate obiectele personale de valoare lăsate de persoanele protejate arătate în articolul 136, în special cu ocazia repatrierii, eliberării, evadării sau decesului lor, şi să le

	transmită interesaților direct sau, dacă este necesar, prin intermediul agenției centrale. Aceste obiecte vor fi trimise în pachete sigilate de birou; se vor adăuga la aceste pachete declarații stabilind cu precizie identitatea persoanelor cărora le aparțineau aceste obiecte, precum şi un inventar complet al pachetului. Primirea şi trimiterea tuturor obiectelor de valoare de acest gen vor fi consemnate în mod amănunțit în registre. Articolul 140 O Agenție centrală de informații cu privire la persoanele protejate, în special cu privire la internați, va fi creată în țară neutră. Comitetul Internațional de Cruce Roşie va propune Puterilor interesate, dacă socoteşte necesar, organizarea acestei agenții, care ar putea să fie aceeaşi cu cea prevăzută în articolul 123 al Convenției de la Geneva din 12 august 1949 privitoare la tratamentul prizonierilor de război. Această agenție va fi însărcinată să concentreze toate informațiile de felul celor prevăzute de articolul 136, pe care le va putea obține pe căi oficiale sau particulare; ea le va transmite cât mai repede cu putință țării de origine sau de reşedință a persoanelor interesate, afară de cazurile când această transmitere ar putea să dăuneze persoanelor pe care le privesc aceste informații sau familiilor lor. Ea va primi de la Părțile în conflict toate înlesnirile rezonabile pentru a efectua aceste transmiteri. Înaltele Părți Contractante, şi în special acelea ale căror cetățeni beneficiază de serviciile agenției centrale, sunt invitate să acorde acesteia sprijinul financiar de care ar avea nevoie. Dispozițiile care preced nu vor putea fi interpretate ca restrângând activitatea umanitară a Comitetului Internațional de Cruce Roşie şi a societăților de ajutor menționate în articolul 142. Articolul 141 Birourile Naționale de Informații şi Agenția Centrală de Informații se vor bucura de scutire de orice taxe poştale, precum şi de scutirile prevăzute în articolul 110, şi pe cât posibil, de scutire de taxe telegrafice sau, cel puțin, de importante reduceri de taxe.
Protocolul Adițional privind protecția victimelor în conflictele armate internaționale, 1977	

Partea II-a	Bolnavi, răniși și naufragiați.
Art. 8	Terminologia. În sensul prezentului Protocol: 1) prin termenii răniți și bolnavi se înțeleg persoanele, militari sau civili, care, ca urmare a unui traumatism, a unei boli sau a altor incapacități sau tulburări fizice sau mentale, au nevoie de îngrijiri medicale și care se abțin de la orice act de ostilitate. Aceşti termeni vizează, deopotrivă, lăuzele, nou-născuții și alte persoane care ar putea avea nevoie de îngrijiri medicale imediate, cum ar fi infirmii și femeile însărcinate, și care se abțin de la orice act de ostilitate.
Partea IV-a	Populația civilă.
Art. 52	Protecția generală a obiectelor civile. 1. Bunurile cu caracter civil nu vor face obiectul nici al atacurilor și nici al represaliilor. Sunt bunuri cu caracter civil toate bunurile care nu sunt obiective militare în sensul paragrafului 2. 2. Atacurile vor fi strict limitate la obiectivele militare. În ceea ce privește bunurile, obiectivele militare sunt limitate la bunurile care, prin natura lor, prin amplasare, destinație sau utilizare, aduc o contribuție efectivă la acțiunea militară și a căror distrugere, totală sau parțială, capturare sau neutralizare, în împrejurările date, oferă un avantaj militar precis. 3. În caz de îndoială, un bun care este, normal, afectat unei utilizări civile, cum ar fi un lăcaș de cult, o casă, un alt tip de locuință sau o școală, este prezumat a nu fi utilizat în vederea aducerii unei contribuții efective la acțiunea militară.
Art. 70	Acțiuni pertinente. 1. Atunci când populația civilă dintr-un teritoriu sub controlul unei Părți în conflict cu altul decât un teritoriu ocupat, este insuficient aprovizionată cu materie și alimentele menționate în art. 69, vor fi întreprinse acțiuni de asistență cu caracter umanitar și imparțial și fără nici o diferențiere cu caracter defavorabil, sub rezerva consimțământului Părților vizate de către aceste acțiuni de asistență. Ofertele de asistență îndeplinind condițiile de mai sus nu vor fi considerate nici ca un amestec în conflictul armat și nici ca acte ostile. Cu ocazia distribuirii de colete cu ajutoare va fi acordată prioritate persoanelor care, așa cum sunt copiii, femeile însărcinate sau lehuze și mamele care alăptează, trebuie, conform Convenției a IV-a sau

	prezentului Protocol, să facă obiectul unui tratament privilegiat sau al unei protecții deosebite. 2. Părțile la conflict şi fiecare Înaltă Parte Contractantă vor autoriza şi vor facilita trecerea rapidă şi fără piedici a tuturor trimiterilor, a echipamentelor şi a personalului de ajutor, oferite în conformitate cu prevederile acestei secțiuni, chiar dacă acest ajutor este destinat populației civile a părții adverse. 3. Părțile la conflict şi fiecare Înaltă Parte Contractantă, autorizând trecerea de ajutoare, echipamente şi personal în conformitate cu paragraful 2: a) vor dispune de dreptul de a stabili reglementările tehnice, inclusiv verificările, la care este supusă o asemenea trecere; b) vor putea să condiționeze autorizația de trecere de obligația ca distribuirea asistenței să fie efectuată la fața locului, sub controlul unei părți protectoare; c) nu vor deturna în nici un fel trimiterile de ajutoare de la destinația lor şi nici nu vor întârzia trimiterea, cu excepția cazurilor de necesitate urgentă, în interesul populației civile vizate; 4. Părțile la conflict vor asigura protecția trimiterilor de ajutoare şi vor facilita distribuirea rapidă a acestora. 5. Părțile la conflict şi fiecare Înaltă Parte Contractantă interesată, vor încuraja şi vor facilita o coordonare internațională eficientă a acțiunilor de asistență menționate în paragraful 1.
Art. 74	Reunificarea familiilor separate. Înaltele Părți Contractante şi părțile aflate în conflict vor facilita, în toată măsura posibilului, regruparea familiilor dispersate ca urmare a conflictelor armate şi vor încuraja, în special, acțiunea organizațiilor umanitare care se consacră acestei sarcini, în conformitate cu dispozițiile Convențiilor şi ale prezentului Protocol şi în conformitate cu regulile lor de securitate.
Art. 75	Garanții fundamentale. 1. În măsura în care ele sunt afectate de o situație prevăzută în art. 1 al prezentului Protocol, persoanele care sunt în mâinile unei părți în conflict şi care nu beneficiază de un tratament mai favorabil, în virtutea Convențiilor şi a prezentului Protocol, vor fi tratate cu umanitate, în toate împrejurările, şi vor beneficia cel puțin de protecția prevăzută în prezentul articol, fără nici o diferențiere cu caracter defavorabil fondată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau credință, opinii politice

	sau altele, origine națională sau socială, avere, naştere sau o altă situație, sau orice alte criterii analoage. Fiecare dintre părți va respecta integritatea corporală, onoarea, convingerile şi practicile religioase ale tuturor acestor persoane. 2. Sunt şi vor rămâne interzise întotdeauna şi în orice loc, următoarele acte, fie că sunt comise de persoane civile sau militari: a) atingerile aduse vieții, sănătății şi integrității fizice sau mentale a persoanelor, în special: i) omorul; ii) tortura sub toate formele sale, fie fizică, fie mentală; iii) pedepsele corporale; iv) mutilările. b) atingerile îndreptate împotriva demnității persoanei, mai ales tratamentele umilitoare şi degradante, prostituția forțată şi orice formă de atentat la pudoare; c) luarea de ostatici; d) pedepsele colective; e) amenințarea de a comite oricare dintre aceste acte citate. 3. Orice persoană arestată, deținută sau internată pentru acte în legătură cu conflictul armat, va fi informată fără întârziere, într-o limbă pe care o înțelege, despre motivele pentru care aceste măsuri au fost luate. Cu excepția cazului de arestare sau de detenție pentru o infracțiune penală, această persoană va fi eliberată în cel mai scurt timp posibil şi, în orice caz, îndată ce împrejurările care justifică arestarea, detenția sau internarea vor fi încetat să existe. 4. Nici o condamnare nu va fi pronunțată şi nici o pedeapsă nu va fi executată împotriva unei persoane recunoscută vinovată de o infracțiune penală, comisă în legătură cu conflictul armat, dacă aceasta nu are loc în baza unei sentințe prealabile, dată de un tribunal imparțial şi constituit legal, care să se conformeze principiilor general recunoscute ale unei proceduri juridice normale, cuprinzând următoarele garanții: a) procedura va dispune ca orice acuzat să fie informat fără întârziere de detaliile infracțiunii care îi este imputată şi se va asigura acuzatului, înaintea şi în timpul procesului, toate drepturile şi mijloacele necesare apărării sale; b) nimeni nu poate fi pedepsit pentru o infracțiune, decât pe baza unei

	responsabilități penale individuale; c) nimeni nu va fi acuzat sau condamnat pentru acțiuni sau emisiuni care nu constituie un act de delict, potrivit dreptului național sau internațional, care era aplicabil în momentul în care au fost comise. De asemenea, nu va fi aplicată nici o pedeapsă mai gravă, decât aceea care era aplicabilă în momentul în care infracțiunea a fost comisă. Dacă, ulterior acestei infracțiuni legea prevede aplicarea unei pedepse mai uşoare, delincventul va trebui să beneficieze de această situație; d) orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când culpabilitatea sa nu a fost legal stabilită; e) orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul de a fi judecată în prezența sa; f) nimeni nu poate fi forțat să depună mărturie împotriva sa sau să se recunoască vinovat; g) orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul să intenteze sau să ceară să fie interogați martorii acuzării şi să obțină înfățişarea la interogatoriul martorilor apărării, în aceleaşi condiții, ca şi martorii acuzării; h) nici o persoană nu poate fi urmărită sau pedepsită de către aceeaşi parte pentru o infracțiune, care a făcut deja obiectul unei sentințe definitive de achitare sau condamnare, dată în conformitate cu acelaşi drept şi cu aceeaşi procedură judiciară; i) orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul ca sentința să fie pronunțată în şedință publică; j) orice persoană condamnată va fi informată în momentul condamnării de drepturile sale judiciare de recurs şi de alte drepturi, ca şi de termenele în care trebuie exercitate. 5. Femeile private de libertate pentru motive în legătură cu conflictul armat, vor fi deținute în localuri separate de cele ale bărbaților. Ele vor fi plasate sub supravegherea exercitată de către femei. Cu toate acestea, dacă sunt arestate, deținute sau internate familii, unitatea acestor familii va fi păstrată, pe cât posibil, în ceea ce priveşte cazarea lor. 6. Persoanele arestate, deținute sau internate pentru motive în legătură cu conflictul armat, vor beneficia de protecția acordată prin prezentul articol până la

	eliberarea lor definitivă, repatrierea sau reaşezarea lor, chiar şi după terminarea conflictului armat. 7. Pentru ca să nu existe nici o îndoială în ceea ce priveşte urmărirea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război sau de crime împotriva umanității, vor fi aplicate următoarele principii: a) persoanele care sunt acuzate de astfel de crime vor fi deferite urmăririi şi judecării, în conformitate cu normele de drept internațional aplicabil; b) oricărei persoane, care nu beneficiază de un tratament mai favorabil în baza Convențiilor sau a prezentului Protocol i se va acorda tratamentul prevăzut de către prezentul articol, indiferent că crimele de care este acuzată constituie sau nu infracțiuni grave la Convenții sau la prezentul protocol. 8. Nici o dispoziție a prezentului articol nu poate fi interpretată ca limitând sau aducând o atingere oricărei alte dispoziții mai favorabile, care acordă, în baza regulilor de drept internațional aplicabil, o mai mare protecție persoanelor ocrotite de paragraful 1.
Art. 76	Protecția femeii. 1. Femeile vor face obiectul unui respect deosebit şi vor fi protejate, în special împotriva violului, constrângerii la prostituție şi oricărei forme de atentat la pudoare. 2. Cazurile de femei însărcinate şi de mame cu copii mici care depind de acestea, ce sunt arestate, deținute sau internate pentru motive în legătură cu conflictul armat, vor fi examinate cu prioritate absolută. 3. În toată măsura posibilului, Părțile la conflict se vor strădui să evite ca pedeapsa cu moartea să fie pronunțată împotriva femeilor însărcinate sau a mamelor cu copii mici care depind de ele, pentru o infracțiune comisă în legătură cu conflictul armat. O condamnare la moarte pentru o astfel de infracțiune, împotriva acestor femei, nu va fi executată.
Art. 77	Protecția copiilor. 1. Copii vor trebui să facă obiectul unui respect special şi vor trebui să fie protejați împotriva oricărei forme de atentat la pudoare. Părțile la conflict le vor acorda îngrijiri şi ajutorul de care au nevoie, ținând seama de vârsta lor sau de orice alt motiv. 2. Părțile la conflict vor lua toate măsurile posibile în practică pentru ca copiii

	sub 15 ani să nu participe direct la ostilități, îndeosebi abținându-se de la a-i recruta în forțele lor armate. Atunci când ele încorporează persoane de peste 15 ani, dar sub 18 ani, Părțile la conflict se vor strădui să acorde prioritate celor mai în vârstă. 3. Dacă, în cazuri excepționale şi în pofida dispozițiilor paragrafului 2, copii care nu au 15 ani împliniți participă direct la ostilități şi cad în mânile unei părți adverse, vor continua să beneficieze de protecția specială acordată de prezentul articol, fie că sunt sau nu prizonieri de război. 4. Dacă sunt arestați, deținuți sau internați pentru motive în legătură cu conflictul armat, copiii vor fi puşi sub pază în localuri separate de cele ale adulților, cu excepția cazului familiilor cazate ca unități familiale, aşa cum prevede paragraful 5 al art. 75. 5. O condamnare la moarte pentru o infracțiune în legătură cu conflictul armat nu va fi executată împotriva persoanelor care nu aveau 18 ani în momentul infracțiunii.
Art. 78	Evacuarea copiilor. 1. Nici o Parte la conflict nu trebuie să efectueze evacuarea, către o țară străină, de alți copii decât proprii săi resortisanți, în afara cazului unei evacuări temporare, a cărei necesitate este impusă de rațiuni imperioase ce țin de sănătatea sau de tratamentul medical al copiilor sau, cu excepția unui teritoriu ocupat, de securitatea lor. Atunci, când se poate lua legătura cu părinții sau tutorii, este necesar consimțământul lor scris cu privire la evacuare. Dacă nu se poate lua legătura cu aceştia, evacuarea nu se poate face, decât cu consimțământul scris al persoanelor cărora legea sau cutuma le atribuie, în principal, ocrotirea copiilor. Puterea protectoare va controla orice evacuare de această natură, în înțelegere cu părțile interesate, adică cu partea care efectuează evacuarea, cu partea care primeşte copiii şi cu orice parte ai cărei resortisanți sunt evacuați. În toate cazurile, toate Părțile la conflict vor lua toate măsurile de precauție posibile în practică pentru a evita compromiterea evacuării. 2. Atunci, când se efectuează o evacuare în condițiile paragrafului 1, educația fiecărui copil evacuat, inclusiv educația sa religioasă şi morală, aşa cum o doresc părinții săi, va trebui să fie asigurată, pe cât posibil, într-un mod continuu. 3. În scopul facilitării întoarcerii în familia şi în țara lor a copiilor evacuați în

	conformitate cu dispozițiile prezentului articol, autoritățile părții care au efectuat evacuarea şi, atunci când va fi cazul, autoritățile țării gazdă, vor stabili, pentru fiecare copil, o fişă însoțită de fotografii, pe care o vor transmite Agenției Centrale de Depistare a Comitetului Internațional al Crucii Roşii. Această fişă va purta, de fiecare dată când aceasta va fi posibil şi nu va risca să dăuneze copiilor, următoarele date: a) numele copilului; b) prenumele copilului; c) sexul; d) locul şi data naşterii (sau, dacă data naşterii nu este cunoscută, vârsta aproximativă); e) numele şi prenumele tatălui; f) numele şi prenumele mamei şi, eventual, numele său înainte de căsătorie; g) rudele apropiate ale copilului; h) naționalitatea copilului; i) limba maternă a copilului şi orice altă limbă pe care acesta o vorbeşte; j) adresa familiei copilului; k) orice număr de identificare dat copilului; l) starea sănătății copilului; m) grupa sangvină a copilului; n) eventuale semne particulare; o) data şi locul unde copilul a fost găsit; p) data la care şi locul din care copilul şi-a părăsit țara; q) eventual religia copilului; r) adresa copilului în țara gazdă; s) dacă copilul moare înaintea reîntoarcerii sale, data, locul şi împrejurările morții sale şi locul de înmormântare.
Protocolul adițional privind protecția victimelor conflictelor armate fără caracter internațional, 1977	
Art. 4	Garanții fundamentale.
Art. 5	Persoane ale căror libertate a fost limitată.
Art. 6	Urmărirea penală.
Convenția privind drepturile copilului, 1989	

Art. 1	Definiția copilului. În sensul prezentei convenții, prin copil se inâelege orice ființă sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.
Art. 38	Conflictele armate. **1.** Statele părți se angajează să respecte şi să facă respectate regulile dreptului umanitar internațional care le sunt aplicabile în caz de conflict armat şi a căror protecție se extinde şi la copii. **2.** Statele părți vor lua toate măsurile posibile a asigura, ca persoanele care nu au atins vârsta de cincisprezece ani nu vor participa direct la ostilități. **3.** Statele parti se vor abține de a înrola în forțele lor armate orice persoană care nu a atins vârsta de cincisprezece ani. Atunci când încorporează persoane de peste cincisprezece ani, dar sub optsprezece ani, statele părți se vor strădui să înroleze cu prioritate pe cei mai în vârstă. **4.** Conform obligației care le revine în virtutea dreptului umanitar internațional de a proteja populația civilă în caz de conflict armat, statele părți vor lua toate măsurile posibile în practică pentru ca copiii afectați de conflictul armat să beneficieze de protecție şi de îngrijire.
Carta Africană a drepturilor şi bunăstării copilului, 1990	
Art. 2	Definiția copilului. În termenii prezentei Carte, prin copil se subînțelege orice ființă umană cu vârstă mai mică de 18 ani.
Art. 22	Conflictele armate. 1. Statele părți la prezenta Cartă se angajează să respecte şi să asigure respectarea regulilor de drept internațional umanitar aplicabil conflictelor armate, care afectează în mod special copiii. 2. Statele părți la prezenta Cartă iau toate măsurile necesare pentru a supraveghea asupra faptului ca nici un copil să nu ia parte direct la ostilități şi, în special, pentru ca nici un copil să nu fie înrolat sub pavilionul său. 3. Statele părți la prezenta Cartă trebuie, în conformitate cu obligațiile pe care le impune dreptul internațional umanitar, să protejeze populația civilă în caz de conflict armat şi să ia toate măsurile posibile pentru a asigura protejarea şi grija copiilor afectați de un conflict armat. Aceste dispoziții se aplică, de asemenea, în

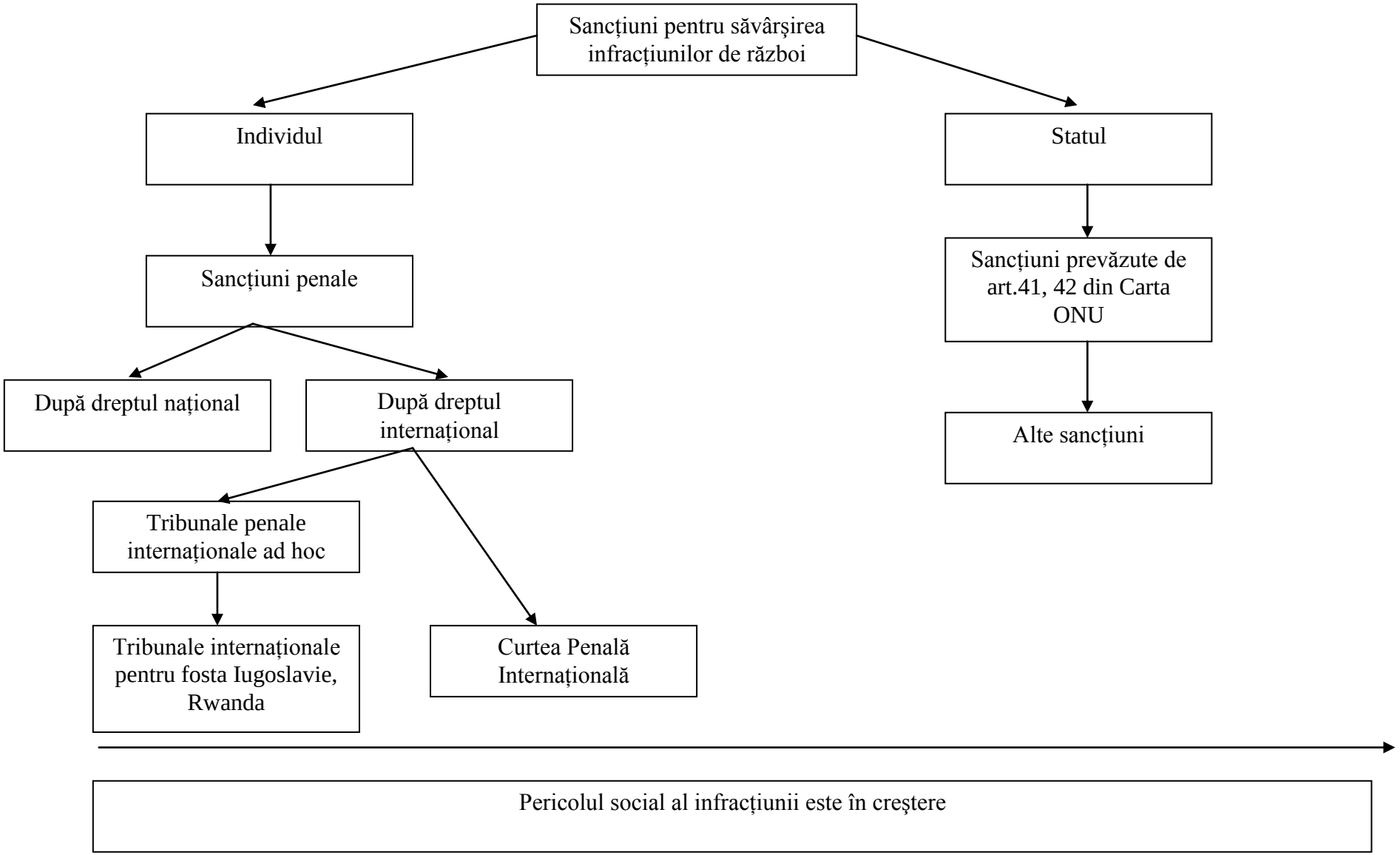
	situații de conflicte armate interne, tensiuni sau răscoale civile.
Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, 1993	
Art. 4	Genocidul. 1. Tribunalul internațional este competent să urmărească persoanele care au comis genocidul, astfel cum este definit în paragraful 2 din prezentul articol sau orice act enumerat la paragraful 3 din prezentul articol. 2. Prin genocid se înțelege orice act indicat mai jos, comis cu intenția de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios: a) omorul membrilor grupului; b) atingere gravă adusă integrității fizice sau mintale a membrilor grupului; c) supunerea intenționată a unui grup condițiilor de existență care duc la distrugerea sa fizică totală sau parțială; d) măsuri care au drept scop să împiedice naşterile în cadrul grupului; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup în altul. 3. Vor fi pedepsite următoarele acte: a) genocidul; b) înțelegere de a comite un genocid; c) incitarea directă şi publică de a comite genocidul; d) tentativa de genocid; e) complicitatea la genocid.
Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, 1994	
Art. 2	Genocidul. 1. Tribunalul internațional este competent să urmărească persoanele care au comis genocidul, astfel cum este definit în paragraful 2 din prezentul articol sau orice act enumerat la paragraful 3 din prezentul articol. 2. Prin genocid se înțelege orice act indicat mai jos comis cu intenția de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios: a) omorul membrilor grupului; b) atingere gravă adusă integrității fizice sau mintale a membrilor grupului; c) supunerea intenționată a unui grup condițiilor de existență care duc la distrugerea sa fizică totală sau parțială; d) măsuri care au drept scop să împiedice naşterile în cadrul grupului; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup în altul.

	3. Vor fi pedepsite următoarele acte: a) genocidul; b) înțelegere de a comite un genocid; c) incitarea directă şi publică de a comite genocidul; d) tentativa de genocid; e) complicitatea la genocid.
Statutul de la Roma pentru Curtea Penală Internațională, 1998	
Art. 6	Genocidul. În termenii prezentului statut prin crimă de genocid se înțelege orice act indicat mai jos comis cu intenția de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios: a) omorul membrilor grupului; b) atingere gravă adusă integrității fizice sau mintale a membrilor grupului ; c) supunerea intenționată a unui grup condițiilor de existență care duc la distrugerea sa fizică totală sau parțială; d) măsuri care au drept scop să împiedice naşterile în cadrul grupului; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup în altul.
Art. 8	Crime de război.
Convenția privind cele mai rele forme ale muncii copiilor, 1999 (Convenția OIM Nr.182)	
Art. 2 şi 3	Recrutarea. **Articolul 2** În sensul prezentei Convenții, termenul *copil* se aplică tuturor persoanelor în vârstă de până la 18 ani. **Articolul 3** În sensul prezentei Convenții, expresia *cele mai grave forme ale munci copiilor* include: a) toate formele de sclavie sau practicile similare, ca de exemplu: vânzarea sau comerțul cu copii, aservirea pentru datorii şi munca de servitor, precum şi munca forțată sau obligatorie, inclusiv recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor în vederea utilizării lor în conflictele armate; b) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul prostituării, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice; c) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul unor activități ilicite, mai

	ales pentru producția şi traficul de stupefiante, aşa cum le definesc convențiile internaționale pertinente; d) muncile care, prin natura lor sau prin condițiile în care se exercită, sunt susceptibile să dăuneze sănătății, securității sau moralității copilului.
Protocolul opțional la Convenția privind drepturile copilului cu referire la implicarea copiilor în conflictele armate, 2000	
Art. 1	Participarea directă la ostilități.
Art. 2	Recrutarea.
Art. 3	Recrutarea voluntară.
Art. 4	Grupările armate.
Art. 6	Demobilizarea şi reintegrarea.
Conferința a 26-a a Crucii şi Semilunii Roşii, 1995	
Rezoluția 2 § C	Protecția populației civile în perioada conflictelor armate C. cu privire la copii.
Consiliul Delegaților, 1995	
Rezoluția 5	Copiii în conflictele armate.
Planul de acțiuni privind copiii în conflictele armate, 1995	
Obligația 1	Să promoveze principiul nerecrutării şi neparticipării în război a copiilor mai mici de 18 ani.
Obligația 2	Să întreprindă acțiuni concrete pentru a proteja şi asista copiii-victime ale conflictelor armate (asistența psiho-socială şi fizică a copiilor).
Consiliul Delegaților, 1997	
Rezoluția 8 § 1	Pace, drept internațional umanitar şi drepturile copilului cu privire la copiii în conflictele armate.
Planul de acțiuni pentru anii 2000-2003 – a 27-a Conferință Internațională a Conferinței Crucii şi Semilunii Roşii, 1999	
Scopul final 11 § 1 f) şi § 7	Îndeplinirea completă de către toate părțile conflictelor armate a obligațiilor lor conform dreptului internațional umanitar cu referire la protecția şi asistarea populației civile şi altor victime ale conflictelor. Protecția specială a copiilor.
Consiliul Delegaților, 1999	
Rezoluția 8	Copiii afectați de conflictele armate.
Rezoluția 9	Copiii străzii.

ANEXA 3:

Realizarea sancțiunilor pentru încălcarea interdicției recrutării copiilor-soldați în dreptul internațional

ANEXA 4:

Interzicerea recrutării copiilor în dreptul international. Dispozițiile actelor normative în materie.

Denumirea tratatului international	**Numărul articolului**	**Conținutul interdicției**	**Semnare**	**Ratificare**
Convenția IV de la Geneva	Art. 24	Protecția specială a copiilor până la 15 ani.	**188**	**194**
Protocolul adițional I la Convenția de la Geneva	Art. 77	Obligația statelor de a întreprinde practic toate măsurile posibile pentru a preveni recrutarea copiilor până la 15 ani. La recrutarea persoanelor între 15 şi 18 ani prioritatea va fi acordată celor mai mari.	**155**	**167**
Protocolul adițional II la Convenția de la Geneva	Art. 4 al.3 (c)	Interzicerea recrutării copiilor până la 15 ani.	**148**	**163**
Statutul de la Roma a Curții Penale Internaționale	Art. 8 (2) (b) (X-XVI) Art. 8 (2) (e) (vii)	Interzicerea recrutării copiilor până la 15 ani în situația conflictelor armate internaționale şi fără caracter internațional.	**139**	**104**
Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta	Art. 3	Toate încălcările de drept internațional umanitar, inclusiv recrutarea copiilor până la 15 ani.		

Iugoslavie				
Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda	Art. 4	Nerespectarea Protocolului adițional II, inclusiv recrutarea copiilor până la 15 ani.		
Statutul Tribunalului Special pentru Sierra Leone	Art. 4	Interdicția recrutării copiilor până la 15 ani în forțele sau grupele armate cu scopul de a fi folosiți în acțiunile armate.		
Dispoziții privind curțile speciale pentru încălcările serioase în Timorul Oriental	Art. 6.1 (b) (XXVI) Art. 6.1 (e) (vii)	Interdicția recruitării copiilor-soldați în situațiile conflictelor armate internaționale şi fără caracter internațional.		
Convenția privind drepturile copilului	Art. 38 al.3	Interzicerea recrutării copiilor până la 15 ani, la recrutarea copiilor între 15 şi 18 ani, preferință se va acorda celor mai mari.	**140**	**193**
Protocolul facultative la Convenția privind drepturile copilului	Art. 3, Art. 4, p.1	Interzicerea recrutării copiilor până la 18 ani.	**122**	**114**
Convenția privind cele mai rele forme ale muncii copilului	Art. 3a	Interzicerea recrutării forțate a copiilor până la 18 ani.	**161**	**132**
Carta africană a drepturilor şi bunăstării copilului	Art. 22.2	Interzicerea recrutării copiilor până la 18 ani.	**Statele membre ale Organizației Unității Africane**	

ANEXĂ 5:

Statistica cazurilor de deces în statul Kuwait în perioada agresiunii irakiene (2 august 1990-26 februarie 1991)

Mortalitatea pe grupuri de vârstă [121, p.111]:

4. < 12 ani 422 (18,8%)
5. 12 - 49 ani 873 (40%)
6. 50 – 69 ani 415 (18%)
7. ≥ 70 ani 318 (14,2%)
8. Vârstă nedefinită 212 (19%)

Mortalitatea rezultată din acțiuni de război [121, p.114]:

Vârstă	< 15 ani	15-40 ani	> 40 ani	necunoscută
procentaj	5,1	83,8	4	7,1

Cazurile de vătămare a integrității corporale în perioada ocupării militare în dependență de vârstă şi gen [121, p.119]:

Gen şi vârstă	masculin	Feminin	total
<14 ani	8	12	20
14 - mai puțin de 19 ani	97	5	102
19- mai puțin de 40 ani	1245	64	1309
≥ 40 ani	154	19	273
Total	1504	100	1604

Cazurile de vătămare a integrității corporale care au fost înregistrate după eliberare datorită minelor şi altor tipuri de armament [121, p.122]:

Luna, anul		Martie – Decembrie 1991		Ianuarie – Decembrie 1992		Ianuarie – Decembrie 1993		Total
Cauza	Vârsta	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	
Mine	< 14 ani	149	17	24	3	2	-	195

	14-40 ani	305	18	136	2	80	-	541
	> 40 ani	47	3	-	-	16	1	67
Total		501	38	160	5	98	1	803
Alte tipuri de armament	< 14 ani	68	10	2	-	1	-	81
	14-40 ani	357	24	44	4	13	1	443
	> 40 ani	22	5	1	-	2	-	30
Total		447	39	47	4	16	1	584
Total		948	77	207	9	114	2	1387

Notă: În prima perioadă de eliberare (martie – decembrie 1991) numărul răniților a fost estimat la 539 din cauza minelor şi 486 din cauza muniţiilor. Acest număr ar putea fi puțin mai mare decât numărul actual, deoarece majoritatea cazurilor anunțate în registrele accidentelor au putut fi repetate, deoarece conțineau răniți gravi şi uşor care au fost transportați în spitalele publice şi private. [120, p. 18]

Numărul prizonierilor şi ostaticilor, în dependență de vărstă şi gen, deținuți pe o perioadă de la câteva zile până la o lună şi eliberați în timpul ocupației Iraqiene a Kuwaitului [120, p. 21]:

Vârsta (ani)	Perioada arestului, Durata	2 zile sau mai puțin	3 zile consecutiv	1 săptămână	1 lună	Total
< 16	Bărbați	250	*	*	500	750
	Femei	249	*	*	249	498
16 – 30	Bărbați	3633	769	960	1344	6706
	Femei	765	*	*	378	1143
30 - 40	Bărbați	1142	142	355	710	2349
	Femei	240	*	*	120	360
40 – 65	Bărbați	2461	153	*	461	3075
	Femei	580	*	*	*	580
Total		9320	1062	1315	3762	15461

*Numărul prizonierilor de acest gen este mai puțin de 100

ANEXA 6:

Trăsături definitorii ale statutului de combatant şi persoană civilă. [57, p. 128]

CIVILI	COMBATANȚI
1. DREPTURI ŞI OBLIGAȚII	
1.1. Au obligația de a se abține de la implicarea directă în ostilități.	1.1. Au dreptul de a participa nemijlocit la ostilități.
1.2. Au dreptul la respect şi la protecție.	1.2. Au obligația de a respecta DIU.
	1.3. Au obligația de a se deosebi de populația civilă; în caz de nerespectare renunța la statutul de prizonier de război.
2. RĂSPUNDERE	
2.1. Pot fi traşi la răspundere pentru participare la ostilități.	2.1. Nu pot fi traşi la răspundere pentru participare la ostilități.
2.2. Poartă răspundere pentru încălcarea normelor DIU.	2.2. Poartă răspundere pentru încălcarea normelor DIU.
3. PROTECȚIE	
3.1. Protejați atât timp cât nu participă la ostilități:	**3.1. Protejați când nu mai participă la ostilități:**
3.1.1. Imunitate la atac şi protecție generală vis-a-vis de efectele ostilităților.	3.1.1. dacă au nimerit în mânile inamicului (prizonieri de război).
3.1.2. Protecție în calitate de civili aflați sub controlul inamicului – mai multe categorii de persoane protejate.	3.1.2. dacă sunt hors de combat.
	3.1.3. protecție tranzitorie – dacă se paraşutează de la bordul unei aeronave care naufragiază.
	3.2. Pe parcursul participării la ostilități.
	4.2.1. Protejați prin interzicerea sau limitarea unor metode şi mijloace de purtare a ostilităților.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Zaharia Virginia

_____

01 august 2016

CURRICULUM VITAE

Numele, prenumele: Zaharia Virginia

Data naşterii: 28 august 1970, mun. Chişinău

Studii: 2008 – 2012 – doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, Secția Studii Postuniversitare Specializate Doctorat, Profilul Drept, Specializarea Drept internațional şi european public;

2002 – 2003 – Studii Master, Universitatea de Stat din Moldova, Secția Studii Postuniversitare Specializate Masterat, Profilul Drept, Specializarea Drept Privat, titlul de magistru în drept;

1998 – 2002 – studentă, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Drept, titlul de licențiat în drept;

1993 – 1998 – studentă, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere (Limba şi literatura română);

1987 – 1992 – studentă, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere (Limba şi literatura rusă în şcoli naționale), titlul de profesor, filolog.

Domeniile de interes ştiințific: - drept internațional umanitar, drept internațional public.

Activitate profesională:

Perioada	**Organizația, adresa. Postul deținut**	**Atribuțiile şi responsabilitățile de bază**
06.07.2006 – prezent	mun.Chişinău, str.Mateevici, 60, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul	Lucrul cu documentația departamentului, elaborarea actelor

	Drept Internațional şi European – *lector universitar (cumul intern)*, disciplina Drept internațional public; *metodist (laborant superior)* la Departamentul Drept Internațional şi European	necesare pentru activitatea departamentului.
20.11.2000 – 07.06.2006	mun.Chişinău, str.Mateevici, 60, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Drept Civil – *metodist (laborant superior), lector universitar – cumul intern*	Lucrul cu documentația catedrei, elaborarea actelor necesare pentru activitatea catedrei.
27.01.1999 – 20.11.2000	mun.Chişinău, str.Mateevici, 60, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Drept Penal şi Criminologie – *metodist (laborant superior)*	Lucrul cu documentația catedrei, elaborarea actelor necesare pentru activitatea catedrei.
06.09.1993 – 01.01.1998	Organele Afacerilor Interne ale Republicii Moldova, Departamentul de Carabinieri din Republica Moldova, *translator (rusă – română; română – rusă)*	Lucrul cu documentația
25.08.1992 – 26.08.1993	mun.Chişinău, str.Florilor, Gimnaziul nr.7 (rus) *Profesor* de limba şi literatura română	Profesor: limba şi literatura română pentru alolingvi

Participare la conferințe:

1. Zaharia Virginia. Защита военнопленных детей в международном гуманитарном праве. Материалы II-ой Международной научно-практической Конференции «Молодежь и Наука: реальность и будущее». Том V., г.Невинномысск, 03.05.2009. Невинномысск, 2009, стр.127-128.
2. Zaharia Virginia. Cadrul juridic al protecției copiilor implicați în conflictele armate. Conferința internațională ştiințifico-practică „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european". Consacrată memoriei ilustrului jurist, savant şi pedagog Constantin Florea. Chişinău, 15.12.2007. Chişinău, Editura: CEP USM, 2008, pag.222-225.
3. Zaharia Virginia. Statutul juridic al copilului refugiat în conflictele armate internaționale. Conferința internațională ştiințifico-practică „Reafirmarea drepturilor şi libertăților fundamentale la 60 de ani ai Declarației Universale a Drepturilor Omului". Chişinău, 12.12.2008. Chişinău, Editura "Helmax", 2009, pag.359-361.

4. Zaharia Virginia. Conținutul juridic al protecției generale şi speciale a copiilor în Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate din 12 august 1949. Colocviu Internațional „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie şi practică". Dreptul internațional umanitar la 60 de ani de la semnarea Convențiilor de la Geneva. Chişinău, 30-31.10.2009. Chişinău, Editura: "Grafema Libris" SRL, 2010, pag.141-147.
5. Zaharia Virginia. Principiile organizării controlului în materia implicării copiilor în conflictele armate. Conferință ştiințifică cu participare internațională, consacrată aniversării a 65-a a USM „Creşterea impactului cercetării şi dezvoltarea capacității de inovare". Chişinău, 21-22 septembrie 2011. Rezumatele comunicărilor. Ştiințe sociale, Vol.I. Chişinău: CEP USM, 2011, pag.43-46.
6. Zaharia Virginia. Factorii ce determină recrutarea copiilor soldați în conflictele armate contemporane. Conferință ştiințifică cu participare internațională "Interferențe universitare – integrare prin cercetare şi inovare". Rezumate ale comunicărilor. Ştiințe juridice. Ştiințe economice. Chişinău, 25-26 septembrie 2012. Chişinău, Editura: CEP USM, 2012, pag. 87-89.
7. Zaharia Virginia. Condițiile angajării răspunderii juridice pentru implicarea copiilor în conflictele armate. Conferință ştiințifică "Integrare prin cercetare şi inovare". Rezumate ale comunicărilor. Ştiințe juridice. Ştiințe economice. Chişinău, 26-28 septembrie 2013. Chişinău, Editura: CEP USM, 2013, pag. 37-39.
8. Zaharia Virginia. Copilul – subiect al protecției umanitare speciale. Teoria şi pracrica administrării publice. Materiale ale conferinței ştiințifico-practice cu participare internațională. Chişinău, Academia de Administrare Publică de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova, 20 mai 2013, pag.218-220.
9. Zaharia Virginia. Cultul martirilor şi mecanismul de recrutare a copiilor-soldați. Culegere de comunicări ştiințifice „Diversitatea ştiințelor socio-umane: probleme şi soluții pentru dezvoltarea europeană". Conferința ştiințifică "Pace, Prosperitate, Drepturi ale Omului, Creativitate şi Inovare – Răspunsuri Europene Provocărilor Globale". Chişinău, Universitatea "Perspectiva - INT", 07.05.2009. Chişinău, 2009, pag.157-162.
10. Zaharia Virginia. Protecția copiilor în dreptul internațional umanitar prin prisma conflictelor armate contemporane. În: Simpozionul Internațional „Universul Ştiințelor", ediția a VI-a din 06 septembrie 2015, Iaşi: Asociația Cultural-Ştiințifică „Vasile Pogor", pp.408-412.

Publicaţii ştiinţifice:

1. Zaharia Virginia. Механизм ООН постоянного наблюдения и отчетности за положением детей в зонах вооруженных конфликтов. Научно-практический журнал «Наше право», №2, 2015. Специальное издательство «ЮНЕСКО» с. 176-179.
2. Zaharia Virginia. Regulile aplicabile recrutării copiilor-soldaţi în dreptul internaţional umanitar. Studia Universitatis, Revistă ştiinţifică, Seria Ştiinţe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova, nr.8 (28). Chişinău, Editura: CEP USM, 2009, pag.23-26.
3. Zaharia Virginia. Programe şi strategii de reabilitare a copiilor afectaţi de conflictele armate. Perspective şi realităţi. Studia Universitatis, seria Ştiinţe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova, nr.8 (58). Chişinău, Editura: CEP USM, 2012, pag.80-83.
4. Zaharia Virginia. Participarea minorilor la conflictelor armate în vizorul Curţii Penale Internaţionale: de la prevederi statutare la practică. Situaţia în Republica Democrată Congo. Conferinţa ştiinţifică interuniversitară „Integrarea europeană – oportunităţi pentru dezvoltarea Republicii Moldova". Chişinău, Universitatea „Perspectiva-INT" 06.05.2010. Publicaţie periodică de ştiinţe socioumane contemporane "Pespectiva academică", Vol.I. Chişinău: Perspectiva, 2010, pag. 113-115.

Publicaţii metodice:

1. Zaharia Virginia, Dorul Olga, Valentin Roşca. Ghid metodic „Drept internaţional umanitar". – Chişinău: CEP USM, 2012, 93 p.
2. Zaharia Virginia, Dorul Olga. Suport de curs „Drepturile conflictelor armate". – Chişinău: CEP USM, 2014, 98 p.
3. Zaharia Virginia, Dorul Olga. Exemplificarea formelor de realizare a instruirii juridice în instituţiile de învăţământ superior: dreptul internaţional umanitar. În: Metodă şi metodologie în instruirea juridică universitară. Chişinău, CEP USM, 2012, pag. 56-67.

Limbile cunoscute:

Limba	***Citit***	***Vorbit***	***Scris***
Română	excelent	excelent	excelent
Rusă	excelent	excelent	excelent
Engleză	mediu	mediu	mediu

Universitatea de Stat din Moldova, str. Mateevici, 60,
Facultatea de Drept, Departamentul Drept Internaţional şi European,
Telefon: 0795-012-70,
e-mail: virginica.zaharia@yahoo.com.